

KÁVÉHÁZUNK A CENTRÁL

Február 6-tól minden kedden 18.00–20.00 között szerkesztőségi órákat tartunk a Centrál Kávéházban. (1053 Bp. Károlyi M. u. 9.)
Februárban főmunkatársunk, Kukorelly Endre képviseli lapunkat.

Magyarországi és romániai grafikusok – A vonal és az él expresszivitása – 31. oldal

Vasile Socoliuc: Viadal

MAKKAI ÁDÁM

Határ Győző emlékére

(1914–2006)

Ez itt az űs-galaktika tenyészet:
lakják *Biosz*, *Nekrosz* és *Thanatosz*,
s az *újjászületés*, mely hazához,
bárhogy tagadod régen az egészet.
Élet-halál e termékeny enyészet
(nyakad körül a döglött albatrosz¹
akarja, hogy rettegj vagy darvadozz,
s kerüljön el a Nap-Szellem Eszmélet...)
Színművedben hullákat árvereznek
– találó fíntor, s benne sok igazság –,
de pesszimizmusod már átmegy ennek
fonákjába, s lám kisüt a Magasság.
Ha visszahallasz, íme egy füles:
nincs oly szerencsénk, hogy az „ég üres”.

Nincs oly szerencsénk, hogy az „ég üres”.
Isten mellett sok ördög működött,
árasztva mérget, félelmet, ködöt,
parázna papát, aki öl s rühes.
Égtek a máglyák. Okos Ahrimán,
s a fantázia-hajcsár Lucifer
sok ezredévet ölben úgy visz el,
mint kaszás csontváz vörös paripán.
Anyag-hitet kapsz „haladás” helyett:
a „tudomány” szám-kalodába zár.
S míg dorbézol e gög-fűtött bazár,
nyolcvan fölött csak zord állóhelyet
kínál az élet, mint kegyet s kivételt,
csak angyalod tudja lelked kivé lett.

¹ Célzás Samuel Taylor Coleridge *Rhyme of the Ancient Mariner* című világhírű költeményére, melyben az agg tengerész lelő egy isteni szimbólumnak tekintett albatroszt, s ennek testét nyaka körül kell viselnie, mint a bűnbánat örök jelképét. Az „albatrosz a nyakam körül” (an albatros around my neck) közmondássá lett az angol nyelvben.

Utazások Erotikában – részlet
Vámos Miklós készülő regényéből

Nádasdy Ádám versei

Weiner Sennyei Tibor: Ének
Békássy Ferenc huszárönkéntes szerelméről és haláláról

Halász Margit – az Irodalmi Jelen regénypályázatának különdíjasa: *Éneklő folyó*

A Bibliát, Gabi!, avagy mitől óv meg az akasztófahumor

– Beszélgetés Cseke Gábor íróval –

–Páros versek vagy átírások...? Mi ez a „fontos” kötet? Kiindulópont a versíráshoz az a felekkötet, ami nem a sajátod? Vagy éppen így sajátítod ki, teszed magadévá az idegen szövegeket?

– A kötet eredettörténete, ha tömören is, de ott áll a vállalkozás élén. Eszerint – és ezt szó szerint elhiheti az olvasó, de te is –, kezdetben vala a magam templomi megvilágosodása, a felismerés, hogy az a telefoncsengéses élmény nem írható meg büntetlenül, ha elhallgatom Szöcs Kálmán sokak számára még emlékezetes istenes versét, az *Istenem, telefonálj*

címűt. Így született a költői kalandot kiváltó, fatális verspár. Amitől akkor valami elégtellel vegyes, pezsgő nyugtalanság fogott el, napokon át nem leltem a helyem, azon kapva magam, hogy mihelyt másnak a verse kerül a kezembe, mindegyre azon spekulálok, mennyire rezonál bennem. Az addigi ártalmatlan versolvasás önkéntelenül is kihívássá vált, s mikor már három-négy újabb költő esetében is figyelemre méltó „széljegyzet” született, lassan az ötlet is körvonalazódott bennem. A kedvére szabadon, találomra böngésző ember kíván-

cságával kezdtem belefeledkezni jobbra általam könnyen elérhető magyar költők munkáiba. Azokéba, akik a polcaimról, lapgyűjteményekből, olykor az internet révén valósággal felkínálkoztak. Tehát valójában se páros versek, se átírások, se kiindulópont, hanem egyoldalú költői párbajok.

GERGELY TAMÁS
Folytatása a 14. oldalon

*Cseke Gábor: Lírai tőzsde – FONTOS VERSEK, IJK, Arad, 2006

Egy más után érkeznek a meghívók. Az 1956 decemberében Angliába érkezett hajdani magyar menekültek koktéllal vagy bankettel ünneplik, hogy fél évszázada a szigetország lakói. A forradalom szovjet letiprása után az ideiglenesen őrizetlenül maradt határon át a tízmillió lakosú országból körülbelül kétszázezer magyar menekült Ausztriába, s ebből húszezer kért politikai menedéket Nagy-Britanniában. A romantikára hajló britek lelkesedtek forradalmunkért, készséggel befogadták annak a népnak a fiait, amely a szabadságért folytatott véres harcot az elnyomó túlerővel szemben. Példánszerűen szervezték meg az érkezők beilleszkedését. Aki dolgozni akart, azonnal munkát kapott, a sokszáz fiatal pedig – intenzív nyelvkurzus után – bekerülhetett az egyetemekre, akár Oxfordba vagy Cambridge-be is.

A nép egyszerűbb gyermekei között voltak olyanok, akik nem hittek abban, hogy Anglia megszokható. Decemberben tényleg szürke, hideg és barátság-talan itt a táj vagy a vöröstéglás utcakép, vízszintesen esik az eső. A britek cobákos birkát, ízetlen ételeket ettek akkoriban, s mindenekelőtt: angolul beszélnek. Sokaknak úgy tűnt, megtanulhatatlan nyelven. Tehát innen tértek legtöbbször vissza Magyarországra, élve a tiltott határátlépés törvénysértésére felajánlott amnesztiával. Mások igyekeztek továbbállni ígéretesebb országokba, például Amerikába vagy Ausztráliába.

A többség maradt. S amikor 1989-ben ütött az igazság órája, összeomlott a szovjet birodalom és tájainkra beköszöntött a demokrácia új korszaka, különös módon nem nagyon mozdult a nyugati magyarság. Harminchárom esztendő elég volt ahhoz, hogy a befogadó országban gyökeret verjen. Az angliai magyarok jelzalogkölcsonre

SÁRKÖZI MÁTYÁS

Fél évszázad

családi házat vásároltak, gyerekeik többnyire már itt születtek. Tehát túl sok idő telt el ahhoz, hogy a hazavagyakozásból több legyen, mint sűrű hazalátogatások sora.

1956 végén főként fiatalok menekültek el. Ez a generáció immár hetvenesek ős nemzedékévé öregedett. Angliában összetart, összefár, különösen nemzeti ünnepeinken: március 15-én és október 23-án. De nem kétséges, hogy bizonyos mértékig elangolosodott. Van, aki már keveri a két nyelvet.

Az óriási irodalmi hagyománnyal büszkélkedő Anglia vonzotta azokat a menekülőket, akik írói jövőt képzeltek el maguknak. Az volt a dilemma, próbáljanak-e betörni az angol irodalomba, vagy maradjanak meg magyar tollforgatóknak. A végül íróvá, költővé lett tucatnyi angliai magyar fiatal közül kettő-három választotta az átvedlést. Bokor István, a fiatal pesti újságíró Stephen Barlay néven ír, főként vastag, népszerű oknyomozó témakönyveket, például a repülőszerencsétlenségekről vagy a prostitúcióról. Vízinczey István (Stephen) fogta meg az isten lábát, az *Érett asszonyok dicsérete* című angol könyve világsiker lett. (Nem sorolom ide George Szirtes költőt, hiszen ő kisgyerek volt, amikor szülei 1956-ban Angliába hozták.)

A meghívók egyike most John Peter barátomtól, a tekintélyes vasárnapi lap, a Sunday Times színházkritikusától érkezett. A szöveg szerint azt ünnepelte, hogy „ötven éve és öt napja angol”. Le a kalappal Péter János előtt. A náci által megölt Péter András

művészettörténész 1956-ban Angliába, az oxfordi egyetemre került fia befutott. Koktélpártiját London úri negyedében, Dél-Kensingtonban, elegáns lakásban rendezte meg. A sarokban a drámaíró, Sir Harold Pinter üldögélt, szokása szerint morcosan (mely morcoságon a Nobel-díj nem enyhített, ám súlyos betegsége csak tetézi azt), míg a víg vendégseregben híres színészek, rendezők sűrögtek, fecsegték, s oly jeles színpadi szerzők, mint például Michael Frain. Valamennyien őszinte megbecsüléssel ültették pezsgőspoharukat, az angol színházművészetet kívül-belül ismerő, britté lett magyarra.

Mint egyetlen meghívott óhazai honfitárs, kissé meghatva néztem beérkezett barátom megdicsőülését, de nem irigyen. Elvégre én is elértem valamit. Ötven éven át, tizenkilenc éves koromtól mindmáig, a nap mint nap engem körülörvénylő idegen közegben megőriztem a nyelvi poggyászt, amit a szülői házból magammal hoztam, s ezzel a hozománnyal nem bántam rosszul. A hazai író társadalom nem tekint távoli, ezoterikus csodabogárnak.

Úgy neveltek, tizenkilenc éven át úgy töltekeztem egy adott kultúrával, hogy számomra természetellenes dolog lett volna nyelvet váltani. És valljuk be, mivel egy kis országban az írók társadalma szűkebb körű, az egymásra figyelés intenzívebb.

John Peternek valami sikerült. Ötvenévi munka van ebben. De talán az sem volt hiábavaló, hogy én fél évszázadon át az ellenkezőjén igyekeztem.

KEREKES TAMÁS

Hogyan nem lettem milliárdos?

Két mondatnál talán többet érdemel a történet, mely még vidám és lázas ifjúságom idején kezdődött, s talán ma sincs teljesen és végérvényesen vége. Ha arra gondolok, hogy Németországban, Mannheim városában, ahová azért utaztam, hogy – meghalt nővérem, kinn (Németországban) orvosként dolgozott – örökségét átvegyem, és minden ehhez kapcsolódó iratot elloptak még az örökösödési hivatal közhivatalnokaival való találkozás előtt, akkor néha megfordul a fejemben, hogy él egy kurd, pakisztáni, vagy „oszi”, vagy egy helyrevaló bankhivatalnoknő, valahol Németországban, mely a néhai nővérem házának lakbéréből él. Helyettem. Ám a dolgok sokkal előbb kezdődtek.

Apám temetésénél felolvasták a végrendeletet, melyben nemcsak azt tudatták, hogy nem nyilvános köztemetőben lesz a végső sírhelye, hanem otthon, a családi házunk kertjében. Az már nem volt bekombinálva, hogy kokainnal, marakujalikörrel és angyalporral alaposan fölturbóztott, nevetőgörcsöt kapott nővérem előtt közölte a fiatal ara (Anyámat be sem engedték a végső nyughelyre, a kertbe, kettejük közös életútjának kertjébe), hogy egy percem van átgondolni, hogy onnan, ahol fölnttem, negyvenévesen akarok-e valamilyen személyes emléket elvinni. Ilyenkor a perc is kevés, hogy üres kézzel sétáljon ki onnan az ember, ahol fölnt. Nem volt mit vinni magammal. Apám ott maradt a kertben, és én soha, még halottak napján sem hajthattam fejet sírja előtt, már tíz éve. A családi örökségből aztán a gyomorfekélyre való hajlam maradt, mely egyben egyébként egy szép genetikai bizonyíték is, ha eltekintünk a vele járó gyötrelmekről. Üres zsebbel is lehet szépen élni, nevelt az emberarcú szocializmus, és mi (a Mama és én) elkezdtünk totózni. Itt tizenkét csapat győzelmét, vereségét vagy döntetlenjét kell eltalálni, annyi esélye mindenestre van benne az embernek, mint a lottóban, de aki nem ért a focihoz, annak annyi sem. Mi pedig páratlanul szerencsések voltunk. Kétszer egymás után lett tizenkettesünk. Hogy ilyenkor mennyi üti az ember markát, az csak attól függ, hogy hányan találják el a helyes eredményt. Az elsőnél elvileg szerencsések voltunk, hisz kicserélhettük tévénkét egy nagyobbra, hogy a Mama, ki közben zöld hályogjával küszködött, jobban lásson, de az öröm csak néhány hétig tartott, hisz meghalt ő is. Aztán a nővérem következett, kinek volt üzleti érzéke. Helyes transzvesztitákat pofozott ki koldusszegény erdélyi kőlykökből és árulta jó pénzért a hamburgi kikötői kocsmákban. Fordult meg kezemen közben olyan összeg, mely hallatán szubsztilisabb, decensebb banktisztviselő felkapná a fejét, de na, ebből se jutott semmi. Az örökségekből tehát nem lettem gazdag, de temetésekre sem kell járnom. Már csak a sajátoméra megyek el, de ott, mint tudjuk, a személyes részvétel: kötelező.

KABDEBÓ TAMÁS

Tariménes óhaja

Az ötödik évszak

Égtájunkon négy évszak hajtja a szelet, a szél a hullámokat és a búzamezőt, négy évszak olvasztja, fagyasztja, morzsolja a földet, hűti, hajlíttatja a levegőt: a tavasz, a nyár, az ős és a tél. A kikelet harsonás harsanás, forradalom, rügybomlás, lázadás, vérontás, barkaszentelés, talányos hűsvéti tojás, hol tündöklő, hol öldöklő majális, hol rettenetben, hol örömben gyorsuló érverés.

A nyár, mint egy kazán befűti a házam: elapadnak a folyók, kiszáradnak a tavak és a mezők, napszúrást kapnak az öregek és a fák, aszályon nő, mint mérges lepedék a tikkadó vizsály, vég nélküliek a gyilkos kánikulák. Nessus inge rajtunk a nyár.

Tájunkon elidőz az ős: vizesek lesznek a meztelen nappalok, hűvösök a szélfúttá éjszakák, dől a vigasztalan eső, elpirul a sodort levél és a lelkiismeret, mivel az ős törbe ejti, tarsolyába rejti a szívet; elrohadnak alatt a gyökerek, s bár beérik a szőlő és csabít, majd kábít a szüret, a venyigék kopaszon várják a telet.

Dércsípte már a maradék fű, a szénakazal zúzmarás, jégcsárnyakon szárnyal a tél, az élőknek az elmúlásról, a halálról mesél, befagyott kutakra, lerobbant autókra, kukákban turkáló hajléktalanokra, fekete koromra fehérén hull a hó, hull a fenyőágra és a hegyoromra, s míg jégpáncél alatt dermed a tó, a

jégtündér szépségével tüntet, mínusz húsz foknál fagycsókkal kitüntet. Halálra ítél, akit ítél a téli szél.

Áhítozom, az ötödik évszak eljöttéért imádkozom – oh, ti tavasz nimfái, és ti faunok, ti nyári ászok és szibillák, őszi bacchánok és Silenusok, téli fagytündérek, jég-csaplovagok, télapók: egy új évszakt adjatok, egy évig tartson és ismétlődjön kétesztendőnként, irgalmat hozzon, a túlzásokból enyhülést. Eme ötödik évszakban huszonnégy fokokas legyenek a nappalok és tizennyolc fokokas az éjszakák, egy héten csak egyszer essen az eső, éjszaka, s a rákövetkező napon fújjon a szél. Hogy honnan fújjon? Kérdezzük öt: „honnan kicsi szellő, ég vándora jöttél?” Dagassza a vitorlát, ujjnyomától legyen lúdbőrös a tó s éjjel a szférák zenéje legyen az altató.

Fohászkodom, szakadatlanul virágozzanak a szerelmek és a fák, majd teremjenek s ismét virágba boruljanak az almafák, a cseresznyefák; természetes vizesésekből, szélmal-mokból, szélkerekekből nyerjük az energiát; tisztuló folyóinkba visszatérjenek a halak, szelíd természetű az ember is szelíd legyen, mint a bárány, és a Kárpát-medencében, a bővizű tavak partján együtt halásszanak a halálukat egy évvel elhalasztó emberek, a medvék, a rókák és a gyerekek.

RÁCZ GERGELY

Gondolatok a technikáról

A technikáról, bevallom őszintén, úgy általában, nem vagyok jó véleménynyel. Értékelem viszont azokat a berendezéseket, amelyek valóban az ember létének, mindennapjainak a megkönnyítését szolgálják. A számítógépben például szeretem, hogy ki tudom használni a szövegszerkesztőt, mert így könnyebb javítani. Nem értem viszont a programozási finomságokat, és talán nem is akarom érteni.

Tulajdonképpen érdekes, de jó jel, hogy számos családódom ellenére, az emberek jobban érdekelnék a gépek-nél. Még mindig az élő nyelvet, a kommunikációs csatornát keresem, és képtelen lennék egy képernyővel úgy beszélgetni, hogy ezt még hasznosnak is érezzem. Sokan vannak viszont, akik hihetetlenül boldogok, ha nem kell emberekkel érintkezniük. Őket is megértem. Élvezik, hogy van mivel foglalkozniuk, ahelyett, hogy órákon keresztül valakinek a „süket szövegét” hallgatnák, és felelni próbálnának. Apám számos, találó, „saját” közmondásának egyike erre világít rá. Ismerős az a közmondás, hogy „*aki a virágot szereti, rossz ember nem lehet*”.

Felénk ez csak úgy hangzik, hogy *aki a virágot szereti – az nem szereti az embereket!* Szerintem bámulatos! Mennyire így van! Aki a növényekhez menekül, mert úgy véli, hogy velük érdemes foglalkozni, hiszen az eredmény látható, nem úgy, mint az emberek-nél, mert az embereket előbb meg kell ismerni. (Bár én szeretném ezt megcáfolni. Örölnék ugyanis, hogyha látszana rajtam és az életemen az, hogy a szüleim mennyi energiát és szeretetet „ültettek” belém.)

Az embernek szüksége van arra, hogy lássa, nem hiába cselekszik. Rossz érzés, amikor nem látom és nem tudom, hogy amit tettem, jól tettem-e, és azt a célt értem-e el vele, amit szerettem volna. Talán egyesek ezért menekülnek a növényekhez. Visszatérve a technika világába: az e-mailről csak annyit, hogy szeretem a szép levélpapírt, a posta is jól bevált intézmény, bár sok levél eltűnik, és az enyémetek is szeretik cenzúrázni, de ettől eltekintve, én már ilyen konzervatív maradok, úgyhogy, ha megtehetem, hogy az egyébként is összetett és bonyolult életemet ne nehezítsem tovább, akkor kihagyom az elektronikus postát. Na jó, a fax azért jó dolog! Meg persze a mobiltelefon is. Bár rendszerint ez sem azoknak van, akiknek valóban kellene. Az autókat sem lehet kihagyni. Mi is nekem az autó? A Saab. Ez nem azt jelenti, hogy más típust nem tudnék értékelni, de ezt a legjobban. Szeretem a biztonságot, a kényelmet. Nagyon fontos az a tudat, hogy egy autó karosszériája úgy néz ki, hogy feltételezzem, hogy egy esetleges ütközés következtében a másik autónak az én autóm karosszériáján van mit gyúrni, mielőtt engem gyúr. Egy Saab mindenekelőtt ezt az érzést tudja bennem indukálni. Másrészt, a Saab lopási statisztikája sem olyan

rossz, és annyira nem hétköznapi autó; nincs mindenkinek, de mégsem hivalkodó típus.

Nem szabad azért elfelejteni, sem nekem, sem másnak, hogy az autó, és így bármely technikai vívmány első sorban használati és nem élvezeti cikk. Ez persze nem jelenti azt, hogy ne okozhatna örömet egy jó minőségű autó vezetése, feltéve, ha a közlekedési partnerek is így gondolják.

A technika legfőbb hibája azonban szellemi eredetű. Minden technikai újítás, találmány, újdonság legtöbbször a fegyverkezésben jelenik meg először. A technika csúcán a haditechnika áll. Amikor már elég embert sikerült megölni, akkor jöhet a szórakoztatóipar vagy a gyógyászat. A technika a pusztítás eszköze? Akkor nem kell! Se gyorsan, se lassan. Nem kellene a komputerizált gyilkosok. A technika ilyen irányú fejlődését már a huszadik század közepén Bruno Bettelheim is meglátta. Így ír erről a Végső határ című könyvében: „*A társadalom szervezetsége, amelyről azt hittük, hogy egyre fokozódó biztonságot és jólétet hoz majd, Auschwitzban eszköz lett arra, hogy milliókat irtsanak ki gazdaságosabban.*”

A kulcsszavak a *társadalom szervezetsége*, nem máshogy, mint technikailag, és a *gazdaságosabban*. Ezek a sorok nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy rádöbbenjek arra, mit jelentett a technika már több mint ötven évvel ezelőtt is, és mit jelent méginkább ma.

NÁDASDY ÁDÁM

Vidéki ház

Egyetlen lámpa el tudja rontani
a szép sötétet, a hosszú sötétet.
Egyetlen széllökés meg tudja bontani
a méhes, zúgó, bundás hátú rétet.
Gyenge lábakon áll minden körülmény,
ami a fennmaradásomat biztosítja.
Belopózik egy jelentéktelen kis bűntény,
és összedől az építkezés minden kínja.
Edzeni kell magam, hogy mit ne vegyek észre:
úgy húzzam a kerítést magam körül,
hogy uraljam a völgyet, bárók ősi fészke,
alapozás, szigetelés kívül-belül.

Totálplán

Hátrálok, hátha meglátok valami egészet.
Széles tablót, tőlem függetlenül készet.
Ráncolt homlokot, rámszegezett,
számonkérően szűrös szemet.
Aztán merev tarkóval állok. Belebuktam.
Átéreztem, hogy mennyiféle út van,
de nem indultam egyikén se, izmos karra
volt szükségem, hogy megmutassa: arra.
És mutatták, többen, hogy merre van szerintük,
én mentem, szűrös fenyő és szelíd bükk
között. Ha bátor nem is voltam, de kitartó,
sőt hűséges, és alig volt panaszszó
a számon. Baj, tudom, hogy mindez így volt.
Nem vagyok hős, csak számottevő színfolt
azon a széles tablón, jó mellékalak.
Erdők, vadállatok, folyók, halak,
sűrű az én világom, társakkal teli,
nem tudom, hogy kell-e fényleni.

Derengése vetült

Kezdetől róla szólt, az ő hiányát
csapkodtam légycsapóval, lapjaimra
az ő derengése vetült, mintha az ablak
előtt állt volna, téglavörös ingben.
Aztán a kapcsolát, így, tőle ezt a szót
nem szerettem. Lángolva leveleztünk,
de jusz se írtam le, pedig kívántam.
Róla szólt minden, görbe volt a háta,
ezt se mondtam, és fázott szüntelen.
A napra ment, lüktetett, mint a hullő.
Szívtam az áporodott levegőjét,
szellőztettem a fojtó ágyneműt.

Apró hullámok ellen

Akkor loccsant a szájamba a víz, amikor
levegőt akartam venni. Így van ez:
a mélységet, azt uralom egész jól,
de a felszín szemtelen. Kibabrál velem.
Apró hullámok ellen nincs védekezés,
pedig most azok jönnek. Horoszkópként
működik a tudóm, megmondta előre,
hogy víz fog belemenni, és kötelező
a hangos, erős, görcsös köhögés.
Hogy hosszú merülés következik,
mert lesz valaki, erőszakos, igen,
azt akarja, hogy vele ússzak Révfülöpről
át Boglára. Át Boglára? Mondja ugyan,
hogy nem kell sietni, de a tudóm remeg.

Később megrendült
ez a bizalom

A lerázásra, negyven év után.
A vallásra, gúnyosan és bután.
A fogaskerekűre dühösen,
hogy mért volt jó üresben töltenem
sok fontos éjjelt, míg a kamaszok
reménytelenek voltak és nagyok.
Én leráztam. Én jártam a fogassal,
pedig nem őt szerettem. Drága hajnal,
őszinteség hajnala – minek az?
A burkolódzó ellened szavaz,
a rosszul hangolódó szem és fül:
mindent cementtel öntöttem körül,
erősen prostituált, csúnya szervek.
Volt néha gondolat, pattanó tervek,
de lötyögött, mint olcsó csempepadló,
közben még nyikorgott a templomajtó,
és nem tudtam, mi ellen kell a düh,
hogy mit vétett a fogaskerekű,
csak álltam, mint szívem számára, álltam,
bíztam a lerázók akaratában.

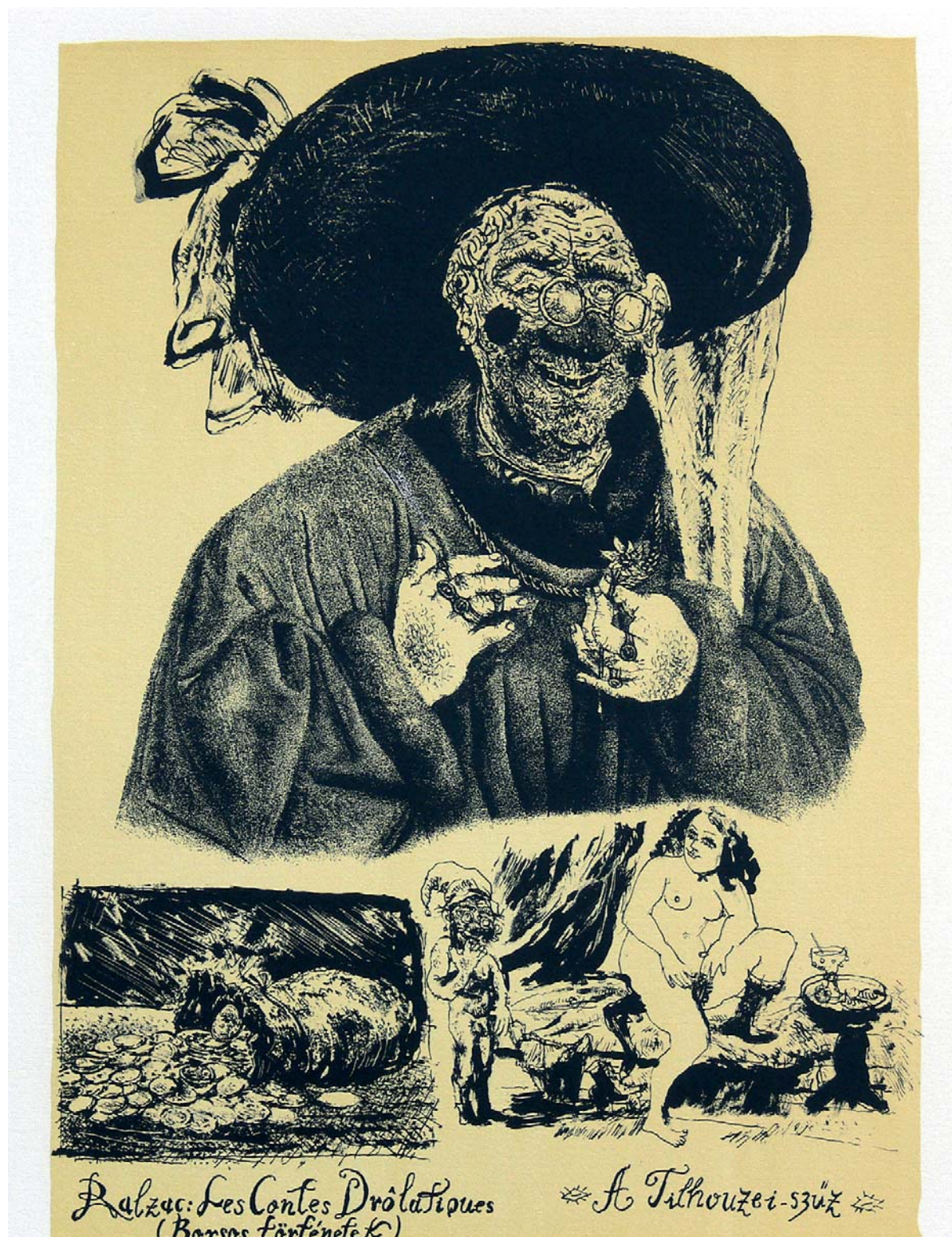
Burjánzó aszkézis
és puritán vágy

Én akkor is a szalonban, pedig
még értelmet se adtam a szalonnak.
Olyan, hogy kétfelől belém karolnak
és finoman a csípőm csipkedik.

Ha rojtos abrosz lóg a térdedig,
ha megvan mindene a lexikonnak,
akkor a szalonban sótlant dalolnak
s titokban ágyékkodat éltetik.

Kint ültünk, homokon; hangyával együtt
haraptuk be a kenyér kráterét;
aki odacsapódott, azt szerettük.

Nem nézegettük egymás alfelét.
Vagyis én nem. Nekik megvolt a meccsük,
én meg az otthonomat dúltam szét.

Gyulai Líviusz: Balzac illusztráció – Borsos történetek

4. A Prenzlauer Allee kerékpárútját kicsi bordó téglákkal rakták ki. Szinte nagyobb rajta a forgalom, mint a kétszer kétsávos úttesten. Amint Jánoska lefékez a piros lámpánál, melyet a bringásoknak erősítettek az oszlop derekára, körülbelül szemmagasságba, pillanatok alatt befut melléje hat-hét biciklista. Mind, ahogyan ő, bal lábbal támaszkodik a földön, jobbal a pedálon. A berliniek a nyerget általában oly magasra csavarozzák, hogy e pózban vagy lábujjhegyen ágaskodnak, vagy a bringát élesen balra dönteni kényszerülnek. Jánoska a lábujjhegyezést választja, s közben azon morfondírozik, miért nem eresztik lejjebb a berliniek a nyerget. A női kerékpár, amelyet ő kötött el a Raucherstrasse 33. udvaráról, a lakástulaj feleségéé. A fotók alapján törékeny nő lehet, átlagos méretű vagy inkább alacsony. Miért kell neki olyan magasban ülnie, ami nekem is túlzás?

A bringások itt hiába alkottak többé-kevésbé egységes kasztot, a pirosnál várakozva nem néztek egymásra, inkább me-reven előre. Mintha a többiek ott sem volnának. Talán mert olyan szűk a hely, hogy túl közel szorulunk egymáshoz, akár a liftben. Ott sem szokás a másik arcába bámulni. Amint a lámpa zöldre vált, a szemfülesek ugyanúgy kilőnek a társaik közül, ahogyan az autósok szokták. Alexa mondogatja, hogy a kocsi a férfi nemi szerv meghosszabbítása. A bringa minek a meghosszabbítása?

Ez a lámpa, a Moll utca sarkán az átlagosnál is lassabban vált. Jánoska lapos pillantásokkal szemlézi a többiek kerékpárját. A közvetlenül mellette ácsorgó rövid bőrnadrágos srác vérvörös versenygépen ül, ez a választékban a Rolls Royce. Egy ötven körüli nő ösdi fekete biciklijé pedig a Wartburg. Vagy inkább a Ford-T – egykorúnak tetszik a gazdájával. Jánoska mérlegeli, hogy talán a Thomas Bernhard által emlegetett fegyverkerékpárt látja-e, amelyet azért rendszeresített a k. u. k. hadsereg, mert a puska bedugható a nyereg alatti két fémoszlop közé. Á, ide nem férne be.

Abban a másodpercben, amikor a piros kihunyt és a lámpa sárgára váltott), így szólt egy unott, olajos női hang, magyarul: A következő lehetőségnél fordulj jobbra! Minthogy ez az utasítás Jánoska ballonkabátjának zsebéből röppent elő, mind a hat sorstársa odakapta a fejét. Szemvillanásnyi értetlenség után a bringák kilőttek mellőle – zöld. Jánoska csak állt, letörölte alkarjával a homlokáról a verejtéket, benyúlt a zsebébe, lehalkította azt az izét. A dzsí pí eszt. Újra piros. Újabb biciklisek sorakoztak föl melléje. Többek közt egy anyuka az ikerbabáival, akik pindurka, fedett utánfutóban csücsültek a bringa mögött. Nem rossz. Ha volna nekem ilyen odahaza, vihetném – húzhatnám – Sanyikát és Jucikát. Á, dehogy, odahaza nagyon veszélyes volna, nincs túl sok kerékpárút, és az autósok kíméletlenül leszorítják a bringásokat.

Most nyolc sorstárs körében várakozott. Amikor a lámpa újra sárgára váltott, viharkabátjának belső zsebéből az unott női hang: A dzsí pí esz kapcsolat megszakadt, újratervezés! – minek folytán Jánoska újra hökkent tekintetek keresztútjába került, majd a többiek elhúztak. Ő maradt, izzadt, bosszankodott. Előrántotta azt a vacakot, és kikapcsolta. Ez is a rohadék Strényi professzor lelkén szárad.

A nyár legforróbb napján kellett fölkeresnie, annak előtte zord titkárnő telefonált, miszerint a Professzor Úr beszélni óhajt a tanár úrral. Jánoska nem tudta, miért volna ő tanár, vagy úr, de azonnal igent mondott. Strényi professzor előtt a Götisták, sőt a Germanisták is haptákba vágják magukat, különben nem sokra viszik. Jánoska saját megítélése szerint kevésre vitte, így hát a megadott időpont előtt húsz perccel érkezett az intézethez. Tízet sétálgatott föl és alá a járdán, hóna alatt a könyvvél, amelyet éppen azért hozott magával, mert sejtette, előszobáztatni fogják. A titkárnő köszönés helyett a barna műbőr borítású fotelokra bökött, s csépelte tovább a klaviatúrát. Jánoska engedelmesen odazötytyent. Hülye vagy, aki allergiás a műbőrre, maradjon állva! – de nem volt kedve magyarázkodni. Megfeszítette magát, hogy csak a nadrágja és a pu-

VÁMOS MIKLÓS

Utazások Erotikában

(Ki a franc az a Goethe?)

lővere érjen a síkos felülethez. Kinyitotta a térdén a könyvet. Egy Lukács György nevű ember műve. *Goethe és kora*. Az egyetemi jegyzet külsejű kiadvány éppen ötven éve jelent meg, Hungária Nyomda Rt. Budapest, V., Bajcsy-Zsilinszky-út 34. Hm, 1946-ban kötőjellel írták az utat, biztosan az utcát is. Felelős kiadó Bródy András. Felelős dr. Bródy László. Testvérek?

Jánoska Götét és korát a Textilszakszervezetek Központi Könyvtárából szerezte. Nem lopta, a szó eredeti értelmében. Amikor az intézmény megszűnt, kevésbé a szocializmus után, napokig álltak az épülete előtt a könyvek a járdán, cukorpárgával összebálázva. Az, hogy elszállításra vagy szemetesautóra várva, nem volt világos. Verte őket az eső, fújta a szél. Lehet, hogy Jánoska megmentette Lukács György művét. Ennek is már vagy tizennégy éve. Azóta őrzí. Elolvasni nem tudja, olyan száraz. Egyébként is Lukács Györgyöt manapság kutyába sem veszik. Sic transit gloria mundi. Pedig mekkora tekintély volt. Jánoska emlékszik egy rövid közleményére a Népszabadságban, a hetvenes évek eleje táján. Az agg mester azt írta, hogy egy vele készült külföldi interjú hamis, ezért semminémű felelősséget nem vállal, mert képtelen valamennyi interjút ellenőrizni, s a jövőben inkább nem nyilatkozik. Úgyes, gondolta Jánoska, mérget vett volna rá, hogy Lukács ezúttal is politizál. Rendre őhozzá rohantak föl a rendszer üldözöttei és amazok rokonai segítségért. Lukács, bármennyire belső száműzetésbe vonult, valamiképpen mindig tudta Kádárakat befolyásolni. Az, hogy már az 1919-es kommunben népbiztos volt, szabad bejárást biztosított számára a pártvezetés legfelső köreibe. Mindeközben nagy kiadók publikálták az életművét a konvertibilis valuta-övezet fővárosaiban. Főleg azokat, amelyeket eleve németül írt, s magyarra igen nyakatekerten fordították a tanítványai, őrizve a bonyolult német mondat szerkezetet. Lukács György meg csak ült a Belgrád rakparton, és szivarozott feszt. Halála után meg csak állt valamivel odább, a Szent István parkban, bronzba öntve.

Mester kollega, ezt a szart tanulmányozza? – Strényi professzor magasodott fölébe. Akár egy villanypózna, amely még fogókúrázik is. Igen... nem... csak lapozgatom... – zavartan fölállt. Mester János és Lukács György, ez igazán formidábilis! – Strényi professzor betuszkolta az irodájába. Jánoska olyan izgatottan csüccsent a fekete műbőr borítású kanapé szélére (immár biztos, hogy este, vagy legkésőbb virradóra jönnek a pat-tanások), mint egy elsőáldozós kislány, kéztartása is arra hasonlított. Lukács György már menetközben visszakerült a hóna alá. Strényi professzor még soha nem fogadta itt négy szemközt. Rengeteg múlhatott rajta. Akadémiai előmenetel. Ösztöndíj. Könyvszerződés.

Gondolt valaha arra, kedves kollega, hogy Vilmosra változtassa a nevét? – Strényi professzor. Mért? – Jánoska elpirult. Amint Strényi professzorból kibuggyant a hahota (úgy nevetett, mintha csuklana), már tudta, persze, a Wilhelm Meister miatt, hiszen ezt a poént sokadszorra sütik el a rovására, csak ő lehet olyan balfék, hogy újra meg újra elfelejti. Lebögtél megint, gondolta. Na jó, van a kollega úr számára egy ajánlatom! – a professzor a dohányzóasztalra helyezte mind a két tenyerét, mintha zongorázni akarna.

A hatásszünet alatt Jánoska szíve hangosan kalapált, dobszóló. Nem értette, miért nem idegesíti a köztudottan hipochonder Strényi professzort. Arról volna szó, kezdte az, hogy a kollega úr épp olyan fontos és elfoglalt ember, mint jómagam, hallom, az ősszel is Berlinbe megy egy hónapra, nyilván szüksége lehet egy dzsí pí eszre, és én szívesen segítek ebben! – közelébb hajolt. Jánoska megnyalta a szája szélét, leplezvé a tökéletes tanácsatlanságát. Nem értette pontosan a három szót, vagyis azt, amire nyilván szüksége lehet. Strényi professzor a belső zsebéből az asztalra helyezte azt a kicsodát. Pici számológépre emlékeztetett. A prof kihúzott belőle egy fekete pálcikát, azzal ütögette a képernyőt, mely alatt parányi gombsor is volt, miniatűr tasztatúra.

Jánoska kékülő arcborrel hallgatta, miként jegyzetelhet, telefonálhat, internetezhet, tájékozódhat ezzel a masinával. Hogyan írhat kézzel a monitorra, amit a ketyere automatikusan átváltoztat géptel szöveggé, az egy drót segítségével a számítógépbe juttatható, föltéve, hogy mindennek előtt írásmintát ad neki az ember. Ez aztán tényleg *grossartig!* – összegezte Strényi professzor, tökéletes szársországi kiejtéssel raccsolva. Imádott német szavakat keverni a beszédébe, a katedrán épp úgy, mint baráti körben. Fiatalabb korában azt terjesztették róla, hogy a szeretőjének az ágyban is német instrukciókat sug a fülébe. E híresztelés alól kihúzta a szőnyeget a szerető – az előző titkárnő – korai halála. A továbbiakban azonban úgy adták szájról szájra: A feleségének az ágyban auf Dajcs. Sajátságos, hogy a feleség vagy tíz évvel volt fiatalabb a szeretőnél.

Istenem, ajándékba kapok egy mindentudó masinát Strényi professzortól... ki fogja ezt nekem elhinni? A prof közben témát váltott, panaszkolta, mekkora a kupleráj az egyetemen, most vették be a bolognai rendszert, többé nem felvételiztetnek, az emelt szintű érettségi alapján a hozott pontokkal jutnak ide a kis idétlenek (hagyományosan így hívta az elsőöket), nyolc bejárat van, aki hozzánk akar jönni, az a germán nyelvek bejáratot választja, később szakosodhat, mér bejárat, azt nem tudom, biztos angolból fordították, majdnem mindent angolból fordítanak... figyelsz te egyáltalán? Jánoska az éles hangra összereszt, persze, figyelek, csak az, hogy nem sokat tudok Bolognáról, én nem vagyok az egyetemen.

Úgy hallgatott el, mint aki arra számít, állásajánlatot kap a germanisztika legfőbb urától és parancsolójától. A dzsí pí esz mellé. Vagy akár helyette – nehezen tudta elképzelni, hogy valaha is használatba venné. Mindegy, ajándék dzsí pí esznek ne nézd a fogát. Strényi a kezébe nyomta a gépecskét, s rászorította Jánoska ujjait: Használd egészséggel.

Azért ez nagyon szép tőle, gondolta. Már nyitotta az ajtót, idétlenül hajlongva, mint egy rossz színész, amikor a professzor utána szólt: Mikor hozod a pénzt? Milyen pénzt? Igazad van, még meg se alkudtunk, a bolti ára százötven plusz áfa, én egyetemi tanári kedvezményvel vettem, százhuszért, de neked kilencvenért od'adom! még nincs másfél éves se! igazán nagyvonalú vagyok, ugye?

Jánoska ekkor a kicsi szögletes tárgyat tiszta erőből az öregember szeme közé vágja, épp az ornyereg és a szemöldökboltozatok közé, a tanszékvezető mindkét szemét telibe tráfálja, csorognak lefelé az arcán, a szempillák egy

részét is tartalmazván – ezt csupán képzeletben merészeli. Valójában szolgálatkész vigyorral bólogat, valóban, most nagyvonalú voltál, professzor úr. Máskor nem? – Strényi, szemrehányón. De... mindig.

Amikor odahaza bevallotta Alexának, hogy kilencvenezerért szert tett a miniszámítógépre, mely szükség esetén jegyzetelésre és telefonálásra is alkalmas, a lényeg azonban a dzsí pí esz, melynek folytán ő, Jánoska, soha többé nem téved el, Alexa hangja falzettba siklott: Mester János, te hülye vagy! de nem kicsit! rád szóta ezt a használt cuccot, amire semmi szükséged, és pusztá szervilizmusból nincs annyi bátorságod, hogy visszautasítsad???

Ez fájt, nagyon fájt, épp azért, mert volt benne valami. Az igazság. A kendőzetlen igazság. Jánoska értékelte, hogy Alexa az ügy anyagi vetületét szóba se hozta. Pedig az a kilencvenezer nagyon fog hiányozni most, a tomboló nyár kellős közepén, amikor lassabban és ritkábban folydogálnak a bevételek. Jánoska a szobájának nevezett sötét lyukban puffogott, kíváncsi volnék, ha Alexa iskolaigazgatója tesz hasonló ajánlatot, Alexa vajon mit csinál? – beharapta az ajkát. Erre aligha lehetsz kíváncsi. Alexa simán nemet mond, végső esetben tiszta erőből a szeme közé vágja annak a kikent-kifent libának, épp az ornyereg és a szemöldökboltozatok közé, még szerencse, ha nem tráfálja mindkét szemét telibe, így a helyükön maradhatnak, a szempillákkal együtt. Alexa bátor, te meg gyáva vagy.

Idekívánczik egy kitérő a bizonytalan jövőbe, mely ugyan fölírja a hagyományos regényírás rendjét – de mégis. Jelen fejezet 2006-ban játszódik, s minthogy ugyanakkor íródik, aligha kerülhet a szövegbe ennél későbbi esemény. Tegyük kivételt. Strényi professzort 2007-ben akarata ellenére nyugdíjazzák. Halálra sértődik, többé be sem teszi a lábát az egyetemre. Utolsó nagy munkáját akarja befejezni, amelyet Goethe valamennyi szerelméről ír. Hosszú évek óta gyűjti hozzá az anyagot. A pontos cím az lehetne: Valamennyi nő, akit Johann Wolfgang von Goethe megkapott vagy megkívánt – a szám, s ezt Strényi professzor két évtizede hangoztatja, közelébb áll az ezerhez, mint a százhoz. Mester János is úgy került kapcsolatba Strényivel, hogy egy tanulmánya – *A Lewetsov család és Goethe* – megjelenése után a professzor fölhívta a titkárnőjével, üzente, gratulál. Azt nem üzente, hogy Jánoska szövegét csekély húzásokkal és változtatásokkal beemeli a következő publikációjába, mely egy német szakfolyóiratban jelent meg. Jánoska nem tiltakozott, minthogy az egyik lábjegyzet így szólt: Lásd J. Mester: *A Lewetsov család és Goethe* [forrás]. Íme, bizonyosság isten és ember előtt. Ha bárki ezen említés nyomán belelapozna az ő írásába, Strényi professzor plagizálása azonvást lelepleződne. Minthogy ilyen veszély nincs, Strényi nyugodtan kifizethette Mester Jánost e lábjegyzettel – adott neki egy tételt a hivatkozási listájához. Márpedig a hivatkozási lista komoly dolog a kutatók megítélésében, azon belül is kitüntetett figyelmet élveznek a külföldi szaklapbeli említések.

Strényi professzor sajnálatos módon nem érheti meg a főművének szánt – végül *Goethe és a női nem (Goethe und das weibliche Geschlecht)* címmel kiadott – könyve megjelentését. A befejezetlen kéziratot dr. Mester János rendezte sajtó alá. A kitérő a bizonytalan jövőbe azonban nem emiatt szükséges. Hanem, hogy elmeséljük, dr. Strényi Zsigmond temetése után az özvegye, Ilonka az árván maradt belbudai lakásra invitálta Jánoskát, egy jó kávéra, mint mondta. Kisírta magát a férfi vállán, majd két tucat Goethével kapcsolatos szakkönyvet szózott rá, az eredeti beszerzési ár (számlákkal igazolta) hatvan százalékaért. Ugyanez volt az arány a dzsí pí esznél, gondolta Jánoska búsan. Ez valami családi dolog lehet Strényiéknél.

Jánoska bambán ráállt az üzletre, pedig úgy érezte, Strényi professzor teli szájjal kacag rajta valahol. Ugyanúgy készpénzben vitte az ellenértéket a rákövetkező héten, mint Strényi titkárnőjének a dzsí pí eszéért – a professzor

nem szívesen foglalkozott pénzügyekkel. Taxit kellett hívnia, hogy a súlyos könyvcsomót hazavihesse. A felével már rendelkezett, a másik felére semmi szüksége nem volt, emezek elavultak. Végül antikváriumba vitte őket, harmaduk gazdára talált – a beszerzési ár húsz százalékaért –, kétharmaduk nem, ám Jánoska soha nem ment el értük. Alexának erről a boltról nem számolt be. Amikor mégis, óriási veszekedés lett belőle. Annak ismeretése sehogyan sem fér e kiterő kereteibe.

Térjünk vissza arra a pontra az időben s térben, ahol átteker a kereszteződésen, picivel a bringa nyerge fölé magasodván. Maga mögött hagyta a Mollstrasse és a Prezlauer Allee találkozását, s gurult az egyre jobban lejtő járdaszéli kerékpárúton az Alexander Platz felé. Látni akarta a Világórát. Kiszámolta, mikor mutatták meg neki az Oktoberklubosok. Te jó isten... hatvanhatban! pontosan negyven éve. Azért az mégiscsak tűrhetetlen, hogy vannak dolgok, amelyek NEGYVEN éve történtek, itt, Berlinben, és kristálytisztán emlékszem rájuk. Jaj, de szar. Hogyan múlhatott el ennyi idő velem, jóformán anélkül, hogy észrevettem volna? – gyorsította a biciklit a lejtő ereje, Jánoska haja lobogott, füle suhogott, arca égett, s már tudta, az élete mellett is pontosan így suhant el, bár az talán nemcsak rajta állt, hogy ilyen sebesen. Hirtelen vette észre a tévétornyot a magasban, tehát itt az Alex, fékezett, kontra híján csak kézzel, alig sikerült megállnia s nyeregben maradnia a járda pereménél. Ha nem vigyázol, elűtnék.

Újra piros lámpánál vesztegelt, féltucatnyi pedáltárral együtt. Mellette az épület földszintjét dőlyfős bankfiók foglalta el. A széles üvegfalat farmernadrágos lány mosta, rúdra esősített ablaktörlővel. Jánoska esküdni mert volna rá, hogy egy autóról szerelték le. Figyelme a lány fenekére összpontosult. Olyanféle popsinak látszott a pattanásig feszes nadrágban, amelybe fönt mint-ha két jancsiszöveget kalapált volna a teremtő. Ahogyan hajlongott jobbra-balra, a derékszíz fölött kilátszott a bőre, azon pedig a mélyzöld ciráda, a mostanában divatos fartetoválas. Jánoska olyan izgalomba jött, hogy elmulasztotta a zöldet. A lány hirtelen odafordult, rámosolygott. Jánoska erre nem számított, elöntötte a verejték. Most aztán? – nem tudta, mi legyen a következő lépés. A lány lehajolt a vödréért – így még szélesebb sáv mutatkozott a hátsójából, a függőleges vágás teteje is előbukkant –, s a kirakatüveg következő szakaszához lépett. Jánoska a hűlt helyén megpillantotta önmagát. Göthös alak, sötét keretű, az ornyergeren picit ferden nyugvó szemüveggel, örök-ké búbba tarajodó hajjal, melynek fekete-ségét az öszülés és a kopaszodás már tönkretette. Nyakában ott a kínai mintás selyemsál, melyhez a legforróbb nyárban is ragaszkodott. Feltűnő soványsága ellenére némi gömbpocak dudorodott elől, a vihar-kabát a két alsó gomb között kis ívben szétnyílik tőle, akár egy friss seb. Jézusom... de rémesen nézek ki! – a következő zöldnél fővesztve menekült.

Hamarosan a térre jutott, mely alig emlékeztetett hajdani önmagára, építkezés fölvonulási terepének látszott. Az autósok nem hajthattak át rajta ebből az irányból, táblák terelték a forgalmat jobbra, a Kaufhof és a C & A áruházak mögé. Akkoriban ezek sem voltak itt, ha mégis, másképp hívták őket. Jánoskának derengett, hogy állt itt egy felhőkarcolónak látszó, magas épület, amelyet a második vagy harmadik emelet táján széles mozaiksáv ékesített, rajta emberfigurák. *Haus der Lehrer*, igen, Tanítók Háza, mintha azt mondták volna az Oktoberklubosok, hogy a pedagógus szakszervezet székháza. Lebontották? Helyette félkész betonkolosszusra bukkant, ideiglenes drótkerítések mögött, mely a tábla szerint üzletközpont lesz, ALEXA néven. Jánoska majd leesett a bringáról.

Alexa, Alexa, Alexa! – rátört a magány csípős szaga, melyben lassacskán önnön verejtéke sűrű illatára ismert. Alexa mért nincsen itt velem? És a kicsikék? Egyálta-

lán, mit keresek ebben a városban, ahol mindenki németül beszél, de senki nem szeret? Megkékülök itt egy teljes hónap alatt, melyből eddig mindössze három nap telt el, inkább kettő és fél, pedig olyan, mintha hetek óta időznék a Prezlauer Bergben. Állítólag ez a legsikkesebb kerület, közel az Alexhez, a volt Kelet-Berlin főteréhez. De mi olyan sikkés benne? A lerobbant házak? Az összevissza utcák? A ramaty kávéházak? Némelyikben rendes ülhelyek sincsenek, régi autóbuszokból kiszuperált műbőrözött padok foszladoznak előttük a széles utcákon, lóg belőlük az afrik.

Johann Wolfgang Goethe persze veled van! Az velem... – még soha nem gyűlölte ennyire a költőfejedelmet. Annak nem volt problémája a magánnyal. Egyetlen percig sem volt egyedül, csak ha épp ő kívánta a magányt. Strényi professzor kalkulációjából kiindulva leszögezhetjük, közel ezer nő jutott neki. Amennyiben tizenhárom éves korától tekintjük szerelem-késznek – és van okunk így vélni –, hetven esztendő alatt fogyasztotta el a rengeteg asszonyállatot és leánygyermeket. Kábé évi tizet. A kúrva annyát! – Jánoska fölajdult, neki mindössze 10 nő jutott, tíz, azaz TÍZ. Igaz, még nem vagy nyolcvanhárom, hanem csak ötvenhat, de ahogy így elnézlek, a te listád aligha bővíülhet ismertetve. Elvégezte a számítást magára is, levonva a tizenhármát, az eredmény évi 0,2 nő. Siralmas. De nem a mennyiség számít, hanem a minőség... Á, csak hülye faszok hivatkoznak erre.

Innen már tolta a biciklit. A tatározott tér túloldalán a hajdani Kongresszusi palota fehér kockája, a lapos, üveg- vagy műanyagkupolával. Most a zászlók fölírata szerint *bcc* a neve. Vagy *5cc*? Nehéz eligazodni a betűgrafikán. Jánoska arra vette az irányt. Érdekldött az épület előtt álldogáló, karót nyelt biztonsági őrtől. Berlin Concert Centrum, mondta az, recsegő hangon. Jánoska már továbbkarikázott, amikor fölvetődött benne, hogy akkor bkz volna, hiszen a koncertet k-val, s a centrumot pedig z-vel írják németül. Akkor? Akkor az az egyetlen magyarázat, hogy itt is tombol az anglo-mánia, következésképp Berlin Concert Centre. Vagy Center, amerikai módra.

A Világóra, hölgyeim és uraim! – lefékezett. Óvatosan a széles hengernek támasztotta a bringát. Összecsattintotta a hátsó kerék automata bilincset, lerántva a kallantyút. Mire az a pici fémpöcök, amelyet bele kellett dugni a résbe, ha ki akarta nyitni, lehullott a kövezetre, halk, fémes pendüléssel, majd beesett a fémrácson át a csatornába. Jánoska fennhangon káromkodott. Hogy a francba fogok hazamenni a biciklivel? viszem a hátamon? és mit fog szólni a lakástulaj meg a felesége, mikor hazajönnek Olaszországból, az a meglepetés várja őket, hogy többé nem használhatják ezt a kerékpárt, hacsak nincs egy pótpöcökük, de mért volna? a fene egye meg! ilyen is csak velem történhet! – a járda szélére zötytyent. Nézte a nadrág szárából előbukkanó lábszárait. Hú, de szörösek.

Nyúlt a viharkabát belső zsebébe, azzal a körvonalatlan gondolattal, hogy telefonál – valahová. De csak a dzsi pí eszt hozta magával, a mobil nem. Bekapcsolta. Ezzel is lehetne telefonálni, ha volna benne SIM kártya. Mindenesetre bekapcsolta. Újra tervezés! – az unalomig ismert női hang. Az biztos... most tényleg új terv kell! – ez utóbbiról Jánoska azt hitte, gondolja. Pedig ki-mondhatta. Válaszul valaki, ugyancsak magyarul: Mit tehettek érted, Mester János?!

Kesehajú, sörtebajszos férfi állt mellette a járdán, kifogástalan fehér szmokingban. Jöjjél hozzánk, Mester János, kapsz egy méregerős olasz kávé, és elmeséled! – a férfi nyújtotta a kezét. Jánoska azt hitte, bemutatkozik, ám az illető határozott rántással föl húzta, terelte a nyitott teraszú kávéházba, s útközben leporolagatta Jánoska nadrágját az asztalkendővel. Ő bárgyú vigyorral foglalt helyet a nádfonatú karosszékekben, aggódva, hátha ismernie kéne: És maga mit keres itt? Pénzt, jóval többet, mint odahaza tudnák!

Jánoska a nákozástól összerendezte. Szó-kásával ellentétben nem igazította helyre.

Hallgatta a magyar pincér – Rudi – beszámolóját, miként is került Kapuvárról ide, az Alexander Hofba, kétezerben, közvetlenül a válása után, otthon képtelen volt megélni, szerencsére az anyja révén ő német, így az állampolgárságot hamar elintézhette. Mester Jánost a középiskolából ismeri, kettővel járt alatta, a cébe. Jánoska nem emlékezett rá, de azt hazudta, hogy igen. Hamarosan megkapta a méregerős olasz kávé, melytől a szíve vad zörömbölésbe kezdett, akár egy földhöz vágott vekker. Ki tudja, mért hiszi mindenki, hogy aki magyar, az méregerős olasz kávé akar. Az olaszok meg magyart isznak?

Elmondta a problémáját, sejtve, Rudi sem képes orvosolni. A pincér bólogatott: Az a javaslatom, üldögéljél még egy fertályórát a teraszon, napozzál, Mester János, addigra befut Vajda Vili, rá emlékszel? velem járt a cébe, ő a megoldás kulcsa! Jánoska hitte is, nem is. Üldögélt még egy fertályórát, azon morfondírozva, mikor hallotta utoljára ezt szép, régi szót, talán soha, csak olvasta, ódon regényekben. A fertályóra végére csakugyan befutott Vajda Vili, és őrá tényleg emlékezett. Vajda Vili volt a gimnázium kis tudósa, örökös kémia- és fizikaszertáros. E két szakra jelentkezett azután, nem tudván választani közülük. Végül a Káéfkái (Központi Fizikai Kutató Intézet) munkatársa lett. Hat évvel az érettségi után futottak össze a Novhét téren. Te tulképp mivel foglalkozol? – Jánoska. Kristályt növeszték! – Vajda Vili. Tíz évvel később ismét véletlenül találkoztak, ezúttal a Centrál önkiszolgáló étteremben. Vajda Vili pontosan úgy nézett ki, mint a gimnáziumban. Mivel foglalkozol mostanság? Kristályt növeszték. Még mindig ugyanazt? Igen. Legközelebb hajszára ugyanott botlottak egymásba, mint először, a teret már Oktogonnak hívták, az Abbázia kávéházból bankfiók lett. Vajda Vili félszeg mosollyal vallotta be, hogy változatlanul növeszt, azt a bizonyosat, tudod, ezek lassan nőnek.

Még mindig kristályt növesztesz? – Jánoska, Berlinben. Igen. De azért most már egy másikat, ugye? Sajnos... azt ott kellett hagynom a Káéfkái laborban. Jánoska örült, hogy Vajda Vili még mindig kristályt növeszt. Attól tartott, az euróövezetben át kellett nyergelnie, s a bankszakmában, vagy más jobban fizető foglalkozásban kama-toztatja pengeéles agyát. Szerencsére, a kristályszerkezetek vizsgálata a NATO fegyveres erőknél is fontos, így Vajda Vili harcászati laboratóriumban robotolt, amiről további részleteket nem árulhatott el. Jánoska kicsit irigyelte. Jó érzés lehet kristályt növesztetni, különösen, ha az ember biztos abban, hogy előbb-utóbb okvetlenül kezébe veheti s a napsugarak felé tarthatja az eredményt. Az, hogy a kristály harcászati célra növesztődött, ürm az örömben.

Jánoska biztosra vette, hogy az elvont gondolkodású tudósok lövése sem lehet a csatornába hullajtott fémpöcökkel kapcsolatban, így szóba sem hozta. Rudi pincér an-nál inkább. Vajda Vili bólogatott, úgy vélem, erre van megoldásom, mindjárt jövök! – elballagott a saját bringájához, melyet az ideiglenes drótkerítéshez bilincselte egy hagyományos, műanyagcsőbe bújtatott lánc-gal. Kétoldalt fekete nyeregtáskák lógtak a hátsó kerékre. Az innensőből vette ki a zöld nejlonzacskót, melyet olyasfajta mustárszínű gumi zárt le, amelyet iratok egybentartására használnak ebben az országban. Spárgagombolyag került elő, a végén dróthorog-gal. Tudod, egyszer a slusszkulccsal jártam úgy, mint te, odahaza, a Mártírok útján, akkor készítettem ezt, szükség esetére magamnál tartom, remélem, van azon a fémpöckön egy lyuk, mert akkor gyerekjáték!

Jánoska aggódva figyelte, miként ereszti le Vajda Vili a zsinetet a horoggal a rácson át, s húzza föl magabiztosan a fémpöcköt – természetesen volt rajta lyuk – a csatorná-ból. Papírsebkendővel tisztára törölgette, mielőtt visszaadta: Tessék, Mester János, használd egészséggel! Jánoska hálálkodott. Visszaültek a nádfonatú karosszékekbe.

Jánoska kérte, hadd egyenlítse ki ő Vajda Vili kávéját. Arra aligha lesz módod, Rudi itt nem engedi, hogy kőszáli magyarok fizessenek, imádja adni a bankot. Rudi a neve hallatán ott termett, na ja, iskolatársak pláne a vendégeim, vagy inkább a cég vendégei. Jánoska a markába zárta a becses kis fémdarabot: Akkor hogyan róhatnám le a hálámat? Sehogy... illetve... időnként töltsd velem az estét... pont az van, hogy Lujzika elhagyott, vitte magával a srácokat, olyan egyedül vagyok ebben a kúrva nagy Berlinben, mint a kisujjam... – Vajda Vili sírva fakadt.

Rudi olyan mozdulattal adta át neki a damaszt szalvétát, hogy Jánoskának világossá vált, nem először. Mi a teendő, ha az ember iskolatársa zokog? Nagyjából te is ebben a cipőben jársz... járhat, ha nem sikerül kikészülődnotok a házassági válságból. Eszébe jutott Budapest, a Mártírok útja – jelenleg Margit körút –, ahol Vajda Vili beejtette a csatornába a slusszkulcsát. Ott készítette a gombolyagot a horoggal, s olyan nélkülözhetetlennek találta, hogy kihozta magával. Te csak ne okoskodjál, szólt önmagára, a jelek szerint tényleg nélkülözhetetlen. Rudi odasúgta neki, van úgy, hogy rájön, ne törődj vele, tudod, nem bírja a németeket.

Jánoska próbált nem törődni a kristálynövesztővel, aki azért sírt, mert nem bírta a németeket. Vagy mert elhagyta az asszony, és vitte magával a gyerekeket. Jánoska is sírva fakadt. Mi a rosseb lesz velem itt? Én se bírom a németeket! Nincs itt Sanyika, Jucika! Alexa sincs! én is olyan egyedül vagyok, mint a kisujjam! – rázkódott a válla. Rudi úgy pillantott rá, mint aki csalódott benne: Te is, fiam, Brutus? – hozott neki egy tiszta asztalkendőt. Ha nem hagyjátok azonnal abba, én is bögni fogok! – mutatoujját fenyegetően a magasba döfte. Ekkor azonban zúgolódni kezdtek más asztaloknál az elhanyagolt német vendégek. *'Schuldigung!'* – Rudi sietve tovalendült a két síró magyartól. Sebesen fölszolgált, számlát készített, készpénzt vett át, hitelkártyát ügyintézt, hajlongott. Kisvártatva újra ott magasodott fölöttük: Nehogy azt higgyétek, hogy nekem könnyebb, a válásom után jöttem ide ki... – a szeme harmatosodott. Nehogy sírjál nekem, ripakodott rá Vajda Vili, amikor szolgálatban vagy!

Rudi biccentett, magukra hagyta őket. A munka nemesít, dűnnyögte a kristálynövesztő. Jóízűen beletrombitált az asztalkendőbe. Jánoska vonakodva bár, de követte a példát. És te mit keresel Berlinben? – Vajda Vili. Én, kérlek szépen... nem mit, hanem kit, Johann Wolfgang Goethe miatt vagyok itt, őt kutatom, hosszú évek óta. Ez klassz! – Vajda Vili, kevés meggyőződéssel. Jánoska hirtelen maga sem értette, mi a fenét akar ő Götétől. Mért áldoztad rá a legszebb éveidet? Annyi minden mást csinálhattál volna! Még most is csinálhatnál, ahelyett, hogy a költőfejedelem lába nyomait keresgéléd. Ki a tőrőt érdekel, hogy személyesen lejártd-e valamennyi várost és falut, ahol Johann Wolfgang Goethe megfordult vagy időzött. Egy német kolléga szerint nyolcszáz és ezer közé tehető a települések száma, ahol Goethe megfordult, ennyi emléktábla vagy szobor volna állítható néki ezen az alapon. Akad is vagy ötszáz ebben a hazában.

Elvesztegeted az életed Götével, gondolta Jánoska, és most már késő, semmi máshoz nem értesz – talán ehhez sem. Mindegy, nincs sok hátra a nyugdíjig. Láta, Rudi még mindig hüppög, visszaadta neki az asztalkendőt, a tiszta oldalát fordítva feléje. Várta, hogy a pincér is beletrombitáljon, erre azonban nem került sor. Vajda Vili búcsúzkodott: Nagyon jó volt veletek, lányok, vigyázatok magatokra! – eliramodott az *U-Bahn* megálló felé. Rudi biccentett: Szórakozott professzor... megint it-felejtí a bicaját! – hozta a számlát Jánoskának.

Úgy látszik, én mégsem vagyok kőszáli magyar, gondolta, amint előkotorta a bankjegyeket. Komoly borralalót adott, hátha ettől Rudi megvigasztalódik. Már a biciklin ült, amikor bődült egy középhangosat: Engem ki próbál vigasztalni?

Újratervezés.

(Részlet a készülő regényből)

Az előljárók halála

Búcsú Lázár Ervintől és Nagy Gáspártól

Lassan-lassan már kezdjük úgy érezni magunkat, mint a szovjet pártvezetés a nyolcvanas években, amikor is a rendszeressé váló pártfőttkári temetések egyre nyilvánvalóbban előre vetítették a birodalom közeli bukását. Újabban már mi is folyamatosan temetünk, a huszadik század irodalmának nagy alakjai – most már a századvége is – sorra elnyelődnek a múlt idő sírgödrében. És ahogyan valaki egyszer azt javasolta, hogy érdemes lenne egy interjú-folyóiratot indítani – amelyben a magyar írók hétről hétre vagy hónapról hónapra elmondanák, ami időszerűleg éppen a szívükön fekszik –, úgy már-már indokoltnak tűnik egy nekrológ-folyóirat fenntartása is, amely irodalmunk – meg a szomszédos irodalmak, meg általában a világirodalom – veszteségeit tudatosítaná bennünk, folyamatosan.

De hogy is ne jutna ki a temetésekből egy olyan irodalomban, amely – óriási szám ez – másfél ezer magyar író tart nyilván jelenidőben. E másfélezres számnak szerintem egyébként örülnünk kellene, nem fanyalognunk, jó csapat ez, mindenki mást tud, más-más fortélyoknak a mestere.

No de hát éppen ez az. Amit Lázár Ervin tudott, amit Nagy Gáspár képviselt, azt nem fogja pótolni senki. Nem akarok megbántani 1498 magyar író – de sajnos valószínűsítésem kell, hogy ők együtt (mit ők? mi együtt) sem leszünk képesek megírni egyetlen vékonyka Lázár Ervin-könyvet sem.

(Illyés Gyulának nem sok nagy tévedése volt az életben. Egyik ezek közül föltétlenül az volt, hogy elzárkózott a fiatal Lázár Ervintől, amikor megtudta, hogy az ifjú kolléga is ugyanott született, ahol ő, vagyis Rácegrespusztán. Lázár Ervin élete végéig nem tudott erre magyarázatot találni. De talán nem minden magyarázható meg.)

És ahogyan nem születnek többé Lázár Ervin-könyvek, akkor sem, ha a magyar írók létszáma már el fogja érni a tízmilliót, ugyanígy az a tekintély sem pótolható (vagy adható össze), amelyet Nagy Gáspár szerzett a szellemi ellenállás nagykorúsodásában, a rendszerváltás felgyorsításában, annak végérvényes tudatosításában, hogy a kommunizmus végleg és vissza nem fordíthatóan megbukott Magyarországon. Megbukott erkölcsileg, megbukott ideológiailag, megbukott gazdaságilag és politikailag, íghát végül megbukott ténylegesen is. Már csak a konzekvenciákat kell levonni.

Es ahogy Nagy Gáspár szikár, fanyar, igényesen kovácsolt költészete – meg magának a költőnek a jelenléte, tartása, röviden: neve – elválaszthatatlan a vesztes forradalom letargiája utáni talpraállítás szellemtörténetétől, Lázár Ervinét a hozzáértők mindig is hozzá fogják kötni nemcsak a mesés fantázia eufóriájához, nyelvünknek önnön zseniális játékaiban való önnön tobzódásához, hanem általában a magyar próza huszadik század végi nagy stílus megújulásához. Méghozzá ennek első hullámához, mert tudnunk kell, ha nem szokás is beszélni erről, hogy volt néhány úttörő, Hernádi Gyula például, néhány írásában Konrád György, mások is, akik a magyar nyelvben rejlő elementáris erők és mindaddig rejtett potenciálok felszabadításának nagy forradalmában – ne tévovázzunk leírni a szót – előljárók voltak. Miképpen elől járó zászlóhordozó volt, villogó szemüvegével, Nagy Gáspár is, ahogy az előbb utaltunk rá: a magyar nemzet, a magyar ország, a magyar sors, a magyar öntudat megtisztulásának kornétsza.

Az az esztétikától és személyi kapcsolatoktól független sorskörülmény, hogy ugyanaz a betegség gyűrte le őket (de ma már kit nem?), haláluk, temetésük időpontja, e véletlen párhuzamosságok vagy talán végtelenül esetlegességek – emlékezetünkben mindez kettejük alakját talán közelebb helyezi el egymáshoz, talán szorosabb közelségben láttatja és rögzíti őket, mint amennyire ez a való életben történt. Vajon hányszor ültek le kettesben, átgondolni a helyzetet, felmérni a kihívásokat, mérlegelni a lehetőségeket, megünnepelni a nagy fordulatokat, elsiratni a barátokat? Talán kevesebb-szer találkoztak, mint ahogy ezt, most utólag, mi képzeljük. De ez sem biztos. És végül is az az érvényes, amit a túlélő gondol – mert a gyász sem a gyászoltról, hanem mindig a gyászolóról szól.

SZÖCS GÉZA

SOPOTNIK ZOLTÁN

Esküdt ellenség

Nem kellett volna eljutnia eddig a pontig. El kellett volna kerülnie az egészet; a bonyodalmakat, melyek önteltsége okán sodorták bajba, és porszívózták ki élete nyugodtabb, harmonikusabb pillanatait. Váltott, az Audi érezhetően az aszfalthoz tapadt. Egy kis-város főutcáján hajtott éppen: kellemesen semmitmondó épületek és szokatlanul kevés ember. Megnyugtató kombináció, pedig két héttel ezelőtt nem gondolta volna ugyanezt.

Pontosan aznap kezdődött, mikor megérkezett a hivatalos értesítés a reggeli postával, hogy elnyerte a legrangosabb irodalmi ösztöndíjat az évben. Az ország legrangosabbját, az Ugró Goethe-díjat. Nem lepte meg különösebben, mert már szinte mindenki tudta a szakmából, érkeztek is a gratuláló e-mailek, levelek. Összinte gratuláció szinte alig. Állt a nappaliban az ablak előtt, s valami boldogság-szerűt érzett. Olyan simogató, visszafogott érzés volt, messze az eksztázistól, s ez zavarta. Visszagondolva az volt a baj, hogy kiszámíthatóan működött minden: tudta, hogy most ő kapja, s már most lehetett tudni, jövőre ki kapja majd. Mindenki ismert mindenkit, mindenki manipulált mindenkit. Az *összejáró irodalmi elit és annak önműködése, borsódzott a háta, bekapcsolta az ablaktörőt*. Szóval ott állt az ablakban, kezében a drága papírra nyomtatott díszítávirat, s hirtelen egy furcsa alakra lett figyelmes az utcai sodrás hátterében. Egy több mint kétméteres ember, fekete nadrágban, kapucnis felsőben szinte kirentott a szemben lévő könyvesboltból, legalább húsz könyvvel a kezében. Az eladó majd elesett igyekezetében, hogy kellő pillanatban nyissa ki előtte az üvegajtót. Micsoda irodalomra éhes rapper, gondolta, és már épp mosolyra húzta volna a száját, mikor észrevette, milyen könyveket vett az óriás. Az ő könyvét: *Camus Likvidus pajzán versei*-t, amiért a díjat kapta. Kétség nem fért hozzá, megvásárolta az utolsó huszonkét darabot – minden reggel áttelefonált a boltba, mennyi fogyott előző nap. Ennek akár örülhetett is volna, ha nem figyeli tovább a kapucnist, amint az egy fekete furgonhoz lép, elpiszmozg a slusszklucssal, hogy ki tudja nyitni a hátsó ajtót, majd berakja a raktérbe a keményfedeles könyveket, a többi közé. Minden könyvön ott a ragyogó, arany felirat: Camus Likvidus pajzán versei. A halántékánál egy vékony csíkban zsidbadást érzett.

Camus Likvidus – mondta mintegy magának tankolás közben, egy benzinkútnál, ami elég félreeső volt ahhoz, hogy a hírek ne érjenek ide hamar. Úgy érezte magát, mint valami kémfilmben: nem szokott hozzá, hogy alapos körbeszimatolás után merjen csak belépni valahová. Talán akkor érzett ilyen szorongást, mikor az első verseit leköszölte a legrangosabb költészeti

folyóirat. Kis nyomás gyomorközepe. Igazán soha nem volt jó költő, és nagyon sokáig hiába is próbálkozott. Írjon inkább naplót – tanácsolták atyáskodva a szerkesztők. Majd, olyan három évvel ezelőtt azt álmodta, hogy neves római költő és filozófus, költőversenyek abszolút befutója. – Legteljesebb spirituális élményem volt – mondta később egy interjúban. És megszületett az ötlet: egy kitalált római költő nemrég megtalált verseit fogja publikálni. Személyiségének amúgy is volt egy ilyen része, más bőrébe bújni, esetleg háta mögé, ha konfliktust kell felvállalni, netán megoldani. Az analitikusa is támogatta az ötletet. Mivel az egyetemen ezt a korszakot választotta anno kutatási területként, mindent tudott ahhoz, hogy elhitesse az olvasókkal, tényleg megtalált kéziratokról van szó, amelyek hitelességéhez kétség nem férhet. Először húzták a szájukat a lapok pribékjei, de egyszer csak, fogalma sincs miért, kezdtek divatba jönni az ilyen és hasonló virtuóz költemények. Innen már nem volt befolyása a dolgokra: presszókra emlékszik, kávékra, konyakokra, találkozásokra, ahol elkérték a címét, telefonszámát, szívességekre, amiket számlák hátuljára firkantottak, a verseire, amint minél többször jelennek meg, szinte minden rangos fórumon, kritikákra és szédülésre, szédülésre. Annyira belejött az írásba, hogy Likvidust a mai korba helyezte. *Egy pillanatra azt hitte, a benzinkutas felismerte; remegő kézzel fizetett*.

Mit akarhat ez az ember ennyi könyvvel? Rájongó talán? – kérdezte a tükörképétől a fürdőszobában, de rosszat sejtett, különöset. Legalábbis így emlékszik. Természetesen végigtelefonálta a város könyvesboltjait, természetesen a nagydarab fickó felvásárolta az összes kötetét. A következő héten kiadója felbontotta a szerződését, vállalva a tetemes kártérítést, amely kitételként szerepelt, mindkét fél esetében. – Rajtnuk kívülről okok miatt! Többet nem mondhatok! – mondta idegesen az igazgató, akinek az irodájába csak úgy tudott bejutni, hogy elkese-redésében pofon vágta a titkárnőt, aki sikoltozni kezdett. És csak a következő napon gyűlt mécses a fejében. Igen, hát persze, hogy is lehetett ennyire hülye, hogy is mehetett ki a fejéből az az eset. A kapucnis figura, a járása! Már látta valahol...

Pár hónapja történt: éppen kedvenc kávézójában, a Cyránóban üldögélt. Figyelte, ahogy a tejszín spirál alakban oldódik fel a kávéban, és egy jó hasonlaton gondolkodott. Néha hetekig töprengett a rímeken, hasonlatokon. Egy pillanatra idegen érzés futott át rajta; felemelte hát a fejét és meglátott egy öltönyös, nagydarab figurát, amint az asztala előtt áll, és őt nézi.

Folytatása a 18. oldalon

Beke György barangolása véget ért

A két utolsó találkozásunk elmaradt.

Néhány hónapja meghívtam a születésnapomra. El is ígérkezett, amikor azonban megtudta, hogy az ünnepséget a Pallas Páholynban tartjuk (amely szépen berendezett szuterén a budapesti belvárosban), visszakozott, mondván: a cukorbaja miatt bizonytalanul jár, nem volna képes korlát nélkül lemenni a lépcsőn. Néhány napja pedig értesítést kaptam, hogy Dortmundban élő pótmamám csomagot küldött. A postahivatal a Dózsa György út 50. alatt található, átellenben van a Beke-lakás, a körgangon hátul. Gondoltam, felugrom hozzá, és viszem azt a dedikált kötetet, amelyet a szerző, Böszörményi Zoltán bízott rám. No meg, persze, érdekelt a Népi Egység sorsa is. Gyuri sajtótörténeti monográfiát írt a második világháború utáni erdélyi újságról, de nem talált rá kiadót Magyarországon. Csöngettem, nem válaszolt senki. Huszonnégy órával később érkezett a hír, hogy Beke György író nyolcvanadik évében meghalt.

Ilyenkor számot vetünk azzal, hogy mi maradt az elhunyt után. Az ő esetében nehéz dolgunk lesz. Nem számoltam össze, de nem lepődnék meg, ha kiderülne, hogy az életműve megközelíti a száz kötetet. Azt viszont megszámláltam a házi könyvtárban, hogy nekem harmincegy kötetet dedikált. Emlékszem író-olvasó találkozóra (1990 őszén, Orosházán), amelyre a helybéli állatorvos tízenyolc Beke-kötetet hozott el hazulról, hogy kedvenc írójával aláírassa. Akárhová mentünk, Gyuri mindenütt talált ismerőse. A szervezők feszesre húzták a programot, időre mentünk volna, de ő majdnem mindig lemaradt. Visszanéztünk, és azt vettük észre, hogy beszélget az utcasarkon.

Alighanem ez volt sikerének a titka. Szeretett beszélgetni, és sokat tudott meg az emberekről. Előkerestem élete főművét, a *Barangolások Erdélyben* című szociográfiái sorozatot. Sok baja volt vele a Ceaușescu-féle Romániában, nem kevés sort kihúztak vele az óvatossá szerkesztők. Amikor azonban ájtott Magyarországra, visszatette a kiszedett mondatokat, sőt újra meg újra elment a régi helyszínekre, hogy kiegészítse hajdani mondandóját. Most kiraktam a billentyűzet és a képernyő közé az ötkötetes itteni kiadást. 2536 oldalnyi terjedelmű, és eltakarja a monitor alját. Beke György tájegységenként térképezte föl szűkebb pátériáját, amelyről egyébként azt tartotta, hogy „Erdély a szülőföldünk, de nem a hazánk. Magyarország a hazánk, de nem a szülőföldünk.” Azt hiszem, ilyen tömören senki sem fogalmazta meg az átteleptültek sorsát.

Dél-magyarországi író-olvasó találkozóra mentünk, amikor Szegeden elvittem a szüleimhez. Apám elmesélte neki, hogy 1919-ben az apja és még öt első világháborút megjárt veterán miként ásta be magát a Köröst átszelő vasúti híd tövébe. Néhány napon át feltartották a román hadsereg átkelni igyekvő egységeit, majd megadták magukat. Éveken át kellett jelentkeznük a

milícián, ahol csütörtökönként megverték őket, és az éjszakát a pincében kényszerültek tölteni. Nagyapám megfázott, és 1926-ban meghalt, apám így maradt árva. A történetet sokszor hallottam, és nem tulajdonítottam neki különösebb jelentőséget. Nem így Gyuri, aki a sorozat *Bartók szülőföldjén* című kötetében riportot szentelt az esetnek. Nem tudom, hogy kikkel beszélt, de ebben a néhány oldalban olyasmiket olvastam a családomról, amelyekről korábban nem is hallottam. Így ismerhettem meg a munkamódszerét.

Talán másfél esztendeje, hogy megint közös szobába kerültünk Aradon, az Irodalmi Jelen vendégházában. Pizsamára vetkőzött, és különösebb előzmények nélkül a halálról kezdett beszélni. Elmondta, hogy az utókorral nincsenek nagy tervei. Csupán azt szeretné, ha Orbán Balázzsal együtt emlegetnék. Most, hogy már ő is az utókorhoz tartozik, felötlik, hogy van nekem egy unokám. Igaz, hogy csak három és fél éves, de előbb-utóbb elviszem őseink földjére. Megmutatom neki az erdőhegyi temetőben üknagyanyja és -nagyapja sírját, s ha tíz-tizenöt év múlva könyvet kér Erdélyről, akkor majd Beke György barangolásait adom a kezébe.

ZÖLDI LÁSZLÓ

ESZTERÓ ISTVÁN

Más képletek szerint

Kolozsvári utcák

Már nem is én járkálok odakint, az utcák
barangolnak bennem régóta,
nevet cserélve révedeznek, hátha tudnák
minapjuk sűrű ködbe róva,

tévedt harangütés se mondaná az órát,
labirintusban oly mély csendem,
hol néma járkálók, akár lét végi spórák
kerülnek el, vagy jönnek szemben,

valami drukk szorítja torkom, mint a téglát
vérig marcangolóknak karma,
aztán elenged, félbeszakadó árnyékát
derűbe vonja szép hatalma

tavaszbá röpködő virágú kertnek, vissza
a nap is csak ide találna,
vizsgáztam itt sokszor, talán még vár egy vizsga
kövek visszhangozó szavára,

mikor mi jártunk édes, odakint, s az utcák
hársillatán suhant szerelmünk,
ha összenőve kék egekkel azt is tudnák,
lélegzetükkel merre lengünk.

Örök adósként

Örök adósként nézek Marikára
vissza, hátha még valahol meglátom,
amint nevetésre húzódik szája
lejtős kertalján, túl a diófákon

hunyó alkonyban, ribizskebokorhoz
a ház felől ha még megérkezem
sárgálló ősszel, mely szédült csokort hoz,
s dió helyett kezéhez ér kezem

levél buckái között kapirgálva,
míg egymásba szerető illatokkal
teli levegőn rímeket firkálna
az ágak közt csavargó illatos dal.

Vígballada

Szeress már galambom, minden perc drága,
csakhogy az uram a szomszéd szobába,

menjünk el messzire, hol a csók édes,
leheletfoszlányt is rajtam megérez,

rejtőzzünk tengerbe, Azovi-tóba,
talán a habokból figyel azóta,

bújunk holdkráterbe, nap mögé, hátha,
földről a félholdra vetül az árnya,

mesékbe merüljünk, verses regénybe,
előre megírná mindet, szegényke,

tapossuk el, akár kígyót vagy férget,
szelekbe oltana sziszegő mérget,

haljunk meg halványan borulva össze,
mint hulló levelet követne őszbe,

akkor hát ég veled, ne menj el drága,
csak anyám alszik a szomszéd szobába.

Etna

Forró az éj, akárha Szirakúza
utcáit rónánk ájult ámulattal,
arab, görög vagy normann hangulattal
ahogy nyújtózik fény a vízen úszva,

szemed is mintha árnyaiból Etna
parázslana szendergő tétován,
romok között, évezredek nyomán,
hová minket vers hulláma vet ma.

Úgy mintha jártunk volna valaha
e tájakon, s horizont szalaga
enyelegne forró mediterrán

széllel, mitől magában melege
lehet vulkánnak, ám nem elege,
míg fortogva ömlik el a Terrán.

Angéla

Míg Angélát szerettem, három évig
Nagyszentmiklósról utaztam le nyáron,
ahogy a szeder feketére érik
a kincseire féltékeny indákon,

nem tudom, ki volt szebb, ő vagy nővére,
habár utóbbi előbb lett enyém,
most is emlékszem bársonyos bőrére
lobbanó dáiák leheletén,

mentünk hármásban augusztus előtt
a Bartók-házig, hol a végső utca,
álmélkodva meteoros esőn,
mely földközelsben a szemét lecsukta,

olyan is volt, mint száz szeretkezés
után, csak hullsz, még felragyog a talmi
gyönyör pár virága, levele, és
tenger mély sötétbe lehetne halni,

de kezdődik a többi égi rajt,
ismételten pironkodik Aranka
kigyúlt vizétől két oldalt a part,
hogy megkondul a kisváros harangja.

Mint egy haldokló

Szépítkeznek sok égi nők
gyönyörűséges csábításra,
nem sajnálják a kék időt
felkenni egy szemvillanásra,

mely úgy is telibe talál
szívet elejtő nyílhegyével,
ha méterre surrogva száll
el tőled leget gyújtó hévvel,

habár az utcán annyi nő
perzselt szagod se venné számba,
felesleges a hajcihő
a földi mennyekből kizárva,

mint egy haldokló elefánt,
mely pislog, míg vonul a csorda
sok szép nősténye elegáns
gyönyörűséggel ringatózva.

Más képletek szerint

Öreg az ördög, míg eremben vér foly,
ölelek, bókolok, a vágyam épp oly
tűzcsóvát vet a kínálkozó nyakra,
mint tengereknek ficáncoló napja,

épp oly mohón omlik susterző fénye
a testben táncoló hullámverésbe
forró alkonyon, miként szűzi reggel
álma tajtékzik tébolyult sereggel.

Ha fekete lyukként ég majd a napom,
valahol messze, messze fiatalon
kering velem sötét sörényű éjjel,

más képletek szerint gyűjtöm magamba,
ami nem hallgat már bujtó szavamra,
s lobogok tovább izzó szenvedéllyel.

Varga Zsófia: Szent Antal légi útja

Negyvenezer dolláros regénypályázat

Különdíj

HALÁSZ MARGIT

Vámspércsen született 1964. október 14-én, tanár, író.

Megjelent kötetei: *Isten tehenei* – FAOSZ, Eger, 1993, *Forgószél* – JAK – Kijarat Kiadó, 1998, *Csillagkerti szonáta* – Jelenkor Kiadó, 2000, *Méz és szurok* – Noran Kiadó, 2005.

Irodalmi díjak: 1998 – Élet és Irodalom novellapályázat II. díj, 1998 – JAK irodalmi paródiapályázat I. díj, 1999 – Móricz-ösztöndíj, 2000 – Soros-ösztöndíj, 2006 – NKA-ösztöndíj.

Éneklő folyó

(részlet)

Mari mégis elindult a töltés felé, félúton azonban meggondolta magát és beoldalgott a fűzfák közé. Vadméhek döngtek a levelek között, s az ujjnyira repedezett földből apró békák másztak elő. A kép az állványon pihent, Mari közel hajolt hozzá, hogy megnézzze a vászon sarkába írt nevet: Sztoj-ka Re-ná-tó, olvasta, és egy vörös sipkás emberkét fedezett fel a kép másik sarkában. Mari elmosolyodott, s felnézett az egyik fára. Muskotály-kert, olvasta a fába vésve, nahát, gondolta, erről a kertről már mennyi mindent hallottam.

De sok víznek kellett lefolynia a Tiszán, míg a Katinka-kertből a Fekete-kerten át Muskotály-kert lett. Az úgy volt, hogy egy rusznyák autódidakta tutajos legény, bizonyos Kucsera Vladimir megbízást kapott a híres-nemes Gyulay családtól, hogy a kastélyt és a gazdaságot rendszeresen lássa el sóval, illetve a készülő szárazmalomhoz szállítson köveket, culápokat, karfákat, küllöket. Vladimir már kisfiú korában is tutajkázott, alkalmi edényeken, vályúkon, összekötözött nádkévéken csámborogta be a sejtelmes vizeket, s esténként rendre teli zseb madártojással jött haza. Siheder korára pedig úgy ismerte a folyó vízszintjének ingadozását, mint a hajnalról hajnalra feltámadó, dunnába fojtott lucskosragacsos vágyait. A széplelkű óriássá érett fiatalember, merthogy Vladimirtől jócskán tellett volna két takaros Tisza menti emberre, elfogadta a Gyulay család megbízását, és azonmódulag hozzá is kezdett a húsz-huszonöt méter hosszú fenyőfák összeeskábáláshoz. Legelőször a szál-fák vastagabb végét kovácsfúróval középtájt átfúrta, ebbe hajlékony mogyoróvesszőt húzott, beékelte olájkapoccsal, és már készen is volt a szály. Akár haszonra, akár kárra, holnap indulok a Tiszára, mondta ki félhangosan, és tátva maradt a szája élete első és utolsó versétől. Kormánybíróvá, azaz a lép frontemberévé önmagát nevezte ki, és első útjára két tapasztalt móc farkon állót is szerződtetett. Szabolcsveresmartot sem érték még el, amikor a darócruhás, bocskoros, fekete képű emberek annyira lerészegedtek, hogy egy sekély partszakaszhoz közelítve, Vladimir egyszerűen beledobta őket a folyóba. Legalább annyit nyögj ki, te tahó állat, hogy mi bajod velünk?, ordította a part felé evickélődve az egyikük. Nekem?, felelte a szályon álló Vladimir szenvtelen arccal, nekem az égegyadta világon

semmi, de a Tisza pikkel az iszákosokra, semmi kedvem kockáztatni a rakományt miattatok. Éjszaka mégis megbánta, hogy ilyen kurtán-furcsán felmondott nekik. Úgy éjféltajt egyszerre olyan éhség jött rá, mint még soha. Gondolta, az erőssodrú törőpartról átkormányozza magát a sekély oldalra, kiköt, és pihen valamiké. Oda is ért, s egy kétméteres karóval kiugrott a partra. A köldökszinóros cöveket beszúrta a homokba, és a bömbőlő cibak hosszú barázdát szántva végre a fővénybe ékelődött. A tutajon fáklyát gyújtott, melynek fényére előjöttek a halak, nem volt nehéz a kétágú szigonnyal bevágni nekik. Eppen süttögette az ínycsiklandó pecsenyét, amikor észveszejtő csobbanásra lett figyelmes. Mintha egy szekér zuhant volna a Tiszába, Vladimir legálábbis erre gondolt legelőször. De hát ez lehetetlen, nézett nagyot, hogy eshet a Tisza kellős közepébe szekér, ráadásul éjszaka? Akkor meg mi a fészkes istenadta..., de nem érhetett a kérdése végére, mert egy irdatlan vízi lényt pillantott meg a Tiszából kiugrani. Sárkánytarajos úszóján megvillant a hold gyér fénye. Nem is csoda, hogy Vladimir otthagya a parton a félig sült csemegét, eloldotta a köteleket, és a mesés hal nyomába iramodott. Hát ebben a pillanatban gondolt a két részeges móc trógerre, jól jöttek volna neki a várható gyilkos küzdelem embertelen segédmunkáinál. Mert Kucsera Vladimir kárpátaljai lapkalandor feltette magában, hogy tűzön-vízen át kifogja azt a dögnagy halat. Agyoncsáklázza, aztán a tutajhoz köti, és hanyag eleganciával kiköt vele a Gyulay-birtokon. Nem rossz entrée, gondolta volna Vladimir, ha ismerte volna az entrée szót. De mivel nem ismerte, csak azt vette észre, hogy a büszkeségtől aprókat rándul az arca a szája szögleténél, miközben a súlyos lapátokkal keményen dolgozik. Csáklázta a vizet jobbról, leste támadásra készen balról, de nem volt mi ellen támadnia, a halnak nyoma veszett. A víz csendes volt, hallgatag, mintha cinkosságot vállalt volna mélyen rejtgetett kedvenc szörny-születőjével. Egyszer úgyis megdöglész te is!, kiabálta dühében Vladimir, és teljes erőből egy uszadék fába vágta háromágú szigonyát. Egyszer mindenki megdöglük, nézett fel bosszúsan a csillagokra, még az is, akin ez első ránézésre nem nagyon látszik, és fennakadt azon, mért van a Göncölszékérnek rúdja, ha nincs elé fogva ló.

De mi van akkor, ha volt előtte ló, csak meglógott, unta a hetvenkedést meg az egy helyben peshedést, és most az ég határtalan legelőjén kóricál?, mélézött a fiú. Bámulta az eget keleten, leste nyugaton, a dezertör lovat mégsem találta sehol. Látott hatyút, delfint, darut, oroszlánt, nyulat, farkast, valami egyszarvút, legyet, pávát, halakat, kis medvét, nagy medvét, de az égi csikót nem sejtette sehol. Kiábrándultan kötött ki a Gyulay-birtokon, s míg a cselédség rakodott, a rusznyák fiú a virágzó gyümölcsösökben bókálva újra életkedvet kapott a káprázatos tavasztól. A zord, tartózkodó fenyőfákhoz szokott fiatalembert rabul ejtette a tarkán virágzó fák látványa, s valósággal megrészegette a finom mézes illat. A kék eget bámulta a halványsárga virágfátyolon át, amikor ruhasusogás-félét hallott a háta mögött. Arra sem maradt ideje, hogy megforduljon, már ott is termett előtte a kastély kisasszonykája. Gyulay Katinka vagyok, csicsergte az aranyfűrtű, dióbarna szemű leány, de a cselédség, mivel korán kelő vagyok, egyszerűen csak Hajnalának szólít. Vladimir, dadogta a fiú, egyszerűen csak Tisza-járó Kucsera Vladimir. Együtt mendégéltek a tutajig. Katinka letört egy virágzó meggyágot, és bolondozva táncolta körbe vele a nagy mamlaszt. Mivel derékig sem ért a fiúnak, lábujjhegyre állva, fel-felszökkenve próbálta a virággal megbizirgálni az arcát. Vladimir pedig olyat tett, amit hosszú hónapok óta soha, egyszerűen elmosolyodott. Illetve belemosolygott égszínké szemeivel a lány barna szemébe, és a két színből egy szempillantás alatt egy soha nem látott harmadik szín keveredett. És utána, ha egymás szemébe néztek, nem a másik szemének valódi árnyalatát látták, hanem azt a tavasz vegyítette bűbajos színt. Vladimirt kifizették illendőképpen, s búcsúzáskor megkapta a lánytól a virágzó meggyágot. De én, kezdett bele Vladimir a magyarázkodásba, de én nem adtam neked semmit. Dehogynem, mondta Katinka mosolyogva, sőt, sok finom sőt. A nagy bamba tutajost egy bődöncsónak vitte haza, a hervadó meggyágot simogatva a csónak sarkában olyan volt, mintha ő lett volna az óriáskirály ártatlanul kitagadott legkisebb fia. Tényleg mesésen érezte magát, az aranyfűrtű kisasszonykára gondolt, és Kucsera Vladimir, a szótalan lápos egyszerűen beszélni szeretett volna valakihez. Jó lett volna elmondani, mi is történt vele a Gyulay-uradalomban, de nem volt kinek. A csónak utasai, kerges kezű favágók és bőrcsizmás kőfaragók félrebiccentett fejfel hortyogtak a pálinkától. Így hát szegény fiú nagy magányában felbámult a haragoszöld fenyőfák tetejére, és csudák-csudája, Katinkát látta a tülevelek tetején csintalankodva ugrabugrálni. Aztán újra leszállt a földre, vagyis hát a vízre, és elkezdett

szorozni, összeadni, osztani. Azt számlálgatta, vajon hány fenyőfát vágta már ki eddig, hány öles deszkát használtak fel a tutajokhoz. Ha ez így megy tovább, elfogynak a Kárpátokban a fenyők, döbönt meg, ha meg elfogynak, akkor nem lesz min Katinkához menni. Lett. Hetednapra olyan takaros tutajt eszkábált, hogy csodájára jártak a favágók. Fedelet is tett rá, két személy kényelmesen meghúzódhatott alatta. Amikor elkészült, felvette ünneplő ruháját, zubbonya gomblyukába fehér rózsát tűzött, szályra szállt, és meg sem állott a Gyulay-kastélyig.

Mátyus Béci is jó kötésű, komoly, szálfá fiatalember volt. Húsz éve legalábbis. Mari mégis a Chuck Norris-osan vonzó bambaságába szeretett bele. No és persze abba, hogy Béci mindig kéznél volt. Mari gimnazista korában neki panasolta el szerelmi csalódásait, Béci meg, mint egy hűséges eb, hallgatta gazdája sirárait, és csak néha-néha vakkantott fel, hogy öhöm, öhöm. Majd a végén azt találta mondani, ő tényleg nem akar elefánt lenni a porcelánboltban, de a fiúk már csak ilyenek. Állhatossága el is nyerte méltó jutalmát, ő lehetett az a szerencsés, aki elvehette Mari szüzességét, tizenkilenc évesek voltak ekkor. Aztán a főiskolás Mari egy időre elidegenedett a falu ifjú hentesétől, aki szorgalmával, kedvességével a környék sztárhentesévé nőtte ki magát. Nem buherálja a mérleget, pedig nyugodtan buherálhatná, büszkélkedtek vele a falubeliek. Egyszerűen jó volt Bécire nézni, ahogy a két fél disznóval a vállán a hússzállító autótól az üzletig vonult. Méltóság volt a járásában, tartásában pedig a homo sapiens büszkesége, aki a természet javait szorgalmánál, eszénél fogva a boldogulására használja, és ezt oly magától értetődőnek tartja. Jól áll rajtad a nyershús, szólt oda neki Mari a nyári szünet egyik napján. Rajtad meg ez a miniszoknya, felelte Béci, és mohón végignézett a lányon. Béci ledobta a húst, mely nagyot cuppant a pult nedvesre törölt műanyag tetején. Utána pedig lehúzták a rolót. Ezen a délelőttön tartott Kandicsfalva húsboltjában a leghosszabb áruátvétel miatti szünet. Béci levette bőrkötényét, fehér ingét, és félmeztelenül Mari elé állt. Marinak még arra sem maradt ideje, hogy megigazítsa leblomló kontyát, Béci megragadta a derekát, az üzlet hátsó szobáskájába, a mócsingosba vitte, és finoman lefektette az alig használt kétfunkciós fotelágyra. Ahogy a lány fölé hajolt, és Mari arcát megbizirgálta a fiú szőkecsőrös mellszőrzete, minden eldőlt. Akkor most átöltöztetlek, mondta Béci, és levette a lány bugyiját. Mari érezte, hogy ölét a fiú érintésétől valami soha nem tapasztalt forróság görcsbe szorítja, és csak arra vágyódott, hogy ez a szorítás ne múljon el soha. Mert szeretem nézni, ahogy a hússal bánik, mondta Mari a főiskolán a csoporttársainak, akik próbálták lebeszélni a bunkó hentesről. Ilyen alakkal, meg vagy te szédülve, duruzsolták, döngicsélték a fülebe. Az ilyen alakon pedig nem Bécit értették, dehogy, rá nem lehetett rosszat mondani, a hiúságánál próbálták Marit eltántorítani a fiú mellől. Mari első ránézésre egy középmagas, karcsú, ártatlan báránynak tűnt. De ha valaki vetett rá egy második pillantást is, akkor már egy vagány, huncutszemű lánykával találta magát szembe, akinek hollófekete haja, dús szemöldöke, feszes, telt melle, törekény csuklója tágterű vad mezőkre nyargaltatta az agyonzabolázott férfifantáziát. Az igazság az, hogy mesterkedésükkel bogarat ültettek Mari fülébe, a lány még magának sem merete bevallani, de jó másfél évig kétségek között gyötörődött: nem lenne-e jobb mégis valami tanultabb fiú után nézni. Meg is jelentek a színen tanárok, mérnökök, sőt még egy nagypapa korú hedonista osztályvezető főorvos is, de amilyen gyorsan jöttek, olyan gyorsan el is mentek. És amikor az a fránya bogár végre-valahára megdöglött, csak akkor tarthatták meg az esküvőt.

Kisné Nagy Bea is azok közé tartozott, akik azt a bizonyos bogarat másfél évig táplálták: etették, itatták, becézgették, ujjuk hegyén reptették. Bea Mari legjobb barátnője volt a főiskolán, matematika-fizika szakra járt, és barátságukat leginkább nagyravágyó terveikre alapozták. Ha kettesben maradtak a négyágyas kollégiumi szobában, cigarettára gyújtottak, hanyatt feküdtek az ágyon, bámulták a plafont, és trágár szavakkal fűszerezve mondataikat, a jövőről beszélgettek. Bea azt mondta, ő nem tudna falun élni, ő például soha sem tudná megszokni Kandicsfalva szelle-

mi posványát, neki színház kell, utazás, mozi, meg az, minden mennyiségben egy intellektuális férjtől. Mari azt mondta, ő éri, előbb-utóbb híres festő lesz, a Tiszát fogja festeni tavasszal, ősszel, télen, nyáron. A hentes férjed meg majd feni az ecsetedet, gúnyolódott Bea, a szemébe ment füstöt könnyezve. Nem tudom, mondta Mari, Bécit és a Tiszát szeretem, akárki akármit mond is, Kandicsfalva meg a világ közepe, kész. Az élet gyakran visszakézből pofán csap bennünket azzal, amit verejtékes küzdelemben olyannyira el akarunk tolni magunktól. Így történt ez Beával is. Álmában sem gondolta, hogy barátja lakodalmán a Nagy Égi Leosztótól olyan lapot kap, amelyet nem tud a régiek közé keverni, amellyel új kört kell kezdenie, ha akarja, ha nem. Az úgy volt, hogy Bea egy Kis Nándor nevű kandicsfalvai esztorgályos mellett talált már csak helyet. Nem oda szeretett volna ülni, hanem közelebb a menyasszonyhoz. Fel is vette a székét, és elindult vele, de Mariék közelében csak olyan helyet talált, ahonnan nem látott semmit. Nyújtogatta a nyakát jobbra-balra, gebeszékkelt, húzódozott, és egyszerre megéreztte, hogy áll mellette valaki. Higgye el, mellettem lesz a legjobb helye, ha nem jön közbe semmi, kisasszony, szólította meg egy szürke öltönyös, fekete inges fiatalember. Bea bemutatkozásra nyújtotta kezét, Nándi zavarában kezét csókolt neki „hódolatom, kisasszony” kísérőszöveggel. Beának megtetszett a nagyvonalú széptevő, az estét végigbeszélgeték, végigtáncolták. Csak hajnalban, búcsúzás-kor, amikor randevút beszéltek meg, derült ki, hogy nem a közeli városban lakik az ifjú, hanem Kandicsfalván, és nem mérnök, nem tanár, nem is hedonista osztályvezető főorvos, hanem vasesztorgályos. De Beának akkor már túl késő volt, illetve hát túl korán, az ólakban versenykukorékolásba kezdtek a fiatal kakasok.

Sót hoztál?, kérdezte Katinka csodálkozva, amikor egy narancsszínű áztott hajnalon megpillantotta Valadimirt a Tisza-parton. Nem, téged vizlek, felelte Vladimir, mire az uradalom valamennyi kakasa diadalittasan föl kukorékolott. Így esett meg az a szégyen a kutyabőrös Gyulay családban, hogy a diószemű Katinkájukat egy ruszin tutajoslegény egyszerűen megszóktette. Semmi esélyem sem lett volna egyébként, mesélte Vladimir évtizedekkel később unokáinak, nekünk még a nagykapunk sem volt rácsos, illetve... nem is volt semmiféle kapuk. Másfél napi tutajozás után egy sűrű történet árnyékát költötték ki. A fákat buján befutotta a vadszölő, zöld fűrtök cirógatták a homlokukat. Szőlőfa, mondta Katinka álmélkodva, ilyet eddig csak mesekönyvekben láttam. Úgy tervezték, hogy az éjszakát egy kimosott fa hajszálgyökerei alatt töltik. Vladimir gondosan összeigazgatta a szitaszerű szövvényeket, aztán egy szigonnyal elindult a part felé. Katinka rőzsét gyűjtött, és már pattogott is a tűz. Éppen a halat ropogtatták, amikor egy alacsony, piros ábrázatot, nagy fehér pödrott bajszú öregember lépett hozzájuk, akinek a derekát színes kövekkel kirakott széles bőrvén ékesítette. Pamuk Póla vagyok, mondta büszkén, de szólításokat nyugodtan Józsi bácsinak. És ha szabad kérdeznem, mit kerestek ti itt, ahol ember sem jár? Pamuk Pólának már a születése is különleges volt. Amikor édesanyja legelőször meg akarta szoptatni, eltolta a duzzadt emlőt, és az iránt érdeklődött, hogy valami rendes kaja van-e otthon. Paprikás abált szalonna volt, így abból behamzsalát egy tenyérnyit. Aztán kocsis lett egy uradalomban, amolyan tudós kocsis. Azt híresztelték róla, hogy a szekérrúdjaiban van a tudománya, vagyis a bíbája. Igaz, ami igaz, sokáig nem tudott ártani neki senki, simán megúsza az árvizeket, az ő gyümölcsösét furcsa módon mindig kikerülte az ár. De amikor korkedvezménnyel nyugdíjba küldték, mert jöttek a fiatalok, egyszerre elfogyott minden tudománya. Na, most mi lesz?, kapott a fejéhez, és előbb ördögüzéssel, majd politizálással próbálta megkeresni a mindennapi betevőt. Aztán kapta magát, és kiköltözött az ártéri bozótosba. Hal akadt bőven, a vadszölőt ki-préselte, és már az első évben egy hektó mustból forrt a bor. A tűz fényénél minden világosabb lett, a szőköt párocska is egyre rokonszenvessebbnek tűnt. Én egyetlenegy nőt szerettem egész életemben, nézett a szerelmesekre Póla, egy halasi csipkeverő asszonyt. Naaa, mondta Katinka reményteljes várakozással, meséljen, Józsi bácsi! Ő is egyetlen embert szeretett egész életében, sóhajtott nagyot az öreg..., de sajnos nem én voltam az az ember, hát ezért verte aztán egész életében a csipkét. Amikorra kihuny a parázs, és a bozótos száraz gallyait megzörgették az éjszakai kisragadozók, Póla kimondta a bolder

gító végszót. Maradhattok, dűnnyögte, egy fel-tétellel, ha megválaszoltok három találos kérdésemre. Az első kérdés, jelezve Póla múltbéli politikusi karrierjét, az volt, hogy lesz-e valaha Bácsalmáson Kossuth-párt? Neeem!, visította Katinka, mert megcsípte egy szűnyog. Jó, mondta Póla, jöhet a második. Ha a kecskméti homok arany, akkor a kiskunsági csak... A réz..., a réz-angyalát!, bömbölte Vladimir, mert egy hatalmas rablóhal csobbantott. Na, de most figyeljete: öt pengőért milyen nagy halasi csipkét lehet venni, lótetűnyit vagy marhabillónyit. Lótetűnyit, mondta Katinka, mint aki mindent egy lapra tesz fel, csukott szemmel a fogát szívva. Maradhattok, sóhajtott nagyot Póla, maradhattok, gyermekeim. Másnap reggel az öreg a térdén kettétörte Vladimir szigonyait. De, miért, kérdezte a fiú felháborodva, itt azt csinál az ember, amit akar, nem? Ez igaz, felelte Póla, de a folyó nem szereti, ha packáznak vele. Azzal elővett egy konzervdobozt, és Vladimir kezébe nyomta. Kandicsrák, mondta, mostantól csak ezzel pecázhatsz, megértetted?

Teltek-múltak a hónapok, évszakok, Katinkának elkezdtek hiányozni az otthoniak, vágyódott a kastély gyümölcsösébe, és álmai netovábbja egy nagy csupor méz lett. Vladimirként főtt a feje, hogyan teljesíthetné imádott asszonykaja kívánságát. Honnan a fenéből szerezzon mézet egy ártéri bozótosban? Itt van, ne, lökött eléje egy kéve nádat Póla, itt a mézed. A vadméhek édes méze sárga kristálydarabkáknak pihent a nádszál belsejében. Póla a nap felé fordította, és nagy hozzáértéssel szemlélte. Minél borostyánosabb, annál edesebb, nekem aztán elhiheted, már az úkapámnak is volt méhe, mégpedig hat köpűvel. Kastélyt nem tudok adni neki, bámulta a sáskunyhóban alvó asszonyt Vladimir, de egy gyümölcsöst, egy gyümölcsöst igen. Leugrott a fonnott gyékényágyról, és futott, futott egyenest a vizenyős ártéri réten Pólahoz, aki éppen egy sündisznó befogásával foglalatzkodott. Betanított, és megfogja majd a muharegerek a kunyhóban, alig bírok tőlük pihenni, olyan virgoncak. Na, mit kíván a kisasszonykád, mondjad, pizmogta Póla, látom rajtad, hogy azért jöttél. Egy gyümölcsöst, nagyon szeretne egy gyümölcsöst, felelte Vladimir. Hétre rá bele is kezdtek a munkába. Vladimir elvezette Pólát egy partosabb területre, a lápon túlra, és rábökött egy több száz éves tölgyre, melyet fagyöngyös fűzek vigyáztak. Ez legyen a kert közepe, mondta, a többi magára bízom. Póla körbeszaglászott, rosszalóan csóválta a fejét, és oldalra köpött. Aztán a matuzsálemi törzshöz lépett, és ököllel verni kezdte, miközben azt kiabálta, hogy nem igaz, nem igaz. Mi nem igaz?, nézett rá ijedten Vladimir. Hát még annyit sem tud, hogy a fagyöngy tönkretesz a gyümölcsfát, toporzékolott Póla, és ez akar kertet építeni! A kert meglett. Póla talált rá a nádkunyhójától nem messze. Eperfák, fűzek uralták ezt a részt, Vladimirként első ránézésre nem igazán tetszett. Se köp, se hurut, fiam, itt én vagyok a tutajos, mondta az öreg. Póla a fiatal eperfák és fiatal fűzek szárát az ágak közelében átfúrta, és abba alma-, körte-, szilva-, meggy-, cseresznye-, mandula- és barackágakat fűzött.

Két év múlva alig győztek szüretelni. Katinkában akkor már két szív dobogott, amikor a szilvalekvárt főzte. Vladimir pedig egy átlótt szívet faragott egy lécre, ráírta, hogy Katinka-kert, és a gyümölcsös bejáratánál egy fára erősítette. Aztán tavasszal a kis Vladimir születése után a halás apa gondolt egy nagyot, fiatal tölgyfába rózsáágakat húzott. Jött a virágzás, és csodák csodája, a tölgyfán fekete rózsák virítottak. Nem hoz ez a rózsá bajt ránk, Józsi bácsi?, kérdezte Katinka a fogadott nagypapát, olyan furcsán fekete. Huszonöt éve élék a bozótosban, mondta Póla, a bórómön tanultam meg, hogy itt nincs helye semmiféle varázslásnak, gyermekek, ez egyszerű biokémiai tény és kész. Hat dedunokája született az öreg kocsisnak, és mind a hatot megtanította sündisznót szelídíteni. Amikor ezzel végzett, tiszta ruhát vett fel, megivott két deci törkölyt, elkészönt a sündisznójától, és lebattyogott a Tisza-partra. Az agyagcsücsök legtetetjén temették el, a sírra gyümölcsvirágokból illatos koszorúkat font Katinka. A koszorúk azonban reggelre mindig porrá égték. Így történt ez másnap, harmadnap, negyednap.

Az unokák pedig nem adták fel, egyre csak vitték-vitték a szebbnél szebb virágfüzéreket. A hajósok el is nevezték a partot Egő-csücsöknek. Semmi különös, magyarázta Vladimir a gyermekeinek, amikor a rejtély felől kérdezték, semmi különös, csak tudjátok, vannak emberek, akik még a síron túl is képesek hűek maradni önmagukhoz. Az unokák jó hasznát vették a sündisznóknak, mert Kandicsfalva első vályoghá-

zaiban csakúgy dorbézoltak a muharegerek. Mi lett Katinka kertjével? Benőtte a gaz. A fekete rózsák, mint gubbasztó varjak még sokáig virítottak, lopta őket a környék apraja-nagyja, a cigányok a kérészlárvákkal együtt árulták a piacon. Egy élőtyúk az ára, mutattak a rózsára. A kertet abban az időben el is nevezték Fekete-kertnek. Aztán egy tavasszal a rózsá nem rügyezett ki. Nem hozott se levelet, se bimbót, se szirmot. Abban az évben Medárdkor aludt el Katinka örökre. Vladimir virágzó meggyágakkal fedte be a koporsót, és évre rá követte asszonyát, a kertet pedig újra befutotta a muskotályos vadszölő.

Persze, hogy hozzámentem, mi mást tehettem volna, a búbajos modora levett a lábamról, panasolta Bea Marinak tizenhét évvel később. Június volt. A Tisza felől üdélis lehetett fűdögált a támadó szél, az illat elárasztotta a szobácska minden zegzugát, a küszöbön kíváncsiskodó kutyát pedig tüsszentésre ingerelte. Mari egy hokedlin ült, szalmaszálakat válogatott, precízen, pontosan, méret szerint. Tisztelt kandicsfalvai lakosok!, emelte fel Bea a hangját, a férjem nem iszik, nem dohányzik, nem nőzik, nem anyabuzi, én mégis szeretnék tőle elválni, megértésükben bízva szeretettel üdvözlö önöket Kisné Nagy Bea. Megörültél?, nézett ki a munkából Mari. Nem, felelte Bea, akkor örülök meg, ha mellette maradok. Van valakid?, kérdezte Mari. Megörültél?, kérdezett vissza Bea. Bea évek óta érlegette magában ezt a gyümölcsöt, amelyről nem is sejtette, hogy éretten sokkal keserűbb lesz, mint éretlen korában, sőt, amelynek magja mérget tartalmaz, és amelybe egy óvatlan pillanatban véletlenül beleharap. Ennél kilátástalanabb nem tud már lenni az életem, mondta, felkelek, bemegyek tanítani, hazajövök, mosok, főzök, várom haza a férjemet, aki mindenre csak azt tudja mondani, hogy ha nem jön közbe semmi, akkor elmegyünk nyaralni, színházba, moziba, mit tudom én hova. Aztán nem jön közbe semmi, mi mégis otthon ásitozunk. Este a tévé előtt elalszunk, és másnap kezdődik az egész előlről. Visszaköltözöm anyámhoz a városba, új munkahelyet keresek, moziba, színházba járok, és hátha találok valakit, aki előre visz, nem pedig visszahúz, folytatta Bea a kutyára nézve. A kutya feltüszentett. Látod, mondta Bea, még ő is egyetért velem, és odaguggolt az állathoz, magához ölelte, és keserű arccal simogatta. Nem akarom, hogy az egyetlen öröömöm az legyen, mondta a kutyának, hogy a turkálóba érkezett-e valami új ruha a méretemre. Az éltet már évek óta, hogy vajon ma milyen ruhát sikerül kifognom. Tegnap ott álltam a láda fölött, dobáltam össze-vissza a kacatokat, mint egy megszállott örült, éreztem a turkálószaogot, tudod, ami a ruhákon van, valami fertőtlenítőszer, vagy ilyesmi, szóval ott álltam, és egyszerre kívülről láttam magam. Mit keresel itt az elnyűtt göncök között, Bea?, kérdezte egy hang bennem, mi hiányzik neked, amit itt dobogó szívvel keresel? És akkor, igen, akkor azt is közölte ez a belső hang, hogy, hát itt aztán hiába keresed, nem találsz meg, jobban tennéd, ha máshol kutakodnál. Mit keresek én tizenhét éve ebben a faluban, Mari?, ugrott fel a kutyától Bea, és a szalmazsákhöz lépett. Belenyúlt, kivett egy maréknyit, és Mari elé szórta. Szemelgess, Hamupipőke!, ébredj, Csipke-rózsika!, kiabálta sírva, jó éjszakát! Nyugodj meg, karolta át Bea vállát Mari, nyugodj meg, egyébként rendben van a ciklusod? Bea kitepte magát Mari keze közül, és elrohant. Mi jól megvagyunk Bécivel, motyogta Mari félhangosan az ablak felé nézve révedt tekintettel, megvan mindenünk, aztán majd csak lesz valahogy. Mari akkor éjszaka azt álmodta, hogy Gyulai Katinka gyümölcsösében sétál, és ami a legfurcsább volt az egészben, meztelenül. Almatól, körtétől, meggytől, baracktól roskadoztak a fák, szedhetett volna bármelyikről, de nem mert. A kert végében folyt a Tisza, nagy halak tompa loccsanásai halatszottak innen-onnan, Mari nem győzte kapkodni a fejét. Egy ladikot látott közeledni a folyón. Egy fa mögé búj, onnan leselkedett. Csillogó, fekete hajú ifjú lépett ki a ladikból, fehér inget, barna katonanadrágot viselt. A parton le-térdelt, s mint egy tikkadt jószág, jót ivott a Tiszából. Aztán megrázintotta az egyik almáját, és egyetlen szempillantás alatt piros lett a fa alja. Két zsákot szedett teli almával, a ladikhoz vitte, de a ladik, még ilyet!, a Tisza medrének mélyén árválkodott, a víz meg egyszerűen eltűnt a folyó ágyából. Ekkor Marit olyan éhség fogta el, hogy nem bírt magával. Egy almáért nyúlt, beleharpott, a mézízű nedv folyt a száján kétoldalt, le a földre, és ahol lecseppent, apró vörös kígyók keltek életre, tekergőztek, csavargóztak, egymás

kedvére játszadoztak. Mari a Tiszához szaladt, megállt a tátongó mélység szélénél, és eldobta magát. Még azt az örömet! Alig kellett verdesnie a karjával, mégis olyan kecses ívekkel szelhetette a meder fölötti leget, amelyet a legmerészebb álmában sem gondol az ember. És Mátyusné Vas Mária kandicsfalvai háziasszony valósággal megrészegült a színtelen, szagtalan, légnemű szabadság mámorító zamatától. Mit érdekelték őt az árok alján döglődő fehér hasú halak, a gyümölcsös vörös kígyóit is elfelejtette, és csak szárnyalt, szárnyalt, szárnyalt. Jaj, a vállam!, kiáltott nagyot Mari verejtékben úszva, és felugrott az ágyban. Rosszat álmodtál, mondta Béci, és gyöngéden átölelte feleségét.

Mari másnap elég gyűrötten ébredt. Egy uborkás arcpakolással, meleg fürdővel és reménytelen gondolatokkal próbálta a lidércezen gyönyörű álommal terhelt éjszaka nyomait eltüntetni. Amikor sötétkék kiskosztümjét felvette, és megnézte magát a tükörben, úgy érezte, a legmenőbb párizsi társaságban is megállná a helyét, nemhogy Kandicsfalván az évszárban. Erről pedig, maga sem tudta miért, eszébe jutott Bea. Mari nézte-nézte magát, forgott, igazgatta a kontyát, és egyszerre olthatatlan vágy ébredt benne az éjszakai, álombeli fiatalember iránt. Ledobta hát a kosztümje felső részét, kigombolta a blúzá, felhúzta melltartóját, és jól megnézte a tükörben a mellét. Elégedett arccal öltözött fel újra, sötét-kék körömcipőjébe búj, és elindult a kismalacokhoz. Rómeó és Júlia a kertben turkált. Valami féregre lelhettek, mert nagy egyetértésben kotorásztak a földben, közben össze-összerőfögtek. Mari a kerítésen áthajolva nézte őket. Felhős volt az ég, valahol jégeső lehetett, mert a meleg levegőre hűvös fuvallatok telepedtek. Csak el ne mossa az évszárót, gondolta Mari, és egy hernyót fricskázott le üvegszálas harisnyájáról. Bécinék szerencsére volt annyi ideje délben, hogy kiszaladjon a disznókorlátért Kozma Orbánhoz, a két szerelmes malac ugyanis egyre gátlástalanabb pusztítást végezett az udvarban. Nem elég, hogy mindent összevissza turkáltak, hogy ízekre harapdáltak egy vesszőkosarat, a virágoskertből benyúló dáiacemeték fészkes fejét is lepocsékolták. Béci épp az utánfutóval bíbelődött, amikor egy ől virággal megérkezett Mari. De szép vagy így a virágok között, mondta Béci, nem jössz velem? Mari letette a virágokat a teraszasztalra, és beült az autóbá. Csak azt akarom, hogy mindenki lássa, milyen szép feleségem van nekem, mondta Béci, és olasz slágereket dudorászva elindultak az öreghez.

Az ördög-sarki patkókanyar felől érkező felhőkből Kandicsfalvát mindig pacalra áztatta az eső. Mesélték, két szánkó a násznapra és a lovakkal együtt a Tiszába vészett ott, ni, mutatott Béci az Ördög-sarokra. A vőlegény és a menyasszony is meghalt?, kérdezte Mari. A menyasszony ült az első szánon, a vőlegény a másodikon, s amikor látta az első szán vesztét, elkapta a gyeplőt, és a Tiszába hajszolta a lovakat, pontum, mondta Béci tárgyilagosan. Biztos nagyon szerethették egymást, sóhajtozott Mari, és a lilásszürke felhőkre nézett. És csodák csodája, a felhőkre vetítve Mari szeme előtt egyszerre rettenetes aprólékosággal megjelent a halálos vágta, a vőlegény állva hajszolta a lovakat, fehér sálját a kucsmájával együtt letépte fejéről a szél, és egy köris ágbogaira tekerte, a lovak orrlíkain a közelgő halál dermesztő párája tömjénzett. Le fogom festeni, mutatott Mari a villámokkal tüzdelt kékségbe, muszáj lefestenem. Sohasem találták meg őket, mondta Béci, nem is csoda, a kocsmáros nagyrég megmérte ott a vizet, tetves mély volt, huszonöt méter.

Csattogott, dörgött, villámlott, amikor Mariék megérkeztek Orbánhoz. Béci kiugrott a kocsiából, s a hangokból ítélve akadt segítő-társa is a felpakoláshoz. Mari gondolatai még mindig a szán körül forogtak. Háromszori kopogtatás után eszmélt csak fel, és húzta le az ablakot. Egy fekete, hullámos hajú fiatalember állt a kocsi mellett kigombolt nyári ingben. Lehajolt Marihoz, és alig tudott megszólalni, amikor megpillantotta a gyönyörű asszonyt. Mari nemkülönben zavarba jött: úgy érezte, ez a fiatalember egyenest az égi szánról sikangózott le hozzá, ilyen lehetett a vőlegény, most mit mondjon egy vőlegénynek? A festőállvány csak holnap lesz kész, a nagypámat baleset érte, mondta a fiú. Sajnálom, szólalt meg Mari, nem sürgős. Amikor Béci becsapta az autóját, akkor kezdett el szakadni az eső. A zivatar sűrű nyilai szembe találták Renátót, befuthatott volna az ereszt rejtekébe, de nem mozdult, nézte az elhaladó autót, aztán az eget szanaszét szabdáló villámokat.

KOMÁN JÁNOS

Megszerettem ezt a csillagot

Viharos időben születtem,
s nem éreztem a szenvedést.
Hiába születtem szegénynek,
nem éreztem az éhezést.
Hiába vert a sors gyerekként,
szerettem, aki szeretett:
szomszédainkat vidámitva
vettem cigánykereket.
Bánatommal az öröm lakott...
Megszerettem ezt a csillagot,
bár néha nagyon jó lett volna
suttymban elköltöznöm róla,
mert bántottak engem azzal, ami van,
de itt voltál Te és Ti mindannyian,
akikkel együtt több évtized rosszban
a boldogságot kerestük, hogy hol van.
A remény házára tettek lakatot,
és minket már a jövő sem biztatott,
és eljött a nagy szemfényvesztés éve,
és elhittük, hogy a pokolnak vége,
ajándék lett mindenik kérés,
öröm volt mindenik hazatérés,
s akkor volt szép, mert akkor hittem,
hogy valahol mégis – tényleg – van isten,
és aztán hamar észrevettem,
hogy hiba van a Szerkezetben,
őrzi azt a veszélyes „kincset”,
amivel így-úgy nevel minket.
Jöttek a régi és új hibák –
de mindig lesz egy újabb világ –
s ha nem lesz hozzá elég eszünk,
a rossz mellett is jobbak leszünk.
Jóval-rosszal, aki itt lakott,
megszerettem ezt a csillagot.
Könyvek, virágok, fák, emberek –
szeretlek titeket, szeressetek!

G. ISTVÁN LÁSZLÓ

Ha nem lennél

Ha elfordulhatnál tőlem, Uram,
kinyílna egy tér újra élni,
mintha nem lennél, úgy kellene lenni:
szétszórt lélekbe záró áhítat,
és szétnyílt kézbe férő imaként
lélegzet helyén máshogy szólni szót,
az elalvást ébrenjövésre váltva
fényben nyugodni és sötétre félni,
hogy sötétben nyugodva, fényre félve
ne fordulhassál el tőlem, Uram.
Nem tudnék rád csak visszanézni.

Vén Zoltán: T. A. arcképe

DOBAI BÁLINT

Avar

Az elmúlás parancsa fanyar,
mint az ősz végéig beállt avar
bomlásra rendelt illata.

A tudat elsárgult dinamika,
benne a létezés folyamata
a volt-lesz közt feszülő semmi.

A káoszt a képzelet teremti,
lehetetlent hazudik lehetni,
s az idő a halál asszonánca.

Így lesz az ember önmaga átka,
nincs ereje, hogy magát belássa.
Zörög a talpam alatt a zavar.

sztHu

Bús düledékeiden megpihenek most, Huszt.
Csend van, a felleg alól már száll fel az éjjeli csillag.
Szél kele, mintha a sír ontana ősi szelet,
s csarnoka romjai mellől rémalak integet énrám.
És mondd: „Honfi, mit ér elpityeredni ma már?
Régi korok köd lepte világát visszamerengni?
Messze jövőddel vesd a jelent őszve!
Hass és alkoss, meg gyarapíts, így él ez a nemzet!”

Panem nostrum

Kenyér ma nincs, maradt a cirkusz
velünk a test, a kondi virtus
vadabb a harc, ha tétje sincsen:
szelíd fejedbe kést repítsen!

Kenyér ma nincs, maradt a cirkusz,
tiporva szép a gyöngö mirtusz,
enyém anyád, fiam tiéd lett,
a tyúk, a tyúk, a tyúk kivérzett.

DUDÁS HENRIETTA

Budapest – New York

Megállít egy idős ember, mit akarhat
Ágaskodik bennem a bizalmatlanság.
Viszonylag gyakran megállítanak,
De ő semmi, semmi olyat nem akar.

Ez a Keleti Pu-tól nem messze történt.
Hogy juthat el (kérem) a Nyugati pályaudvarig
Gyalog innen? Rég volt már a fővárosban,
Menetközben körülnézne.

Még soha nem voltam New Yorkban.
Nézem a kiállítás fekete-fehér fotóit,
Próbálok elképzelni mekkora vagyok
A házakhoz képest. És, hát elég kicsi.

Kisebb, mint Budapesten.
Uram! Egyszer vigyél el New York-ba, jó?
Elgyalogolnék valameddig a
Lower East Side-től.

Egy bizonyos szemszög

Rosszul állnak a dolgaim
Nem egy sikerszéria az a
Három vagy négy év
Ami mögöttem áll.

Rosszul állnak a dolgaim
Összekuszálódott hajjal, lélekkel
Belekkel vagyok. Valahogy mégis.
A szárítón lógnak a tiszta ruhák

Az ablakon katicabogarak.
Könnyen jókedvem lesz
Könnyen rosszkedvem lesz.
Sokszor elég ha huhog egy galamb

Már helyrezökken bennem ez-az
És van úgy, hogy a téli hideg
Elrabolja ritka harmóniám.
Amúgy meg eszméletlen mennyi

Minden van a rosszul álló
Dolgok mellett például a
Katicabogarak még ezek is
A tavasz jön visszavonhatatlanul

Ezt most mondják a TV-ben
Mindig így mondják. Este van.
Holnap megint mindent előlről.
Rosszul állnak a dolgaim

Egy bizonyos szemszögből
De inkább odébb sétálok
És ott várok.

A *sztHu* és a *Panem nostrum* című versek előző, januári lapszámunkban sajnálatos módon egybeolvadva, címek nélkül jelentek meg.

Apja egy szürke, konzervatív vascső, anyja egy festett, kedves, meleg ölü pohár volt. Megszületésében én segédkeztem.

Amikor apja csövén kifröcskölt, csupán egy kis barna folt volt, amelyből még bármi lehetett. Aztán – talán a hozzáadott tejnek és cukornak köszönhetően – megnőtt és valamivel szőkébb lett.

Édesanyja végig azon aggódott, hogy meghül, de erre én csak legyintettem: Az a lényeg, mama, mondtam neki, hogy szeresse az ember, akár betegen is. Amíg az anyukája óvón magához ölelte, komoly apjával a jövődjéről beszélgetünk.

Természetesen az öreg szerette volna, ha minél többre viszi.

Most még bármi lehet belőle, öregapám, mondtam neki komolyan, mert tudom, hogy az ilyen merev vascsővekkel így kell beszélni. Lehet belőle orvos, aki vérnyomásproblémákkal veszi fel a harcot. Lehet belőle pszichológus, aki alvászavarokat kezel. És persze, ha nem elég ambiciózus, lehet belőle egyszerű utcaseprő is, aki reggelente a vécén segédkezik gazdájának az ürülés nemtelen folyamatában.

NAGY KOPPÁNY ZSOLT

A kávé története

Lényeg, hogy szeresse, amit csinál, mondtam a fülét tördelő, mázát perccgettő édesanyának.

A kis folt, mint említettem, szépen nőtt, terebélyesedett.

Játékos volt, kavarás közben ki-kifröccsent az abroszra. Nyomot akar hagyni maga után, az abroszon és az emberekben egyaránt, mondta kicsit szégyenlősen, amikor kérdőre vontam.

Háromszor is meghült rövid élete folyamán, ilyenkor édesanyja valósággal feláldozta magát: együtt bújt be vele az újramelegítőbe, pedig tudom, hogy egy pohár számára ennél nagyobb kín aligha létezik.

Többször visszatértem hozzá, hogy a karrierjével foglalkozzam, de egyéb jellegű teendőim ugyanilyen gyakran elszólitottak. Úgyhogy csak dél körül tudtam leülni vele szemben, becézgettem, simogattam, hangosan szuszogtam, szememben élveteg láng gyúlt, és azt mondtam neki, re-

mélem, jó kislány leszel. Remélem, nem engedetlenkedsz, hanem azt teszed, amit a bácsi akar.

Éreztem, hogy nagy szükségem van rá, testemnek, lelkemnek egyaránt.

Aztán apja tust húzott, anyja sírt (az örömtől, persze), és én a számhoz emeltem.

Próbálta elhúzni a lábát, de belemartam és magamba gyűrtem.

Iszonyatos volt.

Talán a hozzáadott tej és cukor tette.

Megromlott, megsavanyodott, aszott öreg-asszony lett belőle.

Kikóptem.

Szülei zokogtak, nem ilyen sorsot szántak neki. Igaz, én sem. A vállamat vonogattam, miközben a lefolyóba temettük. Holnaptól tisztán, tej és cukor nélkül iszom majd.

Persze, ha a szülei szemébe tudok nézni ezek után.

Fáradt, görnyedt hátú férfi baktat az utcán. Úgy lépdél, mintha nehéz súlyt cipelne. Arca kifejezéstelen, szinte halott. Nem néz az emberekre, sem a csillogó kirakatokra. Látszik, hogy nem érdekli semmi. Csak kopott orrú cipője hegyét bámulja, ahogy egymás után csoszszannak a poros aszfalton. Bal-jobb. Bal-jobb.

De nincs ebben semmi katonás hetykeség. Csupán fásultság s a minden mindegy filozófiája. Nem csoda, hogy ennyira elnyűtt. Egész nap hajtotta a melót, hogy már egészen belezsibbadt. A tagjai olyan merevek, mint egy fatuskó. A két tenyere meg mint egy-egy smirglipapír. De a tulaj ma sem fizette ki. Azt mondta, majd holnap. Tegnap is azt mondta.

Ovatosan nyúl a zsebébe, de ott hiába koterászik. Az bizony teljesen üres. Nem marad más választás, hát... Szemét lesütve elhelyezkedik egy kőpárkány szélén, mintha csak pihenne. De kezét előrenyújtja, tenyérrel felfelé, ujjait kissé befele görbítve, hogy akár azt is lehetne véletlen mozdulatnak nevezni. Nem először csinálja már.

Legelső alkalommal nagyon szégyellte magát. Aztán egész kis filozófiát faragott a koldulás művészetéről. Mert ugyan ki előtt is kellene szégyenkeznie? Aki nem akarja, úgysem veszi észre. Aki meg így akar könnyíteni a lelkén, örömet vagy bánatát megosztani valakivel, az miért ne tehetné meg? Elvégre Buddha is koldult. Mégis ő volt az emberiség egyik világvallásának a megalapítója. Na és Jézus? Ő is adományokból élt. És senki sem vetette meg ezért.

Na persze ő egyikhez sem mérhető. De hát nem is ez a célja, és nem is jókedvűből teszi. Ha ma megkapta volna a bérét, akkor inkább elmenne valami enniválót venni belőle. Ha jutna, venne még Csupacsontnak... és Nagyszakállnak is, akikkel egy hálólhelyre járnak. És lehet, hogy vinne a Prófétának is, aki egy ócska csónakot bérelt ki magának éjszakára, amiről a tulajdonosa úgy látszik, rég elfeledkezett. De hát pénz nincs, így marad a kényszer.

A koldulás aranyzsabállya, amire mindig nagyon vigyázott, hogy soha nem szabad ránézni senkire. Nem szabad esdekelni, erőszakkal sajnálatot kelteni, rákényszeríteni a másik embert, hogy adjon. Ez személyes kontaktus, amit jobb elkerülni. Így a lelked szabad marad.

Ma mégis elvétí a szabályt.

Két úriemberforma alak áll meg előtte. Fényes fekete cipők, elegáns nadrág. Ezek biztosan adni fognak, gondolja rögtön. És a pénz repül is. Egyenest a tenyerébe. Marokra fogja, aztán kinyitja újra. Hadd lássa mennyi. Hát, valamire elég lesz. De ekkor furcsa érzése támad. Mint amikor valaki néz rád a sötétben. Te nem látod őt, de érzed, hogy ott van. Nemsokára közel jön és meg fog szólítani.

CSATÓ ILDIKÓ

Tükrök és álmok

Felemeli szemét az aszfaltról és... egy percre még a lélegzete is elakad. Béres az, a régi játszópajtás. Pont ő, akiben annyira reménykedett akkor, amikor még voltak reményei. Amikor még élt a felesége. Akkor többször is megkereste Bérest. De úgy védtek, mint magát az USA elnökét. Közelébe sem juthatott. Most meg itt áll előtte. És pénz dob le neki. Nem sokat, de pénzt. Azt a mágikus, mindenható eszközt, ami uralodik életen és halálon, embereken és sorsokon, álmokon és vágyakon. Mint egy független hatalom, térdre kényszerít és megaláz, ha nem hódolsz neki. És térdre kényszerít és megaláz akkor is, ha hódolsz.

Túl sok ez mára. Fájdalomból, megaláztatásból. Életből. Túl sok a felgyülemlett keserűségből. A gyötrelmes ébredések utáni fárasztó robot és kiüttlanság betetőzéseként találkozni azzal, aki a maga helyzetében jelképez mindent, ami az összes kínját és fájdalmát okozta. Egy fényes érme repül a két világ között, a mennytől a pokolig, és kifizettek. Milyen könnyű és milyen egyszerű így! Ennyi az értéke a fájdalomnak, a barátságának, a múltnak és jelennek.

Mindössze csak ennyi.

A keze ökölbe szorul, szeméből egy könnycsepp szivárog alá. De már szerencsére nincs aki lássa. Béres igazgató úr a barátjával együtt elment. Volt, nincs.

Ő pedig marad. Lelkében ezer vérző sebbel, melyről egy pillanat alatt lefoszlik a hosszú hónapok kiüttlanság vergődése által rátelepült fásultság, ami olyan jótékonyan védte eddig. Mintha visszatért volna a múlt. Micsoda tükre ez a jelenek! – Mintha csak tegnap történt volna, hogy megígérték, sohasem fognak elfeledkezni a barátságról, ami összekötötte őket. Ma pedig úgy mennek el egymás mellett, mint akik soha nem... is találkoztak. Hát persze, egy koldus barátsága, nem nagy dicsőség. Ki is vállalná fel a Béres helyzetében?

Huszonegyedik századi ígéretetek. Hogy is lehetne megtartani őket?

Hiszen itt úgy száguld el az ember mellett az élet, mint egy gyorsvonat. Ma még itt van, holnap már sehol sincsen. Ma még vannak álmaid, holnapra már csak a vágyak törött cserepeit számolgatod fősvény göggel, az aprópénzre váltott hitet és reménységet. Ennyi maradt! És ki törődik a tegnappal? Gyökér nélküli fákként

lebegünk a lét és nemlét küszöbén. Nem érünk rá, hogy visszanézzünk a földre.

Arra még kevésbé, hogy felnézzünk. De minek is? Itt csak a szelek irányára kell vigyázni. De arra nagyon. Na, elég a filozófiából!

Gyorsan feláll. Nem érdekli már az enniváló. Menekülni akar innen. Önmagától? Az emlékeitől? Mindegy, csak menekülni! Legjobb, ha összepakol és eltűnik erről a környékről. Nem akar még egyszer találkozni vele. Még csak véletlenül sem.

Hosszúszakáll, akit délutáni sziesztájából ver fel, amit abban a titkos alkóvban tölt, ahol szegényes cuccaikat őrzik, nem érti, mire való ez a nagy sietség? De ráhagyja. Ha menni akar, hát menjen. Üsse kő.

Ő pedig megy. Bár még nem tudja, hová. Csak viszik a lábait.

Előbb-utóbb csak odaérnek valahová. Előbb-utóbb csak megnyílik az ég és befogadja azokat, akiknek nincs helyük itt lent, a földi világban.

És akkor eszébe jut a Próféta. Az jó lesz. Odamegy hozzá. Vele mindig jól el lehet beszélgetni. Ő megérti majd, hogy milyen mély-séges sötét kút nyílt meg a lelke mélyén. Olyan mély, hogy úgy érzi, egészen megsemmisül benne, hogy belezuhan mindenestül, hogy soha többé nem fog kijutni onnan.

A Próféta teljes nyugalommal ül a folyóparton és halászik. Kezdetleges szerszámokkal, de tökéletes megelégedettségben. Bár ma még egyetlen halat sem fogott.

Máté leül mellé. Még szédül a feje a futástól, a lelkében felkavarodott indulatoktól, és bizonyára az éhségtől is. A Próféta egy pillantással végigméri, s mint aki már tudja is a diagnózist, halászbótját besúrja a földbe és motyójából kihúzza egy darabka kenyeret.

– Egyél, Máté.

Máté int, hogy nem éhes. A Próféta rosszalóan csóválja a fejét.

– Egyél, majd utána beszélgetünk.

Máté engedelmesen eszik. És amikor végez a darabka kenyérrel, akadozva, hosszú szüneteket tartva, megpróbálja elmesélni mindazt, ami a lelkét nyomasztja. Ezt a szomorú napot, a találkozást, feltörő emlékeit.

A Próféta türelmesen hallgatja végig, majd egy kis szünet után megszólal:

– A rabságnak pont úgy megvan az ára, mint a szabadságnak. Csak másképp kell fizetni érte. Nézd, a folyó tudja ezt. Partok közé van szorítva, mégis a messzeségbe fut, és előbb-utóbb eléri a tengert. Neked is ezt kell tenned.

– Nekem? De hogyan?

– Beszélj vele, majd ő elmeséli.

– Ő? Úgy érted, a folyó?

– Igen. Aludj itt ma éjszaka. Nekem úgyis dolgom van bent a városban. Ez a bárka jó hely a gondolkodásra. Amíg ringat, nézheted a csillagokat, hallgathatod a hullámok csobbanását. És ha a víz mormolásának ritmusára kezd dobanni a szíved, akkor majd megérted, hogy mit mond a folyó. Hidd el, én is tőle tanultam mindent. Csak egyre vigyázz, nehogy kioldódjon a kötél, amivel a bárka rögzítve van. Mert a folyó jó barát, de hatalmas úr.

Ezzel hátára veti toldott-foldott kabátját és elindul. Csupán egy-két őszi levél szállong a léptei nyomán. Aztán csend lesz. Csak egy arra kóborló kutya vonít hosszan, a lemenő nap rézsútos sugarai felé. Egy kis idő múlva bágyadt szürkesség lepi el a tájat, majd mélykék este lesz. Megjelennek a csillagok. Álmodat hoznak, meleg takaróról, bőséges vacsoráról, világító ablakok mögött meghúzódó békés családi fészekről, ahol gyermekek kacagása vegyül az egymásba fonódó pillantások szeretetteljes ölelésébe. Minden olyan szép. Minden olyan tökéletes.

De akkor megszólal a folyó. Morog és hullámszik. Körbeöleli a kis bárkát és mesél, mesél. Ringató altatódal helyett szomorú valóságot.

– Nem, koldusok hercege. Ne reménykedj hiú ábrándokban! Az a világ nem a tiéd. A te hajnalod nem ott van. Máshol keresd. Bent a szívedben. Ott megtalálod. Ott megtalálod minden gazdagságot. Reményeket és álmokat. Végtelen mezőket, ahol szabadon száguld a szél, és nem ütözik falakba. Szerelmet, amit nem rombol le a halál. Nem. Ne keseredj el! Van még számodra hely. Van még számodra álom. Csak nyisd ki a szemed. Csak nyújd ki a kezéd. És megtalálod.

És ahogy a szemét kinyitja, meglátja Annát. Ott ül a hajó orrán, és kedvesen int felé. Pont olyan szép, mint régen. Finom és légies. És Máté kinyújtja a kezét felé, és csodálatos boldogság önti el a lelkét. Boldogság, amit már olyan rég nem élt át. És újra érzi Anna ujjainak hűsítő érintését a tenyerében, karjainak lágy ölelését, ahogy ringatják, ringatják, a végtelenből az örökkévalóság felé. Akár a folyó habjai a partja vesztett csónakot.

Reggel a Próféta hiába keresi a bárkát. A kötél elárvultan lóg a szomorúfűz derekán. Ott áll, és sokáig nézi a mélyzöld habokat.

Mintha vallatná őket.

Aztán lehajol, letép egy kis mezei virágot, és bedobja a folyóba.

„Megdöbbenéssel és fájdalommal olvastam az újságokban, hogy a fiatal B. F. az északi harctéren elesett. Ki volt ő? – a rövid nekrológ csak az előkelő úri család sarját gyászolja benne, környezete bizonnal a derék jó fiút, önöknek hiába írnám ide a nevét is, most már örökre névtelen marad, talán nem is tudja senki más, amit én, hogy a költészetnek is köze volt hozzá.”

(Babits Mihály, 1915 júniusában, a Nyugatban.)

„...ne legyen ez az egyszerû, de nemes ízléssel kiállított könyv egyéb, mint egy baráti szeretettel küldött üdvözllet Rilkének – túl háborún, messzeségen, politikai és gazdasági ellentéteken – bécsi találkozásunk, egy sárga nyárvégi sétánk és egy rodauni kézfogásunk emlékezetére.”

(Franyó Zoltán, 1917 augusztusában. Tábori posta 516. sz.)

Melyik?

Ügetni, ügetni, ügetni nappal, éjjel, nappal. Ügetni. Ügetni.
Találgatásaink ottmaradtak a honvédiskola köveinek éji énekében. Ha majd valaki nekihajol – a létező jövők egyikében –, hallani fogja a fiúk sóhajtásait, melyeknek teteje a remény fűszerével volt még akkor megszórva, mert akkor még a lélegzetvételeinkről nem nyalta le az ízeket a halál.

A nap nehéz, mint nálunk nyár derekán, s ő vajon számon tartja melyik vagyok az életek láncolatában? Melyik az ifjú huszárban? Melyik az erdőben? Melyik a fában?

A fák körül asszonyok és néhány elfagyott rózsátő.

A herceg

Soproni német fiú paskolja lovát. Félti a kerekek hangjától, mert mint mondja: a félelem ülte meg szívét, mert a csatazaj ének, de a monoton gépzörej csöndje – fél, hogy – megöli az élő ritmust. A soproni még egyszer felül a nyeregbe az út előtt, és megszólal: „Herceg úr!” – szomszédja, a finom, alacsony huszárfiú három napon át leveleket írt. *Éjjel és nappal és éjjel*. Most olyan, mint a gyermek, ki álmból ébredt hús tavasz délutánján a kertben. Gallérját már beporozta a kaszánya felett zümmögő szél, s ő csak ezt figyelte. Nem a port. Nyerge díszes, övén kicsiny táska, amelybe viссzateszi a kis füzetet, mintha a szelet csukná belé, úgy suttogja: „Nem herceg vagyok.”

A soproni azonban mosolyog, mintha századokon csillogna át arca: „Akkor majd bárónak hívlak. Furcsa szemeid vannak Báró úr! Bizonyára éppen olyan, mint az anyádé.”

Erre még utósor felvirul a fiú. Gallérját leporolja és újra friss.

Az ébredés

Az anyjáról beszél. Ha nőről beszél, ha a tájról, ha városról, ha az utcákon végigfutó kopogásról, vagy csak tegnap éjjel a kaszányaszálláson, elalvás előtt, fogai közé szorítva anyja német mondatait, történeteit, elalvás előtt, amikor az anyjáról szólt, a többiek mind elhallgattak, és egy percre nem a csajka fémes íze, még csak nem is a por és a tavaszi pollen kesernyés keveréke, hanem a forró, cukrozott tej ízének emléke huppant a nyelvük hegyére – *tegnap*... aztán elaludtak és erre ébredtek.

A kanca

Ebben a marhavagonban mind közel vannak egymáshoz a fényesen feldíszített urak, akik közt vannak Budapestről és Bécsből, Zentáról és még a Vajdaságból, Erdély mélyiből, és nemkülönben Aradról, Pécsről és a Balaton északi partjáról, Kassából és Egerből, meg egy Tatáról, a tóvárosból, és Szegedről is, ezek mind csak, kik közvetlen közelében lélegeznek. Csak ő tudja, a soproni német, hogy ő Zsennyéből érkezett.

Zsennye távolodó gyermeke, a többi úr között, a többi test között – és egy vagonnal arrébb lovaik, több deres, egy-egy fekete, és fehér, mégis oly hasonlók, mintha egyetlen kanca lett volna anyjuk.

Az úton

Az este a vagon résein át az íriszükbe szivárog. A domb körvonalai még kivehetőek, de a prэшáz és az előtte üldögélő fiatalasszony már nem. Az utolsó sugarak megcsiklandozzák őket. A tóvárosi a kicsiny ablak mellett áll, mint egy szállás nyírfa, karjait keresztbe rakva, a zentai csupasz homlokát a deszkának nyomja, hogy a Nap arany ujjja szemében motozzon.

Csak a soproni német veszi észre, amikor az ifjú báró leveszi csákóját, s míg a gombot és a bokrétát igazítja, sötét haja lágyan rezzen, és amint lehajol, nőies nyaka elővillan.

A tóvárosi a láthatatlan prэшáz irányában egy keresztutat lát, sarkán kökrisztus. Keresztet vet, mint anyja tanította neki egy régi vasárnapon.

Az alvás

Fekete éjszaka. A vagonban csak szemek villannak néha. Főleg a tóvárosié. Ő közöttük a legidősebb. Három gyerek várja haza. A soproni német int felé: „Schlafen sie bitte!” – hogy ne csak várjanak –, teszi hozzá gondolatban, és nézi az ifjú bárót, ahogy dúdolni kezd – csak egy percgig, azt is angolul.

„Az iskolámban énekeltük” – suttogja, és bezárja tekintetét.

A soproni német még látja, ahogy egy állomásnál megállnak az éjjel, a vagon ajtaján fény tör be, és a deszkákra fekvő és összegömbölyödött katonáknak árnyat vet, látja, ahogy az ifjú báró úgy ül és szunnyad, mint a madárka az ágon, de amikor a vagon ajtaját elrántják, a szárnyak beleolvadnak a betörő fénybe, és a soproni német egy magyar nótát kezd dúdolni, amit még attól a barna cigánylánytól tanult tavaly nyáron, mikor utoljára kereste fel a Lővérekben, és pénzt hagyott neki az elhajtásra.

Az ifjúság

Az ifjú báró szól: „Te nagyon fiatal lehetsz uram?”

A soproni inkább dacosan, mint búsan: „Húsz leszek.” – de erre csönd. Frissen növesztett bajsza alatt mosolyogva kérdi a zsennyei: „Talán mátkád is van otthon, vitéz uram?”

WEINER SENNYEY TIBOR

Ének Békássy Ferenc huszárönkéntes szerelméről és haláláról

Danyi Zoltánnak

„És neked?” – vág vissza.
„Szőkés és nem magyar ajkú, akár csak kegyed.”

„Miféle?”
„Angol.” – és újra elhallgatnak. Pirkadatkor volt ez már, s csak a reggelinél szólt újra a soproni német:
„Teringettét, akkor mért jöttél el onnan, mért ülsz nyeregbe, mért fogsz kardot az orosz kutyák ellen?”

A báró mosolyog: „Hogy visszatérjek.”
A soproni igen elszomorodik, és újra a barna cigánylányra gondol, mikor még vad játékokat játszottak, s ha ő elszégyellte magát, a lány előrángatta a fa mögül. Vagy egy padra ültek inkább, s onnan húzta fel? Hogy is volt? Milyen színű virágok voltak hímezve az alsószeknyájába? – tűnődött, de a reggeli befejezte után a vonat tovább indult, és már messze járnak a helytől, ahol emlékezni kezdett. Egyre messzebb.

A szírom

Lecsavarta magáról anyjától kapott régi pokrócát, és összehajította. Ekkor csak pár percre ugyan, de eleredt az eső. A táskájából gondosan becsomagolt, nedves rózsákat szed elő, s aztán ő is leszáll. Az idegen állomás a rövid eső után hűvös, de tiszta illatot áraszt egyetlen percgig, majd zűrzavar. A lovakat lehajtják. Megkeresi sajátját, a szépséges, Zsennyében tenyésztett fehérét, és felnyergeli, majd a rózsákat rakja rá, szépen-egyesével.

A soproni német mellé kaptat.
„Szerencsés visszatérést, Báró úr!”
„Szent Cicelle segítsen, vitéz uram!” – és mégsem indul. Együtt maradnak, mint régen egy másik történetben. Már tudják, érzik egymást, már lett köztük valami intimitás, mintha előre megírták volna a másikat. Ekkor a báró lehúzza kesztyűjét, és a három rózsza közül a vörösből leszakajt egy szírmot.

„Tudja, vitéz uram, megírtam neki, hogy lovamra rózsát teszek. Ő nem tudja, de a nagyapám is ebbe a pokrócba bújtt, ha fázott, és ekképpen tett rózsát, mikor Bem mellett harcolt. Ő Bemről nem is hallott! De téged meg fog védeni!”

A soproni német arcára pír szalad. Hosszan néz utána a kis zsennyeinek.

Aztán mentéjébe rejtja a szírmot.
Vezényelnek, mint már annyiszor a táborban, csak most itt vannak, már nem messze, s rá egy idegen föld idegen asszonyának szirma vigyáz.

Az utóhadon

Egy teljes napon át az utóhadon. Látszólagos rend és valóságos szétszórtság. A tóvárosi a színek sokaságába, a soknyelvű kiáltozásba mered. Bárczák jönnek, amikor az ifjú báró mesélni kezdi neki és a soproni németnek: „Egy éve volt talán, hogy vendégül láttuk a nagy költőt. Ott ült a teraszon, anyám személyesen gondoskodott felőle, de ő mindig korán kelt, hogy láthassa a párát a kertben, amint emelkedik az ég felé, és ekkor talán írt is valamit, pár sort, vagy többet is egyszerre... A nálánál idősebb hölgy, aki kísérete, ilyenkor kávét vitt neki, vagy forró teát. Tudta, hogy hamar kihűlhet. Néha az az érzés ragadott el, hogy ő a férfi, s mint a neve is sejteti, a költő a nő.” – közben a tóvárosi végignézte, ahogy a bakák a bárczák nyakába harapnak, ahogy tüzek gyúlnak az esti dobpergéshez, és egy ajk enni kezd egy másikat, s ahol előbb még bor volt, ott most mintha vér lenne.

„Mondja csak... – szedte össze magát, három gyermekére gondolva –, hogy hívták a költőt?”
„Rilke Máriának.”

A régi levél

A huszárezred parancsnoka elé, oda kell menni, de a soproni nem akar, bár a megtiszteltetés nagy lenne, ha egy szót is, ha bármit, vagy csak egy pillantást, de hát a levelet át kell adni, át kell az ő kezéből szállnia a levél sorainak, mely egy távoli világ gondolatait rejtja, melyet anyja jó barátja írt, pár jó szó, figyelemfelhívás, s a soproni szép magyarsággal beszél máris a huszárezred parancsnoka előtt, aki felolvastatja vele ezt a levelet, melytől talán azt remélték, hogy bizonyosan páncélként őrzi majd, igen súlyos vas lesz a levél, mely megóvjja az ő testét, az ő szívét az oroszok lövése-szuronya elől.

Ebben bízott, s most, hogy a levél felolvasását befejezte, az ezredparancsnok újra ránéz.

„Zászlós” – mondja, és ez a többiek szemében nagy dolog, de ő – miután megköszönte a megtiszteltetést – falféheren ül le a

sátrában, és érzi, ahogy a mentéjében tartott szírom körül elkezd repedezni a levél.

A Rába partja

A soproni éjjel azon a tájon vágdat, amiről az ifjú báró mesélt neki. Ott volt a közelben, mégsem járt sosem a Rába partján, a Sorok-réteken.

Mintha az örök nagy időkig

Takarná lelkét az álom

Régi vért tapad a húsrá

Ahogy belesziszeg

A levélhullásban

A fűszálcsgengésben

A méh röptében

Alakot öltő szél.

Künn jár a régi éjben

Az égen áll a Hold

Ki marad velünk?

És ki tör majd ellenünk?

S amit elhalasztunk

Vajon megtehetjük-e volna?

Görcs kezek másznak az úrrá

Félelmük az imával a halálhoz húzza

Gyenge lelküket.

A kertnek ösvényén

Végre rálép az útra

A benne élő ragyogás

A tisztásra húzza

Lovával döng bele az éji azúrba

S a tisztáson már várja a Herceg

Egy elefánton fehér fegyverzetben

A Herceg a hulló lomb alatt

Az álmodás izgatta ló

Megindul győzni most

Az égen áll a Hold

A régi vért alatt reszket a hús.

És akkor szemben állt

A Herceggel – midőn

A középpontba nézett

Elkezdtek lecsordulni a színek.

Mint a régi versben.

A fiú reszket

Már halott vagy felébredt

Markolja mellén a mentén a zsineget.

Az új levél

A soproni német levelet ír a fronton. Mint egy japán vers kalligráfiai, melyeket kardművész lehel a papírra, mégis nagyon is közép-európai reszketés a sorok mögött, mintha elfelejtett nyelv betűit törmé össze a lapon:

„Szerelmes Édesanyám!”

„Légy büszke rám: én viszem a zászlót!”

„Ne aggódj felőlem: én viszem a zászlót!”

„Szeress kérlek: én viszem a zászlót!”

Megírja és befejezi, s miközben a levelet a rózsaszírom mellé rejtja a régi levél helyett, arra gondol, hogy vajon hány vesztés háború zászlósa írt levelet éppen így, éppen neki, s mielőtt végleg elkeseredett volna az ismétlődések végeláthatatlan láncolatáról való tudásban, megnyugodott, mert biztos volt afől, hogy sosem is voltak azok a régi levelek ily szírom mellé fektetve, mely bizonyosan most átszövi illatával a recsegő papírost.

És ekkor arra gondol, amire minden zászlós: egyszer talán megleli valaki, hiszen jól tudja: az ellenség közel van.

Az emlékezet partjai

Megerőszkolt és agyonvert asszony mellett nyargalnak el. Nyitott szemei az égre merednek, s azokban holt arca fölött elmúlt éjszaka romjai tükröződnek.

Ugatás hallik, falu közelg. Az ifjú báró arra gondol: századunk éppen ilyen, mint ez az asszony, pedig csak most kezdődött. Vajon a következő század animája élni fog, amikor rátálnak a költők vagy a huszárok? Lesznek még költők és huszárok?

Es ekkor történt: Przemys't hónapokig tartották a magyarok. Az oroszok nem tudták bevenni az ezeréves határ erődjét, ezért aztán körülfogták, és lassan kiéheztették a katonáinkat. Akiket nem az utolsó orosz ostrom mosott el, azt az éhhalál vagy a legyengült testre leselkedő kórságok.

Hiszen ezt tudjuk jól, mondja a másik hang, mikor egy kastély, körötte erdő tűnik föl, de arról hallottatok-e, hogy a Nádasd-huszárezred lóról leszállva harcolt a géppuskaárokban?

A kürt harsányan üdvözl.

Zaj, lépések és pattogások.

Kiabálás mossa az emlékezet partjait.

A zászlós mégis próbál emlékezni a lövéreki cigánylány arcéleire, de az egyre elmosódottabb, ahogy újra elered az eső, elmossa a maradék emléket is benne a lányról és játékaíróról, csak a szíve fölötti levél és szírom marad, ami még valahová köti.

A pihenés

Pihennek végre! Mintha vendégek lennének saját életükben, a katonáskodás szerepét játsszák a végső tapsig, de most két felvonás között összenevét a raktáros és a függönyös.

A sűgó nem beszél.

A soproni német és az ifjú báró újra egymás mellé kerül, és egyszer hagyják a sorsot, hadd menjen azon az úton, amerre menni akar, és hagyják, hogy csontjaikig hatoljon a fehér és a kék asszonyok kacagása. A zentai szorítja csak össze szemhéjait, két lágy pajzsát a forgatag képeinek szúrásával szemben, és inkább a teafüvének dobozán nézegeti a samuráját a cseresznyefák közt, ahogy a teaházban nyakához érinti egy hangtalan gésa a hajnal kimonóját.

Csak a tóvárosi néz ki a kastély ablakán a megmerevedett tájra.

A teásdoboz

A kavarodás kívüliük egyre nagyobb, csak ők szakadnak le a fösodorról, csak ők változtatlanok.

A samuráj teaházában ülnek, örök fényességben az alkonyat arcukra tapad. Finom gésák tűnnek föl a háttérben, és az ifjú báró mesélni kezd az ő albioni szerelméről: „Noel.” – tapad a név a zentai fülebe – „Noel.” – és titkon már ő is szerelmet vall ennek a kisasszonynak, ki oly férfiasan tudott nőies lenni, hogy az ifjú báró örökre mondani fogja már nevét a teaházban, míg kint önnön halotti torát ünnepli a huszárezred, ő itt fogja énekelni a csipkebogyó tea gőzébe lehelve, hogy „Noel.” A samuráj pedig megindul mozdulatlanságából és a teaházashoz fordul: „Adj egy ágat a cseresznyefákról. Legszébb gésámnak vinném.”

A teaházas pedig udvariasan elnézést kér, hogy: „Nem. Nem, jó uram, nem tehetem.”

„Miért ne tehetnéd?” – kérdi ekkor a már egyenesen álló samuráj.

„Mert a két cseresznyefa virágzása virágoztatta fel teaházam, s ezért a gyermekeket sem engedem rájuk mászni, nehogy kárt tegyenek bennük, úgy tehát kérem, uram, kímélje a fákat.” – a szomszéd asztaltól nézték, és a zentai egyszerre hallotta az ifjú báró történetét, melyben fel-fel csendült, hogy „Noel”, és egyszerre látta a samuráját, ahogy a fákhoz lép, kezét a kardmarkolatra téve. „Szombathelyen láttam azt a gyönyörű, ifjú lányt, akiről írtam neki, megírtam Noelnek, hogy láttam egy lányt, ki szép volt, és kívántam, kinek csókjára vágyott a szám, és kitől testem remegett, de semmi több. Csak a testem remegett. Noelnek tudnia kellett a bennem kavargó érzésekről, mert nem egy nő, nem egy hölgy volt ekkor már számomra, hanem »Noel«, még ha ezer kilométerek is választottak el.” – mondta az ifjú báró – „Így hát visszatértem még egyszer Zsennyébe.” – és ekkor a teaházas így szólt: „Kérem, ne vágjon le a fából, jó uram! Éles kardját ne emelje rájuk. Egykor szerzetesek birtoka volt e terület, nekik esküdtem meg, hogy az életre itt vigyázok. A samuráj ekkor már igen dühös volt és egy pillanatra húzta csupán elő kardját, dühe pedig a teaházas felé szárnyalt. A zentai mereven nézte a teásdobozon a samuráját, aki cseresznyefaággal a kezében sétál a tájban, talán haza, ahol már legszebb gésájának kórság ette teste várja.

Asszonyok ruhájának illata táncol a kastélyban a huszárok csizmájának kopogása között. Ők kiszöknek a kertbe, és ekkor a zentai lerakja a teásdobozt a terasz párkányára, s már a haldokló gésa nézi őket az értetlenkedő samuráj mellett, a letört ág fölött pillantva a kertbe sétáló huszárok után. A dobozka később beesett a virágágyásba, és az eső belemosta a sáros földre.

Egy pillantás

Az egyikük arca ott marad a forgatagon, s bár a kertben állnak már, kívüle, nem benne, mégis visszavillan az arc, és ebben marad, és ebbe belefagy, míg bent a combhoz éhes kéz ér, a zsigerekből mozdulat fakad, az ajak szomját lihegés tüzei, és táncnak csúfolják a férfiak éhségét és a nők feneketlen szomjúságát leplezni nem tudó leplet, mi sok kis foltból álló közös mozdulat. Egyikük arca ebben van, s ezzel elveszett, ezzel már elhiszi: álmodik, igen, ilyen szép asszonyokat csak álmodni lehet, ilyen vad urakat csak éjjel képes teremteni az éhes agy, s hamarosan ébredni kell, az álomból vagy a pillantásból, de mindenképpen a mozdulatra, és minden mozdulat a halálhoz visz minket közelebb, a mozdulatlanság pedig a haldoklásba fagyaszt.

A sirály

A másik a tóra gondol, és a felette köröző sirályokra. Széttárt szárnyakkal szállunk saját kárhozatunkban, és angyalok írnák a

Csáky István: Rétegek

sorsokat – de ezt már nem gondolhatta tovább a kertben, távol és végleg leszakadva a kastély fényeiről, az útról, a történetről, arról, ahogy ide került, arról, amit magáról tudott, és ekkor egy fehér asszony állt mellette. Gyermekeire gondolt, amikor megkérdezte, úgyhogy hangját kívülről hallotta:

„Te vagy az éj?”

Mosoly.

Elszégycelli magát, hogy egyáltalán ruhát hordott, hogy leplezte magát a sirályok előtt. Es most újra sirály lesz a tó fölött.

Teste tollba burkolózva.

Összetörni

„Hát elfelejtetted, hogy ő összetört, s szilánkjait hordozzuk mi mind egyenként magunkban? Mi az? Nem emlékszel arra, hogy e szilánkok leghöbbs vágya, hogy újra bort tarthassanak formában?”

Hallgat.

„Csak a szilánkot érzed már?”

„Ugye nem. Hiszen itt vagy.”

A kastély és a kert úrnője mosolyognak.

És ő most úgy érzi, hogy egy végtelenül hosszú séta szomja költözik ajkaira, de vizet nem talál, csak ezt a zárkózott rózsát, tövisekkel.

Előhúzza revolverét, és a szomjas ajak a bimbóba harap.

Esti ima

Hangtalan hajnali fehérség a biztos vérengzés előtt. Nagy ágyak, gyors imák, vastag paplanok az elmúlástól ittas, mosdatlan testeken.

„Legyen meg a te akaratod.”

És azzal nyugtatja magát, amit az édesanyja mondott utolsó találkozásukkor:

„Nem hagysz itt semmit.

A hely te vagy.”

És úgy alszik el, mint gyermekkorában.

Alázattal szemein, kímélő fátyollal arcán.

Lehelettel ajkain.

Az extázis

A kastély legnagyobb termében még könyvek álmodnak. Itt állnak egymással szemben, és érzik, hogy a tárgyak mosolyognak azon, hogy miként akarnak az elmúlás felett szolid diadalt aratni, hogy mint próbálnak újra egymásba bújni, mint próbálják felolvasztani a határokat, melyet nem bőr, nem hús, és még csak nem is a nyelv von két élet közé, hanem a kárhozat.

Csak az extázisban és az álmokban emlékszünk őszintén arra, hogy halhatatlanok vagyunk, s amint az eszünkbe jut, ijedten próbálunk kijózanodni vagy felébredni, oly nagy teherrel hull ránk a tudás, s mikor látjuk a józanság és az éberség éhes anygalaít, megrémülve még nagyobb részegségbe, vagy még nagyobb álomba burkolózunk – gondolja az ifjú báró, és enni ad az éhes női ajaknak.

Nem kérdi: „Ki vagy?”

Az asszony nem kérdi: „A neved?”

Talán csak azért futottak egymás éhségébe, hogy nevek ezreit szabadítsák fel, hogy megágyazzanak az asszony méhében egy majd azon keresztül eljövendő ezer újabb haldoklásnak, a fejlődés illúziójának, a szeretet homályának.

Noelre gondol és Albionra, és arra, hogy ő és az, és a többiek e pillanatban mennyire más és távoli, mégis, mintha az, ami most történt, kifejezetten Noel akarata lett volna, sőt az asszony Noel méhét hordja, s így menti meg, vagy csak odázza el az ő üdvösségét.

Mikor ébred, karkötője beleakad a lány fülbevalójába.

Gyengéden elválasztja a két ékszeret mindörökre, és felvértezi magát, elindul, de a folyosón megbillen.

Az angyal

Az előcsarnokba ér. A soproni német zubbonyát és kesztyűjét pillantja meg. Az ablaknál a zászló, odakint vörösen pirkad.

Az ifjú báró erre is emlékszik.

Hiszen mindez már megtörtént ezerszer.

És inkább egy másik reggelre gondol, amikor barátja náluk ébredt, és Noel készített reggelit.

Közben Buddha beszédeit olvasták, és könnyelműen sokat gondoltak a szerelemre, nem is sejtve, hogy most milyen gazdagok.

„Angyal!” – kiáltották – „Milyen jó cím lenne: költők reggelije!”

„Inkább: költők reggelire.” – csúfolódott Noel, és elébük rakott érett juhsajtot, ropogós paprikát, szózott paradicsomot,

friss barnakenyeret, telt ízű vaját, angol feketeteát és tejet, s mikor e kettőt egybeöntötték, éppen olyan színe lett, mint a most vörös ég alatt a viharfellegeknek.

A félelem

A zászló mellett besurran a szél, és a szél hátán lovagol a vihar, át az előcsarnokon – az ifjú báró ujjja megreszket –, fel a lépcsőkön, a szobákon át, a falak résein, az arcok repedésein, mint egy előérzet, mint egy íz a nyelv hegyén, oly kicsiny, mégis oly jelentős. Miért fél? Hiszen tudta, hogy aki saját életét éli, saját halálát fogja halni. Álom volt ez még Albionban, s álmodni mindenki álmodik, de csak kevesen mernek álmaik után eredni. Kölcsön kért legjobb barátjától, hogy hazajöhessen, e kölcsönt hamarosan meg kell adnia, hogy hazamehessen. Jár itt még valaki rajtuk és az ellenségen kívül? Az ezeréves határ felett vihar szele szórja szét egy angol lány és egy magyar asszony közös imáját.

A riadó

És akkor eleredt az eső. Csak késő estére maradt abba, amikor a soproni német újra az ifjú báró mellé keveredett.

„Tartozol, Hercegem!”

„Mivel?”

„A történettel! A történettel, hogy mit csinált Magyarországon a nagy költő!”

Az ifjú báró a soproni német mellére tette kezét, éppen oda, ahol a levél és a rózsaszírom ölekezett.

„Előadást tartott a Zeneakadémián.” – s mielőtt tovább kérdezett volna – „Rilke Kristóf kométásról, a rózsáról, és az éhes angyalokról. Az az asszony pedig végig ott volt, s úgy tartotta távolról, hozzá sem érve, hogy össze ne törjön gyönyörű szavai súlya alatt a költő.”

Hangtalan vették tudomásul, hogy kint riadótt fűjnak, és ázott dobok peregnek.

A zászlós

Hol a lobogó? Merre van? Hol a lobogó?

Hangok: Zászlós!

Lovak inai, ima, emberi zsigerek, a történelem izzadt részletei, szitkozódás németül és magyarul: Zászlós!

A huszárezred parancsnoka: Zászlós!

És akkor már látják egymást.

Nem dőlceg huszárok, sosem is voltak azok, hanem két fiatal férfi.

Az ifjú báró Noelre gondol. A soproni német a lövéreki cigánylány izzó leheletére.

Dobpergés. Csend. Csörte. Csend.

Zászlós!

És újra, most más hang: Zászlós!

A roham

Az ifjú báró elmosolyodik, az ablakhoz lép, elveszi a zászlót, végre él, és elindul a kapun, lóra kap, és lobogva szánt előre az éji sötétben. Piros, mint egy hulló meteor, és aki nézi őt, mint hideg érem az égen. Ilyen szerelem csak férfiak között lehet.

És a zászlós mentén az éji támadás, a teljes roham belezuhan az orosz seregbe.

Hajrá! Követik mind, csak egy ég bele az ablakkeretbe. Bele a holdketrecbe.

A kerti ünnep

Az ifjú báró mélyen benn jár az ellenség között, de a huszárezred parancsnoka most szól: Lóról! Lóról!

Ő azonban már érzi, belevágtatott a célkeresztbe, körötte sok orosz katona, de a géppuskának ez most mindegy, a zászlót el kell törni és akkor összeomlik a többi, össze a huszárság, össze ez a határ.

Ezen pillanaton áll meg.

A géppuska lövedék belefagy a térbe.

Idegenség és tarkaság szikrázik előtte.

A kert – gondolja –, hát persze, a kert, és benne az öreg fák időt hasító tudata, a szentjánosbogárkák tánca, mint most a fiatal fiúk szempárjai, és az Idő, mint a záporozó lövedékek, és a láng, melyben egyszerre égnek el.

Egy kerti ünnep, ahol együtt táncolnak kristály férfiak és édes asszonyok. Ahová hivatalos a tóvárosi és a zentai és még a Vajdaságból, Erdély mélyiből, és nemkülönben Aradról, Pécsről és a Balaton északi partjáról, Kassáról és Egerből, Szegedről és Bécsből és Budapestről, ahol a Lövérekből hoznak vidámságot a szép, barna népek, ahol anyja és Noel, ahol a nagy költő mond majd beszédet, vagy csak ő lesz csupán, de a fák rázzák ágaikat.

És ekkor elérték őket a géppuska karmai.

Olyan volt, mint rég.

Olyan volt, mint egy kerti ünnep.

Epilógus

Ősszel egy német ajkú lovagolt be Zsennyébe. Az anyának átadta a levelet, melyet ő írt, és átadta a rózsaszírmot. Az apával elment a frontra. Kiásatták, és lovastul hazahozták. Itthon temették el. Az anya akkor bevonult a könyvtárba.

Évekkel később így üzent: „Itt vagyok most is, ahol már, vagy még, de senki sincsen itt, ahol minden szál összefut.”

A következő háborúban az oroszok elérték – a németek által már lebombázott – Zsennyét.

A tízezer könyvet a nagy platán alá szórták egy kupacba, és begyűjtötták.

Az asszonyhoz nem mertek nyúlni. Helyette az őt védelmező kertészt koncolták fel, mint mondják, csak mosolygott az öreg soproni német.

A Bibliát, Gabi!, avagy mitől óv meg az akasztófahumor

Folytatás az 1. oldalról

Játék, mint az áriázás a fürdőszobában. Szellemi karaoke... és még annyi minden!

– *Kiket választottál... olyanokat, akikkel rokonságot érzel? Akikkel közös a sorsod? A legtöbb kisebbségben élő magyar költő, néhány magyarországi...*

– Úgy van, legtöbbjük erdélyi, de a kör az egész magyar nyelvterületet, sőt az emigrációt is érinti. „Kihívottjaim” igazából nem tudnak az ellenük elkövetett „merényletről”, és nem csak azok, akik már örök álmukat alusszák a beígért feltámadásig. Az is könnyen megtörténhet, hogy nem mindenkit lelkesít egy ilyen egyoldalú, formailag orv költői párbaj, az a mód, ahogy öntörvényű, szuverén művészi megnyilvánulásukat „leszólítom”, kapcsolatba hozom őket saját szándékaimmal, gondolataimmal. Jól tudom, ez vállalkozásom legkényesebb pontja, Akhilleusz-sarka, és ha a személyiségi, a szerzői jogok oldaláról tekintjük a kérdést, az egész tulajdonképpen vitatható partizánakció. Ha viszont a költői szabadság irányából mérlegeljük a történeteket, akkor a kötet talán még jócskán belül esik e szabadság érvényességi körén. Mindez menet közben, s többnyire inkább az ösztönös megérzés szintjén mérlegelve alakult a – végül ötven főre rúgó – szerzőgárda, beleértve e rendhagyó költői kaland kivitelezőjét. Szűrőpróbaként, egy-egy aposztrofált költőtársat azóta megajándékoztam művének „ellenversével”, és eddig egyikük sem emelt kifogást. Önként adódó kérdés: miért ötven? Miért nem hatvan, vagy száz? A válasz egyszerű: a játékkal tudni kellett megállni. A kötéltanchoz hasonlítható mutatványról úgy tűnt, hogy az ötvenes szám után – enyhén szólva – öncélúvá válik...

– *Hogyan jutottál el a kötettel éppen az Irodalmi Jelen Könyvekhez?*

– Egyszerűen. Mivel maga Böszörményi Zoltán is szerepelt az érintett költők között, még egy kezdeti szakaszban elküldtem neki a vele kapcsolatban írt „ellenverset”, s magyaráztaként röviden vázoltam az ötletet. Nagy öröömre gyors és lakonikus választ kaptam küldeményemre: fantáziát lát az egészben, s ha pontot teszek a végére, kiadója számít rá. És ezzel minden ment a maga útján...

– „Egy kósza gond szívemre lépett”... *Egybeolvasva benneteket – a te szövegeid a vendégszövegekkel – úgy tűnik, mintha alig lenne különbség, mintha mind, illetve így együtt a József Attila unokái lennétek... tévednék?*

– Amikor engem illet, biztosan nem tévedsz, mert ezt az unokaságot, ha akarnám sem tudnám már levetkőzni, de nem is akarom, jól érzem magam ott fészkelni szellemisége közelében. Kedvenc szobrom különben ott ül Budapesten, az Országháza mögött, a rakpartot fűrkésző, örök tűnődésbe bronztolt József Attiláról van szó, s valahányszor arra járok, úgy láttam, mások is örömmel keresik föl. Ami az „együtt”-et illeti, hát abban is lehet valami, ha te így látod, és most már nem is lehet tudni, hogy ez engem, vagy végső soron József Attilát igazolja.

– *Nem ez az első ikerkönyved – Szonda Szabolcs egy időben közel állt hozzád... Versben felelgetek egymásnak...*

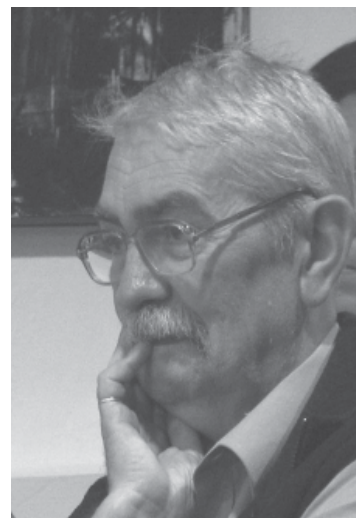
– Szabolcshoz most talán még közelebb állok, mint korábban. Egyelőre azonban prózaibb dolgokban működünk együtt. De ikerkönyvünk is lényegesen különbözött a mostanitól: az mindkét oldalról vállalt tudatos, időben majdnem szimultán felelgetés. Meg ráadásnak még rejtezés is, mindenféle botcsinálta költői személyiségek bőrébe. De ha már szóba hoztad: a kaland folytatását tervezgetjük valamilyen formában...

– *Románból fordítottál, ugyanaz lenne a cél – a társra találás?*

– Egyszerűen jó felfedezni, hogy annyi, tőlünk oly sokban különböző ember képes megszólítani bennünket nem kósza szavai, hanem értékteremtő önmaga által. Minden fordítás, minden továbbgondolás az érintettség okán válik fontossá, filléreért, különféle antikváriumokban. Nekem egyik igen kedves, bár póriasan igénytelen külsejű könyvem... De éppúgy kalandjaim sorát gyarapítja mostani beszélgetésünk tárgya, a *Fontos versek* is...

– „Már rég a téves úton járva” – *írod* (Felvonulás)... *Magadról beszélsz, vagy a közösségről?*

– De hát együtt meneteltünk, nem emlékszel? Hiszen ott nagyon, de nagyon sokan voltunk! Azt, hogy ki-kí mit gondolt, amíg némán tartotta az ütemet, én nem tudhatom, bár néha összecsúgtunk, jelt is adtunk

elsősorban számomra, s ha igyekeztem sikerül, olykor talán az olvasó számára is.

– „Poharazgatok magammal” – *írod egy helyen, körülötted mindig nyüzsgés volt...*

– Erre csak úgy válaszolhatok érthetően, ha kitágítom a kiragadott idézetet, eképpen: egy végeérhetetlen szép estélyen *poharazgatok magammal* mással tudom hogy minden pohártól fogó a reményem

örökös alkut kötni az elmúlással

Így talán már az is világos, hogy a szép estélyek tumultuos magánya mennyire álságos tud lenni: azt hiszed, hogy csak úgy nyüzsgőnek körülötted az emberek, és kiderül, hogy nem sok közöttük van egymáshoz, ha pedig úgy gondolod, hogy lakatlan sziget vagy egy társaságban, szinte biztos, hogy nagyon is szemmel tartanak...

– *Vélt kalandjaidról írsz a Böszörményi-átiratodban, úgy érzed, nem az igazi életed élted?*

– Az idézett passzus a versben egy göcsörtös, gyermekkorba vesző, egykori udvarunkon álló szilvafához kötődik, s kalandos képzelgéseimnek egyetlen fő és univerzális díszlete volt. Egész életemben élénken foglalkoztattak a kalandok, s mert rengeteg körülmény, gatlás, akadályoztatás stb. miatt e vágyaimnak képtelen voltam eleget tenni, mindezt a képzelet síkjára menttettem át. Kimondottan kalandkereső kedvem vezetett el olyan emberek élettörténetét felgombolyítani, akik a maguk során képesek voltak végigvinni egy-egy valódi, élmény- és életszerű, sokszor egész életüket is felemészítő kalandot, ebből született az *Álruhában* című, Mai kalandok műfaj alá besorolt riportkönyvem, amely épp a '89-es rendszerváltás napjaiban került a könyvesboltokba a kolozsvári Dacia jóvoltából, s veszett nyoma, bár itt-ott még fellelhető,

egymásnak, vigyázva, hogy föl ne tűnjék éberéknek, és biztonságot, már-már védettséget nyújtott az élmény, hogy együtt vagyunk, nem vagyunk egyedül, hogy akkor mindennek így kell lennie, és éppen ez volt az egészben a nagy tévedés, maga a téves út, hogy azt hittük, ki bevallottan, ki bevallatlanul: erőnk, biztonságunk, megmaradásunk a feltétlen hűség fegyelmében lakozik.

– *Hogyan magaráznád ezt a sort: „menedék ma minden mi elmúlás” (Hüvös sivár cellában)?*

– Éppen úgy, ahogy azt érteni lehet a vers logikája szerint: mármint hogy a nemlét sok esetben nyugalmas pontot tehet az egyén gyötrődéseire. De a versnek van egy utolsó sora is, ami nélkül az előzmények nem értelmezhetők: „és nincsen ennél nagyobb ámtás”.

– *Mintha maga a közösség közösségként is pusztulásra ítéltetett volna: „vitorlabontás közben feltámadt a szél / kezünkől kitépott vásznat kötelel” (A vihar utasai)... Így érzed? Közel húsz évvel a diktatúra megdöntése után is így érzed?*

– A valamikori közösségek már nem azok, új közösségek pedig nem léteznek. Érdekcsoportok, falkák vannak. A diktatúra megdöntése pedig, úgy látom és tudom, nem az igazi közösségek létrejöttét tűzte divatosan meglyugtatott lobogójára, csupán csak annyit: *elég volt, így nem mehet tovább!* De hogy és mint legyen? Arról egy szó se esik. Elég csak körbenézni... Mit tudunk ma magunkból, ellensúlyként hozzáadni a jelenlegi káoszhoz, értékválsághoz? Sok esetben csak a magunk zürzavarát...

– *En úgy tudtam, az erdélyi közösségi ember, te meg ezt írod: „Az ember csak önmagában bízhat” (Hüvös sivár cellában). Elsatnyult volna a székel?*

– Nézd, én a székel(ek)ről így egy pillanatig sem fogalmaznék, s nem csak azért, mert az utóbbi években közöttük élek, elfogadták idegenségemet, másságomat. Tisztelem őket értékelvű hagyományaikért. Nem borulunk ugyan egymás nyakába, de legalább nem keserítjük egymás életét, és ez manapság nagy szó. Tény viszont, hogy egész életem a tisztességbe és igaz eszményekbe vetett hitem megcsalása, kiforgatása és jégre vitele jegyében telt el, amiben az én kezem is jócskán benne van, ehhez azonban nem elsősorban a székeliek szolgáltatatták a fő municiót. És itt megint megkérlek, hogy kontextusban értelmezd szavaimat. Ama versbeli cellában pontosan így fogalmazok: „az ember már csak önmagában bízhat / bár csalódások így is érhetik”. A hangsúly tehát azon van, hogy az ember már önmagában sem bízhat, erre kell igazából rádőlni...

– *Fennkölt és póri keveredik legjobb verseidben. Például: „elöttük a Nagy Erdélyi Tarság / Nép nyelvén szólva méginkább: szarság” (Iraki katonák a Tarságon).*

– A nem éppen szalonképes szójáték szinte magától kínálkozott fel, kár lett volna kihagyni. Meg aztán, kijózanítóként kell néha egy-egy keresetlen otrombaság, mely ellentételezi az ember az iránti vágyát, hogy túlontúl eldobja magát. Olyan ez, mint az akasztófahumor: megóv a hamis hősiességtől és mindent az elviselhetőség, az át-, sőt a túlélhetőség fényébe von.

– *Félek még megérteni is... te magad hogyan magarázod: „pusztulásunk maga a győzelem” (Mindenek és senkik)?*

– Ez egy igen keserű, de reális helyzetdal: a nemzedékemé, azoké, akik még életben vannak belőle, és egyszerűen nem hajlandók, mert nem tudják átfesteni magukat azzá, amik sose lehetnek és nem is akartak lenni. Valószínű, hogy ha rajtunk múlik, nem éppen ezt a sorsot szánjuk magunknak, mint amit megélnünk adatott, de igazából mi azokért felelünk, akiket magunk helyett tovább indítottunk, akik számára sorsot jelöltünk ki. Én úgy látom, hogy nemzedékem eltűnése-félreállítás-félreállása vagy besimulása a ma dzsungelébe, valakiket a győzelem mámorával ajándékoz meg – váljék egészségükre!

– „Szétfőtt a jó s a rossz összevegyülvén...” (Mi fő az álmofazékban?) *Talán nem verseket kellene átírni, hanem új etikát írni, új Jézust találni, miért nem a Bibliát írod át, Gabi?*

– Senkit nem akarok megsérteni, nekem a Biblia igen tiszteletre méltó kultúrtörténeti tett, amit – akárcsak a jó törvényeket, és ennyiben szentírásként is elfogadom –, nem átírni, nem örökösen toldozni-foldozni, rágicsálni, idézni vagy kommentálni kell, hanem egész egyszerűen betartani.

– *És akkor most ártírad „önmagad”? Nem az utolsó poemára gondolkod, melyet egy Cseke Gábor-vers váltott ki belőled, hanem a kötetre... Tíz-húsz évvel korábban született szövegeid dísztelenebbek, de kevésbé keserűek voltak... melyik változat az érvényes?*

– A keserűséggel úgy van az ember, hogy az évek teltevel-múltával bizonyos tapasztalatok – például: csalódások, pofonok, döbbenetek, belső leszámolások, meg hasonlások stb. – lerakódnak a szervezetben, a tudat mélyén és egy idő után uralomra törnek bennünk. A velük való belső viaskodásban születnek a *Fontos* versekhez hasonló szövegek. És ne feledd, a kötetnek van egy magyarázó mellékcíme is: *Lírai tözsdé*. 49 különböző hang, másféle üzenet, tanulság van még jelen az enyéim mellett, amelyek önmagukban is mind-mind érvényesek és immanensek. Ami egyben válasz arra is, hogy „melyik változat az érvényes?”. Piacgazdaság van, nem? Hát, amit éppen jobban jegyeznek – ha jegyeznek.

Varga Katalin az 1840-es évek legendás alakja volt, Jókai tollára méltó valószínűleg személyiség, akit Jókai talán csak azért nem mintázott regényhőssé, mert el kívánta kerülni az olyasféle kritikákat, hogy na tessék, a nagy mesemondó már megint kreált nekünk egy minden életszerűség híján levő, irreális figurát. Amikor még csak annyit tudtam róla, hogy gyár is viseli a nevét, az „Ecaterina Varga”, azt hittem róla, hogy bizonyára ő is illegálisbéli kommunista mártír lehetett, s a hivatalos panteonban Ocskó Teréz, Simó Donka, meg ki tudja, esetleg Olga Bancic közelében lehet a helye. A Halmágyi községi kisnemes asszony Kohlhaas Mihályt idéző viszontagságai azzal kezdődnek, hogy néhány brassói kötélverőmester nem adja meg neki 631 forintra rúgó tartozását. Az igazságszolgáltatási bürokrácia már akkor is ugyanolyan karkai módon működött Erdélyben, mint ma, úgyhogy Katalin asszony kénytelen Bécsig folyamodni, császári kihallgatásokon keresni az igazát, amelyet egyébként senki nem von kétségbe – épp csak az történik, hogy elpackázgatnak még egy kicsit a felperessel, huzavonázgatnak, küldözgetik erre-arra, járatgatják vele a bolondját. És ahogy, már földönfutóként, hiszen vagyonából nem maradt már semmi, rója az utakat Bécsbe meg vissza, összebarátkozik három hegyvidéki román falu lakosaival. Abrudfalva, Bucsum és Kerpenyes írástudatlan és folyamatosan nyomorgatott népének még Katalinnál is kevesebb esélye volt eredményesen fellépni a hatósági visszaélések ellen, vagy akár csak szót emelni ezek miatt. Varga Katalint meghatja a falusiak bizalma és úgy dönt, hogy saját reménytelen ügye mellett vállalja a három mód falu érdekeinek a képviselését is. A románul, magyarul, németül egyaránt beszélő (és, ami fontosabb: mindhárom nyelven írásban is fogalmazni képes, a törvényismeretben is egyre jártasabb) magyar nemesasszony ezentúl az ő ügyükben is eljár, kérényez, fellebbez, instanciázik és előszobázik. És kálváriázik – lehetne hozzátenni frívól szóképpel.

Mert hogy mivel járt az igazság szöszlőjává lenni, hogy milyen érdekek sérültek, hogy hogyan vág vissza a bürokrácia, ha megsebzik, jól mutatja, hogy Varga Katalint nemsokára már úgy emlegetik a hivatalos iratokban, mint aki „esmeretes lázasztó”, vagyis „Varga Katalin lázasztónő”, továbbá: bujtogató Varga Katalin, Volksaufwieglerin Catharina Varga, agitatrix Catharina Varga stb. A hivatalnok urak nem vacakolnak, a lázasztónő tíz hatósági vádpont, köztük tiltott anyagi haszonserzés vádjá alapján börtönbe kerül, több mint egy évvel 1848 történelmi zivatara előtt.

Röpke négy év, és a büntető törvényszék meg a főtörvényszék mint fellebbviteli bíróság döntése alapján 1851 februárjában már meg is születik a jogerős ítélet. A 10 vádpont közül egyet találtak meg-alapozottnak. „Azzal, hogy felbujtogatta a jobbágycsapat a felsőbbeségek ellen, amikor az alispánt, a főbíró és a szolgabíró nyilvánosan csalóknak, tolvajoknak és rablóknak nevezte, és azzal gyanúsította őket, hogy rendelkezéseiket koholt parancsokra alapozták, valamint amikor különféle alkalmakkor, de kivált a templomok előtti beszédeiben a jobbágycsapat a tisztek parancsainak megtagadására és arra ingerelte, hogy azokat vasvillával kergessék ki a faluból – az osztrák büntető törvénykönyv (...) stb.) értelmében az államrend elleni izgatás vétkét merítette ki.” És ehhez fűzi hozzá Kiss András történész: „Ezért ítélte el az ideiglenes főtörvényszék Varga Katalint háromhónapi börtönre, miután már négy esztendő teltől ott.

És olyan indoklással, mintha két évvel azelőtt nem egy egész ország támadt volna fel az önkény, a visszaélés, a korrupció miatt.”

Hogy a négy ártatlanul leült börtönéért jár-e jóvátétel Katalinnak? ugyanannyi eséllyel kérdezhetné volna ezt, mint amennyivel ma követelhetnének igazságtételt azok, akiket a politika gengsztervilágában hurcoltak meg mostanában. Ilyen szempontból nem sok változott a Maros és a Szamos mentén.

Idézeteink a *Varga Katalin pere* c. kiadványból származnak, amely Kiss András ragyogó tanulmányával és alapos jegyzeteivel 1979-ben jelent meg a Kriterion könyvkiadónál.

De mi köze a költészetnek Varga Katalin peréhez? A kötet XIX. számot viselő dokumentuma egy tizenkettesekben írott, naiv rímelésű költemény. A jegyzet szerint a formájában eredetileg prózai tagolású levél szövegét l. Tóth Zoltán tördelte verses formába és közölte 1951-ben kiadott *Parasztnozgalmak az Erdélyi Ércheységben 1848-ig* c. kötetében.

E könyvet nem ismerem, az azonban nyilvánvaló, hogy Varga Katalin versét valaki (talán maga l. Tóth) valahol már 1951 előtt közzétette, méghozzá ugyancsak versformában. Ezt onnan tudom, hogy Méliusz József *Sors és jelkép* című esszéisztikus újképében, amelyet 1944-ben fejezett be, s amely Szolnay Sándor rajzaival 1946-ban jelent meg a Józsa Béla Athenaeumnál, már idézi a vers két sorát.

A bécsi döntés után ugyanis nemcsak Csécsy Imre indul el Budapestről (a „visszatért”) Észak-Erdélybe és ír erről az útjáról esszéregényt, hanem Méliusz

BESZÉD A PALACKBÓL SZŐCS GÉZA rovata Mekkora költő volt Varga Katalin?

József is elindul Temesvárról bejárni (a „vissza nem tért”) Dél-Erdély néhány városát. (Mindkét útirajz csak a háború után jelent meg, és talán érdemes is lenne egyszer együtt kiadni őket, a baloldali kötődésükben, műveltségükben és meditációra való hajlamukban szorosan rokon két szerző iker-regényeit.)

Mit ír Méliusz Varga Katalinról? Azon kívül, hogy „a forradalmas románok közt találta meg igazi helyét” s hogy „álmatag köd lepi alakját”. Esmefuttatásában Méliusz még József Attila *A Dunánál* c. versére is hivatkozik, ne feledjük, a költő alig néhány éve lépett Szárszón a vonat elé.

A Maros völgyében rohanó vonat ablakában így medítál az író:

„Mintha csak az elmúlással vívódnak és talán igazában a múlttal is (...) Minden szépség és minden reménytelenség temetője és egyben felmagasztosítója is ez a folyó (...) Szerelmeinket és a halált is ők viszik magukkal, a vizek. Ők a tanúk, a virrasztók és az örök jegyzők. (...) Itt hevert egyszer ezeken a partokon Varga Katalin is a fővényen. Szép, erős, majdnem férfias kezét a vízbe mártotta és a tohavúzó erdélyi felhőket nézte. Innen, ezekről a fénykoronázott domokról pillanthatott egykor ő is alá az ősi füzesek közt tovaszáguldó Marosra.

Egyre azt rebesgetik fölöle életrajzírói, hogy a Burghan titokzatos pártfogója ült.

Ki lehetett az?

Talán titkos röpiratok olvasója, vagy éppen szerzője és rejtegetője? Ne feledjük, minden fejedelem szolgálói közt ott vannak ellenségei is, a túlsó tábor rejtett szövetségesei. Az a titokzatos férfiú talán a császár magas tisztségviselője lehetett s talán a forradalom sodorta össze Katalin asszonnyal. Talán egyszer, valóban itt fent álltak a Marosba lejtő dombok valamelyikén, egymás vállát és derekát átölelték, egy kiégett vár omladozó párkányának támaszkodtak, néztek az idővel együtt tovarohanó vizet (...) A magasnövésű, feketeszemű forradalmárnőt nem vad amazonnak képzelem. Igaz, nagyszerű, szenvedélyes nő lehetett (...), aki igéztes hőmpolygósú tűzzé, szökőárrá nőtt itt s fegyverrel jelent meg a jobbágycsapat élén a császári hivatalokban igazságot tenni és büntetni. Megjelent a homályos fátéplomok szöszékein és szabadságra bujtogatta a megnyomorítottakat, az elnyomottakat és szegényeket (...) Petőfi kívül senki ilyen pontosan nem érezte, mint ez a kálvinista asszony a zendülések legfinomabb műszerében: idegeiben, egész lázas és gyújtó lényében, hogy közelít a döntő perc, a jobbágycsapat szabaddulásának órája.

Elárulata és futása után – azután, hogy elfogta egy fiatal pápa, agunának hívták, később püspök lett és a szabadságharcra került szembe – itt hurcolták át télvíz idején, ezen a tájon az enyedi megyei börtön felé, hogy azután, mikor elítélték, őt is a fehérvári cellába vessék. (...) hófórgeteg csapkodott végig Erdélyen s a rab szívében talán élt a remény, hogy egy világos napon megérkezik Bécsből a küldönc, a titokzatos idegen kiszabadítja. Börtönében ezt írja:

Katalin köztetek többé már nem lehet,

Majd másat küld az Isten, aki többet tehet.

És az Isten Petőfit küldötte.

És ezt is ő írta eddig még kiadatlan és csak töredékeiben megörözt börtönnaplójában: Én ember vagyok és ez többet térsen, mintha azt mondanám, én király vagyok... Mintha csak Petőfi írta volna...”

Erre az idézetre visszatérünk. De a fentiek szerint Méliusz kiadatlan forrásból idézett a *Sors és jelkép*ben. Vajon hogyan jutott hozzá? És miért nem tett semmit a szöveg közzétételéért? Rejtély. Ráadásul az író, aki egyfelől a legprimébb ismeretekhez is hozzáfér, másfelől pontatlan. Varga Katalin protestáns volt, de nem kálvinista, hanem evangélikus.

„A megtört asszony a fehérvári börtönben Hóra cellájában, vagy egy másik ködűdében, ahol Krisán lett öngyilkos, vagy abban, amelynek rothadó szalmájára később Avram Lancut taszították – a dohos sötétségben Varga Katalin talán még mindig reméli, hogy a bécsi pártfogó, kinek igazi arcát és nevét még nem kutatták ki, az idill és a szenvedély hőse még egyszer csodát tesz.” De hösnönket nem a bécsi pártfogó és nem a forradalom szabadítja ki, hanem Gyulafehérvárt sajnos elkerülte. (Mennyire másként alakulhatott volna minden, ha Bem nemcsak Nagyszeben, hanem Gyulafehérvárt is beveszi. Varga Katalint akár Petőfi szabadíthatta volna ki.) „A forradalom után (...) az abszolutizmus pribékjei találják meg az ott felejtett rabnőt.” – véli Méliusz. Szabadon bocsátják és többé senki sem látja. „Sorsát

egy ismeretlen, a Varga Katalin titokzatos pártfogója bolygatja. Nem lehet más. A bécsi „Fremdenblatt” 1852. január 7-i számában felhívás jelenik meg: ki tudja, hol van Varga Katalin?

De a test, a nagyszerű asszonyi test és a forradalmi lélek összeomlott, a szív elhamvadt, a fekete, tág szemek elhomályosultak és értetlenül néztek (...) a siető Maros értetlenné vált hullámaiba. (...) És Bécsben, az udvar táján dohányzászínű, nehéz házikabátjába burkolva egy öreg férfi görnyedt szépkötésű Voltaire-je és emlékei fölé. A borostyánsárga bécsi napnyugtákat kint töltötte a Dunánál [itt vagyunk hát megint A Dunánál – Sz. G.], el-elnézte a vizet és várta a hírt. A hírt Varga Katalinról.”

Bécs sem akármí, de még izgalmasabb volna a rejtélyes pártfogó alakját Bécs szélére, egyenesen Döblingbe képzelni. aguna, az ifjú pápa egyébként mintaszerű magyar mondatokban számol be Varga Katalin általa történt elfogásáról Teleki József gubernátornak: „Értésemre esvén tehát Varga Katalinnak hamar lefolyt év december 29-én tíz órakor délelőtt Bucsumba való visszajövetele és Hudoorjika Kangyin alias Styopu földésznl tartózkodása, tüstént meghagyám Igián Josef zalatnai esperesemnek”, hogy hívassa meg őt, agunát, Bucsumba. Vízkereszt napi isteni szolgálattételre. De a későbbi püspök szándékait nem isten szolgálata motiválta.

Eljött Vízkereszt napja is. Bucsum község Izbita kerületének templomában a pápa teljes ornatusban szolgálván, utána felszólítja a népet, „ha vagyon-e ügyvivője a pörökben. És azt feleletül adván, hogy vagyon, oda utasítam, hogy hoznáknak előmbé”. Vízkereszt napja, a Nyugati Ércheységben, de a történet hívséti is lehetne, Jeruzsálemben. „Es így ketten elmentek és hoztak előmbé egy alacsony termetű asszonyi állatot, akit megkérdezvén, hogy ki lenne ő, és megértvén tőle, hogy Varga Katalin, keményen felszólítam, hogy mondaná meg körülményesen, ki legyen ő. Mert róla sok nagy és csudálatos dolgokat beszél a fiscus népe, nevezetesen pedig, hogy egy valami nagy családnak tagja volna, és hogy nemű szabadságos levelekkel és pecsétekkel bírna, amelyeknek egy tisztviselő sem merészel ellenszegülni és más efféléket.” A pápa azonban nem ijed meg, „...nyíltan megérttettem a néppel [a nép pedig nyilván megértette – Sz. G.] mindazon celszöveit és törvényellenes magaviseletét, amelyekkel tőlök pénzt kicsikarni szokott, mind pedig azon nagy veszedelmeket, amelyekbe elkerülhetetlenül esendének, ha még továbbra is közöttök tartózkodna ez a lázasztónő, aki nálók csak károka lap-pang.” Az istenadat nép pedig fel fogta a célzást, úgyhogy amikor a pápa az alispán és a szolgabíró segítségével feltuszkolja szánjára a lázasztónőt, a nép csak bámul, „anélkül, hogy csak egy lélek is mondott volna valamit ellene”. Igaz ami igaz, ezután viszont néhányan észbe kapnak. „Ekkor egy-két hangok hallhattak a tömeg nép részéről, hogy ne engedjük az asszonyunkat elvinni, nevezetesen pedig Czándró Symeon Pitok részéről, aki a lovat megfogta, hogy hátrataróztasson, de intéssemre mindjárt félrement.”

Milyen feneketlenül bámész, ostoba és gügye tud lenni a nép! Utána aztán verheti fejét a falba, hogy miért Barabbást választotta, de ez már nem segít rajta.

„...fel voltam adva s vagyok elárluva vagyok elárluva” – olvassuk Varga Katalinnál, de ez az ismétlés nem költői nyomatékosítás, hanem a tudatalatti mocorgása. Mielőtt a bujtogató saját szavaival foglalkoznánk, hadd vessünk egy pillantást a pénzügyi szélhámosossággal, pénzkisikarással vádolt (de – és érdekes, hogy ez a hatóságok igazságérzetét soha nem bántotta – a 631 forintjából köztudomásúlag kiforgatott) asszony vagyoni helyzetére. Amint az a Kiss András által közzétett kötet XXIII. dokumentumából kiderül, a gyulafehérvári katonai börtönben a következő „portékákkal” együtt vették át a foglyot: három darab viselő köntös, három darab keszkenyő s egy fejér-vereses keszkenyő, három zsebkeszkenyő, egy vikler, egy pár papucs, két pár strimfli, egy férfi krispin, négy ing, egy főkötő és egy pár csizma.

Három köntös! Nem túlzás ez? (Bár nem tudjuk, nem vetettek-e kockát rájuk a katonák.) Hova rejthette a kicsikart, kiszartot, kiszélfamoskodott milliókat? Már ha nem épített belőlük villát magának a Rózsadombon. Varga Katalin szavaiban mintha nyoma sem lenne megbánásnak, amiért pénzt csikart ki, államrend ellen izgatott, lázított, uszított, felforgatott.

Hat esztendeje múlt, hogy ti körötökbe

Engemet azon sors véletlenül küldé

– indítja verses levelét, felidézve, hogy a prókátorok, ahelyett, hogy védtek volna a mókok érdekeit, még

abból a kevéske pénzükből is kiforgatták őket, ami megmaradt nekik. Így vállalta el ügyeik képviselését.

En a siralmasok panasát felvevém,

És a szent Trónus[nak] eleibe tevém.

Abban sincs szemrehányás, ahogyan arról beszél, hogy

Amint jól tudjátok, én híven szolgáltam

Tinéktek, s ellenben magamat eladtam

Rabságra értetek, de még azt sem bánom.

[...]

De még élttemmel is áldoznék értetek,

Csak hogy nyugodalmat szerezhetnék néktek.

Majd következnek a Méliusz által is idézett sorok, megtoldva azzal a gyöngre reménnyel, hogy mivel Isten hatalmas, „Visszaadhat néktek ő meg engemet is.” Am ha végleg elszakítanak közösségétől, „Úgyis az én szívem hozzátok hív marad.” A sors változó, még jóra is fordulhat, úgy, ahogyan elfogatásával váratlanul végzetesre fordult:

Mely könnyen fordulhat sorsunk jobbra s balra.

En is csak azelőtt egynehány hetekkel,

Bírtam más országban szép szabad étellel,

Úgy tetszett, hogy bírok e világ kincsével,

Csak hogy tehessek jót a félholt szegénynek.

Más országban: Bécsben vajon, ahogy azt Méliusz gondolná?

Tisztán látja és kimondja azt is, hogy

Tudom, hogy kesereg érettem szívetek,

Noha ellenségek is vagynak köztetek,

Kik eddig is várták szüntelen vesztemet.

[...]

En ti testvéretek noha rabné vagyok,

De nem szerencsétlen, inkább boldog vagyok

Igen, kedves olvasó, nevezhetjük rajongónak is Varga Katalint, aki mintha végzetesen elkésett volna: úgy ír, úgy beszél és úgy érez, ahogyan csak évszázadokkal korábban volt szokás.

Legalábbis így tűnik e verse alapján, amelyet azon melegében, elfogatása és elárlutása után néhány héttel el is küldött a bucsumiaknak, akik biztosan eltöprengtek azon, hogyan lehet valaki boldog, ha egyszer rabnő, mióta elfogták a bucsumizbitai templom előtt.

Esőveg tehát különleges poétikai értékekkel nem rendelkezik, csak mint anakronisztikus lírai leletet tarthatjuk számon. Kár, mert palackposta ez a javából, attól, ahogyan megírta és útjára bocsátotta börtönéből a szerző, ez a rokonszenves idealista és néplázió.

Hanem ugyanakkor, 1847 első hónapjaiban papírra vetett vallásos elmélkedései között van néhány olyan sor, amely kifejező költői erőben messze meghaladja e verset, amellyel mostanig foglalkoztunk. Az idézethez előljáróban annyit, hogy meggyőződéseim szerint Katalin asszony soha nem olvasott Pascalt, de mégcsak nem is hallott róla. Íme tehát néhány mondat Varga Katalin töprengéseiből:

„Ki és mi vagyok én? Mi végre vagyok én itt? Ki lesz belőlem halálom után? (...) Vagyok én ember, azaz okos lélekből és érzékeny testből egybealkotott valóság, oly nemes valóság, hogy mentől többsz vizsgálom magamat, annál nagyobb csudálkozásra ítélem életemet.

En az én gondolatommal egy szempillantásba feljebb hágok, mint egy ágyugolyóbis a világ teremtésétől megindulván, és e mai napig szüntelen repülre ment volna. Mert elmégyek az örökkévalónak trónusához, és övéle beszélek, emlékezetemmel az ezelőtt ezer esztendővel történt dolgokat jelenvalókká térszem. (...) én ember vagyok, e többsz térszen, mintha azt mondanám: én király vagyok. Mert a korona és a királyi pálcá porrá lesznek, de én örökké élek. (...) De valjon mi lesz belőlem halálom után? Valjon nem halnak meg az én gondolatim és belső érzékenységeim a testnek halálával együtt?”

Továbbra is a Kiss András által szerkesztett kötetből idézünk, és továbbra sem tudjuk, hogy Méliusz honnan idézte Varga Katalin sorait, amelyek mögött persze nem csupán a plebejus öntudat, hanem az örök üdvösségben való hit újtestamentumi érzülete is ott érezhető. És ha igaz, hogy a költő a mindenség nagykövete, az is igaz, amit Méliusz idéz Shelley egy kritikusától: a költő a világ el nem ismert törvényhozójaként él.

Mindenesetre, ami engem illet, a fentiek alapján bátorkodnék Varga Katalint palackos nagykövet asszonynak, el nem ismert törvényhozó asszonynak, röviden: költőnek szólítani.

Két kérdés azért nyitva marad.

Egyik: vajon hova lett Varga Katalin, miután kiszabadult? Vajon miért nem Bucsum, Abrudfalva és Kerpenyes irányába indult el, amikor megnyílt előtte a fehérvári börtön kapuja?

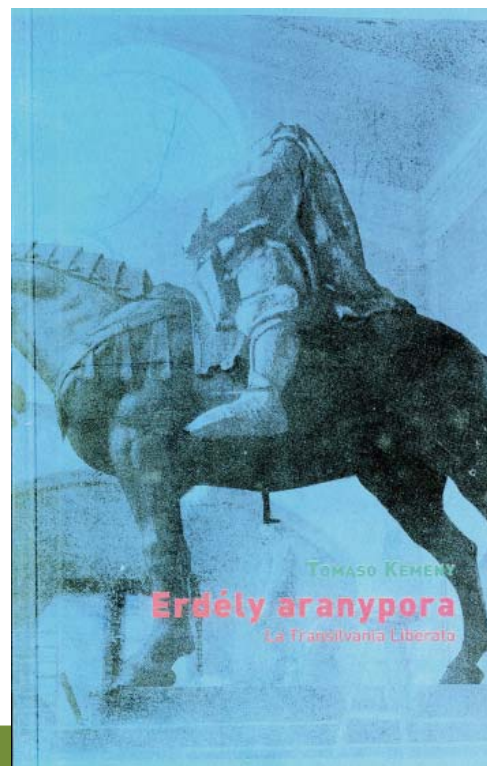
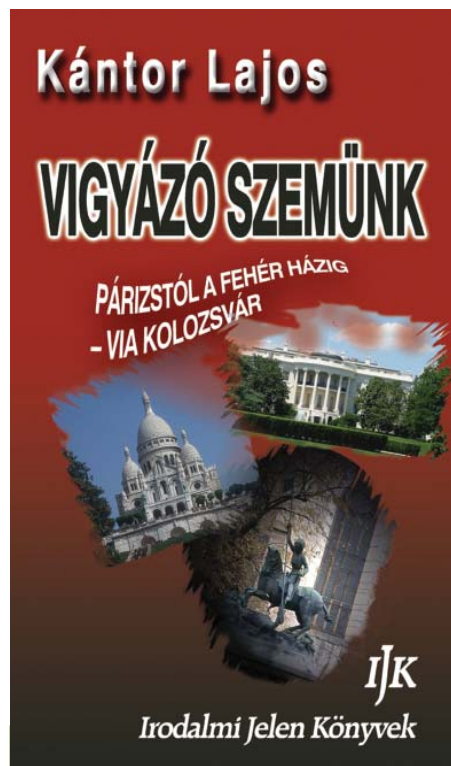
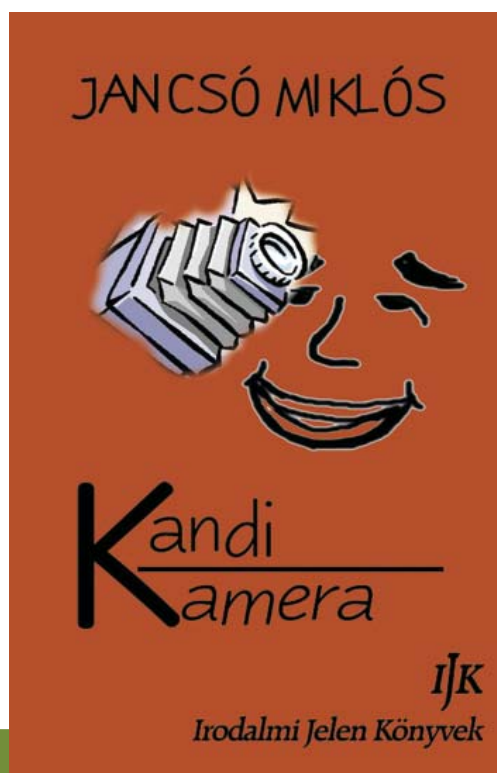
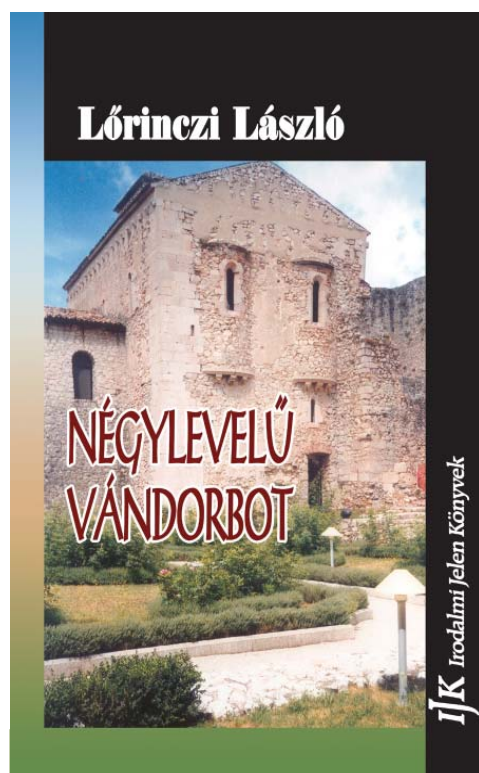
És a másik kérdés: vajon mi lett a 631 forintos, végül már minden hatóság által jogosnak elismert követelés sorsa?

Szerintem ezzel az összeggel – és kamataival – a brassóiak mind a mai napig tartoznak. Indokoltnak látnám, hogy Johann von Kronstadt fellépjen ezügyben a brassói tanácsnál, a Varga Katalint egyik fölmenőjüknek valló erdélyi magyar költők nevében.

Ha gyárra már nem is, abból az összegből legalább egy szoborra biztosan telne.

Bucium-Izbita temploma elé.

Könyveinket megrendelheti a
www.ijk.nyugatijelen.com honlapon

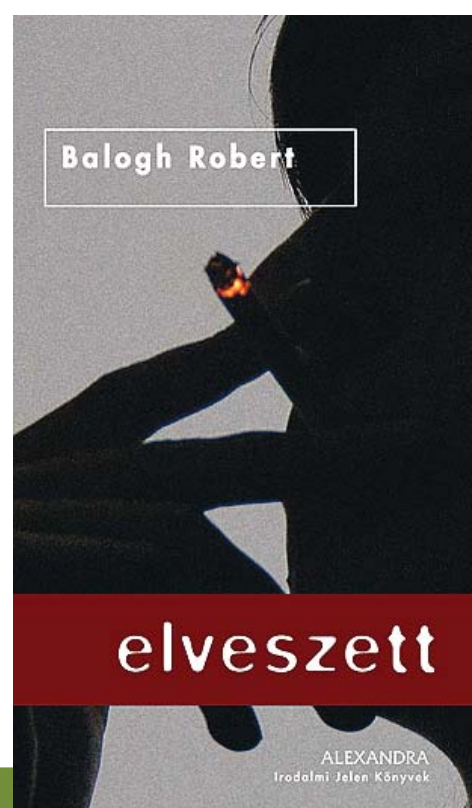
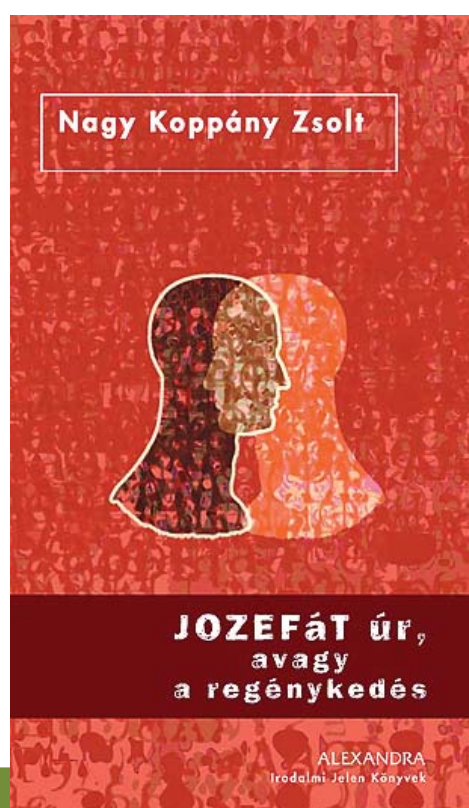
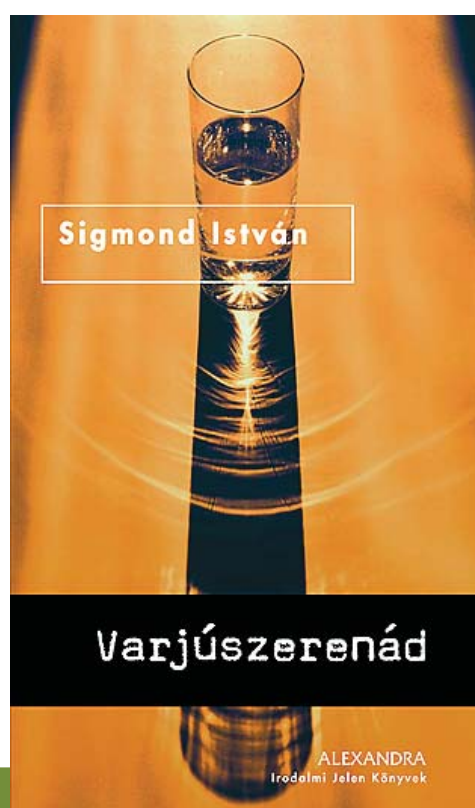

Irodalmi Jelen Könyvek

ijk

ALEXANDRA Irodalmi Jelen Könyvek

Az Irodalmi Jelen
 regénypályázatának
 I., II. és III.
 díjazottjai

ANAVI ÁDÁM 98. születésnapjára

Hosszú úton

„Az idősebbnek kijáró tisztelettel köszöntelek, mint aki nélkül Temesvár már el sem képzelhető. Amiként Markovits Rodion, Franyó Zoltán, Endre Károly és a többiek nélkül számunkra nem is igen létezett” – ezekkel a sorokkal köszöntötte Fejtő Ferenc az akkor még csak kilencvenöt esztendő Anavi Ádámot, az Irodalmi Jelen Könyvek sorozatban megjelent *Válogatott versek* kötetének nyitó oldalán. Sok minden történt azóta. Ha Fejtő Ferencsel nem is találkozhatott, aradi látogatása alkalmával még megölelhette Faludy Györgyöt, aki ma már örökös munkatársunk maradt.

Anavi tarja a versenyfutást az idővel. Hosszútávfutó, ahogyan maga is beismeri, s az idő bőkezű adományaként viszi magával az egyre gazdagodó, kiteljesedő életművet.

Legutóbbi beszélgetéseink, találkozásaink visszavezettek a letűnt időkbe. Előkerültek a régi kéziratok és a hozzá kapcsolódó történetek. Egy „nem ildomos, sőt lázító soron” megbukott versről, rendszertelenül, alig-olvasható ideges írással jegyzett naplójáról, Olosz Lajos temesvári látogatásáról és az „Anavi-tröszt” által felajánlott vendéglői vacsoráról (a kiadásokról hivatalos számla tanúskodik, ezt máig nem számolta el neki senki), német írók műveinek (vers és próza) magyar tolmácsolásáról esett szó. Én éreztem, hogy sürget az idő, míg ő komótosan elmerült a számomra

távoli, neki oly közeli, ma már történelemnek számító idő labirintusában. Tekintete kigyúlt, arca kipirult, mintha felszívódott volna testé-lelkébe a sok-sok megélt pillanat. Érezni lehetett, hogy vele együtt élnek egykori kortársai, barátai, és azok is, akiket annyira tisztelt. Nehezen követtem a vallomásokat, úgy éreztem különös adottság kell ahhoz, hogy megőrizzük az életét emlékeket. Vajon mikor jön el az a pillanat, minden alkotó életében, amikor ennyire birtokába tudja venni az időt? Mikor lehetünk győztesek az elmúlás felett? Retorikai kérdés, de azóta is azt hiszem, hogy Anavi példáját nehezen tudom majd követni, ez a képesség nem mindenkinek adatott. Csak a hosszútávfutóknak...

Emlékszem, amikor az elmúlt esztendő végén kétségbeesetten kért arra, hogy szerezzek neki egy írógépet, mert a régi elromlott, milyen szívszorongva cipeltem temesvári lakásába azt a gépet, amelyet a raktárba kényszerített a számítógép. Vajon megszokja-e, megszereti-e az új gépet? És meddig fog még rajta zongorázni? Szorongásom rögtön elszlott, amikor saját maga főzte kávéval és vörösborral kínált, s úgy sürgött-forgott otthonában, mintha ifjú házigazda lenne. Aztán olyan erővel rángatta meg az írógép sorvezető karját, hogy kirepült belőle a csavar. Ezen már nevtünk, együtt is, majd mosolyogtam magamban is. Az élet

megannyi szépségét fel se fogjuk, vagy nem akarjuk, hogy kirepüljön belőlünk a vallomás, tartogatjuk, mint a kincset, amelyet ha felfedeznek, elszáll a varázslat. Ámítás vagy önámítás, de ez is emberi.

Egy egész paksaméta kéziratot hoztam el tőle, mégis maradt még bőven.

Aztán néhány héttel a látogatásom után a Nyugati Jelen temesvári szerkesztőségében megjelent Anavi egy újabb borítékkal. Az otffelejített vagy időközben előkerült kézírataival. Nem találkoztunk, mert nem jelentette be látogatását, csak megjelent, mint ahogy szokása volt, hagyományos körútjának egyik állomáshelyén. A borítékra még ráírta: „Mert az inasom szabadságon van – magam hoztam el.” S a tréfás, vidám, szellemesen csipkelődő tanár úr ismét megnevetett.

Most, hogy a kilencvennyolcadik születésnapjára készülünk (február 26-án tölti be), mint minden barátja, kortársa, én is igyekeztem valami jelképes üzenetet megfogalmazni köszöntésképpen. Aztán arra a döntésre jutottam, hogy valami kívánsággal kellene őt köszönteni. Megkérdeztem tőle: mit vár, mit szeretne még az életből? – Hát először is egészséget – mondta. – Most dolgozom a színdarabom, a Második Matyi történelmi komédiám befejezésén, ezt még el szeretném végezni, ehhez pedig elsősorban egészség kell!

Lám, milyen egyszerű minden. Nem kellene nagy szavak, se méltóságteljes tirádák, hogy megdobogtassuk a szívét. Csak annyit kell mondanunk neki, hogy dolgozzon tovább, mert várjuk az új kéziratot, hogy tartozik még nekünk alkotásokkal.

Isten éltesse!

PONGRÁCZ P. MÁRIA

Anavi Ádám – Költő, színműíró. 1909. február 26-án született Tordán. Középiskoláit szülővárosában, lélektan–filozófia szakot a kolozsvári egyetemen végzett. 1937 óta Temesváron él. 1928 óta publikál hazai magyar lapokban.

Fontosabb kötetei:

1. *Öregek igazsága* (színmű, Temesvár, 1940)
2. *Hess, szegénység* (versek, Új Génius Könyvkiadó, Temesvár, 1944)
3. *Etika és kibernetika* (versek, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1970)
4. *Metaforás idők* (összegyűjtött versek, 1959–1969, Facla Könyvkiadó, Temesvár, 1974)
5. *Csülök és a többi négy* (versek, Facla Könyvkiadó, 1977)
6. *Szembesítés többbedmagammal* (versek, Kriterion, 1988)
7. *A sanda mészáros szemével, avagy Napoleon poloskája* (versek, szerzői kiadás, Temesvár, 1999)
8. *Esztenák asszonya* (színmű, Excelsior Könyvkiadó, Temesvár, 2001)
9. *Válogatott versek* (Irodalmi Jelen Könyvek, Arad, 2004)
10. *Kepler* (dráma, Marineasa Könyvkiadó, Temesvár, 2005)

Tagja a Romániai Írók Szövetségének, a Magyar Írószövetségnek, az Erdélyi Magyar Írók Ligájának. Temesvár díszpolgára.

LUDWIG SCHWARZ

Egy óra megállt

A két öreg élete hasonlított egy óraműhöz, amelyet felhúznak, jár, csenget a beállított időben, és amelyik – na, igen – egyszer, az öregség és a szakadatlan munka és kimerültség miatt megáll. A számlapon a hajszálvékony vonalakák jelentették a perceket, de a napokat vagy az éveket is, mégis, akárhogyan számígtatták, ezek mindig az időnek mértékegységei, vagy a mértékegység többszöröse voltak. Itt nem létezett se késés, se megállás: minden folyt tovább, mint tegnap, és mint húsz esztendővel ezelőtt. A forgó ankerkerék fogain egy láthatatlan inga osztotta az időt apró cseppekre, amelyek hangtalanul, szinte láthatatlanul folytak tova.

És a dolgok majdnem mind olyanok lehettek volna, mint ez az óra, amilyent mindenki szeretne magának: pontos és megbízható. Akkor jött a háború.

A szorongást előre küldte, amely az emberek szívébe elültette a nagy ismeretlen valamit: a bizonytalanságtól való félelmet. Aztán jött a bizonyosság, hogy a

behívottak közül nem térnek mind vissza. Azután a levelek, amelyek ugyan hősről is, de halottakról is tudósítottak. Talán azért, hogy a gyász mellett ott legyen a vigasz...

A mi két öregünk együtt gyászolt a többiekkel: becsületesen, őszintén, mintha nekik is lenne valakijük odakünn – ámde az ő órájuk nem állt meg. Továbbra is ébresztette őket – hat előtt húsz perccel. Öt perc múlva fellobbant a gázláng, a teavíz az előírt időben sipogott, és az ember minden reggel egy, két, legfeljebb három perccel a munkásvonat indulása előtt ott állt az állomás peronján. Délután fél négykor csörrentek a tányérok az evőeszközök. A férfi belépett a tágra nyitott ajtón: csók a homlokra, kalap a fogásra, a pucscok...

„Jó étvágyat.”

„Jó étvágyat.”

„Köszönöm.”

Hallgatás. Az újság. Az öreg heverő...

Ellenőrizte az óráját, összehasonlította a rádión bementett idővel. Felhúzásakor figyelte a rugó kattánását, ellenőrizte az ébresztő mutatójának beállítását, majd az órát az éjjeliszekrényre helyezte.

„Jó éjszakát.”

„Jó éjszakát.”

Az éjjel olyan volt, mintha egyetlen darab fekete kendőből szabták volna: önmagát nem találta meg benne. Egyszerre csak kitört belőle a tűz. Nem tudták: az ég gyúlt-e ki vagy a föld.

Elfelejtettem megmondani, hogy a két öreg a Vásár utca 27-es számú házban lakott, negyedik emelet, harmadik ajtó. „Ewald és Hans Graber” ez volt olvasható az ajtóra erősített szégyenkező

kartonlapocskán, amelyet ő, az öreg Graber minden három-négy évben kicserélt.

A bádogtokban ketyegő ébresztőóra csengőjének még két órája volt a csengetésig. Ekkor meghasadt a föld. Vagy talán az ég volt? Tán az a nagy ház? Valahova, a mélybe beomlott minden!

A ház, Vásár utca 27., többé nem létezett.

Néhány nap múlva megjelent a ház tulajdonosa, a házé, amely már nem volt ház. És kérte a házbért.

„Március 13-án, 3 óra 48 perckor ez a lakás tönkrement” – mondta a háztulajdonos. „A háromnegyed órát elengedem magának... Tehát tizenkét nap és... Ezt meg kell fizetni.”

És ez nem volt egyéb, mint a háztulajdonos joga, a házbértörvény értelmében.

És mégis: abban a percben egy óra megállt.

ANAVI ÁDÁM fordítása

Ludwig Schwarz (1925–1981) bánsági német prózaíró, színműíró és újságíró. Anavi Ádám több novelláját fordította magyarra, az írások jó része kéziratban maradt.

ANAVI ÁDÁM
LÉPCSŐK
VAGYUNK

A kisleányom felnőttkorában lehet már nem is olvas verseket, néha tán mégis elő-előszed a polcról vagy egy verseskötet. – Köztük enyém is. – Lapozgat benne, s halk hangon mondja, mintha hallaná: „Hadd lám, mit is írt húsz évvel előbb az a költő, aki az apám!”

Lapok fordulnak hajló ujjain, hányszor csókoltam apró gödreit, szeme megtapad egy-egy versemen, tudni szeretném, melyik az, melyik? Melyik versemre fénylik arca fel? Ha tudnám, azt mondanám mindenütt, azt írnám meg ezer változatban, mert egy húszéves lány szívébe süt.

Melyik versemre zsongnak fel szívek? Hány él és éltet – öt vagy tíz talán? amelyre húsz év múlva felragyog minden csillagos szemű tiszta lány. Hevítss-e még lélek hullámmal, versem, kit leadóként hordtalak, vagy kihűlve szürkülsz, mint hajdani sugárzásból kifogyott anyag?

Lehet, hogy akkor én, ki tudja hol, férget táplálok s virágyököreket, csontom foszfora hajtja ki a magvat, amit a paraszt omló földre vet. Nem tudom, lesz-e, és mi jelzi ott a helyet, ahol nyugszom majd: a sírt? Testem szétárad, s felserkenti a tavasz-hírelő arany gólyahírt.

– Húsz év!... Ezernyit nőhet a világ, ha nem pusztítja közben el magát. ...Lapok fordulnak lányom ujjain. – A versből bennünk milyen mélyre lát? Mi az, mi örvényes életünkéből a versen át szívéig elhatol? „Sekély mélység csak a kókadtt magasság – mily halvány volt, mely letűnt, az a kor.”

S könyvet könyv után lapoz csalódva: – „Hát nincs köztük bár egy merész legény!?” Ki lesz, aki majd odakiáltja: De nem korunk, csak versünk vérszegény! Lépcsők vagyunk idők, utódok útján (az örvénylésben tört tükrökké lettünk), rajtunk építi nagyságát, ki eljön, hogy életünket elmondja helyettünk.

(1957, kéziratban maradt vers)

Álom, kisszéssel

Ülök egy kicsi szobában. Hideg a sötét, és sűrű. Mint valami megkocsonyásodott nedv, ami egy hajdanvolt, hatalmas, mára már csak az emlékezetekben élőből folyt körém. Körbefont, de nem fojtogat. Csak lebegtetni a lehetőséget. Lassan. Inkább csak érezhető, mint észrevehető. Talán az Isten. Az én Istenem. A jó Istenem. Le-csukódott már a szemem, ezért álmodom mindezt. A harmadik születésnapomra kapott, kicsi, piros fa széken ülök a vak szoba hideg, fekete fényében. Libabőrös, meztelen lábaim a nyakamban. Csak a térdemig látok, mégis biztos vagyok benne, biztos benne vagyok a kicsi szobában, meg a nagy könyvben, ahol ezt is megírta már előre az öreg, aki szereti a szürreális témákat, és a jellembrázolást, bár a vázlat most biztos nehezen készül, hisz a kis széket sem látom, csak tudom, hogy annak kell alattam lennie. A kis, piros, fa székek, aminek párja a padlásunkon porosodik az asztallal együtt, amin már ezerszer kihűlt a napon felmelegedett születésnap tortám helye. Mindig a kis, kerek asztalka közepén ültek a torták, ha augusztus volt, akkor az öcsémé, ha szeptember, akkor én voltam az ünneplő ünnepelt, aki kisírt szemekkel próbált mosolyogni az automata fényképezőgép – mögé tornyosuló, bajsza alól a spontán, vidám családi fotóhoz a megfelelő pozíciókat, és egyéb instrukciókat üvöltő vörös fejű hadúr, az apám – előtt.

Most eszembe sem jut, hogy mosolyogjak, sem az, hogy rágyújtsak. Most nem ment ki feszült helyzetemből a sodrási ceremónia, amihez ilyen esetekben rendszeresen folyamodok ugyanúgy, mint amikor csak az időtöltés, vagy a dohányzás a cél. Most, ha eszembe is jutna ez a trükk, akkor sem nyúlhatnék ballonkabátom mély zsebébe, megfontoltan, papír, füstszűrő és dohány után kutatva. Nincs rajtam ruha.

Kedvesem a szék lába köré tekeredik, míg engem beszippant egy óriás léggömb, amit Ő köt a kisszékhöz a lány hajával, olyan (sza)bajos masnival, ami inkább illene egy kifestőkönyvbe.

A széket lassan emésztik a férgek. Az enyészet szimbolikája egyszerű, mégis ijesztő, akárcsak kiáltásom, ami a felismerést követte, gyermeki, rövid, halott végtagként hullik alá a mindent elnyelő sötétbe.

Ha a szeretet véges, a zuhanás sem lehet végtelen.

Félelem.

Ébredés. Az éjszaka hideg könnyei borítják testemet. A lány a lábamnál fekszik. Szuszogva piheni álmom fáradalmait.

Feltámadás

Vannak tiszta pillanatok is. Mégis, a lét fogalma ilyenkor kimerül a legalapvetőbb – tényleg a legalapvetőbb – szükségletek kielégí-

ORBÁN JÁNOS DÉNES

rovata

DEBÜT

SEIBERT PÉTER

tésében. Az alvás szinte az egész napot kitölti. Szegény embert az ágy húzza, halassza a tenni-valókat. Már a fekvés is fáraszt, mégis mindig van egy újabb testhelyzet, amit az embrió póz felvétele és az elalvás előtt megtalál a test, amiben újra eltompulhat az elme, és elfolyhat az a kevés, izzadságszagú valami, ami a hajdan volt akaratereből maradt.

Vannak tiszta pillanatok is. Csak ilyenkor bambulsz tompán arra a mini univerzumra, ami az ágyad köré épült. Az ösrobbanás epicentrumában tested lassan hűlő, az ágyneű mozdulatlan, koncentrikus ráncaitól időtlenné váló, kihűlni sosem tudó nyomata. Eköré csoportosulnak a lehető legtöbb irányba ledobott, leejtett, legurult könyvek, amikből alig néhány szót olvastál, mielőtt újra a takaró alá bújtal. A porcelántányér tökéletes alapja lehetett volna egy gigantikus hamukupacnak, ha nem borítottad volna fel néha, ha nem fújtal volna el ijedteden, mikor orroddal a tál mellett ébredtél. Már az ágyadon, alatt-mellett-körül szétdobált, hajdan otthoni, utcai, ünnepi jelzővel funkciójuk szerint szétválogatott ruháid mennyiségéből, minőségéből sem tudsz visszakövetkeztetni arra, hogy mikor is kezdődött.

Vannak tiszta pillanatok is. Ilyenkor elgondolkozol. Mikor is kezdődött? A határidőnapló fedőlapján jól lehet cigarettát sodorni, a térképlapok jók csigának. Az utolsó bejegyzés szeptemberi. A vekker hangját már el is felejtetted. A múltkor talán szilveszterezni hívtak a lakótársaid... Rég volt már az is. De mit számít?

Vannak tiszta pillanatok is. Néha a konyhában, vagy a kihűlt fürdővízben térsz magadhoz, hogy a lakótársaid próbálnak kezdeni veled valamit. Ilyenkor kiszállsz a vízből, felkapod, ami a kezéd ügyébe kerül, vagy eszel egy keveset – mert

sokat nem tudsz –, ha van előtted kaja, ha nincs, az is jó. A lakás minden pontjából pillanatok alatt a szobádban, az ágyadban vagy.

Vannak tiszta pillanatok is. Ilyenkor bámulsz egy pontot, feltéve, ha találsz még olyat, amit még nem ismersz. Néha erőt veszel magadon, lemész cigiért, veszel egy csomag nápolyit, meg persze tejet, otthon leülsz, és írsz egy kicsit. A Win 95-ös, a billentyűzettel küzdesz, a kézírásod évek óta olvashatatlan. Kiabálnak az utcán. Gyorsan reagálsz, átfutod a szöveget, automatikus Ctrl+s, Alt+F4, Alt+F4, Alt+F4, Enter.

Cigarettafüst

Egy szerencsétlen filozófus, vagy egy túlzásaiba belefeledkezett költő lehetett. Végül is teljesen mindegy, hogy ki volt, de azért köpnék a sírjára egyet annak, aki először hazudta nőnek az Igaz szerelmet, aki elsőként fűrésztött asszonyi lelket a „Te vagy az, akit nekem szánt a teremtő” című szirupban. Ez a felelőtlen szentimentalista darabokra tépte a boldogságot. Azóta csak boldog pillanatok vannak, amiket a kétely és a bizonytalanság fűz össze, néha fojtogató láncáca.

Már megint nem tudok aludni

Már megint nem tudok aludni. Rágyújtok. Mostanában olvasgatom Nagy László naplóját, ő is sokat füstöl. Időbeliség szempontjából az lett volna a korrekt megoldás, ha az előző mondatot múlt időben írtam volna, de valahogy nem jött. Ha olvasok valamit, akkor az az olvasás pillanatában a jelenbe kerül, így szegény Laci bá', úgy néz ki, elég sokáig fog kávézni, és a jó Isten tudja, meddig füstöl, aztán persze so-pánkodik, hogy mennyit dohányzik.

Esküdt ellenség

nem jelenhet meg. Épp elég kárt okozott már így is, hogy megjelent az első – ezt úgy mondta, hogy a hangját alig emelte fel közben.

– Aha, értem. Ez valami vicc, ugye? Melyik hülye barátom bérelte fel? Vagy valamelyik rivális kiadó? Mondjuk, úgy néz ki, mint egy ukrán maffiózó, de azt mégsem hinném, hogy beszálltak volna az irodalmi bizniszbe – nevetett.

– A Társaság küldött. Maga egy parazita. Régi költők sírján táncol, és megbecsteleníti őket írásaival. Ezt nem hagyhatjuk.

– Társaság? Nem szektát akart mondani? Például, az Erkölc Dilettánsai, ez jól hangzik, nem igaz? Tényleg, van tetoválás a karján, igazi szektásoknak szokott lenni, legalábbis a filmekben. Mi a nevük, na mondja már, barátom! – egyre oldottabb lett, könnyezett a nevetéstől.

– Hívhatja úgy, ahogy akarja. Költőnek mondja magát, de csak egy darab szar. A sok idióta meg el van bűvölve! Olyan erőket kísért, amelyeket nagyon nem kéne! Régi korok költőit lejártni, ráadásul ilyen szinten!

– Tisztára úgy beszél, mint egy misztikus horrorfilmben. Jól játssza a szerepét, meg kell

hagyni! Most már befejezheti, vagy menjen a francba!

– Ha nem hagy fel az írással, el fog tűnni a könyveivel együtt. Egy utolsó kóbor kutya fogja elkaparni. El fognak tűnni, először a könyvek, aztán maga. Ennyi – a nagydarab ezt úgy suttogetta, hogy egészen közel hajolt hozzá. A tekintete már nem nyugodt volt, hanem átszellemült, és hideg. Neki meg nem volt ereje nevetni, hirtelen elkezdett zsibbadni a halántéka, lehunyta a szemét. Mikor kinyitotta, már senki nem ült vele szemben.

Az öltönyös és a kapucnis ugyanaz a személy! Sírni szeretett volna, zokogni. Tehát nem tréfa volt, nagyon is komoly, véresen az. Elkezdődött. Mit is mondott a nagydarab? Először a könyvei, aztán ő. Másnap reggel aztán felkerült az i-re a pont. Először, amikor kilépett a házból, és visszafordult az ajtót bekulcsolni, rettenetes kép tárult a szeme elé: valaki az ajtófélfába vésett egy szót. Azt a szót, amit örökre ki akart törölni emlékezetéből, sőt mélyebbre szorított volna nyomni, mint az emlékezés. Pa-

Szóval cigizünk. Laci bá' és én. Meg persze Tom Waits is (szeretek olvasás közben zenét hallgatni). Jarmus csinált egy filmet erről az önpusztító triumvirátusról. Mármint a kávézó, cigaretázó emberről. Na, ebben a filmben, ami fekete-fehér, hangulatos, mondhatnám egész jó, szóval ebben a filmben a rekedt énekes egy vitatható önigazoló monológgal engedélyezi magának, hogy rágyújtson. Tételmondatként kijelenti, hogy ő már leszokott – ismerve a karaktert, ez már önmagában is komikus –, majd kifejti, hogy mivel ő már leszokott, így a cigaretta belégzéssel gyorsított elégetése semmit sem jelent neki. El is szív egy pár szálát, közben Iggy Poppal kávézgat, aki szintén leszokott, és akinek emiatt az a néhány Staub, amit az asztalon talált dobozból elfüstöl, szintén nem jelent semmit.

A fel-felizzó, vérnarancs parázs fénye újra-és újradefiniál. Kétségbeesetten keresem, hogy hol érek véget én, és hol kezdődik a mély, sötét-kék semmi, valahol itt mellettem, alszik a lány. Álmában rág, grimaszol, horkol, szuszog egy kicsit, persze nem egyszerre, szépen beszítja, és finoman kombinálja ezeket a számomra szórakoztató, auditív és vizuális elemeket. Aztán, persze még mindig álmában közli, hogy kavicsok hullottak a nyakába. A milyen kavicsok, kérdésre: „Aprók, fehérek”, míg a honnan-ra: „Az emeletről” a válasz. Néha megvakarja az orrát. Aranyos. Kecses tartással alszik. Finoman, a bal kezének középső ujjával arra a pontra mutat, amit a legjobban szeretek a testén. Megint belefeledkezek ebbe a kis gödröcskébe, melynek szélét most takarja az ujjával. Szóval ez a kis gödör számomra az egyik legszebb, ha nem a legszebb része a női testnek. Innen indul a nyak, ide veti árnyékát az áll, ezt az apró mélyedést támasztja alá – persze csak függőleges helyzetben – a mellkast merevítő csontozat. Ebben a kis völgyben gyakran pihen a tekintetem. Gyönyörű a nyaka is, végül is az egész lány gyönyörű, ráadásul szeretem is, mégis ez a kis gödör...

Megnyugtató, ahogy monoton ritmusban ki-, illetve belégzéskor ezt a meghatározhatatlan, kicsit síró, kicsit szuszogó, néha fel-felhorkantó hangot hallatja. Majd hallom, ahogy vakarózik, fordul, igazít a keze helyzetén, és újra szuszog.

Ha egy pillanatra szünetelteti ezt a hangot, megmerevedek, próbálok a passzivitással csendet produkálni, ez azért még éjjel is nehéz Pest szívében. Várok. Majd az újabb belégzés után folytatom a gépelést.

Megint csak rágyújtok. Zavarja a füst, finto-rog. Mégis élvezettel szívok egy slukkot, majd még rá egy kis levegőt. A szükséges ideig lent tartom, majd szép lassan kifújom, hogy közben nézegethessem a tejszerű, lassan gomolygó füstöt.

Elfogyott a kávé. Lefekszem.

solini. A Társaság. Tehát tudják, hol lakik, sőt ami még rosszabb, tudnak a Pasolini-konferenciáról, a gyilkosságról, tudják, hogy ő... Hányszor álmodott már az ott történekről, a görög jogász arcáról, akit állítólag meggyilkolt, csak nem tudták rábizonyítani, meg hát menő ügyvédje volt. És a plasztikai műtét borzalmait, az új személyisége miatt. Hirtelen lepergett előtte az egész élete. Visszátántorgott a lakásba, töltött egy pohár italt, és valami megmagyarázhatatlan okból bekapcsolta a tévét. Közben az agya rémképeket vetített eléje, érthetetlen, összefüggéstelen borzalmakat. Alig volt képes uralkodni rajtuk. Amikor felfogta, hogy saját arcát látja a tévében, és valami olyasmit mondanak, hogy dühében megölte a kiadó igazgatóját a felbontott szerződés miatt, gépiesen pakolni kezdett. A képek most nem ostromolták annyira, működött a túlélő mechanizmus. – Csak az a furcsa, hogy a rendőröknek már rég itt kellene lenniük, már rég – gondolkodott hangosan.

– A határon is gond nélkül átengedtek. Itt valaminek lennie kell. Ezek irányítanak mindent! – az Audival egy erdő szélén parkolt le, csak nézett maga elé, úgy tűnt, gondolkodni már felesleges. Nem messze tőle valaki állított a fényképezőgépén.

Folytatás a 6. oldalról

- Segíthetek? – kérdezte barátságosanul.
- Mr. Kovách?– kérdezte a nagydarab.
- Kérdésre-kérdéssel, nagyszerű. Mondjuk igen, én vagyok.
- Leülhettek?
- Csak kérdezni fog? Ez erősen emlékeztet valamire, tessék – egy darabig csak nézték egymást, mint két régi ismerős, két ellenség. *Olyan mosolyogva ülős arca volt, emlékezett vissza; erősebben taposott a gázipedálra.* Amikor nem bírta tovább, rágyújtott és a füstöt a nagydarab arcába fújta.
- Köszönöm, nem dohányzom – mondta amaz rezenéstelen arccal.
- Térjünk talán a tárgyra.
- Ideges?
- Dolgozni szeretnék, tudom, hogy nem látszik, de most dolgozom: írok. Fejben; így is megy, tudja, kitűnő memóriám van.
- Min dolgozik?... – a nagydarab közelebb húzta a székét.
- A *Camus Likvidus pajzán verseinek* második részén, ha épp tudni akarja. De most már elmondhatná, mit akar – a harmadik szál cigaretta is előkerült a tárcából.
- Hát ez az. Hagyja abba.
- Tessék? Mit hagyjak abba? – a meglepődéstől majdnem lesodort egy kávécsészét.
- Hagyja abba. Égesse el a kéziratot, törölje ki a gépből, mit tudom én. A lényeg: az a könyv

Megébédeltünk nagyanyáméknál, aztán délután lementünk az Andrással meg Brúsz Vilisszel a Tisza-partra, vagyis én vittem le őket, hogy szétnézzenek, milyen is az élet nálunk, mifelénk. Brúsz Vilisz híres amerikai mozicsillag, elég sok filmben szerepel, főleg akció-, de fantasztikus filmekben, meg vígjátékokban is. Az Andrásnak jó cimborája, el szokott jönni hozzá minden nyáron pár napra, egyszer már én is találkoztam vele Pesten, de most csak ősszel ért rá, az András meg lehozta hozzánk, mert tudta, hogy van üdülőnk a Tisza-parton. Én büszke voltam, természetesen, hogy egy ilyen nagy sztárral haverkodhatok, de azért nem nagyon mutattam.

– Az a baj – mondtam, András meg fordított –, hogy ilyenkor, ősszel már nincs valami nagy élet. Programok sincsenek, fürödni se lehet, alig vannak. Diszkó sincs már ilyenkor, egy-két kocsmá, meg a hamburgeres van nyitva, aztán annyi.

– Nem baj – mondta Brúsz Vilisz, András meg fordított –, majd jól berúgunk, aztán kész. Jó gyerek ez a Brúsz Vilisz, gondoltam magamban. Ballagtunk a gáton, mentünk le a Tisza-partra. Cigiztünk.

– Disz iz dő Tisza rivör, blond Tisza – mondtam Brúsz Vilisznak, nehogy már azt gondolja, hogy teljesen primitív vagyok, meg se tudom szólítani, vagy mit tudom én. Ő meg levette a napszemüvegét, nézte a vizet, délután volt, hunyorgott, bólogatott.

Mikor leértünk az üdülőkhöz, elmagyaráztam nekik, hogy miért állnak cölöpökön a házak. Persze, az áradás miatt, erről ennyit, nem hülye senki.

Alig lézengetek egy páran, vége volt a szezonnak, teljesen. Fújt a szél, kavargatta a faleveleket a földön, őszbe csavarodott a téma. Ilyenkor is szép, színpompás köntösbe öltözik, meg ilyenek, csak az a baj, hogy hideg van, meg unalmas. Nyáron persze teljesen más a helyzet, meg se lehet mozdulni, annyian vannak, bömböl a zene, üvöltöznek az emberek. Ilyenkor meg már semmi.

Találtunk egy büfét, ami nyitva volt, megittunk egy-egy fehér nagyfröccsöt, minőségiből, én fizettem. Kérdezte Brúsz Vilisz, hogy mennyibe kerül itt egy üdülő, mondtam, hogy az attól függ, változó.

Mondtam nekik, hogy nagy luxusra ne számítsanak, matracokat tudok adni, aztán annyi. Mondták, hogy nem gond, hoztak hálózsákat, elalszanak akár a padlón is, csak tető legyen a fejük fölött. Kérdeztem, hogy süssünk-e szalonnát este, azt mondták, nekik mindegy.

Az üdülő persze nem az enyém, anyámé, de én lakom benne szinte egész nyáron. Anyámék nagyritkán jönnek le egy-egy hétvégre, vagy néha a fater hívja el a haverjait bográcsolni, meg berúgni. Ilyenkor, ősszel viszont már egyedül az enyém a hely, itt vagyok kint egészen addig, míg be nem ütnek az igazi kemény hidegek. Nagyanyáméknál kitelelek, aztán tavasztól megint itt. Ilyenkor, ősszel szoktam keresni valami melót magamnak, mondjuk, most pont nincs semmi. A nyár elején felmondtam, csak ősztől késő tavaszig szoktam dolgozni, körülbelül, nyáron nem szoktam, a nyár nem arra való; nyáron szórakozni kell, lazítani, mulatni meg csajozni. Volt félretett pénzem, én nem voltam sehol máshol egész nyáron, csak itt lenni, a Tisza-parton, minek menjek máshova, itt van mindenki, itt van minden. Nem?

Most már majd keresek valami melót, muszáj lesz, de még nem jött össze semmi.

PUSKÁS ATTILA Tiszai gyerek

Megittuk a fröccsöket, aztán elindultunk, hogy lepakoljuk a hátizsákokat. Mentünk, közben meg eszembe jutott, hogy kopogjunk be az Angélához. Az Angéla is itt van mindig lenni, legalábbis hétvégén biztos, nagyon jó nő, néger csaj, a faterja Kongóból jött, vagy honnan, szülész-nőgyógyász, a muterja meg magyar.

Odaértünk az Angélák üdülőjéhez, fölmentem a lépcsőn, bezörgettem az ablakon, ott volt az Angéla, félrehúzta a függönyt, kinézett.

– Mi van? – kérdezte.

– Gyere már ki – mondtam neki, aztán lejöttem a lépcsőn, figyeltem a lábam elé, hogy le ne zúgjak. Jött az Angéla, kopott farmer-nadrágban volt, meg rózsaszínű melegítőfelsőben, fehér edzőcipő volt a lábán, zokni nélkül, látszott az erős barna bokája, nagyon jól nézett ki. Bemutakoztak egymásnak Brúsz Vilisszel meg az Andrással.

– Látd, Brúsz – mondtam, András meg fordított –, nálunk is van fekete népesség, de nincs velük különösebb probléma. Aránylag rendben vannak.

Vigyorgott Brúsz Vilisz az Angélára, de ahogy észrevettem, Angélának inkább az András tetszett. Én, a magam részéről, próbáltam már jó néhányszor rányomulni a bringára; egyrészt teljesen jó fej, laza, vagány csaj, másfelől meg néger istennő, szóval együtt van nála minden, de mindig leállított, hogy bír engem, persze, együtt pörgünk, de ennyi, azt mondja, túlságosan link vagyok. Hát, mit csináljak, ez van.

Megbeszéltük az Angélával, hogy megyünk, ledobjuk nálam a cuccainkat, ejtőzünk egy kicsit, aztán visszajövünk érte és beülünk valahova, ha nyitva lesz egyáltalán még valami.

Odaértünk az üdülőhöz, fölmentünk a lépcsőn, megmutattam, hogy mi hol van, megbeszéltük, hogy ki hol alszik, hogy ki szokott horkolni, eldőlünk a matracokon, dohányoztunk. Beszélgettünk mindenféléről, a Tiszáról, csónakázásról, horgászatról, a nyárról, balhék-ról, csajokról, Angéláról is. Eszünkbe jutott, hogy azt mondtuk neki, visszamegyünk érte, aztán beülünk valahova.

– Figyelj, András – mondtam –, szerintem bukna rád az Angéla, hallod?

– Nem bálnám – mondta András. – Vegyek másik pólót, szerinted?

– Te igen. Mi meg maradunk a koszos-izzadtban – mondtam –, igaz, Brúsz? Nekünk fölösleges variálni.

Na jó, azért András se vitte túlzásba a piperkőködést, vett egy tiszta fehér pólót, FUCKMAN felirattal, fogat mosott, kész. Fölvettük a farmerdzsekiket, mert már kezdett hűvösödni, fújtunk egy kis dezodort, indulás. Lementünk a lépcsőn, mondtam, hogy ne vagánykodjanak, fogják a korlátot, mert nagyot lehet esni, me-redek. Zúgtam már le egy párszor, úgyhogy tudom. Leértünk, megmutattam nekik a fater tüzrakó helyét, amire olyan büszke, tényleg elég jó egyébként, grillezni is lehet rajta, ő rakta össze terméskövekből, és akkor látta meg Brúsz Vilisz a sufnit. Kérdezte, hogy mi az. Mondtam, hogy sufni. Elkezdett röhögni.

Jól van, biztos röhejesen hangzott neki az a szó, hogy sufni, magyarul is elég röhejesen hangzik, de valamiért idegesített, ahogy röhög. Olyan tipikus amerikai röhögés volt.

– Mi van – kérdeztem –, nem láttál még sufnit? Fészer. Nem tudod, mi az?

Mondta, hogy meg szeretné nézni belülről is. Jól van, mondom magamban, úgy látszik, neked az a jó szórakozás, hogy a fater sufnijában nézelődjél. Be is zárlak oda, ha gondolod, aztán meditálhatsz reggelig, biztos szuper lesz.

Kinyitottam a lakatot, nyikordult a sarokpánt, megcsapta orrunkat az a dohos szag, Brúsz Vilisz bement. Benéztem én is. Rozsdás vasdarabok, törött lécek, üres műanyagkannák, összegöngyölt drótháló, kátránypapír, tetőcserepek, millió szemét. Brúsz Vilisz kijött, azt mondta, hogy érdekes, hát nem tudom, mire számított. Bezártam a lakatot, elindultunk az Angéláért, azt hittem, hogy jól van, ennyi volt, de nem. Elkezdett akadékoskodni, hogy mi lesz a sufnival, ha jön az áradás.

– Mi lenne – mondtam –, előnti a víz.

Azt mondja, de hát akkor tönkremennek azok a dolgok. Milyen dolgok, mondom, az csak ócskaság. Limlom. Évek óta ott rohad minden. Kérdi, hogy akkor minek őrizgetjük azt a sok szemetet. Szóltam Andrásnak.

– Figyelj – mondtam neki –, teljesen jó fej ez a Brúsz Vilisz haverod, tényleg, nincs vele semmi baj, abszolút jó, hogy idehoztad, de állítsd már le apám sufnijáról, légy szíves. Van jobb téma is, szerintem.

András elkezdett magyarázni valamit a Brúsz Vilisznek, nem nagyon értem, hogy miket beszélnek.

– Azt kérdezi – fordította András –, hogy most haragszol rá, vagy mi van? Hogy megbántott-e valamivel.

– Mondjad neki, hogy nem haragszom, de ez itt nem Amerika, úgyhogy ne okoskodjon.

Az András lefordította, amit mondtam, Brúsz Vilisz meg elkezdte mondogatni, hogy oké, oké, és kezét nyújtott. Oké, oké, mondtam én is, lepacsiztunk, megveregette a hátam, hagy-tam. Közben odaértünk az Angélák üdülőjéhez, fölszedték a csajt, és elindultunk keresni egy kocsmát, ami nyitva van. Találtunk is.

Ültünk kint a teraszon, ittuk a fröccsöket, fokozatosan javult a hangulat, dumáltunk mindenféléről, a Brúsz Vilisz is jó fej volt, teljesen. Birtuk egészen hajnali kettőig, akkor kezdtünk már elpilledni.

Hátraindultam pisálni, majdnem estem egy nagyot, szerencsére meg tudtam kapaszkodni a szőlőlugas rácsaiban. A többiek jól kiröhögtek, persze. Eltántorogtam a budihoz, aztán vissza, hát látom, hogy András meg Angéla már csókolóznak, Brúsz Vilisz meg csak üldögél összevont szemöldökkel és karba font kezekkel. Jól van, mondom, ez már megint a sufnin agyal, de most már inkább magamra nehezteltem, hogy összebalhéztam a Brúsz Vilisszel ilyen hülyeségen.

Na, mindegy. Most már mindegy, teljesen.

Főleg így, utólag.

Belekócoltam az Angéla hajába, jól hátba veregettem Brúsz Viliszt, elkértem tőle a napszemüvegét, föl tettem, beimbolyogtam a pulthoz, alig láttam valamit, kikértem még négy fehér nagyfröccsöt, minőségiből.

– Éljenek a tiszai gyerekek! Juhéjj! – ezt kiabáltam.

SÁFRÁNY ATTILA

A NonIMUS önmagához

Oltsd el a lelket,
légy tudás, mely tudat-lan:
magad magadban.
Legyen éned éntelen,
neved pedig névtelen!

Pihenés közben

Jól megy a munka.
Cigarettásdobozra
írom a verset.

Ősz

Egy békaugrás,
a gyűrűzve szétfutó
ősz hullámai.

Nyárvég

Zavaros vízű,
sárszínű posvány. Benne
úszik egy béka.

GYÖRE BORI

Amit megérték

rettegjek inkább most is
ahogyan gyerekként
mikor az orrom vére eleredt
legyen vörös a párna
ha ébredek
lógjon ki lábam a takaró alól
és legyen jéghideg
csöppenjen a vér
a behavazott ágyra
történjen meg végre
amit megérték

Kert

Ránk nehezeden a kórházkert fái,
ahogy az asztalon felejtett apró tárgyakat
nyitott könyvem lapjai fedik be.
De ki teszi körénk a kertet?
Ki adja nekünk a hosszú sétákat
és az egy-két szavas beszélgetéseket?

Egyedül jöttem

egyedül jöttem
míg leültünk a folyosón
egy pillanatra
felnőtt nagylány lettem
aki a zárt osztályra neked
gyümölcslevet hoz
levettem a kabátomat
te a fiókokat borogattad ki nemrég
sok száz fénykép irat lim-lom
mindent ellepett
engem volt hogy vonzott
a káosz és a kosz
más lakásában a rendtelenség
tornyosuló ruhahalmok
Mama te akkor is mindig
a rend híve voltál
kifordultál magadból aznap
mint a kiborogatott fiókok

Carmen Apetrei: Megbélyezett lények II

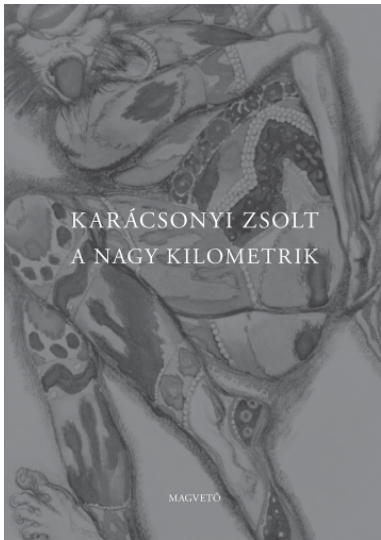
Az *Előretolt Helyőrség* köréből indult, oda ma is sok szállal kötődő költő már első, 2001-es kötetében jelezte, hogy nem mindenben azonosul a kör tagjainak többségére jellemző törekvésekkel, azaz másként gondolkodik a versről, mint ők, de igazán csak az új kötetében tudta bizonyítani, hogy az általa járt út legalább annyi eredménnyel kecsegtet, mint a közvetlen konkurenciáé. Azaz, ha nagy meglepetéseket nem is, beteljesített ígéretekből többet is kínál Karácsonyi Zsolt harmadik könyve, mely, korántsem véletlenül, a talán legrangosabb magyarországi kiadó gondozásában jelenhet meg.

Az nem vitás, hogy Karácsonyi is szakítani kíván az erdélyi irodalmat évtizedeken át meghatározó panaszos, komor, a költőt a „feladat” súlyával terhelő beszédmódokkal, és ő is a játékoságra, az iróniára, a szuverén költői műhely megteremtésére törekszik. Egy olyan műhelyre, mely saját magának választ elődöket, célokat és témákat, függetlenül például a politikai-társadalmi elvárásoktól. Különösen fontos, afféle programadó verse az *Ady Endre levele Karának*, mely a költői egyéniség és egyediség igénye mellett azt is mondja, hogy csak annyira lehet egy erdélyi költő erdélyi, amennyire Ady az volt. Az új időknek új dalait kereső és megtaláló, a „versvezér” és a „bicskás, kemény fiú” szerepére törő Ady válik inkább példaképpé – és ez a kortárs magyar költészetben egyébként is figyelemre méltó önállóság. Adyról ugyanis manapság igencsak keveset hallani, és még ritkább, hogy valaki a zászlajára tűzze, mondjuk a ma kétségkívül több kihívást rejtő Kosztolányi- és József Attila-, vagy a még mindig nagy vonzást jelentő Babits-életmű helyett.

Karácsonyi költészetének emellett markáns háttérrel adnak a laza, de következetes elméleti belátások, melyek ugyancsak nem jellemzőek az *Előretolt Helyőrség* költőire. Karácsonyi nagyon finoman és óvatosan utalgat például valóság és fikció viszonyára, az olvasó értelmezői pozíciójának kitüntettségére, avagy a költői én esetlegességeire, illetve az ezekhez kapcsolódó kurrens irodalomelméleti belátásokra. Ezzel pedig voltaképp szembe megy az elmúlt évtized haladó

erdélyi irodalmát meghatározó tendenciákkal, melyek éppenséggel a közérthetőséget, a szórakoztatást és a populáris magasirodalom más ismerveit követték. Amikor Karácsonyi arról ír, hogy „a semmiből átszillan a mi, tűnik az én” (*Kagyló kiszól*), akkor ezt az apró, mégis jelentős változást jelzi: megtartani a közösből, amit érdemes, de keresni hozzá az új problémákat, a direkt, továbbgondolásra, azaz gondolkodásra szólító pontokat.

A nagy közös téma természetesen a szerelem, vagy még inkább a szexualitás, sőt a vad nemi vágy, mely emlékezetes versekben formálta újra a szerelmi költészetéről szóló, még az illem és a prudéria gátjai közül örökölt képeinket. Az *Erdélyi nők dicsérete* ezt a beszédmodot viszi tovább, számos leleményes, sőt szép sorral, de Karácsonyi már a vers elején jelzi az elhatárolódást is: „A dicsértet túl kanosra / nem veszem most”. Ez praktikus azt jelenti, hogy nem a macsó, nők-bálványa költő beszél a versben,

Karácsonyi Zsolt: *A Nagy Kilometrik*, Magvető, Bp., 2006

A nyelv gyúrható anyag

meghatározóvá. Lényegében az ún. „nyelvhus”-paradigmáról van szó, a nyelv gyúrható anyagként való szemléletéről és gyakorlatáról, amelyet maga Parti Nagy is több megnyilatkozásában saját poétikája alapjaként határozott meg. Az 1990-es kötetben markánsan kirajzolódik tehát az új lírai koncepció, a *Szódalovaglás* beteljesíti és összegzi mindazokat a kísérleteket, amelyeket Parti Nagy pályakezdése óta végzett. A verseskönyv jelentősége abban kereshető, hogy nem csupán „újraértelmezte az *Angyalstop* és a *Csulógyakorlat* verseit (gyakran egész szövegeket építve önmagába), hanem egy új retorikai koncepció, a »nyelvhus«-paradigma által irányokat is kijelölt: a dilettánsnyelv nyelvhusként való felszabadítása felé (Sárbogárdi Jolán, Virágos Rudolph, Dumpf Ede), a nyelvhus lírai történetisége irányába (*Notesz*), tematikailag és poétikailag pedig mind a drámák (legerősebben az *Ibusár* és a *Mauzóleum* irányába), mind a későbbi verseskötetek (»esti kréta átléphetetlen«, »magával köve mint a káva« – *Mintakéve*) felé.” A fenti idézetből világosan kiderül, miért tekint Parti Nagy monográfusa a *Szódalovaglásra*, »az életmű origójaként”, valamint az is egyértelművé válik, miért kerül értelmezésének centrumába a sokszor említett „nyelvhus”-paradigma, a nyelvet boncasztalra helyező és testként szemlélő felfogás. Németh meggyőzően mutatja ki az 1990 utáni kötetekben, így a kispórákban (*Se dobok, se trombiták*; *A hullámzó Balaton*), a drámái szövegekben, a kisregényben (*Sárbogárdi Jolán: A test anyaga*), a regényben (*Hősöm tere*) és az újabb novellákban a „nyelvhus”-paradigma szövegkonstruáló szerepét, vizsgálja a Parti Nagy-textus legfontosabb poétikai jegyeit: a nyelvjátékok működését, a rontott, »hibás” nyelv funkcióját, a populáris regiszterek, »magas” irodalmi szövegbe íródásának folyamatát, az elbizonytalanítás eszközeinek megjelenését, a dilettáns versbeszéd és szövegfelfogás, illetve az intertextualitás alakzatainak szerepét.

A Parti Nagy-oeuvre lírai dimenziója 1990 után két jelentős verseskötet, az *Esti kréta* és a

hanem a nőiséget ódai hangon dicsérő, annak voltaképp alárendelődő férfi, aki úgyszólván az erdélyiség ajándékát látja az itteni nők különleges szépségében és nyitottságában. Különösen találó, mert mélyen ironikus, hogy mindezt az erdélyi táj szépségének toposzaival köti össze: „Akár a Gyergyói-medencét, / úgy jártuk be e delnők testét, / mint Fogarasi-havasokra / úgy másztunk rá alhasukra”. Mondanom sem kell, milyen remek megoldást takar a „medence” szó földrajzi és biológiai jelentésének összecsúsztatása, illetve az alhasnak a fehéren domborodó tájhoz hasonlítása, illetve ennek feltűnő diszkréciója.

A többjelentésű szavak kínálta játéktér kihasználása egyébként Karácsonyi legkedveltebb eszköze. Már a korábbi kötetekre is jellemző volt ez, de most kiemelkedik, ahogy például a „csomó” szó különböző és sokszor ügyesen összejátszott jelentései az egész első ciklust, a kötet legjobb részét átjárják. Az *Első csomó* című vers például rögtön a szétírással indít: „Egy csomó mindent el kell mondanom”, majd természetesen a káka és a csomó patentje, sőt a „csomópont” is teret kap („csomó pont” alakban is), hogy aztán előkerüljön, igaz, csak *áttételesen*, a testben lévő csomók, azaz daganatok képe is. A *Marco Polo*-ban ugyanígy játszik el a „tör” ige különböző jelentéseivel, ha lehet, még látványosabban, sőt bravúrosabban, mint előbb. De ide tartozik a „szélén – szél-én”, vagy távolabbról a különösen bátor „varjú – zavarjuk” rím is.

Kifejezetten élvezetesnek találom emellett a hétköznapi életből vett és csak az adott kontextusban megemelkedő Karácsonyi-sorokat, melyek e költészet mottószerű, ezért kiemelten fontos, mégis bizonytalan lábakon álló részei: „kenem most rátok a líra margarinját” (*Levél a bolti eladónak*), „Ha felmegy a cukrom tehozzád, / és szavaim mámorok hozzák, / Te vagy nekem az inzulin.” (*Üdvözet a győzőnek*). Ezek a sorok ugyanis minden modorosságuk el-

lenére jelzik e költészet eredetiségét és egyben lehetséges fejlődési irányát. Itt ugyanis van mit és főleg van hová erősödni: kidolgozható egy új beszédmód, melyet nem a vagány fordulatok fémjeleznek, hanem épp ellenkezőleg, a naivitásélmény, mely alkalmasint a járatlanság és az ártatlanság illúziójával játszik el. Mert a „líra margarinja” majdhogynem dilettáns megoldás, és csak Karácsonyi kitűnő arányérzékén múlik, hogy mégsem annak olvassuk.

Van azonban néhány olyan hely is a kötetben, melyeket jobb lenne gyorsan elfelejteni. Ezekhez jellemzően a rímkenyszer sodorja a költőt – ami viszont a korábbi kötetek kritikáiban joggal dicsért formakultúra hiányosságairól árulkodik. Meglehetősen stílustalan például a „Beszélhetnék sok dologról” (57.), vagy a „s következő a tény:” (28.) formula, erőltetett a „hangulatod fáradó” (58.) szerkezet és kínosan frivol, ráadásul nehézkes a „teszem szemetekre uborkám pakolásként” (28.) kép. Ez utóbbit sajnos még az is súlyosbítja, hogy pár sorral lejjebb „a lét uborkafája”-ról olvasunk, ami így együtt inkább zavarossá, mintsem tizokzatosá, netán átgon-doltá teszi a verset: ha az uborka az első helyen a falosz metaforája (a szem pedig a szeméremé?), akkor mit jelentene a „lét uborkafája”, amit a beszélő meg kíván mászni? Itt, azt hiszem, csak rossz válaszok lehetségesek...

Karácsonyi Zsolt mindezekkel együtt a pályakezdő költő kicsit lesajnált szerepéből új kötetével határozottan és magabiztosan lép át a jelenkori magyar költészet állandó figyelmet érdemlő legjobbjai közé. Oda, ahová az erdélyi irodalomból például Kovács András Ferenc és Lövetei László is tartozik. Lépésről lépésre, avagy kilométerről kilométerre halad, de mindenképpen tudatosan, tehetségével és lehetőségeivel gazdaságosan bányá alakítja önálló hangját, melyben öntudat, tradíció és a mindkettőre vonatkozó büszke ironia keveredik.

BEDECS LÁSZLÓ

nyelvelfogás kiterjesztéséről, szétírásáról beszélhetünk” – állapítja meg a monográfus.

Miközben a monografikus fejezetekben a szerző többféle értelmezői nyelvet működtet, a páratlan oldalak egy-egy kiemelt problémára fókuszáló, izgalmas tanulmányainak „[h]eterogenitása nem annyira az értelmezői nyelvek eltérő magatartásából következik, mint inkább a tematikai változatosságból”. Ezek a szövegek egy-egy olyan problémára fókuszálnak, melyet az életmű hangsúlyosan felvet. Amíg Németh a monografikus szövegben tudatosan tartja magát távol attól, hogy hőst posztmodernként olvassa, addig tanulmányainak nagyobb részében kifejezetten Parti Nagy posztmodern gesztusait állítja középpontba, ennek megfelelően végzi el az életmű korszakolását, és a *Notesz* című versciklust mint a posztmodern szövegformálás reprezentáns darabját elemzi. Választ keres többek között arra a kérdésre is, hogyan jelenik meg az átírásokban és fordításokban a Parti Nagy-poétikára oly jellemző nyelvszemléleti paradigma. Az egyik legizgalmasabb tanulmányban Németh megkísérli feltérképezni azokat a hatásokat és továbbírásokat, melyeket a Parti Nagy-szövegek váltottak ki, illetve hoztak létre a kortárs magyar irodalomban.

Mivel e rövid írás terjedelménél fogva nem térhet ki Németh Zoltán Parti Nagy-képének minden szegmensére, így gondolatmenetének néhány felvázolt sajátosságával csupán jelezni tudja, mennyire sikeresen valószínűsítette meg a monográfus a maga elé tűzött célokat. Sikere legfőképpen abban áll, hogy saját interpretációs problémáit és a vizsgált életmű által felvetett poétikai problémákat párbeszédre lépteti egymással oly módon, hogy a könyv felnyitott struktúrája, az interpretációk polifon jellege, a különböző értelmezői nyelvek interakciója révén olyan olvasatot konstruál, amely a Parti Nagy-alakzatokkal analóg módon lép működésbe, hangsúlyozva ezzel az értelmezés és az olvasás lezáratatlanságát, végtelenített játék lehetőségként való felfogását.

MÉNESI GÁBOR

Németh Zoltán: *Parti Nagy Lajos*, Kalligram, Pozsony, 2006

A Hetek csoportjába tartozó Buda Ferenc költői habitusát joggal szokták hasonlítani Pilinszky Jánoséhoz abban az értelemben, hogy igen keveset, de nagyon fajsúlyosat ír. „Nincs megfontolatlan szava. Nyúl akármíhez, remekel. Ritkán ír, megvárhatja a verset, s ekképpen türelmetlen olvasóit is, de ami tolla nyomán születik – végérvényű” – vélekedett költőbarátja, Ratkó József, az 1980-as évek közepén. Az utóbbi másfél évtizedben azonban – „türelmetlen” olvasói öröme – Buda Ferenc a korábbiakhoz képest gyakrabban jelentkezett verssel, prózai írásokkal, és ezzel egyenértékű, vele készített lírai interjúkkal, s többször vehetők kézbe új köteteit is (Csöndország, Hatalmam: nyugalom, Kimondott, szó, kilőtt nyíl, Árvaföld). Az elmúlt két év könyvtermése pedig az ő léptékével mérve kifejezetten bőségesnek mondható, hiszen megjelent az új verseket bemutató Árapály, a legszebb költeményeiből válogató Isten szalmaszálán, az 1956-os tematikájú és a – három „forradalmi” verse miatt egyéves börtönrre ítélt költő – börtönlélményeit feldolgozó Túl a falon, ami CD-n is meghallgatható Buda rendkívül szuggesztív, művészi előadásában. Novemberben, hetvenedik születésnapjának tiszteletére látott napvilágot a Holnap Kiadónál legújabb könyve, a *Mi híja még*. „Versek 1955–2005” – tájékoztat az alcím, tehát a szerző válogatta és szerkesztette könyv összegző szándékú; fél évszázados költői életútjáról ad számot.

Úgy vélem, Buda Ferenc jelentőségét, költészetének értékeit felesleges bizonygatni, mert nem kétséges, hogy a koroktól független, időtlen esztétikai kategóriák szerint is örökre beírta magát életművével, számos kiemelkedő versével a magyar irodalom aranykönyvébe. Elég csak olyan verseire utalni, mint a *Lennék kisgyermek, Ne rejtőzz el, Pesten esik a hó, Tanya-hazám, Roham, Himnusz haza, Holt számból búzaszál, Ég s föld között, Ázsia felett, Vonatok, Fohász a virradatban, Árapály*, és még hosszasan sorolhatnánk emlékeztetéseit. Buda abba a költőtípusba tartozik, amelyet Hamvas Béla *poeta sacernek* nevezett. „Afféle rezgő húr vagy membrán vagyok ég és föld, ember és világ, ember és ember között” – vallja meg a kötet végén a *Néhány*

Mi híja még

szó az *életemről* című rövid, olvasót eligazító prózai életrajzában.

A *Mi híja még* tartalomjegyzékét átfutva észrevehető, hogy a költő – az általa feltehetően gyengének tartott – néhány zsenén és gyermek-versen kívül (kár, hogy kimaradtak a *Kócmadzag* kedves darabjai) minden megjelent költeményét felvette a majdnem kétszázötven oldalas gyűjteményébe. A verseket úgy állította sorrendbe, hogy azok a bennük megjelenő lírai személyiség életútját vázolják fel nagyjából kronologikusan, a kezdettől: *Nagyapám*, napjainkig: *Isten szalmaszálán*, melyben a majdani törvényszerű elmúlás előtt számvetést készítő költő vall életéről és kétélyeiről.

A könyvet bárhol felütve azonnal kiderül, hogy milyen markánsan egynemű és jellegzetesen egyéni hangú költészet a Buda Ferencé. Persze ez nem jelenti azt, hogy a fél évszázad alatt ne történt volna versbeszédében fejlődés és mélyülés, hisz a kezdeti erőteljes József Attila-, Juhász Ferenc- és Nagy László-hatást egyéni módon integrálva alakította ki önálló hangját. E bevallottan vállalt mesterek mellett természetesen a magyar, és jó néhány általa is fordított északi (lapp, finn, mari) és keleti nép (kazak, török, kirgiz stb.) szövegei (népköltészet, népmesék, közmondások, népi bölcsességek), ősi kultúrája az a nyelvi-szellemi bázis, amihez érthető módon aranykor utáni nosztalgiával fordul, s amelyből szervesen építkezik a mai napig. Mert van Buda személyiségében egy olyan eredendő minőség és különleges érzékenység, amely alkalmassá teszi arra, hogy megértse ezen történelem előtti és alatti archaikus kultúrák szimbolikus jelrendszereit, örökérvényű üzeneteit, és sokféle módon szervesítse azokat műveiben mai mondanivalóval. Ezt az ősit és modernt szintetizáló 20. századi alkotói módszert magyar nyelvterületen az úgynevezett bartóki modellel szoktuk jellemezni, amelynek Buda elsőrangú kortárs képviselője.

Buda versei erősen képiak, metaforikusak, tiszta és mély gondolatosságuk ellenére gyakran népdalszerűek, de sokszor használ különböző versformákat, hisz nem csak poeta sacer, hanem poeta doctus is, aki képes bármilyen versformában magas színvonalon megnyilatkozni. Egyik fő jellemzője – még a hosszú verseiben is – a végtelenig való sűrítés, az aforisztikus tömörség. Nem véletlen, hogy Buda az utóbbi időkben ráta-
lált a japán haikura, mint műformára (63 *hai-ku*). Szövegei gondolatossága a gyökerekig hatol, s gyakran él a biblikus motívumok és szituációk lehetőségével. Érdeklődésének megfelelően lírájába nem csak az egyén legfontosabb egzisztenciális kérdéseit és az ontológiai problémákat vonja be, hanem a külső lét szociológiai valóságát, a társadalmi problémákat, a nemzeti közösséget érintő gondokat, sorskérdéseket. Teremtett poétikai világában a lírai alany lényegét tekintve megalkotójával azonos. Ez a lírai személyiség pedig a széttöredezett, értékvesztett világunkban szilárd, következetes, keresztényi alapokon nyugvó etikai világképpel, viszonyítási pontokkal rendelkezik, hatalmi és politikai rendszerektől függetlenül, és a létezés belső és külső eseményeit, a világ felszínén és a mélyben történő mozgásokat ezek alapján értelmezi, ítéli meg. Nem véletlen tehát, hogy a letűnt diktatúra évtizedeiben a társadalmi létre reflektáló versei komor kilátástalanságot, lélekölő külső szabadsághiányt, reményvesztettséget fejeztek ki (*Túl a falon*, '83), illetve a tabuk metaforikus kimondására törekedtek (*Kutya a társam*). Az 1980-as években Buda versvilága egyre egyetemesebb horizontú lett, az agonizáló Kádár-korban való létezés elemzése mellett egyrészt erőteljesen civilizációkritikus álláspontot foglal el (*Elégia*). Ez a szemlélete a rendszerváltást követően még inkább kiteljesedik, amikor a költő által remélt jobb világ helyett, a nyugati globalizáció áldásos hatásaként, a médiavezérelt fogyasztói tömegtársadalom abszurd, „fordított”

Buda Ferenc: *Mi híja még*, Versek 1955–2005, Holnap Kiadó, Bp., 2006

„művilága” született meg (*Malom, Tiborc tűnődik*), amely ellen csak keserű humorral és fanyar iróniával tud védekezni. Másrészt megszaporodnak a transzcendenciába hajló, kozmikus hangoltságú, a lét végső kérdéseit boncolgató versei (*Ég s föld között, Hőből, fényből, Fohász a virradatban*).

Feltétlenül meg kell említeni a kötet tervezőjét, Buda kötetének állandó tipográfusát, a költő Nagy László – akinek a jelenléte egyébként az egész kötetben érzékelhető – fiát, Nagy András grafikusművészt, aki a versek szellemiségéhez mindig méltó könyvfórmát alkot.

Mi híja még – kérdezi kérdőjel nélkül a könyv címe. Köszöntve a hetvenéves költőt, hisszük, hogy még sok, s továbbra is „türelmetlenül” várjuk az új verseket, a kéziratban lévő műfordításokat, s az eddig közölt életrajzi regényének további fejezeteit.

BABOSI LÁSZLÓ

A jelzős szintagma (*Első életem*) akár egy *elsőkötet* címe is lehetne, pedig mennyivel jobban illik egy olyan könyvhöz, amely – mint amilyen Fecske Csaba legújabb, tizennyolcadik kötete is – nem utat nyit, hanem ellenkezőleg, befejez egy pályát, lezár egy szakaszt, s ennek megfelelően visszatekint, összegez, (át)értékel. Az „elsőség” ebben az esetben fogalmilag nem pontos megjelölés, hiszen az azóta eltelt idő jelentősen módosított az *akkor* történeken, s ami ebben a megrajzolt múltban valamikor elsőnek számított, mostanra nem mutathatja ugyanazt az arcát. Elsőkből lesznek az utolsók? Vagy fordítva? Mindenesetre: ahogy az meg van írva.

Fecske Csaba jó pár kiemelkedő verset tartalmazó új kötetének alapvető témája az elmúlás, különösen az elmúlás-eltávozás miértjének nyomába eredő emlékezés: „volt-e ami nincs / van-e ami egyszer megesett” (*Először*). Az újraalkotott múltként felfogott visszaidézés, felidézés vagy rezignáltan a biztos megnyugvást fogalmazza meg („egy ágyba fekszik immár / soha és mindörökké” – *Jó volt*), vagy csalódottan a szűkségszerű változás felismerésének ad hangot („mintha nem magamat folytatnám / valaki mást” – *Más*). Az így feltáru-
ló gyermekkori élményeket, „repüléseket” felidéző versek (gyakori a darázs, a madár – a szárny motívuma) nagy mesterségbeli tudásra vallóan elkerülik az érzélgősséget és a látványos nosztalgiázást, s szinte mindvégig a tisztán objektív rálátás és a csendesen szubjektív melankólia határán egyensúlyoznak. Ennek kiegyenlítőssége döbbenetes erővel ellentételezi a második ciklus naturális leírásoktól sem mentes betegség- és halálköltészetét, amely már címében is radikálisan más választ ad az „eltűnt idő” felkutathatóságára (*Az lesz, ami volt*). Fecske Csaba verseinek jellegzetes „mélyre” hangoltságát, panaszos, elégikus hangját igazából az ezután következő blokkok komor bölcséleti lírája adja meg: „hogy megsűrűsödött időm / életem zaccos alja ez / mint kamra mélyén az egér / szívemben a halál neszez” – *Cserbenhagy*; „mint egykor a kék most a fájdalom / dagonyázik a hús mocsarában // [...] benned furcsa érzések osonnak / nem te következel utánad” – *Őszi reggel*.

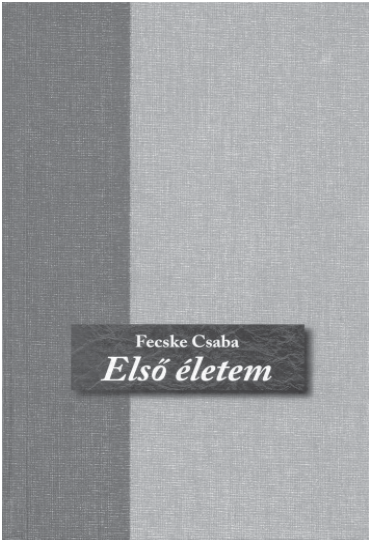
Az összegzés szándéka

Bár a kötet versei alapvetően nem a transzcendens felé vezető utat keresik, az *Eleitől fogva* című ciklus, amely retorikájának megfelelően szakrális jellegű, bibliai témájú szövegeket tartalmaz, egyáltalán nem idegen a könyv hangvételétől. Amellett, hogy az *Első életem* általában véve „profán” tapasztalatait új kontextusban közvetíti („akit a sors vert meg / én szomorú gyermek” – *Ima-féle*), a kötet minden bizonnyal legerősebb blokkjának is tekinthető. Afféle bibliai arcképcsarnok ez a tizenkét vers, amelyben egyként találunk szerepr próbálkozásokat (*Az Olajfák hegyén, Gábriel*), egyes szám harmadik személyben megfogalmazott parafrázisokat (leggyönyörűbb talán a *Péter*: „nem volt vele de ellene a test / roppant súlyával nyomta a kereszt”), s külön kell említeni a *Lót és lányai* című nagy verset, melynek nyelvi megformáltsága, a szakrálístól konvencionálisan

idegen vérfertőző aktus plaszticitása, érzéketessége bármely hasonló tematikájú kortárs ábrázolás egyenrangú partnere. (A Lót-történet ráadásul nem egyedi, és nem is biztos, hogy a legkiemelkedőbb példája a szexus megjelenítésének Fecske Csaba költészetében.)

Az *Első életem* egyik legfontosabb szöveg-szerzőző eljárása – paradox módon – a közpon-
tozás: pontosabban annak szinte teljes hiánya. A XIX. század második fele, a kései szimbolizmus, majd ezt követően az avantgárd óta gyakori verselési módszer alapvető „jelentésképző” funkciója (a jelentések kimosztása, elbizonytalanítása, és az ebből fakadó feszültség megteremtése) közismert – csupán egyetlen példa erre a gyermekkori helyszínének és élmények felidézésére épülő első ciklus egyik fontos darabja, a *Szögliget*, a hely, ahol „Szádvár napszártaromjai alatt / hétszáz évre visszame-nőleg látni / az időt bánatos fák falják / fuldokolva a levegőt”.

Az *Első életem* utolsó ciklusa – a találó című *Idegen érzés* – direktebb újraírásokat, rájátszásokat tartalmaz, és sokkal látványosabban figyelhető meg bennük a párbeszédbe vont költői hagyomány, mint a kötet megelőző darabjaiban, amelyek úgyszintén számos allúzióval, nem szó szerint intertextuális utalással élnek (Babits, Kosztolányi, József Attila, Radnóti hatása végig érezhető). S bár a cikluscímeket adó versben láb-jegyzet igazítja el az olvasót a nehezebben föl-fejthető szálakat illetően (Rilke, Eliot), a W. S. kerti széke, a *Szeptemberi átirat*, a groteszken játékos ajánlásával a halott költőbarátra, Körmendi Lajosra emlékező *Neked szántam*, a *Miskolcon járt az ősz*, vagy a J. A. a *Dunánál* egyértelműen jelzi, milyen irányból érkeznek a versek alakulását, felépítését meghatározó áramok. Egy pár szó erejéig ez utóbbinál maradva: a József Attila-olvasás leképeződése ez a szonett („a rakodópart alsó kövén ült”), mely nem csupán a *Dunánál* akkordjait zengi, de a

Fecske Csaba: *Első életem*, Bibo Kiadó, Miskolc, 2006

Születésnapomra helyzetdalának merengő, számvető („bár magas volt a vízállás sekély / a kék”), illetve az *Altató* halál közeli élményét sugalló költőjét is fölidézi („sajnos a kabát is szakad tovább”). Mindezt úgy, hogy a „félíg székely vagy tán egészen az” költőelődre vonatkoztatott olvasói előfeltételezést vagy tapasztalatot („szétesett világot örökölt ő”) felülírja a József Attila-olvasás versbe foglalt eredménye, amely ellentétes módon épp a (költői) világ szétszalazhatatlanságára, összefonottságára mutat rá. A ciklus – így a kötet – utolsó verse, a „hajnali részeg” zavarodottságot imitáló *Kótyagosan* ugyanezen az úton halad tovább, majd érkezik meg, egy szövegben mutatva föl a verseskönyv általános jellemzőit: a központozás hiányából fakadó jelentésátcsapásokat, jelentéscsúszásokat, ily módon a versek mindenkori üzenetének képlekenységét; a jellemző motívumokat, mint amilyenek például a hanghatások („nem a villamos lehet csak a fülem cseng”), „roppant hangos kovácsműhely a koponyám”), az emlékezés („fölizzik valami távoli emlék sejtelem”) vagy a madárra, repülésre tett utalás („hol hagyhattam / el a szárnyamat”). Ez utóbbi egyben az elmúlás, még pontosabban a felnővésen keresztül érzékeltetett elmúlás, az önmagának idegenné lett *én* rezignációja felé mozdítja el a verset („vajon én vagyok aki oly nehezen méri / lépteit”), pátoszméntesen aknázza ki egyúttal a külvilággal, a társadalommal kiépített kapcsolatok törékenységet, sebezhetőségét is („akivel söröztem / [...] nem tudom ki volt”) – hogy a végén a mesevilágból származtatható képpel ne csupán megelőlegezze, végre is hajtsa a régóta várt, elkerülhetetlen exodust, egyszersmind a könyvből, annak melankolikus atmoszférájából kilépést is: „mint anyóka a rőzsét cipelem magam haza / miközben lecsúszik rólam az éjszaka”.

KISS LÁSZLÓ

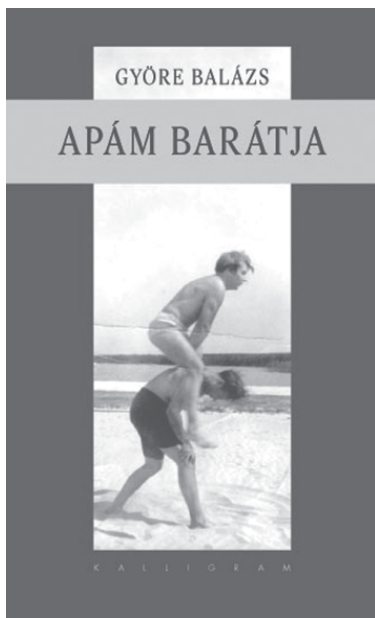
Az író, aki ott sem volt

Regény, aminek alaptétele a hiány. Az el nem mondott családi anekdoták, rejtegetett gondolatok és érintések katalógusa. Pontos, szenvtelen leírás, ítélet indulat nélkül. Györe Balázs új kötetével mintha bezárna egy ajtót, amit annak idején a *Halottak apjával* nyitott meg önmaga és az olvasók előtt – mögötte emlékek, jegyzetek, elgurult kabátgombok; egy polgári otthon várakozó csendje. Az *Apám barátja* egyszerre epilógus és autonóm mű, s talán utolsó variáció egy néma témára, a férfi-kapcsolatok történetére. A szerző tárgyyszerűen beszél apjához, Györe Pálhoz fűződő viszonyáról, valamint az apa és a régi munkatárs, Berecz Lajos között kialakult barátságról – nem jobbít és nem közelít, meghagyja lebegésükben vagy súlyukban a kiejtett szavakat. Hitvallása – „Tudom, amit tudok. És nem tudom, amit nem tudok.” – hideg öndefiníció: az író megköti kezeit, az ember elismeri kicsiségét az isteni „Vágyok, ami vagyok”-kijelentéssel szemben.

Györe Balázs könyve nem a klasszikus értelemben vett családrege, inkább tekinthető párhuzamos monológok gyűjteményének, melyben külön emlékezik apa, fiú és barát – elválasztja őket az idő, az érzelmi és fizikai távolság. A Györe Pál naplójegyzetei köré épülő, szervesülő könyv emellett lehetne intim jelentésgyűjtemény is: hiszen ez a három férfi azért megfigyeli egymást és viszonyait, leírásaik pedig összeolvasva érvényesek igazán. Györe Ottliktól „örökölt” pontossága, személyesen is üres narratívája lehetővé teszi, hogy az *Apám barátja* hármaskönyv maradjon, három szabadon gondolkodó ember hagyatéka, nem pedig alanyi próza, magánirodalom.

A szinte bejegyzésenként, cetlinként összefűzött regény eseménytelen, történései családiásan hétköznapiak. Szinte érezhető a lassú folyamat, ahogy keddekből, szerdákból, hártavékonyaság napokból egymásra rétegződik közel ötven év, három férfi élete. Kirándulások a budai hegyekben, közös munkahely-változtatás, kórházi beutaló, csendes ebédek a Kavics utcai lakásban – ennyi volna az egész, ez lenne a barátság? Rojtosodó gallér, leszakadt kabátgombok, a fiókban szaporodó jegyzetek jelzik csak az idő múlását, s az ember nem érti, hol itt a trükk, hogy válik majd mindez többé, mint ami látható, mint ami

jelen van, unalmasan. Mégis érezhető a titok jelenléte, átjárja a családi kapcsolatokat, s a Györe Pál és Berecz Lajos közötti felemás, furcsa barátságot is. Milyen kutatómunkát folytatott a két férfi az ötvenes évek elején az Optikai Kutató Laboratórium szakkönyvtárában? Miért nem beszélt erről fiának az öreg Györe, s általában, miért tartott fent érezhető távolságot még a legközelebbi hozzátartozóival szemben is? Hasonló kérdések merülnek fel Berecz Lajos, e szelíd, konfliktuskerülő ember személyével kapcsolatban, akinek vélhetően magasabb politikai körökkel is lehettek kapcsolatai, s aki időről időre felbukkant a hárshegyi szanatórium épületében – hol látogatóként, hol ápoltként. Mi tartotta együtt ezt a két, természetében, gondolkodásmódjában olyannyira különböző embert a halálig? Györe Pál levelekbe temetkező szenvedélyessége,

Györe Balázs: *Apám barátja*, Kalligram, Pozsony, 2006

Berecz Lajos lassúsága és csendje olyan titkokat alkotnak, aminek páncélját sem Györe Balázs, sem az olvasó nem tudja nehézség nélkül feltörni.

„Volt ezekben a férfiakban valami elpusztíthatatlan. Valami csökönyösség. Változatlanosság. Egyformaság? Mozdíthatatlanság. Mozdíthatatlanság. Egyformaság? Mozdíthatatlanság. Nem láttam apám barátját lefogva, soványan, zörgő csontokkal. Gyerekkoráról semmit sem tudok. Nem láttam róla diákkori fényképet. Iskolái? Zongoraórák? Apja szigora? Hatása? Mások hatása?” Talán senki sem fog már válaszolni ezekre a puhatolódozó kérdésekre; hiszen csak a nekünk szabottat tudhatjuk – azt viszont maradéktalanul tudnunk kell. Györe Pál felismerte ezt a kötelességet – s bár jóformán benne élt a leírás, a feljegyzés kényszere, mégsem vált nála valódi alkotó munkává. Írt, füzetlapokra, könyvtári katalóguscédulákra, „titkos” naplóba, hogy aztán sorait fia vegyítse el majd a sajátjaival, mint port a porral, hamut hamuval, így végezvén el saját gyász munkáját.

Györe Balázs nagy gondossággal készíti el a két barát portréját, képei valahogy mégis vonástalanok – talán mert ilyenkor nem is az arcokat, inkább a rajtuk váltakozó fény- és árnyjátékot, a körük feszülő, hol levegős, hol sűrű teret formálja meg. Ahogy a szerző fogalmaz: „Megpróbálok emléket állítani ezeknek a férfiaknak. Kabátokból, elszakadt belésekből, elgurult gombokból, foltokból, cetlikből, pántokból, svájccsapkából és kalapokból emelem ezt az emlékművet. Szövegetek, rétegeket (...) rakok egymásra. Próbálnám kiszellőztetni őket, hogy ne legyen szaguk. Testszaguk.” Melegük, közelségük, folytathatnánk a sort – Györe mindent megtesz, hogy hitelesítse, és egyben elválassa hőseit, tőlünk és magától, mintha félne a találkozás erejétől. Valóban ennyire idegenek lettek volna ezek a férfiak?

Megismerhetők-e egyáltalán?

Az *Apám barátja* egyfajta negatív leltár. Hiányoznak belőle a hősök. Hiányzik belőle maga az író, aki bár minden eseményben részt vett, mindent látott – mégis, mintha ott sem lett volna.

Györe Balázs outsider. Hűvössége nem elutasítás és nem kihívás, éppen csak biztonságot jelent – a távolság nem szépit meg, de veszélytelenné tesz. Ezért szívszorító, amikor egyszer csak felszínre robbannak a régen elfojtott érzelmek – mikor az író apjával álmodik, és sírva öleli az elveszettnek hitt, szemüveges, fáradt öregembert. Öleli, mint életében, a valóságban soha. Aztán jöhet újra a megfontolt csend, s ő tovább piszmog a dokumentációként szolgáló képeslapokkal és cédulákkal. A kívülről számára nem jelent szabadságot, mint ahogy nem jelentett az apa számára sem. Ahogy Györe Pál naplójában írta: „Az outsider: az önmagát kérdező ember. S legfontosabb kérdései válaszolatlanul maradnak.”

Györe apán és baráton, meta-valóságokon keresztül kérdez. Információi, napra pontosan datált jelenetei nem megvilágosítanak, csak újabb titkokat hívnak elő: az idő nála nem stabilitást adó váz, hanem a lehetséges köpönyege – és minden kérdés, legyen túpontos vagy szenvedélyes, csupán ezt a köpenyt érheti el. Ő azonban újra és újra nekirugaszkodik. Tiszta, száraz leírásai, az apától átemelt naplórészletek és Berecz Lajos időnkénti kiegészítő sorai, mint héjak illeszkednek lassan össze, s együtt növekedve hozzák létre az *Apám barátja*nak hagymaszervezetét – az építményt, melynek legbelső rétege mögött a sötétség várakozik. Az apró cetlikre, katalóguscédulákra vetett mondatok, lejegyzett dátumok és helyszínek mind e felé az utolsó kéreg felé simulnak. Alatta új kérdés vár? Végső titok? Nem tudjuk, amit nem tudhatunk.

„A biztosról, önmagunk biztonságáról nem beszélhetünk. A szív nem a könnyűt választja, hanem a könnyeket. Félrevezetés? Nyitott sír a torok? Álnokság? Kígyó mérge a szájon? (...) Hány bőrt kell még lehúznom rólad, apám! Egyetlen igazi férfitrokonom, te! Halott! Fölém magasodsz.”

KONCZ TAMÁS

Eposzi színezet nélkül

Az elbeszélő próza egyik legnagyobb kihívása a sorsfordító jelennek, valamint a közelmúlt történelmi és politikai szempontból is fontos történéseinek műbe foglalása, mert erre nincs se útmutatója, se mintája, ritkán sikerül műként is hiteles világot létrehozni a mából, vagy akár az egy-két évtizeddel korábbi eseményekből, ehhez inkább a dokumentáló szociográfia vagy a megjelenítő dráma nyújt lehetőséget. Onagy Zoltánra nyúlt az időben, s a fél évszázad már tulajdonképpen „epikai távolságnak” számít, ugyanakkor az 1956-os események emberi és társadalmi feldolgozatlan-sága, évtizedeken át tartó politikai lefojtása következtében még mindig nem képződött meg az a történelmi és epikai távlat, ami lehetővé tenné a forradalomról szóló hiteles szépirodalmi számvetést, különösen ha az epikai koncepció a történet hitelességével kívánja növelni az elbeszélés hitelét, és megtörtént eseményeket, meg azok valós résztvevőit jeleníti meg, így Onagy regényében is akár a banalizálástól a túlheroizálásig csúszhatott volna az elbeszélés tónusa. A csapdákat és buktatókat elkerülve mégis sikerült megtalálnia azt a távolságot és azt a látószöveget, amelyből hitelesen, tárgyilagosan, ugyanakkor átélte személyességgel, érintettségét kiemelve jeleníthette meg az ötven évvel korábbi történeteket, az események „valós”, de mégis fiktív szereplőivel együtt.

Ennek eléréséhez voltaképpen két út közül választhatott: vagy annyira eltávolodik témájától, hogy az elbeszélhetővé váljon, tehát valamiféle objektívizálásra, szenvedélytelenségre tegyen kísérletet, vagy annyira ráközelít, hogy a szubjektivitása, bennelevősége adja meg látószövegének narratív hitelét. Onagy nem választott, hanem egyszerre indult el mindkét úton, és eljutott a közelmúlt elbeszélő megidézésének egyik, lényegében nagyon egyszerű eljárásához, amivel regényként kiválóan működő epikai térséget hozott létre. Az emlékező higgadságát, tárgy-szerűségét a fél évszázadnyi eltávolodás indokolja, a jelen idejű (ami tulajdonképpen a múlt idejű, ötven évvel korábbi, csak az emlékezés nyomán jelenidejűsített) énjének szerelmes hevületét pedig tizenkilenc éves kora, és szerelmével való összeköltözésének mámore

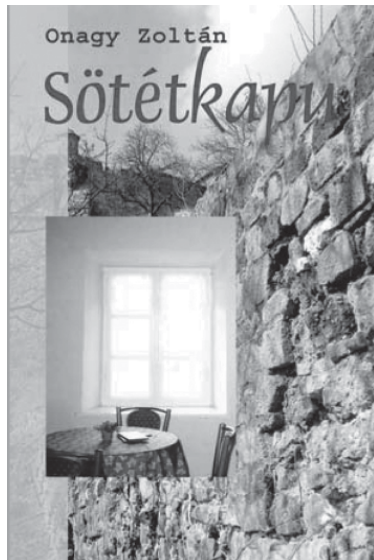
magyarázza, miközben mindkét szálamon átüt az elbeszélő racionalis gondolatmenete, a rezonőr némi maliciától sem mentes fölszabadító ironiája, ami nélkül aligha lehetett volna ezt a kisregényt megírni.

A megjelenített pár perc alatt bejárható, az emigrációból ötven esztendő múltával az esztergomi Bazilikához, illetve a sortűz helyszínéhez, a Sötétkapuhoz visszatérő férfi pár órát tölt csupán a városban, miközben két, fél évszázaddal korábbi nap eseményeit idézi fel. Összesen három nap, párszáz méter, három ember, két árva fiútestvér, és a fiatalabbik szerelme, Anna egybefonódó története – ennyi a kisregény leszűkített dimenziója, amiben a közeli fókuszálás nyomán megannyi részlet szemléletes megjelenítésére nyílik mód. A részletábrázolás különösen a kisregény szerelmi drámájának szálára jellemző, a sortűz konkrétumait többszörös áttétellel tartja távol magától az elbeszélő: ő nincs benne a történetekben, illetve csupán belecsöppent, sodródik benne, de a legfontosabbakat nem saját szemével látja – a szemtanú a már megtörténteiről számolnak be a két fiatalnak, majd ezt az elsődleges elbeszélést idézi fel saját narratív eszközeivel a történet hazalátogató férfit. Onagy közben arra is ügyel, hogy olvasóját emlékeztesse az elbeszélés regényszerűségére: a fejezetcímekben baljós gyakorisággal szereplő „utolsó” szó és az egyéb, többé-kevésbé rejtett utalások előrevetítik a tragikus végkifejletet.

Az Európa, sőt a világ felé üzenő változásokról – a változások igényéről – szóló műben a Bazilika a változatlanosság megtestesülése, az a hely, ahonnan el lehet indulni a múlt és az elbeszélő korábbi énjének keserű hangú megidézésében. Az elindulást segítő két bevezető fejezet után a harmadikban szinte észrevétlenül harmadikból első személyűre vált az elbeszélés, előbb bekezdésenként változik az én és az ő, ami tulajdonképpen ugyanazon személy egybemosódó beszédmódja, az én a fiatalember belső láttatású elbeszélése, az ő pedig az emlékező jelenének

külső bemutatása, majd a két szólammal jelzett jelen- és múltidejű közlés mondatonként, sőt, mondatokon belül is erősíti egymást, miközben a mindentudó elbeszélő jelenléte is nyomatékosul, például így: „Gyere, mondom Annának, gondolja a férfi...”

A férfi, aki tizenkilenc éves volt 1956-ban, aki a Sötétkapunál eldördült sortűzben elvesztette bátyját, szerelmét pedig egy vaktában tüzelő ávós kaszálta le, semmivel se kötődött a forradalomhoz, még csak nem is politizált, egyszerűen csak törtétek körüllötte a dolgok, miközben minden erejével azon volt, hogy megfelelő otthon teremtsen szerelmének. Így kívülről látható a történeteket, minél fogva megidéző emlékezése során érzéketlenül jeleníti meg azokat az erőket, lendületeket, amelyek mozgásba hozzák, irányítják és lelkesítik a tömeget. Jó

Onagy Zoltán: *Sötétkapu*, Pont Kiadó, Bp., 2006

alkalma nyílik erre az elbeszélőnek, hiszen annak ellenére, hogy maga is a forradalmi lázban tűnő tömeggel együtt, és a tömegben külön is mozog, kívülről szemléli azt, mert nem a fölönulós falkaszelleme tüzei, hanem az otthonteremtés boldog izgalma, s erre még rájátszik az elbeszélői távolság: valószínű, hogy az 1956-ban tizenkilencedik évében járó fiúnak a tömeget motiváló és manipuláló jelszavak, szónoklatok, gesztusok és történetek irracionális voltát feltáró gondolataiban a városba visszatérő, hatvankilenc esztendő férfi tapasztalata és racionalitása visszhangzik, aki ugyan tudja, hogy életének legfontosabb napjait a forradalom alatt élte, ennek ellenére képtelen azonosulni a forradalmárokkal, s ugyanígy képtelen feldolgozni a hatalomnak azt a gögös fölényét, amivel tankokat küld az emberekre és válogatás nélkül lövi a fegyvertelen tömeget, s végső soron azt, hogy a hatalom és a politika nem valami imaginárius képződmény, hanem kökemény realitás, ami kíméletlenül zúzza szét családi életét, érzelmi világát, őt magát, végérvényesen, amiért nincs miért idehaza maradnia.

Vele szemben Anna nemcsak fizikailag, hanem lélekben is a tömeg része kíván lenni, de ő sem azért, hogy együtt „végleg kipicsázzák a ruszkit”, hanem mert érzi, fordul a világ, és nem akar lemaradni a történet egyetlen percéről sem. A mozgás ténye fontosabb számára, mint maga a cél, amire irányul. A két szerelmes fiatal akaratlanul, legálábbis minden forradalmi szándék nélkül sodródik bele a forradalomba, a rendszer pedig, ami ellen tulajdonképpen semmit se követek el, a legkegyetlenebbül megbünteti őket, Annának az életét, a fiúnak a szerelmét, a bátyját és a jelenét veszi el.

A kisregény hármuk sorsán keresztül mondja el 1956 októberének esztendő történetét, pártoszméntesen, eposzi színezet nélkül, de drámai megjelenítő erővel, bravúros részletekkel hitelesített mikrotörténetek fűzében.

FEKETE J. JÓZSEF

A legutóbb megjelent négy, Ottlik műveivel foglalkozó könyv – *Ottlik-veda*, Korda Eszter, Sümegi István könyve, valamint a továbbiakban vizsgált kötet – egyértelműen jelzi az Ottlik-recepció új korszakát, melyben egyensúlyba kerülhet az Ottlikot övező kultikus áhítat és a műközpontú szöveg-vizsgálat szemlélete.

„Ez a könyv, lapról lapra érzi az ember, úgy nőtt években át” (Próza, 206.) bizonyítja könyvében Fűzfa, mivel írásának tárgya az *Iskola* a határon hálózatos szövegépítkezése. Emellett többször is szerephez jut az Ottlik-kultusz és -recepció története (a kötet utolsó része, a *Függelék* ezzel foglalkozik 237–265.), ami nem véletlen, hiszen a könyv szerzője e kultusz talán legelhivatottabb gondozója napjainkban. Ahogy ő is mondja *Előszavában*: „...a közzei-szombathelyi Ottlik-kultusz felépítésén és megerősítésén fáradoztunk.” (7.). Ennek főbb eredménye az emléktábla a közzei iskola falán 1999-ben, az *Iskola* felolvasása három napon keresztül 2004-ben, illetve a közzei Ottlik-kiállítás 2005-ben. Emellett megalakulóban van az Ottlik Intézet, melynek célja a tudományos kutatás és kultuszápolás lenne, valamint a genetikus kiadás elkészítése, mely az összes szövegváltozatot tartalmazná. A könyv célkitűzése is ezzel függ össze: „...elméleti bevezetése szeretne lenni egy olyan, későbbi elemzésnek, amely majd az Iskola feltáró »gyakorlati« jellegű hipertextuális vizsgálatát végzi el, illetve amely alapja lehet egy, a szöveg minden keletkezésállapotát egyenrangúan és három dimenzióban interpretáló, vagyis genetikus, digitális, kritikai szövegkiadásnak.” (25.).

Hatalmas tudanyagot fog át Fűzfa könyve; rengeteg a felhasznált irodalom, illetve lábjegyzet, melyek egymással szövevényes utalásrendszert alkotnak, ezzel is modellálva az *Iskola* írásmódját. A szövegben fő szerepe az idézeteknek van; a szerző áttekinti nemcsak a teljes Ottlik-recepciót, hanem a kötődő irodalomelméleti szakirodalmat is. Így a könyv egyik fő erénye a filológiai alaposság, valamint az (irodalom)tudományos szemlélet.

A könyv középpontjában az *Iskola* a határon áll, melyet a szerző a könyv első részében a magyar irodalmi hagyományban helyez el. A magyar próza fejlődését végigkövetve megállapítja; az *Iskola* alkalmas arra, hogy „betöltse a »hiányzó« modern nagyregegy szerepét a

Az Ottlik-irodalom szintézise

magyar irodalmi hagyományban: a másodmodernség és a posztmodernség közötti években a szocialista realizmussal bibelődő magyar irodalom ...történetében.” (34.). Ezáltal csatlakozik a szakirodalom azon nézetéhez, hogy Ottlik közvetítő szerepű a magyar irodalomtörténetben. A könyv ezen részének (illetve a könyv nagy részének) egyik fő módszere az összehasonlítás. Az *Iskolával* összevetett regények, például Kazinczy *Fogságom naplója* (59–63.), Závada *Jadviga párnája* (131.), Kertész *Sorstalanság* (67–68.), Marquez *Száz év magány* című műve (165–167.). A szerző rámutat, hogy a prózai hagyomány mely irányai hatottak Ottlik művészetére: a magyar klasszicizmustól a kazinczyi etikát, fegyelmezettséget öröklő; szentimentalizmus és romantika ízléseszménye főként néhány novellában fedezhető fel, a romantikával az *Iskola* műfajválasztása (nevelődés-, fejlődésregény) hozható kapcsolatba, a modernség pedig a több nézőpontú narrációban fedezhető fel. Mivel az *Iskola* történetek halmaza, őri az anekdotikus próza-hagyományt is, a visszaemlékezés szerepe pedig az emlékirat-irodalommal hozza összefüggésbe.

A könyv második része az *Iskola* a határon poétikájának főbb vonásait tárja fel (mint a műfaj, nyelvfelfogás, kompozíció, narratív szintek, szimbólumok). Ennek a fejezetnek a célja, hogy már a fő tézis, a hipertextualitás felé vezesse a befogadót. Ezért már nemcsak az *Iskoláról* esik szó; a hálózatos szövegképzés egyfajta bizonyítékaként a *Továbbélők*, *Iskola* és *Buda* című regényeket mint egységes szövegépítményt mutatja be. A három regény gerezdszerűen egymásra épülő szerkezetét – mely már posztmodern jegyek tekinthető (113.) – ábrázolja is (134.).

A könyv harmadik fejezete tartalmazza a szerző fő tézisének összegzését: a hipertextualitást, hálózatszerűséget vizsgálja, a *Továbbélőket*, *Iskolát*, *Budát* egy regény rétegződéseinek tekintve. Balassa Péter szavaival élve, az *Iskolára* vonatkoztatva tehát ez a következőképpen érthető: „E műben... semmi sem vizsgálható önmagában, mert különválaszthatatlanok az

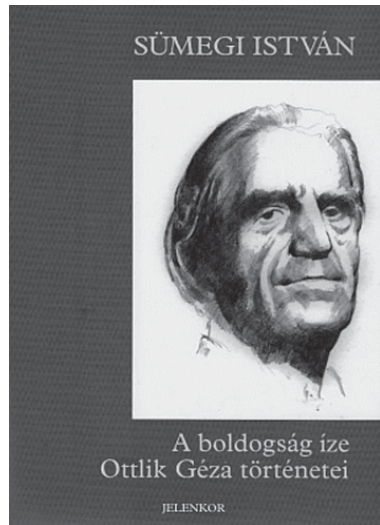
elemei, minden kontextuális, minden hálószerűen komponált.” („...Az végeknél...” 261.) A szerző elképzelése szerint Ottlik szövegeinek alapvető szövegszervező elve ez, és nemcsak az *Iskola* szövegén belül, hanem a különböző szövegek közt is fennáll. Ezt bizonyítja az összesség is, a *Továbbélők*, mely nem tartalmazza a kettős narrációt, sem a szimbolikus és példázatrétegeket. Erre a történetgerincet épült rá burokként aztán a műegész; az *Iskolának* nemcsak a *Továbbélők*, hanem a *Buda* felé is „csápjai” nyúlnak, hipertextes ugrópontjai vannak (108.). Az utolsó regény így már az *Iskola* vizsgálatánál rendre előtűnik, de szorosan véve, e művel sajnos csak érintőlegesen, tíz lap erejéig foglalkozik Fűzfa, akkor is inkább a befogadástörténetre fókuszálva (A *Buda első évtizede: a posztmodern szövegképzés kiteljesítése felé – a kétpólusú recepció hullámverése közt?* fejezet).

Fűzfa Balázs: „...sem azé, aki fut...”, Argumentum Kiadó, Bp., 2006

Világlátás és élettörténet

szívesen vagyok –, hogy most talán olyasmit csinálok, aminek legalább némi praktikus értelme is van.” Lényeges, hogy a szerző az Ottlik-kultusz eredetileg generáló centrumát, az *Iskola* a határon, bár kiemelten kezeli, mégsem helyezi aránytalanul a többi Ottlik-mű fölé. Maga a Sümegi-kötet öt nagyobb egységre oszlik, melyből csak az utolsó kettő foglalkozik külön és kizárólagosan Ottlik két legnagyobb regényével, az *Iskola* a határonnal és a *Budával*. A megelőző három rész az írói világkép megközelíthetőségét, a novellák világlátását, illetve azt a gondolati háttérrel próbálja meg rekonstruálni, amelyet Ottlik Géza regényelméleti megnyilatkozásai – előadás, beszélgetés, kéziratban maradt fejtegetés – alapján a további elemzéseikhez is felhasznál Sümegi István. Kiindulópontja, ahogy a szerző fogalmaz, „Ottlik munkáit egy önletrajzi tér részeként” szemlélni, s műveit ennek jegyében elrendezni és újraolvasni.

Sümegi István: *A boldogság íze. Ottlik Géza története*, Jelenkor kiadó, Pécs, 2006

Azt gondolom, az irodalmi művekhez alapvetően háromféle módon viszonyulhatunk. Olvasással, kultusszal és kánonnal. Ezek a módozatok a művekhez és rajtuk keresztül a szerepszerűségében és empirikus lényében felfogott íróhoz is mindenféle kombinációkban és időbeli egymásra következésben járulhatnak, kialakítva a legkülönfélébb viszonyokat

Így a 20. századi irodalomban is az olvasás, kánon és kultusz a legkülönfélébb variációkban tűnt föl, elég, ha csak néhány író és művet említek: Rejtő Jenő alkotásait kezdettől fogva sokan és szívesen olvassák a mai napig, ennek nyomán kultusz is alakult ki művei és személye körül, azonban az irodalmi kánonba ehhez képest csak meglehetősen későn került be. Ezzel szemben akadnak olyan szerzők is, akik hamar részei lettek a kánonnak, mégis, ahogyan jelenünkhöz közeliedünk, úgy fogyatkoznak olvasóik, és egynéhány elszánt irodalomtörténész kivéve talán szinte senki nem olvassa ma már őket. Vannak aztán olyan alkotások is, amelyek sokáig az olvasói világ periferiáján maradtak, és egy szűkebb kör által kialakított kultusz tette őket szélesebb körben is olvasottá, majd a kánon részévé. Véleményem szerint ide tartozik többek között Hamvas Béla vagy Ottlik Géza személye és írásművészete is.

A probléma az utóbbi esetet példázó írókkal és műveikkel az, hogy egy idő után kultusz és olvasás szétválaszthatatlanul összefonódik, valamifajta kötelező áhítat kényszere lengi körül őket, így ez viszont sajnos az olvasás, mint szabad és független tevékenység ellen hat, amit fentebbi szerzők művei pedig igen megérdemelnek. A lehetőség ilyenkor egy kutató számára – aki olvasni is akar, nem csupán egy kultuszt művelni – az, hogy valamiképpen új szemszögből próbáljon meg közelíteni szerzőhöz, műhöz, a kultikussá tett olvasás terén kívül próbáljon meg magának pozíciót találni.

Úgy tűnik, ez utóbbi törekvés jegyében született Sümegi István: *A boldogság íze. Ottlik Géza története* című kötet is. Mint némi öniróniával jegyzi meg a Bevezetésben: „Megvallom, a könyvön dolgozva jó érzéssel töltött el engem, a hasznavehetetlen filozófust – ami egyébként

Fűzfa Balázs kötete egy már kanonizált művet vizsgál a hipertextualitás új szempontja szerint, mégis a szövegvizsgálat módszerében érezhetünk némi hiányosságot. A szerző téziseit nem a mű(vek) elemzésével, hanem közvetetten, szakirodalmi szövegek idézésével próbálja igazolni. Összegyűjt az irodalomból minden olyan állítást, ami Ottlik művének hálózatosságára utal, de magát a művet igen kevésbé vizsgálja. Ez oda vezet, hogy állításai nem igazán eredetiek, hiszen tulajdonképpen a szakirodalom eddigi konklúzióinak ad új nevet. Ennek valószínűleg a már idézett célkitűzés a magyarázata; tehát, hogy ez a könyv „csak” bevezetése egy valódi szöveganalízisnek (*(Hipo)tézisek*, 25.). De még e magyarázat ellenére is maradhat bennünk hiányérzet. A könyv szerepe így a szintézis; összeegyezteti az Ottlik-kritika állításait, majd ezeket magasabb szintre emelve új névvel látja el őket – a hipertextualitással. Ennek elméleti háttérét azonban igen kevésbé tárja fel.

A könyv erényei a tudományos alaposság, a szakirodalmak számbavétele és összefoglalása. Az Ottlik-kritikában jártas olvasó számára azonban kevésbé tud újat mondani, a laikus érdeklődők viszont teljes képet kaphatnak a szakirodalom állításairól. A recepció elmozdulását mutatja, hogy a kultuszmű mellett Fűzfa munkája az eddig leértékelt *Budával* is foglalkozik, kimutatva a két mű szoros összefüggéseit, ezáltal a fő mű mellé emelve az utolsó regényt és meghaladva az Ottlikra vonatkozó „egykönyves szerző” szakirodalmi megállapítást. További érdeme a könyvnek az Ottlik-kultusz eredményeinek, mai alakulásának részletes bemutatása, valamint hogy felhívja a figyelmet a kritikai kiadás szükségességére. Így nem utolsó szempont az sem, hogy a könyvben felvetett kérdések további kutatásokat generálnak leginkább Ottlik műveinek kiadása tekintetében.

HERMÁNYI GABRIELLA

sorseseemény című könyvének egyik alapvető gondolata fontos szerepet játszik Sümegi megközelítésének megalapozásában is, értve ez alatt a sorseseeménynek az élettörténet újraírására gyakorolt meghatározó mivoltát.

Az ottliki világszemléletnek a szövegek alapján megkísérelt rekonstruálása során Sümegi meggyőző magyarázattal tud szolgálni a két nagy regény (az *Iskola* a határon és a *Buda*) felépítésének sajátos vonására, szereplőinek, történetvezetésének különös megoldásaira. Ezen túlmenően a sokak által nagy várakozással fogadott, de legalább ekkora csalódással sikertelen, befejezetlen műnek elkönyvelt *Buda* című regényt is be tudja illeszteni az életmű egészébe, sőt, imponáló és bonyolult szerkezeti felépítést is rendel hozzá. Sümegi István egyik legjelentősebb eredményének azt találom, hogy a *Budát* tárgyaló fejezet után nem lesz kétséges, ennek a műnek az elemzése mintegy utólagosan át is rendezi az életmű olvasását, és előtérbe helyezi annak szerzője élettörténete és életszemlélete felőli megközelítését.

Mint említettem, Sümegi tanulmánykötetének bírálható pontjai is egy helyről fakadnak értékeivel. Az méltánylandó, hogy nem takarózik megfellebbezhetetlen tekintélyekkel, de azért nem ártott volna, ha kicsit részletesebben is belemegy a narratív identitás problémakörének vizsgálatába, a Tengelyi-műnek is alapul szolgáló Paul Ricoeur vonatkozó írásai alapján. De ennek a kérdéskörnek egyébként is igen kiterjedt irodalma van, és a választott téma megkívánta volna ennek figyelembevételét. A másik probléma az, hogy Sümegi gondolati konstrukciókként értelmezett művek gondolati rekonstrukciójára vállalkozik, és ennek során mintha elfelejtkezne arról, hogy ezek a szövegek elsősorban esztétikai képződmények, amelyek minden értelmezési kísérleten túl megőriznek valamit érzéki ellenállásukból, mely utóbbi nélkülözhetetlen ahhoz, amit úgy hívunk: esztétikai tapasztalat.

MÁRFAI MOLNÁR LÁSZLÓ

Színházaink repertoárját végignézve a kötelező opuszokon kívül csak nagyritkán bukkanunk valódi újdonságra. A gyakori színházbajárónak az a benyomása támad, hogy évről évre ugyanaz az ötven színdarab kering körbe-körbe az országban. Érdemes lenne tüzetes vizsgálat alá vetni ezt a magától (?) kialakult kánont, itt csupán néhány gondolatra jut hely. A sok átfedésnek több lehetséges oka van: Shakespeare, Csehov, Molière vagy Brecht tananyag, kötelező olvasmány, gyakorlatilag bármilyen mennyiségben eladhatók, és feltehetőleg igény is van rájuk. A színháznak e téren küldetést is teljesítenie kell: az új generációkat meg kell ismertetni a régmúlt klasszikusaival. (Hacsak nem túlságosan radikális előadásról van szó, melyet egy-egy vidéki nagyváros közönsége már nem néz jó szemmel. Sokak számára a Kurázi mamát szekér nélkül játszani felér egy főbűn elkövetésével.) A félmúlt szerzőivel és a kortársakkal egészen más a helyzet. Míg a magyar szerzők az utóbbi években különböző pályázatoknak köszönhetően előtérbe kerültek (főleg a fővárosban, de vidéken is látni némi fellendülést, például Egressy Zoltán, Háy János és mások kapcsán), a külföldiekkel minden esetben biztosra mennek a direktorok. A rapszodikus magyar befogadói szokásokat igyekeznek – vegyes sikerrel – megzabolázni, amikor külföldön évek óta sikerrel futó vagy tőlünk pár száz kilométerre valamiért éppen nagyon divatos darabokat tűznek műsorra. Kevesen kockáztatnak annyit, mint az előző évadban Bodolay Géza, aki Kecskeméten a trendi német darabgyáros Schimmelpfennignek olyan darabját fordította és rendezte, mely néhány hónappal korábban jelent meg először nyomtatásban. A szegedi közsínház most egy hónap eltéréssel egy halott meg egy élő klasszikust mutatott be. Érdemes őket fővárosi „párjaikkal” együtt látni: Molière Tartuffe-jét a budapesti Nemzeti, Koljada Murlin Murlóját az Örkeny Színház játssza (ez utóbbról I. Darvasi Ferenc írását a 2006. novemberi Irodalmi Jelenben). A jelen írás kizárólag a két szegedi premierre összpontosít.

Tartuffe a szektából

Hargitai Iván a szegedi kisszínházban lendületes, ám nem egyenletes színvonalú Tartuffe-előadást rendezett. Nála a címszereplő Tartuffe csupán másodhegedűs Orgon mellett. Az alamuszi macska aztán persze itt is nagyot ugrik, s annak ellenére, hogy – szemben például Alföldi budapesti előadásával – szöveg szerint ugyan bekövetkezik a boldognak szánt befejezés, a néző gyomra mégis összeszorul a zárlatot látva. Molière vígjátéka többek között azért izgalmas a még oly radikális rendezői színház számára is

Tartuffe

Párhuzamos történetek

Két bemutató a Szegedi Nemzeti Színházban

(2007 nyarán Salzburgban például majd Luk Perceval rendezi, három másik Molière-darabbal egybefűzve), mert a színházcsináló éppen itt, a fináléban egyedülálló lehetőséget kap arra, hogy kinyilvánítsa személyes véleményét a történetekről. Hargitai megoldása nem éppen elvetendő, mégsem teljesen meggyőző. Miután Tartuffe kínosan lelepleződik, mindenkinek meg kellene könnyebbülni. Mégis érezni, hogy valamiféle kellemetlen feszültség továbbra is ott vibrál a levegőben. Molière szövegében Orgon zárószavaival a deus ex machinaként közbeavatkozó király kegyét dicséri, s a fiatalok nászára invitál. A szegedi színpadon tompán kong a patetikus szózat: a történetektől megviselt Orgon a szemünk előtt változik tehetetlen öregemberré. Elméje megbomlik e néhány sor elmondása közben. A zokogó Cléante leakasztja a keresztet a falról: világos, hogy már Orgon temetésére készíti elő. A tanácstalan családtagok kitémogatták a férfit, s Elmira a kapuból némán néz vissza a néhány órával korábban még úgy-ahogy boldognak mondható, mostanra kietlen házra.

Nemcsak a zárójelenet főszereplője Orgon. Székelyi József aprólékos, finomra hangolt gesztusokból építi fel a gyengeakarató családfő alakját. Korántsem együgyű fráter, kapaszkodása Tartuffe-be inkább kétségbeesett ragaszkodás az egyetlen normálisnak tűnő emberhez, akit a környezetében lát. Bár a szolgáló éppen felesége előző esti rosszuljáról számol be, ő nem szűnik révülni áhítattal lesni a még jó ideig távollévő Tartuffe ajtaját. Szemmel láthatóan már rég nem érdekli, mi folyik a házban, hiszen nem történhet semmi baj, amíg vele van ez a nagyszerű férfi. Tartuffe nem csak Orgon szívében látszik elfoglalni a legfontosabb helyet: a meghitt, gyertyafényes vacsora is neki dukál már, nem pedig a fiatal és szemrevaló feleségnek, Elmirának. A november közepi bemutaton az addig viszonylag egységes szövést előadás zökkent egyet, amikor hosszas késleltetés után Tartuffe végre a színpadra érkezett. Orgon előzetes jelzései alapján ugyanis karizmatikus vezetőnek, hipnotikus erejű férfinak sejtettem őt. Tévedtem: Megyeri Zoltán alakításából mindez nemigen derült ki. Tartuffe-jéről készséggel elhiszem, hogy a hús örömeit részesíti előnyben, ám nem éppen erőteljes karakter lévén az már korántsem világos, valójában mivel foghatta meg Orgont. (Bár jó ötlet, mégis kissé hosszúra nyúlik, amikor a férjének bizonyosságot kereső Elmira Tartuffe-nek egy reflektor által félmeteres nagyságúra növelt árnyékával cseveg.)

Vagy Tartuffe rendkívül ereje talán nem is önmagában, hanem egy mögötte álló titkos szervezetben rejlik? Szigorú, szürke öltönyének hajtokáján aranyból való feszület virít, ami az enyhén szólva nem bizalomkeltő külsővel párosulva az inkvizíció korára asszociálthatja a nézőt. Az már némi gyanúra adhat okot, hogy Tartuffe néma szolgálója ugyanilyen ruhában feszít. A valódi felismerés azonban csak a zárlatban jön el: az ötödik felvonásban szóról szóra ilyen egyenlőtényt (és valamilyen furcsa okból egyenparókat) viselő, kifejezéstelen tekintettel a semmibe bámuló titkosrendőrök csapata árasztja el a színt, akik érzéketlen robotként kapkodják össze Orgonék ingóságait. Tartuffe egy manapság oly divatos összeesküvés-elmélet egyik főkolompója (?) lenne ezek szerint, aki életszerűen dönti romba hiszékeny családok életét...

A szegedi előadás Vas István több mint fél évszázados verses fordítását használja. Az alkotók következetesen ragaszkodtak hozzá, a szövegen csupán néhány apróbb, az egészet koncentráltabbá tevő változtatást eszközölt a rendező és/vagy a színlapon fel nem tüntetett dramaturg

(főleg a Molière által is utólag az egészhez illesztett ötödik felvonásban történtek indokolható összevonások). Ennek hangsúlyozása azért lényeges, mert a rendezés mintha talán túlzott bizalommal viseltetne egyfelől a szöveg, másfelől a szegedi színészek iránt. A textus kétségkívül ma is jórészt friss, bár az olykor erőltetettnek ható rímpárok a mához közel helyezett cselekményben megmosolyogtatóak. A szétzilált szegedi társulat jelen állapotáról már bajosabb hasonlóan elfogadó szellemben nyilatkozni: a nagyszájú, a ház úrnőjeként viselkedő Dorine-nak (Szilágyi Annamária) és a túlérzékeny, az őt ért sérelmekre testével is folyton reagáló Damis-nak (Harsányi Attila) akadnak jó pillanatai, miközben a többiek jórészt képtelenek egymásra figyelve építkezni a színen. Pedig ebben a felfogásban éppen ez lenne a lényeg: a sodró tempójú, hatásos első rész fő erőssége a szöveget folytató és kiegészítő, aprólékosan kidolgozott mozdulatokban, a némán is sokatmondó pillantásokban rejlik. A lendület – legalábbis a bemutatón – a második felvonásra sajnálatos módon megfogyatkozott, néhány kifejezetten unalmas jelenetet is eredményezve.

Hargitai elképzelésének lényegi eleme, hogy bármelyikünkkel, akár most is megeshetne mindaz, ami a vígjátékban történik. Tervezői támogatták mindebben: Horgas Péter játéktere eklektikus elemekből építkezik. Sokféle asszociációt kelt a tágas, fehér és nyersfa színek uralta terem, melyben egymás mellett látható halkan csobogó szobaszőköktől és klassziczizáló boltív, ember nagyságú totemfigura és falba süllyesztett plazmatévé. Nagy Fruzsina jelmezei főleg a mai utcai viseletből merítenek (az ugyan nem világos, hogy a jó kislány Mariane miért öltözik úgy, mint egy rocker?). Kocsis László Szűnyognak a színlapon koreográfiaként való említése az ötödik felvonásban nyer értelmet az embergépekként mozgatott végrehajtók/rendőrök csapatának ténykedésekor. A szegedi Tartuffe korrekt, tisztességes, jól átgondolt előadás. A szikra, amittől igazán izgalmassá tudna válni, azonban hiányzik belőle.

Istentelenek

Ennél jóval több hibádzik egy másik szegedi bemutatóból. Az idén ötvenéves Nyikolaj Koljada egyik legtöbbet játszott darabja, a Murlin Murlo az utóbbi időben lassacskán beszívárgott a magyar színházi köztudatba. Az 1997-es kaposvári régvolt, a 2005-ös szabadkai feledhetetlen, majd a 2006. őszi Örkeny Színház-beli bemutató langyoska sikere után most Szegeden Székelyi József direktor rendezésében láthatják a nézők. A Kisszínház egész színpadát, s a nézőtér egy részét is újságpapírba bugyolálta a díszletért-jelmézért felelős Molnár Zsuzsa. Pannelfalanszter fojtogató légkörét igyekeztek átplántálni a felújítás során meglehetősen puccosra sikeredett épületbe. Az ablakokon is épp csak résnyire kilátni, gondos kezek azokat is hírlapokból tépett fecnikkel ragasztották le. Ahogy a szobanövény leveleit, a diványt, a fotelt, a falakat, a padlót és így tovább. Ólomszürke itt minden: a szűkös házigyári lakást egyszerre realistán és elemelten ábrázoló díszlet fölött a magasban a színpad teljes szélességében több száz vodkásüveg szintén egytől egyig becsomagolva. Ebből a sivár környezetből lehetetlenség kiragyni. Csehov nővéreinek száz évvel később született utódja, Olga, Sipilovszk „Murlin Murlója” hiába is próbálkozik tehát. Kétségbeesett kísérletei eleve kudarcra vannak ítélve. Nem is lehet másképp: a nyomasztó miliő – az egyik ablak a

csirkegyárra néz, a másik a kohóra – a „megfelelő” emberekkel, pontosabban véglényekkel válik igazán förtelmessé. Székelyi az eredetileg négy szereplős darabot megtoldotta két karakterrel. Az erőszakos Mihail állapotos feleségének, valamint szomszédasszonyának a megjelenítése tökéletesen funkciótlan, az amúgy is mesterkelt eszközökkel fenntartott feszültséget nem súrítja. Mintha csak azért találkoznánk velük, hogy a nézőtér fölé benyúló két erkélyt is játszassák. A négy valódi karakterrel is akadnak gondok. Szűcs Lajos nem hoz újat ahhoz képest, amit látni szoktunk tőle: a szövegben szereplő nagy böszme állat, Mihail szerepében pontosan ugyanolyan, mint bármely más színdarabban, hívják az író Gorkijnak, Ödön von Horváthnak vagy éppen Dürrenmattnak. Az már a rendezőn (is) múlik, hogy az agresszív pasast játszó színész ne fusson bele olyan iskolás hibákba, mint itt látható. A nagy lötyös indulat, ami rendre elragadja, sajnos fékezett habzású, ettől érthetetlen: dühkitörései meggyőzően indulnak, aztán váratlanul abamaradnak. Ennél szomorúbb, hogy a címszerepet játszó Borsos Bea teljesítménye is rendkívül halovány. A vékonycsontú, ágrólszakadt jelenség az előadás elsőprő részében inkább idegesítő, mint szánalmat keltő. Jellegtelen hangon elcsipogott monológjai erőtlének és ritmustalanok, nyoma sincs annak a mélyen tragikus elvágyódásnak, ami a dráma centrumát és értelmét adná érto kezekben. Tervezői és rendezői balfogat és jelmeze is: szőkített, töredezett haj és Marilyn Monroe híres-hírhedt fehér ruhája, pontosabban annak sipilovszki mutációja. Ez, valamint a szobájának nevezett zug falán éktelenkedő, újságból kiollózott Marilyn-portrék (Warholtól Warholig és vissza) csupán arra szolgálnak bizonyossággal, hogy a rendező nem bízik eléggé közönségében.

Pedig ha valódi színész lép a papírba csomagolt deszkákra, máris élettel és jelentéssel telik meg az egyébként ingatag lábakon álló építmény. Harsányi Attila a gátlásos, a világ elől vastag szemüvegkerete mögé búj, bamásszürke ruhát és lelket viselő Alekszej szerepében igen meggyőző. Akiről Olga azt hiszi (mást nem tehet), hogy igazi férfi, valójában síró hangon vinnyog a sötétben, és „Dosztojt” meg „Tolsztojevskijt” tartja a legnagyobb orosz íróknak. Az előadás egyetlen, valóban bravúros alakítását az alkoholista nővér, Inna szerepében Melkvi Bea hozza. Alkoholizmusa tudatosan vállalt életstratégia, a túlélés egyetlen lehetősége ilyen körülmények között. Csiricsaré ruhájában, magas sarkú cipőjében egyik léleköl a másikig imbolyog, de remény az ő számára sincs.

A mindvégig alul- vagy éppen túlméretezett rendezői ötletekből összetakolt szegedi előadásban legvégül a füstködbe burkolt színpad – meglehetősen ügyetlenül – romba dől. Olga, Mihail és Inna előtt ekkor kéne megjelenie Istennek. Az általam látott előadáson messze elkerülte a színpadot.

JÁSZAY TAMÁS

Murlin Murlo

Nem tudom megállni, hogy el ne meséljem a kaposvári színházlátogatásom utáni hazautat.

A vasárnapi, megszokott tömegén kívül még egy vasúti szakaszlezárás is hozzájárult ahhoz, hogy az autóbuszokon megduplázódjon az utasok száma és a második megállónál elhangozzék a „menjenek hátrébb a kocsi” mondat.

Ezt a jelenséget mindenki ismeri, és nem is ez az érdekes benne, hanem az, hogy „teltház” járművünket egy mentesítő járat követte, amin rengeteg ülőhely volt. A buszunkon állók nyújtogatták a nyakukat a kényelmesebbnek tűnő utazás lehetősége felé, és hangoosan mondogatták: Át kellene szállni a másikra. Át kellene szállni. És persze nem mozdultak.

Talán a Három nővér hatására, talán csak az értetlenkedés miatt, de megkérdeztem egy kaposzkodó hölgyet, hogy miért nem száll át az üres buszra?

– Most már mindegy. Most már kibírom odáig – mondta a háromórás út előtt. Én meg nem tudom eldönteni, mi van messzebb: az a másik busz, vagy a főváros...

Ezzel a történettel csak szemléltetni szerettem volna, hogy a Csehov-drámák interpretációjának legegyszerűbb módja, ha kimegyünk az „emberek közé”, például a kaposvári vasútállomásra, amiről Khell Zsolt mintázta az előadás díszletét.

A kék-sárga ódon falak között él három nő – lödörgő utazni vágyók, akik már ott vannak, ott élnek a peronon, de nem vették meg a jegyüket, mert az is elég nekik, ha a gőzmozdonyok kipöfögte füstfelhők között lebeghetnek.

Rusznák az állomásnak mint helyszínnak a kiválasztásával a három nővért olyan közegbe helyezi, ahol döntésképtelenségük hangsúlyosabbá válik, s létüket a tehetetlenség kontúrozza.

Az első felvonás alatt a tér sugallta értelmezés még diszkrét, mert Khell a vasútállomás épületét képekkel, hangszerekkel és egyéb személyes tárgyakkal bebútorozott Prozorov-villának álcázta.

A második felvonásban a családi fészek hátsó fala eltűnik, és a meghosszabbított hátsó traktus szabad tér képzetét kelti, amíg el nem kezd omlani kintről a mozdonyfüst, s az utca vasútállomássá változik. Kísértetiesen Anna Kareninás a három, tébolyodni kezdő testvér sorsa: megfogják egymás kezét, és elindulnak a sínek felé. Ezek

a nők viszont képtelenek felszállni a vonatra. Számukra aláugrani könnyebb.

Csehov erről a szenvedő-szenvelgő típusú emberről azt írja egyik levelében: „Az olyan emberek, akik régen hordozzák magukban a bánatot és már hozzászoktak, csak fűtőréssznek és gyakran elgondolkoznak.”

Az író nyilván bővebben is ki tudta volna fejteni ezt a kissé sarkított kijelentését, mármint ami az árnyalt és lélektani elemzésen alapuló megközelítést és játékot illeti. Sajnos ez a kaposvári három nővérek nem mindig sikerült. Kovács Zsuzsanna (Olga) azt a hányavetiséget, amit Csehov a *fűtőrésszel* érzékeltetett, erőltetett és bántóan magas frekvenciájú folyamatos kacagással (nem nevetéssel!) helyettesíti. Olga figurájának alapja a műmosolyú és automatizált, steril kedvesség.

Mása szerepében Sipos Eszter az első felvonásban dacos vagdalkozásokból összerakott lázadó kamaszt idéz, de csak feketébe öltözött hisztérikáknak tűnik. A második felvonásban viszont az érzelmileg intenzívebb részeknél magára talál, és játéka hitelesebbé válik.

Sín-játék

A három nővér közül Nagy Ilona alakítása a legkiegyensúlyozottabb; nemcsak ismeri Irinát, de meg is tudja mutatni, hogy milyen is ez a lány. Egy fáradó harcos.

A többi szereplő közül meg kell említenem Sarkadi Kiss Jánost, aki magabiztosan játssza Andrejt és Kocsis Pált, aki könnyed-nevetős szerelmi vallomásaival szinte összefoglalja a drámában lévő emberi kapcsolatokat: semmi sem igazi, minden vagy kapaszkodásból, vagy unalomból jön létre.

Patocska Katalin Natalja Ivanovna szerepében sejtí, hogy egy közönséges nőt alakít, de nincs meg benne az a felismerés, hogy trampinak lenni belülről fakad.

A jelmezzel való variációk (Orsolics Ágnes e.h. munkája) ötletesek, de nem túl következtetések. A nők az első felvonásban kb. az 1960-as évek divatja szerinti ruhákat hordják – bár Mása jelmezének szabásvonalai és a cipője is a mai öltözködési stílusra emlékeztet. A nők haja le van engedve, és a hajvágás is modern. Zavaros egy picit az egész kép, mivel a fekete-piros kocka alakú műbőrfofel a szín baloldalán emlékeztetem szerint a '70-es években volt nagyon kedvelt.

A következő „átváltozáskor” Irina csizmát húz, fehér ruháját tojásszínűre cseréli, haját kontyba fogja, később pedig feltekert hajjal, a századforduló környékén viselt hosszú aljban és magas nyakú ingben lép be. Másának ekkor már Kleopátra frizurája van, és hajával együtt szoknyája is rövidül, az előadás végén pedig csipőt hangsúlyozó cselszton ruhájához haját a '20-as éveknek megfelelően hordja. Olgának alapvetően nem változik a munkás-igazgatónőt ábrázoló öltözködési stílusa.

A nézőnek folyton ki kell találni, hogy valójában hol járunk és mikor, így, mire összerakja a képet, már bekövetkezik a három nővér halála. Azt gondolnánk, hogy itt van a vége, de nem.

A vonat elszáguld, és amikor lecsendesedik a kép, a színészek mai ruhában lézengenek és beszélgetnek egymással a kaposvári vasútállomáson. Ott fognak élni – mondják körbenézve, és a vágány mellett vigyáznak.

A rendező remekül eljátszik a csehovi csenddel – szinte felhívja rá a figyelmet: zenével, nevetéssel, *fűtőrésszel*, néma közjátékokkal, és az érzelmi megnyilvánulásokat is jól irányítja, viszont a legnehezebb részeket a színészek túljátszása uralja. Mit értek nehéz részek alatt? Azt, hogy el szeretném hinni erről a három nőről, hogy szenved, anélkül, hogy megszólalnának. Hogy lássam a tartásukról, a kézjátékukról, a tekintetükből (még az utolsó sorban is), hogy boldogtalanok. Ez főleg az első felvonásra vonatkozik, ahol nem borulnak ki, csak görcsösen és passzívan állnak hozzá a boldogságkereséshez.

Ahogy viszont egymásra hangolódik a három színésznő az utolsó jelenetben, megfogják egymás kezét, és azt érzem róluk, hogy testvérek, az valóban lenyűgöző.

SIMON EDINA

Csehov: *Három nővér*. Csiky Gergely Színház, Kaposvár. Rendező: Rusznák Gábor.

Színésznők a szalonban*

A szalon: a Madách Színház emblemátikus színésznőjéről elnevezett kisszínház, a Tolnay Szalon. A színésznők pedig, akik e szalonban jelen vannak, a következők: először is a megidézett Tolnay Klári, ki hajlékába fogadta a másik hármat. Aztán Pécsi Ildikó, akinek Melina Mercouriról szóló, *Görögnek születtem* címmel futó, valahai önálló estjét számon tartja a színházi lexikon is. Aztán Melina maga, a politikusasszonnyá lett glóriás görög színésznő, s végül – aki testét-lelkét kölcsönzi másfél órára az ügynek, s a tehetséges, okos és erős attikai nemzeti szimbólumnak – Bencze Ilona, a Madách Színház különös szépségű színésznője.

Két szimbolikus nőalak mellett a jelen két színházi asszony-embere mutatkozik meg előttünk, akiknek szinte zavaróan tiszta lelke, s megkérdőjelezhetetlen emberisége adja az alapot ahhoz, hogy ezt a történetet, Melina Mercouri ifjúkori magára eszmélését, kiválását, megtöretését és megtagadását – jobban mondva kitagadását, hisz a katonai puccsal elfoglalt „haza” megtagadta tőle görögsgét – elmeséljék. Egy sokkal régebbi görögöt idéznek, aki azt mondta: „Az el nem mondott élet – nem élet.” Tesznek hát érte, hogy Melina élete és vezérlő eszméje eljusson sokak szívéhez. Rendjén van ez.

Pécsi Ildikó olvashatta Mercouri „*Görögnek születtem*” című önéletrajzi regényét, s még több mindent is. Hogy képben legyünk mi későiek is, akiknek már csak Pécs jut eszünkbe, ha a *világ kulturális fővárosa* elnevezés elhangzik, el-

mondja azt is, hogy Melina, mint hazájába visszatért, s kulturális miniszterré lett nagyszony vezetete be a fogalmat, 1985-ben Athént szavaztatván meg az első európai „kulturális fővárosnak”. De elmeséli az est a polgármester nagyapa által sugarassá tett gyermekkort (lám: vér nem válik vízzé, a közélet vonzása, s a tenni tudás és tenni akarás családi szokása öröklődik!). Jó ez. Elmeséli az első szerelmet, az első színpadi próbálkozásokat. Majd sorra veszi a filmeket, élükön természetesen a *Phaedrával*, de utal a *Vasárnap soha* című világsikerre, amit Jules Dassin (Melina

Bencze Ilona

második férje, akivel hat filmet készítették együtt) rendezett, csakhogy, mint a Kazantzakis regényéből készült *Akinek meg kell halnia* című remekét is.

Megelevenednek a színpadi szerepek: Elektra, Antigóné meg a többi görög, Blanche *A vágy villamosából*, s kirajzolódnak a társadalmi vállalások. „Na, ekkor csatlakoztam a színész szakszervezethez!” – csattan fel Bencze Ilona győzedelmesen, s az ember szeretettel gondol Pécsi Ildikó harcos magyarföldi vállalásaira. Hogyne tetszenék neki, az

írónak, szerkesztőnek, rendezőnek egy ilyen ember, mint ez a világjobbító görög asszony.

Bencze Ilona elég erős ahhoz, hogy a műsoridőt kitöltse. Még akkor is, ha gyakorta elfogy a levegője, s nem hallatszanak kieső magánhangzói. Ez a veszély általában a kellemesen mély hangú embereket fenyegeti, de tudomásul kell venni, hogy fenyegeti, s lehet korrigálni. Mozdulatai megkomponáltak, szépen viseli az ötletes és egyszerűségükben is dekoratív ruhákat. A „színésznőség” illetén, jól érzékelhető rendezői felfogása esetén teljesen természetes (tehát józan ésszel nem kárhoztatható), egyfajta tágasság, s egyfajta – ívet rajzoló – hullámlovaglás a gördülő mondatokon.

Az est zenés játéknak definiálja magát. Elhangzanak énekek, meg is szólal a zene, csakhogy ez a zene gépből jön, s nyomban félhalottá teszi az eseményt. Egy gépzenés önálló est vállalása egyszerre mutat szükségletet és szükségletet. Minden bizonnyal pénzübeli szükséglet miatt nem lehet egy zongoristát beállítani a játékba, pedig az élő zene kétszeresére emelné a produkció erejét. Jól jönne az idézőjeles színpadi kapcsolat lehetősége a színész számára is. Így nagyon egyedül van, de mint mondtam, bírja erővel. A szükség sem tagadható le. Színész és rendező minden bizonnyal azért döntöttek így, hogy akár gépzenével is létrehozzák az estet, mert szükségük van arra, hogy megmutassák magukat. Ha így, akkor így. Dolgozik bennük valami meghökkentő becsületesség, s valami kételytől mentes, rusztikus energia szolgálja egy értelmes, nagy élet dicsoztatását. Jellegzetes színészi és színházi iskolát képviselnek az alkotók. Tiszteletes

dombormű születik a pódiumon. Megmarad végig a „most azt játszom, hogy eljátszom...” sík, s csak ritkán izzik föl az epizódok egy-egy fontos pontja. De túlzásról sincsen szó, főképp ha már a vörös világítású Phaedra-betétén túljutunk.

Mindazonáltal nyilvánvaló, hogy ez az a fajta színházi előadás, amiről mondjuk a Krétakör vagy a Katona Törzsközönsége fanyalogva távozna, ha nem éppen menekülne, s ez az a színházi nyelv, aminek jelenkori „beszéléséhez” szükséges valami hezitálást nem ismerő, problémákat legyűrő életerő.

Nem lehet nem arra gondolni, hogy csak abból lehet dolgozni, ami rendelkezésünkre áll, s csak abból lehet főzni, ami a kamrában található. A „Színésznők” című produkció esetében ez a *kamra* az elmúlt évtizedek körüli színházainak szakmai leleményeivel, a hivatásos lét színházi gyakorlatával és magánemberi jóindulattal, hátsó gondolatok nélküli, fenyegető egyszerűséggel van tele. A színészcsinálásnak ez a rétege is létezik, és sokaknak jelent holnapi örömet, emlékező rá gondolat, rajongani és csodáltnivalót. Azért mert a másban hívó nem találja benne meg a maga örömét, nem veheti el a kedvét a szelidebb közönségnek. Nem hazudnak itt nekik. Azt adják az alkotók, amiben maguk is hisznek. S úgy adják, ahogy azt megtanulták.

S végül is föltámad az emberben a vágy, hogy utánanézzon, ki is volt ez a Melina Mercouri, akit a színén egy nagy fotelra dobott, gondosan megválasztott fésűlködő pelerin, egy öltözéseket rejtő, szemérmes paraván, s egy selyemkötösöktől terhes állófogas tetejébe dobott eperszín szalmakalap várt, hogy jöjjön már, s a sorsát nekünk elmesélje.

Bencze Ilona és Pécsi Ildikó által el is mesélte.

GABNAI KATALIN

*Pécsi Ildikó zenés életjátéka Melina Mercouri-ról, Bencze Ilona előadásában.

Ibsen Fesztivál 2006

A tizedik

Hedda-variációk

Ibsennek ez az utolsó, külföldön írott műve. 1890 karácsonya előtt készült el vele Münchenben. Érthetetlen, titokzatos, felháborító, elfogadhatatlan, volt a közönség és a kritikusok azonnali, spontán ítélete.

A *Hedda Gabler* a véletlenek drámája. Véletlen, hogy elvész Løvborg kézírata. Véletlen, hogy Tesman találja meg. És vajon véletlen, hogy a kapatos férfiak a rossz hírű házban kötnek ki? Helge Rønning professzor, irodalomtörténész Ibsenről szóló könyvében (Den umilige frihet – A lehetetlen szabadság –, 2006, Oslo) azt fejtegeti, hogy a *Hedda Gabler* című drámában a sors irányította sorozatos véletlenek s a részletes színleírások a korabeli krimik technikáját tükrözik. Egy másik tanulmányban azt olvashatjuk, hogy a filmes világban oly népszerűvé vált femme fatale figura előképe jelenik meg Ibsen e darabjában (Audun Engelstad bevezető tanulmánya a Hedda Gabler új kiadásához).

Hedda Gabler sokkal markánsabb, erőteljesebb ibseni hős, mint Nóra. Mintha férfi lenne, nőisége másodlagossá válik cselekedetei mögött. Sajátos ideológiája szerint az élet elviselhetlensége miatt a legnagyobb tett „az élet terített asztalától való felállás”. És nem is akárhogyan! Méltósággal, elegánsan, a legváratlanabb pillanatban, lehetőleg mindenkit mebotránkoztatva. Eleinte ebben a tettben csak gyönyörködni szeretne, s ez elég lenne „megváltásához”; ezért ruházza át a „lehetőséget” hajdani szerelmére, Ejler Løvborgra, aki viszont méltatlan és szégyenteljes halálával (ágyékon lövi magát a Heddától kapott pisztollyal) készíti elő az utat Hedda öngyilkossága felé.

Ibsen maga nyilatkozta, hogy azért választotta címül Hedda leánykori nevét, mert ezzel is hangsúlyozni akarta Hedda személyiségét, aki inkább az apja fia-lánya (fegyverforgató, kemény és férfias), mint Tesman felesége (a háztartás, a családi fészek őrzője).

Hedda Gabler minden körülmények között meg akarja tartani függetlenségét. Saját ura, parancsolója, életútja meghatározója akar lenni. Életművész különösebb célok, tervek, elképzelések nélkül. Az alkotási igény és készség hiányában a pusztítást választja. A cinikus, hidegvérű rombolást. S mikor a darab végén Brack zsarolása függetlenségét veszélyezteti, a számára elképzelhető egyetlen utat választja, az öngyilkosságot. „Ilyet nem tesz az ember” – jegyzi meg Brack a zárójelenetben.

Hedda mindenki és mindenek feletti uralkodásra született, amint eléri vágyát, megundorodik attól, ami/aki felett hatalmat szerzett. Magányos, gyökértelen. Ellentmondásokkal teli. Ibsen kiszabadítja Nórát a család fogságából, szabadon bocsátja, aztán a Heddában feltárja, milyen veszélyes is tud lenni ez az önmegvalósító függetlenség, s a botránytól, a megbélyegzéstől való félelem.

Ibsen hívja fel a figyelmet egyik levelében arra, hogy Hedda személyisége valahol a legmélyebb rétegekben poétikus. Megéri tehát türelemmel, kitartással, kritikus érzékenységgel közelíteni e nőalakhoz. Csak sejteni lehet, hogy Hedda Ejlerhez való korábbi kapcsolata mély és érzelmgazdag lehetett (a sok-sok eddig látott Hedda-darab között ezen a fesztiválon találtam először erre konkrét utalást, mégpedig az oslói Nemzeti Színház bemutatóján, Hedda két, könnyekkel küszködő jelenetében). Hedda büszkesége, önmagának állított korlátai, na és a kor nőkkel szembeni elvárásai akadályozták, hogy érzelmei utat találjanak Ejlerhez. Csak a pisztoly boronálhatta őket össze – a halálban.

Ez Ibsen utolsó drámája, ami egy színen, csak belső térben játszódik. Ugyanakkor a legtöbb tragikus fordulatot eredményező esemény a házon

kívül történik. E szűkre szabott térben különösen hangsúlyos Hedda bezártsága. Ibsen önmagához képest is sok szerzői utasításra erősen megkötöti a rendezők s a szerepformálók kezét. S a nézőt a lelkekben, gondolatokban zajló történesek kifürkészésére, megfejtésére készíti.

Halvdan Koht, egy korai Ibsen-biográfia szerzője (1928–29) azt írta, hogy Ibsen magáról formázta Hedda Gabler személyiségét. Ingmar Bergman pedig, a stockholmi Dramaten Színház Hedda-bemutatójával kapcsolatban (1967) azt nyilatkozta, hogy a mű színrevitele közben egyre inkább meggyőződésévé vált, hogy Ibsen ott van minden apró részlet, mozdulat, s még Hedda álarca mögött is.

A szupermodell Hedda

Korosztályunkból ki ne emlékezne arra, hogy esténként hogyan villódzott haragos-zölden a rádió varázsszeme a szülői otthonban. Elbűvölten bámultuk, fantáziánk e kis kukucsuklón keresztül benépesítette a rádió-színpadot a műsorok apró kis szereplőivel; hír- és mesemondókkal, szappanoperák, rádiójátékok képzeletünk jelmezeibe öltöztetett színészeivel. A varázsszem északi fény villódzása ismeretlen tájakat, mesés világokat, történelmi tablókát vetített fel a szemközti szobafalra s a mennyezetre. Nem tudtuk, de megálmodtuk közeljövőnk távolbalató tv-készülékét, s a koncertek kivetítő képernyőit. Tekintetünk időről időre a varázsszem örvénylő fogságába veszett, nem volt visszaút. Az oslói Nemzeti Színház Amfi színpadán felállított játszótér kísértetiesen hasonlított a fentebb leírtakhoz. Az ovális rádió- vagy tévékávát idéző keretbe helyezett színjátszók az első pillanatban magukhoz ragadták, s attól kezdve az előadás 60 percén keresztül fogságban tartották a nézők tekintetét. A keskeny, két oldalt ívesen emelkedő színen időnként kényelmetlen pozícióban feszengő, szorongó színészek klausztrófóbiája átragadt a nézőkre is. Mintha semmi más nem létezne, csak e zárt mikrovilág. A szűk oldalajtókon el- és feltűnt férfiak és nők; mi magunk; Heddák, Løvborgok, Tesmanok...

Kellékek nélkül, csupán csak pisztollyal, hamutartóval, cigarettásdobozzal, öngyújtóval felszerelve. Meztőláb vagy túsarkú cipőben. Füstbe burkolózva, félhomályban. Hedda, a végzet asszonya. Mint egy korabeli, fekete-fehér hollywoodi film közzívú, meghódíthatatlan hőse. Mindenek felett álló és uralkodó istenség. A nő bálvány kordiktálta, 2006-os változata: hosszú lábú, alsónémet titkoló, testhez tapadó ruhájú, lefésült apródfrizurás, jégheg arcú, üveges tekintetű szupermodell, kirakati bábú. Pózokba merevedő, kimért mozdulatú, partnerei replikáira ritkán vagy egyáltalán nem reagáló. Vonzó-taszító, vérforraló-fagyasztó, buzdító-lankasztó. Ördögi.

A lecsupaszított, megkurtított szöveg nagyon mai, beszélhető színpadi nyelv, s nem veszi élet az Ibseni üzenetnek. Szikár, kopogós, feszes dialógusok. Jól tartott, ütemezett csendek. Hedda személyiségében észak fagyos ridegsége, kimérsége, távolságtartása koncentráliódik.

1990-ben az oslói Nemzeti Színház akkori igazgató-főrendezője, Stein Winge kezdeményezésére indult el az immáron 10. alkalommal megtartott oslói Nemzetközi Ibsen Fesztivál. Az első három alkalommal évente került megrendezésre, azóta kétfévente. Az egyre nagyobb anyagi gondokkal birkózó rendezvénysorozatra, főleg az előre tervezhetőség hiánya miatt, nem mindig a legérdekesebb, legjelentősebb külföldi darabok jöttek el a nemzetközi porondokról Norvégiába. Sokan csak a 2006-os jubileumi Ibsen-évtől, a drámaíró halálának 100. évfordulójára koncentrált anyagi támogatásoktól várták a fordulatot, azt, hogy újra a legátütőbb, legjelentősebb darabokat láthassák a norvég főváros első színházában. Mégis már a 2004-es programban nemcsak a külföldi bemutatók száma nőtt duplájára a korábbiakhoz képest, hanem sikerült a részvételre megnyerni Európa vezető színházait (pl. Schaubühne, Berlin; Schauspielhaus, Frankfurt; Théâtre National de Strasbourg), illetve legmarkánsabb rendezőit, mint pl. Stephane Braunschweig, Sebastian Hartmann, Stephan Kimmig, Thomas Ostermeier, Zsámbéki Gábor. Mint a legutóbbi fesztiválok mindegyike, úgy a 2004-es és a 2006-os is egy-egy téma vagy dráma köré szerveződött. 2004-ben a Nóra-jelenségre, -rejtélyre, 2006-ban Hedda Gabler ármánykodásaira kaptunk alternatív válaszokat.

Ibsen-darabokban ritkán hallani, de a jelenetek között vagy alatt felcsendül egy-egy filmzene-szerű, magas regisztereken megszólaló diszharmonikus zongorafutam, már-már klimpírozás. Jól, sőt, nagyon jól hat. Ha már észrevettük, mert kibillentünk a szövegre koncentrációból, akkor resignáltan konstatáljuk is, hogy határozottan illik a darabhoz és a lelkiállapotunkhoz is.

Hedda a „rövidre vágott” darab során kétszer öltözik át. Három különböző jelenet, három különböző színű (piros, fehér, kék – a norvég nemzeti lobogó színei), térdig érő, testhez tapadó selyemdzsörzé ruha. Ezt a Heddát nem lehet nem észrevenni. Olyan jelenséggel, személyiséggel állunk szemben, aki minden porcikájával üzen: hódít, sarcol, eloroz, birtokol, szemétre vet, megáláz – mígnem maga is pokolra száll.

A Løvborggal való két párosjelenetben is bepárasodik a tekintete, már-már ellágyulnak az arcvonásai. A kisszínpad lehetőséget nyújt e tévés-filmes sajátosság, a szuperközel hatások kiélvezésére. Ez belefér a darab szinte hollywoodi melodramatikus stílusába, a végzet asszonyáról alkotott évszázados sematikus képbe. Ugyan a mű itt is tragédiával, Hedda öngyilkosságával végződik, de ki veszi ezt komolyan? A néző legbenső gondolatvilágában a Heddák tovább élnek, hódítanak, sanyargatnak, uralkodnak mindenek felett.

(Hedda Gabler, az oslói Nemzeti Színház bemutatója, rendezte Erik Stubø)

A lesbikus Hedda

Volt, és lesz is olyan rendező, aki mindenáron újat, mást, meghökkentőt akar a már ismert, ezerszer eljátszott darabokból kicsiholni. Ez rendben is volna, kísérletek mentén halad a világ. S a feledés homálya borul az elvetélt próbálkozásokra. Alighanem ez utóbbi sorsára jut a dán Betty Nansen társulat Hedda adaptációja is. A lerövidített, lényegre törően lecsupaszított darab színtere egy, a terem közepén álló 15x15 méteres, egy méter magas dobogó. A sarkokban 1-1 sarokfotel, mely a darab előrehaladtával egyre inkább középre, egy alulról megvilágított üveglap köré szorul (imígyen szűkül be a darab folyamán is a szereplők élet- és játéktere). Geometrikus rend, laboratóriumi tisztaság. Körben, intim testközelségben, küzdelemre kitéve egy képzeletbeli boxaréna körül a bezsúfolt nézősegreg. Úgy tíz perc játék után a viszonylag korán ébredők lázasan kutatni kezdtek a bejáratnál ka-

pott, hanyagul zsebre vágott műsorfűzet után. Szinte egyszerre szállt fel az ajkáról a néma csodálkozás, JAAAA. A színlapon ugyanis ez olvasható: Tesman=Tessa, Thea Elvsted=Teo. Tehát a férj nőnemű, a nagynéni férfi, a barátnő barát. Abban a pillanatban, hogy Heddánk egy nővel él párkapcsolatban, már mindegy is, hogy az univerzumában körülötte keringő-forgóbolygó alakok neve Ibsen szabta-e, vagy sem. Mostantól kettőjük viszonylatából következik minden más kapcsolat, ibseni gondolat. Kulcskérdés tehát, hogy jobb, drámaibb-e ez a furcsa, kifordult világ, s jobb mesemondó-e ezen est rendezője, mint maga Henrik Ibsen volt. Nem kapkodnám el a választ, s hiába hívom az est kritikusait vagy a darabról halkan, suttogva beszélgető, titokban kihallgatott közönséget tanúnak. A választ a ránk erőszakolt eljövendő adja majd meg; fennmarad-e az emlékezetben, továbbél-e színpadokon, vagy más adaptációkban ez a változat.

Beszélni és írni jóval hosszabb ideig tudnék erről, mint az eredeti darab hossza. A merőben új szituáció ugyanis milliő szálon ágazó új gondolatokat indít el bennem. Pedig a lényeg – a napokkal későbbi, de alaposan megszürt, át-gondolt, véglegesnek vélt végkövetkeztetés – egy mondatba sűrítve: ez így sem nem több, sem nem jobb, mint Ibsen maga, csak kacifántosabb.

Hedda itt egy inci-finci, rafinált csaj. Zsigerből nő. Az sem biztos, hogy nem heteroszexuális. Kócos, pizsamás, álmos fruskából öltözik át (csak egy férfi számára megfelfejthetetlen, miként lehet nyílt színpadon úgy alsóneműt és ruhát váltani – árgus férfiszemekkel... körbevéve – hogy az ember mégse lásson semmit) kihívó, hódító, domináns nővé. Partnere az ibseni elképzelést meghaladóan „igazi” kutató, tudós lény. Az oslói Fesztiválon, a Tessa szerepét megformáló színésznő egyéniségéből adódóan férfias öltözete, magára erőltetett mozgása ellenére is inkább anyáskodó, mint apáskodó (ettől kissé érthetetlen is darabbeli kapcsolatuk).

A nagynénit játszó nagybácsi a változatosság kedvéért rózsaszín öltönyös, mondhatni meleg. Brack más Hedda-darabban még soha nem látott kristálytisza karakter. Minden egyes cselekedetének egyetlen végső célja Hedda megkaparintása. A mai néző számára ebben a darabváltozatban különösen indokolt Hedda öngyilkossága. Minden más egyebet háttérbe szorít az a szegény, hogy egy „férfi” (Brack) letiporja, s

Folytatása a 27. oldalon

Az oslói Nemzeti Színház Hedda Gablerre

Folytatás a 26. oldalról

meg akarja erőszakolni őt. Ez számára feldolgozhatatlan, elviselhetetlen. Fejbelövi magát.

(*Hedda – erotikus haláltánc, a dán Betty Nansen Társulat vendégjátéka, rendezte Peter Langdal*)

A jégcsapszívû Hedda

Thomas Ostermeier a Schaubühne színház társulatával megszokott vendége az Ibsen-fesztiváloknak. 2004-ben a Nórával szerepelt Norvégiában. *Hedda Gabler* előadásuk már a berlini bemutatón nagy sikert aratott.

Ezúttal is remek s a célnak száz százalékgig alárendelt díszlet forog a színen. Üveg-, fa- és vaselemek, esőztető berendezés, praktikus, mozgást nem gátló bútorok. Miközben beforog egy-egy szín, az egyes jelenetekre berendezett terek között is sok a színészi mozgás. Az egyes színterek közötti áthallás, átbeszélés különös filmes hatást kelt a nézőben, felpörgeti a cselekményt. A látványt s a dinamikát fokozza, hogy színbeforgás közben az eltűnő helyszín videóképe kivétel a külső díszletfalra. Kezdetben nehéz beilleszkednünk e technikai varázslat – a háromdimenziós térbe beerőszkolt „negyedik” dimenzió – látványába, ami számítógépes játékokon felnőtt gyermekeinknek semmi gondot nem okozna már. Ha valaki a nézőtérén elveszti vagy fel sem veszi e fonalat, semmiről nem marad le, legfeljebb elkönyveli, hogy már megint színpadra erőszakoskodta magát a látvány-média.

Hedda szürke, hétköznapi, tucatból egy figurából kezd építkezni. Első pillanatban azt hihetnénk, hogy ő a bejárónő vagy a korábban érkezett barátnő. Előttünk kel életre a világ színpadait egy évszázada hódító, számító, jégcsapszívû Hedda figurája. Játéka egyre meggyőzőbb, a színpadi jelenléte egyre hangsúlyosabb. Szemünk láttára támad fel benne a zsákmányra éhes vad. Űző és űzött egyaránt. Pisztolyaival játszik, a padlóvázára céloz, és talál. A cserepeket, az üres patronokat egykedvűen szedegeti. A betoppánó Løvborgot gyöttri, sanyargatja. A laptopjával, tudományos dolgozatával foglalatoskodó férjét levegőnek nézi. A házuk vásárlását, berendezését intéző Brack bíróval fölényeskedik. Különböző oldalait ismerjük meg. Korántsem szimpatikus ez a Hedda, mégis ujjja köré csavarja a közönséget. Szimpátiánk a jellemgyengék, a hazudozók, a gonoszokó feltörekvők mellé csapódik. Egyre csak drukkolunk a korábban mégoly jelentéktelennek is, na lám, összeszorított fogakkal mire viszi. Bár nehezményezzük, ahogyan Hedda egykori barátnőjét lekezelő mozdulattal kisöpri az életéből, de a Hedda-pártoló cinkosság új erőre kap, amint Løvborg férfi létére elsírja magát. Fúj, ítélkezik a néma publikum. Gyáva féreg, le vele! Hedda – most már minden mindegy, világvége – kalapáccsal veri szét egykori szerelme kincset/könyvet rejtő személyi számítógépét. Már mindegy is, hogy az ebben a rendezésben fiatal, fess házibarát, Brack zsarolható, hűtlen cinkostárssá alacsonyítja le Heddát. A játszma végén gyilkoló pisztolygolyó már a darab első harmadától ott lapult Hedda tenyerében. A cinkos nézősereg egy emberként követte idáig a vesztébe rohanó Heddát. De csak idáig, egy lépéssel sem tovább. Egy sem akadt, ki (le)fogta volna Hedda kezét. A tömeg meghajolva Ibsen zsenije előtt, megadóan elfogadta Thomas Ostermeier rendező szövegű tolmácsolását. Felállva tapsolta színpadra a tisztességes átlagnál sokkal, de sokkal többet nyújtó berlini színtársulatot.

(*Hedda Gabler, a német Schaubühne am Lehnner platz vendégjátéka, rendezte Thomas Ostermeier*)

Az operai Hedda

A Hangzhou nagyváros Yue Operáját 1956-ban alapították, s azóta nemcsak Kína számtalan városában szerepelt, hanem Ázsiában, az USA-ban és Franciaországban is. A Shaoxin operastílus az ősi operák egyik legnépszerűbbje. Jellegzetessége, hogy a korabeli hangszerekkel (dobok, ütősök, húrosok, fuvolák) élőzene kíséri az előadást, valamint az, hogy minden szerepet nők alakítanak. Ibsen Heddáját ebben a több ezer éves stílusban, de újonnan komponált zenére játszották el pompás korabeli jelmezek, maszkok, kellékek segítségével.

A szereplők úgy változtattak helyet, mintha futószalag vinné őket. A kellékek, a tárgyak meszteri kezelése, az elbűvölő énekhang káprázatos volt. És már meg sem lepödtünk azon, hogy a karddal tökéletesen bánó, óriásira kivetített Hedda-Haida sziluett a végjelenetben a saját kardjába dől.

Az utóbbi évek kínai filmtermése már ízelítőt adott a Shanghajtól délre fekvő Hangzhou kultúrájából, de az itt és most született-elszállt színházi élménypillanat csak az Ibsen Fesztivál nézőinek adatott meg.

(*Hedda Gabler, a kínai Hangzhou Shaoxin-opera vendégjátéka, rendezte Jun Hou és Tao Zhi*)

A babaház (Nóra)*

Henrik Ibsen 1879-ben Rómában és Amalfiban írta *A babaház* című darabját. Nyomtatásban december 4-én jelent meg, s december 21-én be is mutatták a Koppenhágai Királyi Színházban. Még ugyanebben az évben elkészült a német fordítás és kiadás. Ezt sorra követték az európai kötetek és bemutatók. *A babaház* lett Ibsen első igazi sikerdarabja, meghozta számára az áttörést, a dicsőséget. Korábbi drámáit is játszották már Európa-szerte, de ekkora érdeklődést, botrányt, ellenállást, ugyanakkor ennyi elismerést nem ért el egyikkel sem. A XIX. század hátralévő éveiben *A babaház* (sok helyen egyszerűen csak *Nóra*) világszerte a legtöbbet játszott darab lett. Diadalmenete természetesen nem volt problémamentes. Több, kulcsfontosságú része nem felelt meg a kor erkölcsi, családi és társadalmi követelményeinek. Először is elfogadhatatlan volt, hogy a feleség – férje tudta nélkül – kölcsönt vegyen fel. Ráadásul ezügyben aláírást is hamisított. De ennél is nagyobb vétségnek tűnt a polgári társadalom alapját biztosító családi kötelék elszakítása. Súlyosbította a helyzetet, hogy az anya kiskorú gyermekeit elhagyva fordított hátát otthonának. A családi eszmény tisztaságát őrzők ráadásul nem is találták eléggé nyomos indoknak, válóoknak a férj pillanatnyi „pánikba esését” arra, hogy Nóra felbonthasson egy felsőbb hatalom által kötött szövetséget.

A hamburgi színház igazgatója azzal a kéréssel fordult Ibsenhez, hogy a botrány elkerülése végett változtassa meg a befejezést. Ibsen engedett e szokatlan kérésnek, mert félt, hogy avatatlan kezek érintik azt; a végjelenetben Nóra nem hagyta el az otthonát. Ibsen később elvetette, megtagadta, darabjához méltatlannak tartotta ezt a befejezést. A hamburgiak 2004-es *Nóra* előadása ugyanúgy visszanyúlt a „német változathoz”, mint jó néhány más színház az elmúlt 125 évben.

A darab nagy valószínűséggel igaz történetre épült. Laura Pettersen Ibsen egyik közeli ismerőse volt, akire jó kedélye, vidámsága miatt az „énekesmadár” becenevet ragasztotta a drámaíró. Laura férje tüdőbeteg lett, s orvosa déli utazást javallott a gyógyulásához. A többletkiadások fedezésére Laura Pettersen kölcsönt vett fel, majd a visszafizetési nehézségek miatt váltót hamisított. Amikor tettére fény derült, férje követelte a válást és a gyerekeket. *A babaház* az UNESCO felmérése szerint a színrevitelek számát tekintve a világon a harmadik. A listát Shakespeare *Hamletje* vezeti. 2001-ben az UNESCO a darab kéziratát Világörökségnek minősítette.

Kettős Nóra

A japán Natori Színház vendégjátékában öt-vözdött az 1300-as évekből eredő Nó hagyomány és a kortárs japán színjátszás. Különös kontraszt alakult ki a lecsupaszított, díszlettelen tér s a közreműködők rafinált, gazdagon díszített jelmezei között.

A néhány méteresre zsugorított színpad egyik oldalán térdeplő énekesek, hátsó vonalán ülő-kuporgó zenészek között alig jutott tér a szereplőknek. Itt állni látszott az idő, szertartásos, légies mozgásuk, ceremóniális elhelyezkedéseik időt követeltek, hosszú időt. Eközben megcsodálhattuk aprólékos mozdulataikat, különleges, csúsztatott lábfejes, lábujjemelős járásukat, öltöztetüket, egymás közötti rezzenésnyi kommunikációjukat. S a nyelvi nehézségek ellenére a történet megértése is könnyebbé vált ebben az álmyszerű, lassú világban.

Egyszerre volt jelen minden szereplő. A történetből kimaradók megmerevedve, némán vártak sorukra. A Nóra szerep megkettőződött.

A kínai Hangzhon Shaoxin-opera Heddája

A hagyományos öltözetet viselő Nóra hűen követte darabbeli, vagyis az Ibsen korabeli viselkedési formákat. Ő volt a Helmer-szívevágya-Nóra. Míg a másik, a farmernadrágos, a testrefeszülő trikós Nóra árnyékként, jó lelkiismeretként, időnként csodálkozó, megbotránczó megfigyelőként követte hagyományos eredetijét.

(*Kettős Nóra, a japán Natori Színház vendégjátéka, rendezte Mitsuya Mori*)

Eltáncoltatott Nóra

Az Oslóban működő norvég-indiai Damini House of Culture társulata táncelemekkel igyekezett elmesélni *A babaház* történetét. Az öttagú zenekar – két dobos, két szitáros és egy énekes/fúvós hangszeres – az egyik sarokban elhelyezett emelvényen foglalt helyet. Halk zenével fogadták a közönséget. Az elsötétített színtér közepén 12 mécses égett. Hat táncos pördült a színpadra, tenyerükbe vették a mécseseket és fergegates, akrobatikus táncot jártak anélkül, hogy a lángok kihunytak volna. A darab történetét jól ismerők hamar eligazodtak a táncos szereplők között, s ha nem is volt egyszerű az események követése, különleges élmény volt felfedezni, hogy milyen beszédes is tud lenni a tánc; na és a testrészek, pillantások kommunikációja. A párbeszédeket intenzív, egymásra nagyon koncentráló páros táncok helyettesítették. Pl. a Helmer és Krogstad között feszülő párharcot kardtáncsal járták. A történet szöveges eredetére remekül mutatott rá az a nagyméretű papírhenger, amit úgy tekertek le, húztak-vontak tánc közben maguk után, mint valami ősi papirusztekerceset. Az adóslévél témához is jól illeszkedett ez a tekercs.

A 14 jelenetre osztott táncjáték a klasszikus kathak, a szemiklasszikus chhau, valamint a modern elemek ötvözte.

Az előadók kivételes tánc tudását még az effajta stílusokban járatlan néző is nagyra értékelte. De hogy a mozdulatok valóban autentikusak, szakmailag tökéletesek voltak, azt a szakírók kritikáiból tudhattuk meg. Laikusként kiemel-ném az ajándékokkal hazatért Nóra Helmerrel évődő jelenetének lezárásául szolgáló „felhúzó-ható zenedoboz-balerina” táncot, a „tekergőki-gyó” Krogstad táncot, a korábban már említett „kardtáncot”, és a Rank–Nóra kettőst, amiben a doktor nyílt színvallását egy hosszú, vörös sál körül forgó finom, lírai, ravaszul megkoreografált tánc kettős helyettesíti.

Nóra búcsújelenete, kétségbeesett menekülhetnék-tánc a és Helmer hódítani, megtartani, láncon tartani akaró héja-násza jól tükrözi a két ember elszántságát. Végül Nóra leveszi nyakából a jegyesláncot, s leveszi homlokáról a piros pöttyöt.

(*A babaház, Damini House of Culture vendégjátéka, rendezte Morten Krogh*)

A nőánszok Nórája

A szentpétervári Belij Színház 2003-ban mutatta be a *Nórát*. Még abban az évben három Arany-maszk díjat nyertek, majd 2004-ben Közönségdíjat. Ez az előadás Nóra belső monológjára épül. Nóra a szobájában, s annak is egy madárkalitkára emlékeztető kuckójában (csak nem Strindberg Júlia kisasszonyára utalandó?) kuporog, onnan figyel, lesi, kommentálja a mindenki által jól ismert ibseni eseménysort. Egy

tisztességes előadáshoz ez az ötlet (nézőpont) is elég lenne. De a péterváriak még mással is kísérleteznek. Megpróbálják a darabot hollywoodi, melodramatikus némafilmes stílussal is fűszerezni. A realista jelenetek az egyik pillanatról a másikra átváltak nagy ívű gesztikulációkkal, túljátszásokkal, teátrális fogásokkal tűzdelt, negédes jelenetekbe. Dalra fakadnak, tónust váltanak, új színpadi megvilágítást kapnak. Ez utóbbi például úgy nagytitja fel, s vetíti ki a hátsó falra Helmer figuráját, hogy úgy tűnik, mintha Drakula-Lugosi tartaná karjaiban Nórát. A háttérben egész idő alatt ott szól a némafilmek elengedhetetlen „konferansziéja”, a zongora.

Minden apró részletnek, kelléknek fontos szerepe van. A babaház/kalitka üldőalkalmatossága több formában, helyzetben is játékba hozható, a xilofonütőkkel Rank doktor nemcsak a tarantella táncot kíséri, hanem Chaplin klasszikus balettcipő jelenetét is utánozza, majd nyílvesszőnek használja, végül Nóra ezekkel tűzi fel a kontyát. S ugyanígy a mozdulatoknak, a színészi mesterség szinte minden megtanulható, elsajátítható fogásának jelentősége van. A színészek tudásuk legjavát nyújtják, s ebben a szűk kamara-térben is olyan mélységekbe ragadják le a nézőket, ahonnan majdnem nincs visszaút. Szinte lehetetlen kilépnünk a Nóra-szoba, a Babaház fogságából. Ki-ki elbűvölten ül a maga nézőtéri vallatószekéjében (nem túlságosan kényelmes, szűk és kemény alkalmatosság a Nemzeti Színház legfelső emeleti „díszletfestő termében”), és nem akaródzik egyikünknek sem elkísérni Nórát a hideg, havas, „bizonytalan” útra. Nem is kell, a darab szokatlan fordulattal végződik. Nóra bezárkózik a babaházba, a férj végleg kiszorul ebből az otthonból, eldobja a kulcsait – sötétség. (Nem tudhatjuk, de sejteni lehet, hogy Torvald hagyja el a házat.)

A némafilmes jelenetek pantomimszerű, stroboszkópos fénnel segített „képsorai” igen összehangolt játékot kívántak a szereplőktől. S ebbe az összetett, komplikált játékba időnként becsúszott egy kis ritmushiba. Félbeszakadtak a megkezdett mozdulatok, vagy üresjáratra jutott még szöveg. Nagy valószínűséggel az oslói szűkre szabott színtér a mozdulataikkal együtt a hozzájuk kapcsolt szövegek idejét is korlátozta.

(*Nóra, a Szt. Pétervári Bjelij Színház vendégjátéka, rendezte Mikhail Bytsjkov*)

A nemzetközi Ibsen Fesztiválokon a *Nórák és Heddák* mellett természetesen helyet kaptak egyéb Ibsen bemutatók és vendégjátékok is. A 2006. évi kínálat különösen bőséges volt. Közel 100 előadásnak adott helyet öt színpadán az oslói Nemzeti Színház a Fesztivál 24 játéknapijára elosztva. A norvég bemutatók mellett 12 vendégegyüttes lépett színpadra: lengyel, svéd, két dán, izlandi, kínai, spanyol, japán, román, orosz, amerikai, brazil. A hivatalos programon kívül, a Fesztivál utolsó napján bemutatkozott a budapesti József Attila Színház a Háda János rendezte *Nórával*. A 22 darabból a négy *Hedda Gabler*, a négy *Nóra* és a három *Peer Gynt* mellett két *Kís Eyolf* s egy-egy *Kísértetek*, *A tenger asszonya*, *John Gabriel Borkman*, *Ha mi, holtak, feltámadunk*, *Solness építőmester*, *Brand* előadás került színre.

KOVÁCS KATÁNG FERENC

* (Az 1997-es Kúnos László fordításig minden magyar kiadás a Nóra cím alatt jelent meg.)

Sándor vagyok én is,
ha nem is Petőfi,
nem a nagy Petőfi,
hanem csak Szoboszlai.
De pennám, akárcsak a nagy költőé,
hazámé és feleségemé.

Szoboszlai Sándor: Sándor vagyok én is

SÁNDOR

GAYA LITERATURA:

ÁRVAI FERENC ÖDÖN versei

Pótkerekес biciklin

(naplóvers, 2004.)

Dec. 1.

Gyorsan tél lett.
Mint ahogy a földbe dugott babok nőnek.

A Kék Maci piros kakaót cumiz s
eltelt tizenöt év.

Katonának is öltöztem, de sértődésből
levettem az egyenruhát.
Majd inkább nővéremmel mentünk
nászútra a pótkerekес biciklin;
vagyis gesztenyebarna kuzinommal,
aki lelkesen ugrott a csomagtartóra mögém,
hogy nekivágjunk;
de nem jutottunk csak
nagyszobából kisszobába.

Dec. 2.

Forró feledésbe fúl emléke M.-nek.
A babok fény felé nőnek.
S gluteus-köztí szűk térben
szorítanak vérző-nyákos fekélyek.

*

Ezeket ünnepek után elküldöm
Gyurkovics Tibornak. Hátha érdemes.
Csak húzza addig még, kedves Uram! mert
sápadt volt eléggé a Duna TV-n.

Egyébként itt minden oké:
Erzsink mégsem rákos, a Mama napról-napra
javul agyinfarktusából, Márti nénit is lekötik unokái;
Anyánk, bár holnap sírni fog
és Apánkkal se tudjuk mi lesz...

Dec. 3.

Minden oké lett:
alszanak és álmodják talán:
„egymásért rég meghaltak”.

A tudatlan és a tanult

(naplóvers, 2005.)

Jún. 8. (szerda):

Gézával a nőket beszéljük,
kívül-belül milyenek:

kinél ez, kinél az dominál,
kinek a húsa, kinek a lelke,
kinél mindkettő, kinél egyik se.

S Haumann Péter ül be a Kinizsibe,
arcán friss, szűz hó, feje búbján kopár sivatag.

A játékgép nyel, a játékos szív,
máshol a csapos csalafintán csapolja a söröket,
itt csak csupán csupa reték a pohár,
és a WC-ben pöcsömre kacsingat a világítás.

Jún. 10. (péntek):

Egy magával kiegyezni képtelen *Jani* aki kötekedni hivatott
felszállani a villamosra uzsgyi fel szövetségesével mellénk leültek
s kezdődtek hamarost a kötekedések no mármost én konfliktus-
kerülő valójában pucájában vérszegény villamoson éppen ülő utas-
ként működő akinek a *Jani* szólt oda hogy a helyedet adjad oda
mire magamnak hogy szégyenben a Kati előtt mégsem kéne légy
ezért vörös vérrel pucámat gyorsan felvértézém maradj kérlek
türelemmel két megállót még kértem hát meg a *Janit* aki ekkorra
ügyesen felhúzta a Katit aki viszont kedvesen kezdett olyasmit
hogy te *Jani* a modorod kicsiszold legközelebb ha emberekhez
szólsz erre a *Jani* befogta és azóta csiszolja szavait amiket
legközelebb ugyanitt ketté török ha kell neki a helyem ha nem
elverem mint a Kati fenekét volna már jó

Jún. 12. (vasárnap):

Házat ne építs rossz alapra
Mert előbb utóbb összedől

Árvácskám virágzik a párkányon
Pedig év elején még száradni akart

*

sírhátnékját visszafojtva a család
egymással oly de nagyon galád

Jún. 10. és 12. között (szombat):

A héten már másodjára mentem a Kinizsibe
Csillogó játékgépbe a munkás fizetésit be

Az asszony öt hiába veri
irtóra szeret játszani
Az ütéseit kiheveri
csak gépnél tudjon állani

A tudatlan céltudatosságról
és a tanult rátermettségről beszélt Eddie,
kávéjára hajolva, folytonosan bagózva.

Hétfőn berúgunk, hacsaknem
eljön aznap Kati velem
moziba, mert ha igen, akkor nem.

Jún. 13. (hétfő):

Fáj a fejem Eddie.
Maradt mára ennyi.

Jún. 14. (kedd):

A reggel fáradt
Halkan hasít a másnap
Fejbe teli találat
Mint lehetne szívembe bánat

*

az impresszionistákkal kikoptak a vásznak
és a festékek örülten rájuk másztak
Eugene a fejszével nekiugrik a fának
hasábokat szel jövőre a családnak

a hülyéket bekapja a semmi
ki szereti annak kell lenyelni

*

kinyitott ajtaján az ének belépek
a TV-ben lassan keményen kefélnék
s veszem elő én is tollam rímkedésnek

Jún. 15. (szerda):

Jó alapot akarok
Építkezni ezért
Nem hamarkodok

„Közepesen táplált fiatal férfi” elleni erőszak

Kiknek elődei Zingarából
megmenekültek,
most tárcámat veszik,
mintha szabad volna.
Öklükkel fejemet pirosra,
és ezáltal lett alsóm khaki is.

Ájultamból Cs. éleszt
és hozza épen maradt
szemüvegemet
és rendőrért fut
és nem hiszi ő sem.

*

Ápolónő „Töltött Galamb”
kötést cserél,
sebem körül lemosdat,
ajkára harapva koncentrálja
feladatát,
és tiszta illatát orrom elől
kiviszi a huzat.

*

Én fajom, én szerelmesem.
Miért bántasz?
Ruhiva átka rajtam is.

Sándorirtás

S. G.
„Neked is csak az kell, / Mint akárki másnak! //
Két foszló test kik órák óta / A vérfürdőben
áznak.” (**Vérfürdő**)
Úgy van, úgy van, yes, yes, yes! Vér kell a
kedvesnek, vér kell a költészetbe (Endre bátyánk
is megmondta), vér kell az Irodalmi Jelenbe is.
Tölts meg a többi versét is vérrrel, mert egyébbel
(pl. költőiséggel) úgy tűnik, nem sikerül.

B. F.
„Szerencsém volt, mert elkerült a vízár / Nem
robbant körülöttem gyilkos akna / Vulkán és rengés
földem békén hagyta / S pokoli sárba sem húzott a
hínár.” (**A lóhere három levele**)
Szonettje szép és jó, csak egy hibája van: egy hosszú
listát gyarapít, hiszen mind képalkotásában, mind
gondolatiságában hasonlatos sok száz vagy ezer lírai

darabhoz, azaz olyan, mint kék égen a búzavirág.
Ellenben nagyon feltűnő textus tragikusnak (és
a Szeptember végén formai mintájára anapeszti-
kusnak) szánt verse, a Szeptember tizenegy, ebből
elengedhetetlenül „be” kell idéznünk:
„Még állnak a tornyok a messi világban
Még ékesen villan meg rajtuk a fény
De látod amottan az égi világot
Már örült pilótáknak a gépe zenél.
Még ifjú bájjal a Word Striti lányok
Még zümmög a tömeg a boltok előtt
De íme, halálnak a füstköde szállong
Tornyok szívébe ezüstlő nyilat lő.”

M. K.
„Egy mindent tudó tökfözelék / és egy mangali-
cakolbász / találkozása egy ismeretlen / öreg-
asszony halottas ágyán / Egybeolvadás és

összetakarózás / a lábak kicsit kilógva a semmibe
/ ütemesen nyomkodják ezt a semmit / és megint
picit más lesz a világ // Akkor jön egy méh / velük
sose lehet tudni / képesek a szívbe is beleszúrni /
állítólag hessegetni nem szabad őket / legfeljebb
szűzanyát emlegetni / vagy átkozódni halkan
szakadj meg te / Igenis fáj és megdagad a szűrés
helye / összeszűkül a szem mint / a messzire
tekintőnél / és folyton rá kell gondolni / arra méhre
amelyik már nem él / s lám milyen nyomot hagyott
a világon” (**A pocsolylák mindent tudnak**)
Kétségtől egy letisztult költészettel van
dolgunk. Csak annyi a probléma, hogy mi még
nem nőttünk föl oda, hogy átérezzük. Feltehe-
tőleg 53 bis 61 évvel megelőzte korát. Sebaj,
majd a méhek! Majd ők!

Ny. K.
„Ólykor egy hétig is megy a levél. / Van, hogy
oda sem ér, elvész félúton. Avatatlan a kéz, mely
hozza, s az / is, mely átveszi. // [...] Nagyon félve

mondom ki, de akkor meg / minek, hiszen
hallgathatnék is, vagy / írhatnék levelet, amit
aztán / elfelejtenék elküldeni.” (**Dilettanto**)
Egyetértünk mind versének címével, mind
eszmei mondandójával. Tegye ezt!

T. H. G.
„Így vannak hárman bennem: / az inkvizítor, a
filozófus és az Isten, / a törvény, az eszme és a
minden, / így hárman vagyunk – egyek.” (**Az
inkvizítor, a filozófus és az Isten**)
Ez mind nagyon rendben. Sajnos, a fölöttébb
rangos képletből hiányzik a Költő.

K. P.
„Kis sündisznók topognak, / akár szárnyasze-
gett pegazusok” (**Éjszaka**)
Nagyon édibogár költői kép! Hanem inkább
levelét kommentálnám:

Folytatása a 29. oldalon

VAGYOK ÉN IS!

PARÓDIÁK ESZTE ROY

TÉREY JÁNOS

Szodoma és Gomora

A-változat

Viagra mámor

Siralomvölgyi hőzöngős keretben
a mámor ára már felmérhetetlen,

hiszen hiába koptatom szavam,
száz részeg utca, város, vármegye
tobzódik vélve, annyi farka van,
hogy tüzesőt is elolthat vele,

bár nyála cseppen pirult hagymás ájer
mögött csupán ott sült kolbászáért, májér.

B-változat

Katasztrófa-nemzet

Mennyi kicsapongás,
sehonnai selma,
vízfejekben pangás,
erkölcs lenge pelyva,
Nibelung-lakópark,
törpét nemző Siegfried,
leszbikus adó, sarc,
acsarkodó hisztik,
szégyellném ónémet,
flamand vidékeken
strichelő nénémet,
mikor végigmegyem.

C-változat

Monokróm siratóének

Szerelmesem a siralom, a gyász,
könny nélküli, nem illik maszatolni,
ki megcsalatott, holtra is vigyáz,
de nadrágját nem kell többé letolni.

D-változat

Kénkő hadművelet

Mi bennem összeomlott, ne keresd a
szők krónikában, kénköves viharok

kihunytt világa lett romokban Drezda,
hová utólag gyüremlettem aljnak.
Ne építsetek utat, házat ottan,
blaszfémia lenne, alattomos,
se mást, mert hátha kobakomra pottyán
ikertorony vagy égő villamos.

E-változat

Toldi éjszakája

Voltam jó katona, védtem pincét, hazát,
mégse portréim nézi tiszta szobánk falát,
nem pítizek senki kegyeiért fesztig,
hol a kutyát, macskát torkomnak eresztik,
kemencepadkáról is engem kitúrnak,
s nem vagyok csihésnek jó, se háziúrnak,
rohadtt felépítmény rátok szakadhat is,
nem bánom, én, igen, pálinka vagy hasis...

CSEH KATALIN

Te jó Istan

Te jó Istan,
te jó Istan,
ha nincsen is
akkor is van,

odafont a
fellegen
a gatyóját
meglesem,

mikor nagygyá
változik,
változik,
mi el sose

kárhozik.

Ecki, becki,

Hiányomban
imámon
hintázik a
a hiányom,
mint őserdő
liánon,
félek is, az

imázsom
hány kilónyi
imát nyom,
ha ablakom
kitárom,
s epekedve
kihányom
(mikor éppen
hiányzom)
kosaramat
liánon,
Velencével
immáron,
mandolinon,
gitáron
telíteni
hiányom,
és imázsom
riszálom
a másik szál
liánon;
mindenki a
világon
imádná-e,
trillárom,
pajzánkodó
hiányom,
ha vibrál
gitáron,
miként tava-
lyi bálon
eckki, becki,
Tengerecki
Pál kalapján
lógó fecni?

LIPCSEI MÁRTA

Mostan színes tollakról álmodom

Mostan én színes papírok között
szundizva ollózok, szöszmötölök,
piros szalagot, vajákos figurát
fűzők hajamba csillámos frizurát

próbálva homályos tükör előtt,
melyből fonnyadtan néz a délelőtt,
rózaszín, bíbor, lángoló kokott
versből sorokat összelopkodok,

mit árt, ha másé, az ámító foncsor
kútjába esett már máskor is Csongor,
szép lesz Dorottya, régi trükk bevál:
varangyot tündérnek néz Karnevál,

s csókért liheg, ha dögös képelem
idegen tollával ékeskedem,
pöszén is csóró, de azért kőszí,
hogy álcáz engem a szövegkőszí.

Folytatás a 28. oldalról

„Fiatal [...]vári költő vagyok, olykor már publikáltam, de sok alattomos emberrel találkoztam, ez elvette a kedvem ettől. Ám most új erőre kaptam és úgy gondoltam, vagy komoly emberekkel, komoly lapokkal kezdek, vagy semmivel.” Nos, sajnos mi is ezen alattomos emberek közé tartozunk, akik elveszik kedvét a versírástól.

P. Cs.

„Koldulsz... / Én két, / Vétkét / Bánó, / Fájó / Kezem, / Innen / Messze... / Messze... / Másol... / Távol... / Majd ott / Ajtót / Nyitnak / S hívnak / Talán... / Talán...” (Kőnnycsepp cseppen...) Igen zsenge korát figyelembe véve: még olvasgasson utána ennek-annak, jöjjön rá, hogy ez nem csak úgy megy, és úgy egy-két év múlva... Talán...

B. A.

„Ebben a poszt-modern-világban / Fehér tapéták között irtanak / Minket, mintha csótányok

lennénk / Mind, kik nem tudnak felejtetni. / Talán pont ez a való és a cél. // Meglapulva nézlek.” (Pilinszky)

Bizony-bizony, jó az allegória... S bizony, ez a való és a cél (lásd a címet!) Mégis, tetszenek az írásai, mert nem szokványosak. De azért még nem elég jók a közléshez. Önön múlik, hogy rárak-e még egy lapáttal, vagy inkább bezabálja a poétairtót.

G. É.

„Hunyadi megy előre. / A pestis fekete, / Rideg arca felé / Fordul el a feje. // Utoljára felkiált: / »Pusztulj hitvány kutya!« / E szavakkal hal meg / A magyar had ura.” (Hunyadi) Indulása biztató volt, nem feledtük el, hogy nálunk debütált, de azóta érkezett küldeményei már nem ütik meg a szintet. Hunyadi című poémája pedig egyenesen kacagságos. Sőt: rémes. Szóval ez sajnos nem egy felfele ívelő pálya. Gondolkodjon el ezen...

S. Á.

„felsálgyanús kolera / tárgynak látszó sültkrumpli / ma már minden marha(hús) jogosítványt kap” (a szájon át és vissza) Hahaha, nagyon jó kis szóvicc, még írjon vagy kétszáz ilyet. A körítést (azaz a verset) nyugodtan mellőzheti.

S. B.

Kommentár nélkül – a hónap verse:

Kemping az éjjeliőrrel

Holdaskönyv-imitációk

1. Less csak ide angyalom
vér csorog az abroszon
édes néném bogárka
fulladjon a pohárba

2. Titkot fejt a csillagász
elrepedt a csigaház
bukdácsolva földet ér
bokrok közt egy bőregér
3. Rózsaoilaj illatok
kavarják az iszapot
vízmosásban facipő
majd elmúlik az idő
4. Légy lapul a kenyéren
bicska van a zsebében
szürke macska kolompolt
bezárt már a kolostor
5. Egyet csettint a kobold
dolgát teszi már a hold
levágja a fitymádat
éjjel azon hintáztat

JOHANN VON KRONSTADT

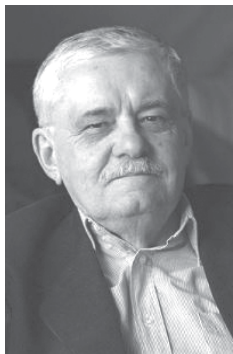
A bőség zavara – február

A februárt, annak ellenére, hogy a legrövidebb hónap, azt se tudom, hogyan húzzam, hogy beférjen a karakterkeretbe. A terv szerint olyan évfordulók csokrát szántam februárra, amelynek szerzői, szereplői látták a halált. Környezetük, világuk, jelenük, múltjuk halálát. És ez megjelenik műveikben.

Mindenekelőtt két szenttamási író: **Gion Nándor** és **Végel László**. Megfejthetetlen módon mindketten 1941. február elsején születnek. Mindketten végigjárják az akkor szokásos irodalmi-filozófiai iskolákat, elfoglalják pozícióikat (színház, rádió, sajtó), majd szinte azonos ritmusban ráébrednek, ideje van a változásnak. Az irodalomban. Tito marsall Jugoszláviája másként lélegzik, más viszonyt tart fent a Nyugattal, mint a hrucscsovi, később brezsnyevi ülep alatt feszengő Kelet-Európa kinevezett janicsárbasáival (nekünk Aczélbasi jutott). A magyar nyelvű irodalom korabeli frissítő szele, azóta is az egyetlen (ha a sokkal nehezebben hozzáférhető párizsi Magyar Műhelyt nem számoljuk), a Symposium nemzedék. A csapat először a Képes Ifjúság című lap irodalmi mellékletében, majd 1964-ben a Kontrapunkt antológiában és az ugyanekkor születő Symposiumban mutatkozik be. A Symposium a magyar posztmodern, vagy neoavantgárd szülőágya. Gion és Végel mindketten ottan bábáskodnak. A nemzedék jelszava: Ki a provincia-lizmusból!

Gion 1994-ben Magyarországra költözik. Ha szabad így fogalmazni: csak a teste. A lelke Bácskában maradt. Továbbra sem írt le egyetlen Bácskától független betűt. 2002 augusztusában hal meg, tizenkilenc megjelent – jó és még jobb, olvashatóbb – kötet után, és talán nem túlzás azt állítani, minden feldolgozás, díjak és kritikák ellenére, Gion halála után négy évvel ismeretlen író Magyarországon. Még az olvasó emberek („csak az ember olvas”) körében is, ezt bizonyítja gyors helyi közvélemény-kutatásom.

Végel László hasonló pályát fut be, azzal a különbséggel, hogy nem költözik, marad. Dolgozik, megint dolgozik, és marad. Menekül, dolgozik, újra menekül, de marad. Személyesen élheti meg a balkáni háborút a maga csak Vajdaságra vonatkozó extrémításával, nézheti végig Vajdaság bombázását, amely, ha inspirációs vonatkozásait nézzük, legalább olyan mélyen érintik, mint Dosztojevszkij Szibéria. És mint Dosztojevszkijé, Végel hangja egyre sötétebb, egyre több benne az altónus, a lemondás, a szomorúság. Nem tudni pontosan, mi volna az anyaország feladata, a politikusok kötelező feladata a Trianon óta elszakadt országrészek, az ott élő kisebbségek helyzetének javításában, én legalábbis nem tudom, de Végel Lászlót legalább olvashatnák, ha van egy-egy szabad órájuk, hogy ne érezzék olyan kurva jól magukat a bőrükben. Mert kifejezetten irritáló, hogy így elvannak, játszadoznak. Szórazogtatnak az életünkkel. Az idő pedig rohan, mindenki számára foggy, csak ők látszanak fittnek, fiatalnak, sportosnak. „A kötet (amelyet az író édesanyja emlékének ajánl, aki él, mozog, évtizedes gátakat nyit meg, ő az események központi alakja akkor is, ha nincs jelen éppen)

dramaturgiai csúcspontja a felelősségre kérés rá. A szüleink és gyermekeink iránti megkerülhetetlen és megúszhatatlan felelősségre. Azaz-hogy szüleink létén könnyíteni, amennyire lehet, gyerekeinket biztosítani, amennyire csak lehet. Más nem maradt, de ez kötelező. Ennyi maradt, mert Végel szerint a bombázás Vajdaság agóniájára tett pontot. Vége. »Kosztolányi és Csáth sem szerette Szabadkát, habár ők még csak az út kezdetét látták. Te a végén toporogtál. (...) Csak arról van szó, hogy az önámításra nem maradt több erő. A csodatétel elmaradt. Beszélsz egy nyelvet, amely ezen a tájon lassan haldoklik, tengődsz egy kultúrában, amely belátható időn belül nyomtalanul eltűnik. [...] A magát győztesnek érző militáns szerb, a magát győztesnek érző militáns magyar aligha fogja fel, miért találja fájdalmas haladéknak e kettős győzelmet Végel László vajdasági magyar író.«” – írtam az Exterritóriumról néhány éve.

Gion és Végel a kisebbségi pusztulás írástudó tanúi. Láthatták, részesei voltak egy országgrész kulturális fellángolásának, aztán toporoghattak a hamuban.

1858. február 2-án született Szécsényben **Komjáthy Jenő** költő, a magyar Shelley. Én pedig éveken át tagja voltam egy Komjáthy-kör nevezetű irodalmi társaságnak ifikorom helyszínén, Balassagyarmaton. Ma is létezik, működik, fiatal költőkkel, bánatos és defektes középkorú gyerekekkel, akik nem találják helyüket a rossz tempót vett életben, bébújnak az éjjeli lámpa alá, klasszikusokat olvasnak, hogy műveltek legyenek, kortársat, hogy aktuálisak. Mintha nem volna mindegy. Születéskor eldőlt, ki mivé lesz. Ha másként alakul, az életnek gorombán oda kell vernie, hogy más irányt vegyen a már elhatározott sors. Nehézség ez így, de jobbat nem talált fel senki. Megjegyzem, szerencsétlen gesztus Komjáthyt tűzni a zászlóra – éppen Balassagyarmaton –, ahol azért tudunk egy életigenlő Mikszáthot, egy minden lehetőségbe macskaként kapaszkodó Balassi Bálintot, vagy akár a bánatos életű Madáchot, minthogy Komjáthy Jenő a vidéki, ismeretlen, nyomorult, depressziós, senki által nem ismert irodalom egyértelmű szimbóluma. És a névválasztás meghatároz. Komjáthy alig publikál. Pedig szeretne. Egyetlen kötete a halála napján jelenik meg. Szegény, mint a tempom egere. Olyan barátot(kat) választ, akik maguk is bizonyos távolságra élnek a valóságtól. Madách Imre Aladár nevű fia, példának okáért, aki hívó spiritiszta, lazán elbeszélget a halottakkal. Másik barátja, a tbc-s Reviczky Gyula felnőttként szembesül a tragédiával, hogy bár édesgyerekként nevelték, balkézről való zabigyerek, tehát kimarad a jelentős örökségből (arról nem is szólva, hogy Jászai Mari benyeli és kiköpi, miután más lovat kíván meg). Komjáthy, aki 1880-tól balassagyarmati tanár, leveri a szerelmi balsors. Beleszeret egyik tanítványlánykájába, aki viszontszereti. Ez a XIX. században sem jó ajánlólevél, erkölcsstelenség címen kirúgják. 1887-től, hogy az élet kerekesebb legyen, német nyelvet tanít a színszlovák Szezenen. A szakemberek szerint ő a kapocs, költészete a híd Petőfi, Arany és Ady hangja közt. Életében tökéletesen visszhangtalan minden, amit csinál. Megelőzte

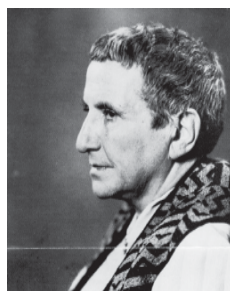
az irodalomtörténeti lyukat, amelyben élt. Hangját, felhangjait, újrhasználható találmányait halála után tíz évvel építi be költészetébe a Nyugat-garnitúra. Babits azt mondja róla: „...az élet nem oka, hanem okozata jellemünknek; sorsát mindenki maga csinálja. Ezért illik a költők élete oly csodálatosan jellemükhöz.”

tével (Kortárs 2001/6) hajtunk fejet, ha fejet hajtunk.

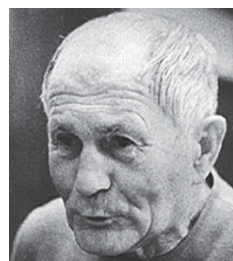
„A recenzens óvakodik Csoóri Sándor összegyűjtött verseiről írni; szeretné elkerülni a csapdákat, amelyek ezt az életművet aránytalanul nagy számban körülveszik. Nem maga az életmű problematikus – noha mint *minden* életműnek, ennek is vannak ilyen epizódjai –, hanem az a kontextus, amely bármilyen irányú megközelítéskor szinte feltételes reflexként »működésbe lép«. A közeg, ahol egyfajta dialógus létrejöhetne, itt és most általában, az ő esetében pedig különösen, a szokásosnál is indulatosabb és ingerlékenyebb (sérültebb és sérülékenyebb), s a mégoly ártalmatlan tűnődést is azonnal per(véd-/vád-)beszéddé minősíti át. Úgy tetszik, a rendszerváltozás óta, datálhatóan a *Nappali hold* megjelenése után, ördögi hínár tekerőzött a magyar szellemi élet köré (is). A recenzens rezignánsan állapítja meg, hogy amaz ominózus vita *mindannyiunkat* megalázott, célt pedig ha ért, nem a javunkat szolgálta. Csoórinak mindenesetre az akkori megtorpanásából nem sikerült törésmintesen arra a szellemi magaslatra visszatérnie, amit például gyönyörű esszéi, a *Tenger és diólevél*, az *Egy nomád értelmiségi* vagy kötetei, *A tizedik este*, *A látogató emlékei* is jeleznek. De nemcsak Csoóri bizonytalanodott el (tisztelőt parancsoló névsor állítható mellé), hanem talán a kilencvenes évek elerőtlenedése is részben az irodalom és általában a szellemi élet durva elpolitizáltságára vezethető vissza, amelynek nem egyetlen, de mindenképpen emblemátikus jelensége volt e vita. Látszólag paradox helyzet teremtdött, egyfelől (egyk irányba?) a közéletiség/politikum, a »hagyományos költői szerep« és a »költészet hagyományos helye, szerepe« kivonásának diktátuma az irodalomból, másfelől (másik irányba?) pedig a naponta megtapasztalható expanzív hétköznapi politizálás. (Jóllehet éppen a politikai cenzúra megszűnte után lett volna végre alkalom gondolkodni arról, hogy mi történt velünk, és miféle értékek mentén volna érdemes megfogalmazni a jövő Magyarországnak eszményét.)”

Végül egyetlen, mindentől független megjegyzés: Csoóri számomra nem versek, hanem esszék. A mindenféle esszék. Ha egyetleneket, ha tiltakozom. Esszéi – számomra – a mindenkori feltámadás. Nincs napszak, évszak, nincsenek olyan zűlélt körülmények, hogy ne tudnám olvasni, ne indítana el valamit, ne gyönyörködnék finom áttételei ereztében, ne morognék, ha éppen morogni van kedvem. A Csoóri-esszé, amit soha nem ugrok át. És ennek semmi köze sem a népi, sem az urbánus irodalomhoz. Amelynek (népinek) – a legújabb mehökkentő hír szerint – éppen halála és temetése vagyon.

majd a Rue de Fleurus 27. szám alatti műteremlakást a város szellemi és művészeti életének központjává formálja. Stein írásai nehezen adják

meg magukat. Már aki olvas. Aki olvas dadát, olvas múlt századelőt. Sok minden nem található a magyar piacon. Én húszvalahány éve – még nagyon izgatott az amerikai írók Párizsban az első világháború után című irodalomtörténeti fejezet – futottam össze a Stein által írt *Alice B. Toklas önéletrajzával*. Benne minden, ami érdekelt: Hemingway, Zelda és férje, a nagy kedvenc: Scott Fitzgerald, de megjelenik mindenki, aki fontos párizsi a korszakban: Juan Gris, Braque, Thornton Wilder, Picasso, Matisse, Derain, Czöbel és Apollinaire. És mások. Az is érdekelt (persze), hogy az inkább férfi, mint nő Gertrude azért lehetett olyan hosszan a szalon szeretett gazdája, mert nőt szeretett (40 évig egyet), ezért aztán nem került összetűzésbe – a szerelem vége többnyire csapkodás, hisztéria, elmebaj – a szalon férfitendéjeivel. Nem akarták egymást meghágni, legyűzni, nem akarták akarni egymást. Értették, megértették. Férfiak – férfihangon. Ugyanakkor Gertrude Stein láthatta, hogyan szóródik szét egy nagy amerikai írócsapat, amelyet *elveszett nemzedék* névre (lost generation) keresztelt.

Február 3-án tíz éve meghal **Hrabal**. Előtte tíz évvel, 87-ben, harminckét együtt töltött év után elhagyja a felesége. Meghal. Ha azt mondjuk Hrabalra, hogy csoda, az asszony is csoda. Itt

a neve, ne hagyjuk névtelenségben: Eliska Plevova. Hrabal tíz éve – sikerek ide, sikerek oda, meghívások és díjak és sörök az Arany-tigrisben amoda – a győtrelem maga. Eliska töretlenül hisz Hrabalban. Hihet is, kéziratból ismeri az olvasó elé csak évtizedekkel később kerülő világhíres regényeket. Azt mondja neki: *Bohumil, ne menj dolgozóba, írf. Eltartalak, csak írf.* Ez történik. Negyvenkilenc, amikor megjelenik első könyve, egy elbeszéléskötet. Siker. Egy évre rá a következő. Ájult siker. Ettől begörcsöl. Képtelen írni. Egy évre leáll, aztán érkezik a „vonatok”, ami a hírnevet hozza magával. Film, díjak, Oscar. Bejárja a világot. Az összes nagyvárost, Berlin, London, New York, Párizs, Bécs, viszi, repíti *A szigorúan ellenőrzött vonatok* elképesztő sikere. Minden, ami csak kell. Éppen ebből van elege. Érdekes, de van ilyen. Az író magányos szakma. A folyamatos parádézás, a nyíltszíni tapsok, a vasfüggöny a színészek, a politikusok és a brókerek privilégiuma. Hrabal írni akar. Töltekezni. Lenni, ahogyan addig is. Hatvan-nyolc aztán odaver a szabad szellemnek, az elfogadó kultpolitikának. Hrabal szilencium alá kerül. Megtanulhatja, a siker viszonylagos valami, ha a politika bilijében születik: kivágják a könyvesboltokból, a könyvtárakból. Visszatér az asztalfiókhoz, van benne gyakorlata. Meglép Prágából. Ki a természetbe. Hétvégi kisházat vásárol a hegyekben. Fát gyűjt, gombászik, figyeli a vadakat, nézi a madarakat, lesi, a fű hogyan nő, hogyan szárad el. Élvezi a létet. Élvezi Eliskát. A nyugalmat, az állandóságot, a kiszámíthatót. Kirekeszt minden meglepetést, erőszakos vendéget, mézre mászó irodalmi libát, híres ember interjújára vágyó újságíró. Elhajt mindenkit, akit lehet. Dolgozik. Ír. Az író dolgoz. Közben a művek is dolgoznak. Ez a művek dolgoz. Nem akar király lenni, sem milliárdos, de nem terveli azt sem, hogy az Írószövetség góréja legyen. Ő csak író. Mindenki menjen a búsba. Aztán újra Prága. Felesége meghal. Jön a bársonyos forradalom, benne a Hrabal-reneszánsz. Na és April Gifford, egy amerikai lány, cseh szakos egyetemista, a hozzá írott levelek, az utolsó fellángolás és az utolsó megrendítő információ (a legutolsó zsurnalisztatálalmány előtt „galambtetés közben kiesett a kórház ablakán”), a szinte mellékesnek tűnő vallomás a *Levelek Áprillának* című kötetben az érintettségéről. A besúgásról. Ha őszinte akarok lenni, azt mondom, tizedannyira nem rendített meg, mint Tar Sándor esete. Az már igen, hogy a vallomás és a halál közt eltelt öt évben szinte nem írt érvényeset. Egyikük sem. Talán az ég ezzel büntet ilyenkor.

ONAGY ZOLTÁN

Szavak nélküli költemények címen jelentette meg 1904-ben fametszet-sorozatát Vasziliij Kandinszkij, a 20. század első évtizedei avantgardizmusának egyik kiválósága, meghatározó vezéregyénisége. Már a címválasztással is azt kívánta egyértelműsíteni az orosz származású alkotóművész, hogy eszköztárát a költészet-hez hasonlóan minimálisra redukálva a metszet a lényegre összpontosít. A síkba vetített formák tömörítése, redukciója, valamint a képmezők nyomatékos elhatárolása, a vonalak hangsúlyozott, pregnáns kiemelése által valósítható meg a rajzokon, a metszeteken a szintézis, a sűrítés, az egyszerűsítés. Ugyanazon esztendőben hagyta el a nyomdát a magyar művészettörténet nagy klasszikusának, Lyka Károlynak *Kis könyv a művészetről* című korszakos könyve, amelyben, többek között, világosan leszögezte: „A rajz természetében rejlik, hogy a valóság teljes hatásától le kell mondania a rajzolónak. S ha ez áll, akkor jól teszi, ha a rajznak ezt a tulajdonságát azzal is kiemeli, hogy nem is törekszik ily teljesen valószínű hatásra. Lássák meg rajzán azonnal, hogy szerzője csak egy bizonyos fokig megy el az előadásban, és hogy tudatosan hagy bizonyos hézagokat. Ne zsúfoljon össze mindent, amit csak lát, de hangsúlyozza erősen, amit a látottakból rajzzal ki lehet fejezni. Ezzel rajza érdekessé válik, ami szintén fontos mozzanat.” A rajz látszólagos befejezetlenségei, elnagyolt-ságai és hiányai munkára serkentik a szemlélő fantáziáját.

A tömör, lapidáris fogalmazás, a koncentrált feszültség, a fekete-fehér ellentétének és párbeszédének kimért szigora és drámaisága, az ívelt terek, az erővonalak határozottsága, a természet-és emberábrázolás újszerűsége, a gondosan kimódolt kompozíciós elvek és megoldások uralkják a magyarországi és romániai grafikusművészek *Metszet* és *rajz* címen megrendezett közös tárlatán felsorakoztatott munkákat. A Magyar Rézmetszők és Litografikusok Egyesülete és a csíkszeredai székhelyű FORTE Grafikai Egyesület összefogásából az ipote-ti-i „Mihai Eminescu” Országos Tanulmányi Központ, a bukaresti Fővárosi Könyvtár, a Ploie-ti-i Művészeti Múzeum, a vajdahunyadi városi művészeti galéria, a csíkszeredai Csiki Székely Múzeum, valamint az Árkosi Művészeti Központ támogatásával megvalósított nagy horderejű, nemzetközi projektnek, vállalkozásnak több vonatkozásban is dicséretes, fokozott figyelmet érdemlő a hozzádoka, a haszna. Példamutató és követendő maga az ötlet, a kezdeményezés, hogy magyar, román, finn és romániai magyar képzőművészek rajzait és nyomatait vonultatja fel a fölötté bőséges, színvonalas és változatos grafikai anyagot felölelő vándortárlat, amelyet a bukaresti Kalinderu Múzeumot követően Ploie-ti-en, Vajdahunyadon, Csíkszeredában és Árkoson mutattak be.

A tárlaton különböző évjáratokhoz, nemzedékekhez tartozó képzőművészek sorakoztatják fel, prezentálják munkáikat: a bukaresti Ion Panaitescu idén tölti 70. életévét, míg a legifjabbak – Cristina Manea, Baász Orsolya és Alexandra Zbânga – 1980-ban, illetve 1982-ben születtek. Mérey András 58 éves korában 2006-ban hunyta le örökre a szemét. Kegyeletes gesztus a szervezők részéről, hogy az átfogó seregszemle keretében válogatott alkotásaik emlékkiállításokba, kamaratárlatokba csoportosításával adóztak a kortárs grafika néhány elhunyt kiválósága – Baász Imre, Constantin Banciu, Vasile Kazar és Ion State – emlékének, veretes életművének. Oroszlánrészt vállalt a bukaresti

A vonal és az él expresszivitása

Magyarországi és romániai grafikusok közös vándorkiállítása

kiállítás tető alá hozásából Mircia Dumitrescu, a bukaresti Képzőművészeti Egyetem grafikai tanszékének tanára, aki gazdag válogatással, egyéni kamaratárlattal szerepel a kiállításon, Vásárhelyi Antal, a Magyar Rézmetszők és Litografikusok Egyesületének elnöke, a Vincze László és Fiai Papírmalom tulajdonosa, Koszti István Miklós, a Forte Egyesület elnöke, valamint tettekre kész „szárnysegédjük”, Részegh Botond csíkszeredai fiatal grafikusművész, aki a Kányádi Sándor *Halottak napja Bécsben* című versét három nyelven közli, extra minőségű papírra nyomott bibliofil könyvet tervezte és illusztrálta 12 eredeti rézkarccal. A könyvet külön vitrinben helyezve állították ki a tárlaton.

A kiállító grafikusok döntő hányadának legfőbb kifejezési eszköze a vonal, az ábrázolás, a megjelenítés tipikusan absztrakt eleme. Az alkotók fölényesen biztos rajztudása példás művészi alapossággal és igényességgel párosul. A látványból kiindulva többen is – a téma vonal-és foltösszefüggéseit kutatva és változatos formákban kamatoztatva – bátran túlléptek az absztrakt tér- és formaalakítás határán. A kiállított kompozíciók számottevő része erősen transzponált. A felsorakoztatott rajzok és nyomatok legfőbb erőnye a szembeötlő művészi fegyelem, határozottság és mértéktartás.

A grafikai eljárások és technikák sokféleségét, változatosságát is remekül demonstrálja a magyarországi és a romániai alkotóművészek közös kiállítása. Minden anyagnak és technikának megvannak a maga sajátos lehetőségei és határai; ezeknek a tiszteletben tartása egyike a mesterségbeli tudás alapkövetelményeinek. Lényegében a művészi elgondolás, a tartalom eredetisége követeli meg az új technikai eljárás alkalmazását. A metszet régóta megszűnt a festőművészet szolgáltatólányává lenni.

A jelképek körében a fehér a hajnal és alkony szimbóluma, határérték, akárcsak a horizont két pereme, amely mögött az esztendő minden egyes napján életre kel, illetve lenyugszik, elhal a Nap. A fehér jelentheti azt a friss, fiatal, örömteli űrt, amely – miként Kandinszkij mondta – minden születést, minden kezdetet megelőz. A tisztaság, az ártatlanság és a derű megtestesülése. Míg a fekete a komorság, az elmúlás, a gyász, az éjszaka, a ború, a sötétség, a szorongás, a szomorúság, a félelem, a rettenet, a pusztítás, a tragikum alapszíne, de ugyanakkor a komolyság, az elmélyültség, a titokzatosság, az elegancia, a bizonyosság, a megingathatatlan szimbóluma is. A két ellentett szín folytonosan a lét dualitására, a teremtett világ többpólusosságára int, figyelmeztet. A vonal, az él a grafikában is alapvetően a különböző minőségek találkozásának összetett kérdéseivel szembesít. A kiállított alkotások is egyértelműen igazolják, hogy a rátermett, elhivatott grafikusok kevés eszközzel, kevés színnel mondanak sokat, a fehér-fekete variánsaival, árnyalataival és átmeneteivel fejeznek ki teret, eseményt, fényt, szint, eszmét, gondolatot egyaránt.

Az új technikai eljárások térnyerése, rohamos elterjedése feltételei közepette a metszetnek, a nyomtatnak újra meg kell találnia és határozni a helyét és szerepét. Az új sokszorosítási eljárások, a korszerű gyors technológiák megjelenése jelentős mértékben gyarapította és gazdagította a nyomatkészítés eszköztárát, fokozva a rajz spontaneitását, frissességét és hitelességét. Európai társaikhoz hasonlóan a romániai és magyarországi grafikusok is arra összpontosítják erőfeszítéseiket és figyelmüket, hogy rajzaikban és metszeikben megteremtsék a hagyományos eljárások és a legújabb technikai megoldások harmonikus egységét, természetes szimbiózist. A stílus, az alkotásmód s a tematika terén is észlelhető bizonyos fokú kiegyensúlyozottságra törekvés, a hagyomány és korszerűség összhangba, közös nevezőre hozásának igyekezete.

Miként csepp a tengert, Gyulai Liviusz, Eszik Alajos, Kéri Imre, Nagy Gábor, König Róbert, Luzsica Árpád, Orosz István, Vén Zoltán, Pató Károly, Kádár Katalin, Keresztes Dóra, illetve Ion Stendl, Vasile Socoliuc, Mircia Dumitrescu, Ion Panaitescu, Tudor Jebeleanu, Teodora Stendl, Ion Atanasiu-Delamare és nemzedéktársaik nyomatai és rajzai rangos, tekintélyes életműveket summáznak, sejdítenek és tükröznek. A könyvbarátok, a folyóirat-olvasók sűrűn találkozhatnak a Kossuth- és Munkácsy-díjas Gyulai Liviusz illusztrációival, aki ezúttal a világirodalom nagy klasszikusának, Balzacnak egyik „boros történetét” vizualizálta. Egy-két figurára egyszerűsített, kissé groteszk és színpadias kompozíciói tanúsága szerint Eszik Alajost főként az emberi méltóság képi megfogalmazása és kifejezése izgatja. Kéri Imre mélytónusú metszetén megkísérelte a látható s az elképzelt világot új megvilágításban feltárni. A Munkácsy-díjas Nagy Gábor, a budapesti Képzőművészeti Egyetem festészeti tanszékének vezetője több síkból, képmezőből szerkesztett színes grafikai lapját egészséges életerő, formai válszértékosság és jó technikai felkészültség jellemzi. A játék öröme, a gyermekrajzokra emlékeztető keresetlen egyszerűség, a tiszta, világos fogalmazás garantálja Luzsica Árpád kutyás, piros háromszöges kompozíciójának frissességét és derűjét. A geometriai rendezettség, a szigorú ki-mérttség, a személyes élmény felidézése ad Orosz István műteremrészletének erőteljes és hangsúlyos plaszticitást. Kitűnő felkészültségű

grafikusként jelentkezett Vén Zoltán, aki egy kelkáposztafejű, agyondekorált hajdani hadastyán mellképével szerepel a tárlaton. A tónusok árnyaltságában, a foltok tagoltságában rejlik Pató Károly alkotásának szuggesztív ereje. A 125 éve Nagyszentmiklóson született Bartók Béla *Kontrasztok* című szerzeménye ihlette meg Kádár Katalint, míg Keresztes Dóra a népi mese-és hiedelemvilágból merítette témáját. A festőgrafikus Ion Stendl képét a rajzbeli virtuozitás dominálja, míg Teodora Stendl színes kompozíciója történelmi atmoszférát áraszt, akárcsak Zemplényi Csaba csendelele. A több nemzetközi és országos díjjal kitüntetett Vasile Socoliuc a szürrealizmus eszköztárára és világlátására alapozva szerkesztette meg többalakos alkotását. Sikeresen szerepelt a nemzetközi és országos seregszemléken Ion Panaitescu is, aki nagy előszeretettel merít, emel át motívumokat és arányokat a román nép- és egyházművészet tárházából. Tudor Jebeleanu víziójában az égbe emelkedett emberi lények vagy lelkek örvénye, egymásba tömörülése biztosítja a Nap energiáját, a tájak fölötti ragyogását. Finom választékossággal színezett lapján Ion Atanasiu-Delamare a lovaglás és a kerékpározás hasonlóságára figyelmeztet, világít rá. Mircia Dumitrescu nagyméretű, szuggesztív nyomatait a rajzban testet öltött gondolatvillanások, indulati és érzelmi robbanások egyénítik.

A derékhatat – a középkorúak népes mezőnyét – olyan grafikusművészek képviselik *A metszet és rajz* című tárlaton, mint Carmen Apetrei, Bartis Elemér, Bíró Andrea, Anca Boeriu, Ovidiu Croitoru, Csíkós Tibor, Kiss Zoltán, Koszti István Miklós, Teodor Le-anu, Orbán Anna-Mária, Parádi Tamás, Siklódi Zsolt, Somorjai Kiss Tibor, Florin Stoiciu, Siklódy Ferenc, Szöcs Géza, Cristian Bârdel, Constantin Zgâmbău. Örvendetesen népes a fiatalok, a 35 év alatti ígéretes tehetségek csapata, amelyet a bukaresti, a budapesti, a kolozsvári, a temesvári, lipcsei, prágai stb. főiskoláknak, karoknak az utóbbi években diplomázott végzettjei – Bartis Elemér, Carmen Apetrei, Baász Orsolya, Bíró Andrea, Ioana-Elena Broscaru, Csáki István, Csillag István, Carla Duschka, Formanek Barbara, Köszeghy Csilla, Cristina Manea, Lestyán Csaba, Cristina Orac, Részegh Botond, Petru-a-o-a, Takáts Márton, Varga Zsófia, Alexandra Zgâmbău – alkotják. A pályájuk kezdetén álló ifjú grafikusművészek jelentős hányadának Mircia Dumitrescu volt a mestere, a szakmai irányítója.

A rangos, szerencsés összetételű vándorkiállítás a különböző generációkhoz és stílusirányzatokhoz tartozó grafikusok alkotásain keresztül átfogó és hiteles képet nyújt a romániai és a magyarországi kortárs rajz- és metszetművészetről.

SZEKERNYÉS JÁNOS

Az év versei 2006 (szerk. Szentmártoni János), keménytáblás, védőborítás, A/5, 296 old., 2.499 Ft
Az év novellái 2006 (szerk. Bíró Gergely), keménytáblás, védőborítás, A/5, 256 old., 2.499 Ft
Az év esszéi 2006 (szerk. Eklér Andrea, Rosonczy Ildikó), A/5, keménytáblás, védőborítás, kb. 272 old., 2.499 Ft
Az év műfordításai 2006 (szerk. Turczí István), A/5, keménytáblás, védőborítás, kb. 352 old., 3490 Ft

A kortárs magyar szépirodalom két reprezentatív gyűjteménye, Az év versei és Az év novellái – hagyományainkhoz híven – az elmúlt év legjobbnak ítélt műveiből nyújt színvonalas, sokoldalú válogatást. Ezúttal 32 prózáiról és 74 költő képviselteti magát az antológiákban, melyek a Nemzetközi Könyvfesztiválra jelentek meg. A Könyvhét alkalmából negyedik alkalommal látott napvilágot Az év esszéi antológia, amely a kortárs szellemi élet sokszínű panorámáját nyújtja, illetve Az év műfordításai, a nagyszerű antológiák új társa, amely a közelmúlt és a kortárs világirodalom legismertebb alkotóinak életművéből nyújt színvonalas ízelítőt, a legjobb magyar műfordítók tolmácsolásában. A kötet több mint 30 kiváló alkotó műveit tárja a magyar olvasók elé. Mind a négy antológia kedvezményes áron, Az év versei, Az év novellái, Az év esszéi 1990 Ft-ért, Az év műfordításai 2490 Ft-ért vásárolható meg a Könyvhét ideje alatt kizárólag a Magyar Napló standján, valamint folyamatosan a szerkesztőségben: 1062 Budapest, Bajza u. 18. Tel.: 342-8768. A kötetek eredeti árakon könyvesboltokban is kaphatók!

www.irodalmijelen.hu

Az Irodalmi Jelen honlapján Ön nem csupán a lap tartalmával ismerkedhet meg, de olyan anyagokat is olvashat, melyek a lapban nem jelennek meg.

www.irodalmijelen.hu

Kattintson rá: ÉRDEMES!

Kiadja az Irodalmi Jelen Kft. és az Occident Média Kft.

Igazgató: Szőke L. Mária

Szerkesztőség és kiadó: 1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/3
310085 Arad, Eminescu utca 55-57. szám,
tel.: 0040/257/280-751, 0040/257/280-596 (fax),
<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Előfizetés hat hónapra: 2490 Ft/ 20 lej/ 10 •

+ kézbesítési díj

egy évre: 4980 Ft/ 36 lej/ 20 • + kézbesítési díj
készült a temesvári Vest Tipo International nyomdában

Munkatársak: Böszörményi Zoltán főszerkesztő, Orbán János Dénes (Vers), Pongrácz P. Mária (Próza), Elek Tibor (Kritika), Karácsonyi Zsolt (Film, Színház), Irhási János (Interjú), Méhes György, Szöcs Géza, Kukorelly Endre (Főmunkatársak).

Olvasószerkesztő: Gáll Attila, Jámbor Gyula; **Lapszerkesztő:** Bege Magdolna

Magyarországon előfizethetnek, illetve információt kérhetnek a következő telefonszámon: 0036-1 3033443, vagy a hirlapelofizetes@posta.hu e-mail címen.

Megrendelhető Romániában a következő postai katalógusszámok szerint:

Temesvári Regionális Postaigazgatóság – 13215; Kolozsvári Regionális Postaigazgatóság – 14128; Brassói Regionális Postaigazgatóság – 1 hónapra: 15034, 6 hónapra: 215034, 1 évre: 315034.

Anyagaink utánközlése csak a forrás megjelölésével. Eddig nem közölt írásokat fogadunk csak el.

Hirdetéseket a kiadó címen veszünk fel.

Irodalmi hírek

■ **AZ ELSŐ VICTOR HUGO FESZTIVÁL PÁRIZSBAN.** Franciaország legismertebb íróját ünnepli az ünnepeltről elnevezett fesztivál – *Victor Hugo et Egaux* (Victor Hugo és a magukfajták) – keretében. A párizsi premier után London és Spanyolország, illetve Luxemburg ad otthont a fesztiválnak. A Párizsban február 7-ig tartó fesztivál célja, amire a cím is utal – nem csupán Victor Hugo méltatása, hanem további francia írónagyságok ünneplése. Ezt az évet Proustnak is szentelik.

Hugo és Proust művei köré fonódó színházi előadások, felolvasások és filmvetítések állnak a műsor középpontjában. A *Ruy Blas* William Mesguich rendezésében lesz látható, míg a *L'histoire d'Adèle H.* (Adèle H. története, 1975) Truffau-tól és a *L'homme qui rit* (Az ember, aki nevet, 1928) Paul Lenitől lesz látható a filmvászonon.

A fesztivál február 9–10. között Londonba, február 27-re Castellonba, Spanyolországba, októberben Luxemburgba költözik.

■ **BRÓDY SÁNDOR-DÍJ 2007** – első kötetesek jelentkezését várják. A Bródy Sándor Alapítvány ebben az évben is kiadja a Bródy Sándor-díjat. A díjat azon első kötetes magyar nyelvű prózaírók egyike kapja meg, akinek könyve (novelláskötet vagy regény) 2006-ban jelent meg. A díj összege 350 000 Ft. A postára adás határideje: 2007. március 31. (2000 Szentendre, Szajkó u. 4.) A díjat Bródy Sándor pályakezdésének emlékére unokája, Alexander Brody alapította.

■ **A BÁRKA** című békéscsabai folyóirat szerkesztősége január 1-jétől internetes magazint indított. A hazai irodalmi folyóiratok között szinte egyedülálló fejlesztés jórészt a folyóirat nyomtatott változatára épül, de ugyanakkor a www.barkaonline.hu egy teljes spektrumú irodalmi portál – hírekkel, helyszíni tudósításokkal, kritikákkal és első nyilvánosságú irodalmi alkotásokkal.

■ **JUHÁSZ FERENC** költőnek kimagasló irodalmi teljesítménye elismerésül ítélte oda a Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány kuratóriuma az idei fődíjat. A díjakat a magyar kultúra napja alkalmából adták át Budapesten. Idén a kuratórium, amelynek Glatz Ferenc az elnöke, tizenhat embert díjazott. Várady Szabolcs költő Nemes Nagy Ágnes-esszé-díjban részesült.

■ **SZALON.** 2002 Könyvhetére jelent meg az első *Könyv-jelző*, a pozsonyi Új Szó napilap havi rendszerességgel megjelenő kulturális, elsősorban irodalmi melléklete. 2006 decemberében jött ki az utolsó, 56. száma, majd januártól helyet adott a heti kiadású, *Szalón* elnevezésű magazinoldalnak.

■ **KÖNYVVÁSÁROK 2007.** A következő lista bizonyára nem sorolja fel valamennyi nemzetközi könyvvásárt, mégis képet ad arról, merre és mikor találhatók idén a nagyobb könyvszakmai események Abu Dhabitól Moszkváig: február 4-ig Kaíróban, Barcelonában (Nemzetközi Gyermekkönyvhét) és Tajpejben, majd ezt követően Havannában (február 8–18.), Jeruzsálemben (február 18–23.), Bangkokban (március 28–április 10.),

Abu Dhabiban (március 31.–április 7.), Londonban (április 16–18.), Budapesten (április 12–15.), Bukarestben (májusban), Tengeránban (május 2–12.), Prágában (május 3–6.), Varsóban (május 17–20.), Tallinban (május 17–19.), New Yorkban (május 31.–június 3.), Fokvárosban (június 16–19.), Lembergben (szep-tember 13–19.), Frankfurtban (október 10–14.).

■ **MIKSZÁTH KÁLMÁN** százhatvanadik születésnapja alkalmából január 16-án megemlékezést tartottak szülőfalujában, Szklabonyán (Mikszáthfalva), az egykori lakóházánál, ahol Csáky Károly helytörténész mondott beszédet.

■ **AZ IRODALOM ÉVÉNEK** javasolja a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése (MKKE) 2008-at. A kortárs magyar irodalom megszerettetése érdekében a kulturális intézményrendszer minden eszközt igénybe vevő, összehangolt kampányt javasol, amelynek keretében felolvasások, tévé- és rádiójátékok, országos vetélkedők népszerűsíték a kortárs írók, költők műveit.

■ **KASSÁK LAJOS** születésének 120. és halálának 40. évfordulója alkalmából a Szörös Kő szerkesztősége emlékezős tematikus szám megjelenését tervezi 2007-ben. Ezúton képzőművészeti játékok(izmus)ra hívják alkotóikat, amelynek apropója egy fontos KL-részlet „ábrázolására” épülne. A művekről készült fotókat 2007. március 21-ig (az érsekújvári művész születésnapjáig) az alábbi e-mail címre várják: h.nagy@freemail.hu

■ **ELŐSZÖR VESZ RÉSZT** magyar jelölt *Az év fiatal könyves szakembere* (International Young Publisher of the Year – IYPY) elnevezésű díjért folyó nemzetközi versengésben. Az elismeréssel a British Council azokat a 25–35 év közötti, tehetséges szakembereket kívánja ösztönözni, akik később a könyvkiadás vezetőivé válhatnak.

■ **A MAGYAR ÍRÓ AKADEMIA FELVÉTELT HIRDET** 2007 februárjában induló *Írói mesterkurzusaira* a Felvételi Információs Szolgálattal (FISZ) együttműködésben. Bölcsész beállítottságú, irodalomkedvelő fiatalokat, bölcsész tárgyakat oktató pedagógusokat, irodalomkedvelőket várnak a kurzusra, mindazokat, akiknek írói ambícióik vannak, és ehhez inspiráló alkotói közeget keresnek. Az MIA segíti a hallgatókat, hogy kiadásra érett műveik eljussanak az irodalmi folyóiratokhoz, könyvkiadókhöz, biztosítja a résztvevők írásainak megjelentetését a www.iroakademia.hu internetes oldalon. A képzés ideje: 2007. február 17.–április 21., Budapesten a Művészetek Palotájában.

„Így írtok Ti!” szépirói mesterkurzus – II. Szemeszter – 2007. február 24.–2007. április 28. A jelenlegi hallgatók folytathatják tanulmányaikat a mesterkurzus második szemeszterén, mely kis létszámú csoportokkal indul, és a gyakorlat centrikus órák keretében zajlik.

További információk a www.iroakademia.hu honlapon, a iroakademia@dft.hu e-mail címen, illetve a 06-1-266-7601 vagy 06-20-338-078 telefonszámokon kaphatók.

■ **XII. MAGYAR DRÁMAÍRÓ VERSENY.** Az internetről szóló cikk adta a témát a XII. Magyar Drámaíró Verseny résztvevőinek: Gosztynyi János, Fráter Zoltán és Nényei Pál január 21-én írta meg egyfelvonásosait, amelyeket a magyar kultúra napján, január 22-én mutattak be a Budapesti Kamaraszínház Tivoli Színházában. A Magyar Rádió és a XXI. század Magyar Drámájáért Alapítvány tizenkettedik éve rendez drámaíró versenyt.

■ **ÚJ ÉS RÉGIMÓDI TÖRTÉNETEK.** Január 26-án a Képzett társítások – AEGON-estek a Bárkában sorozat következő eseményén Bíró Kriszta színész- és írónővel, Bere-ményi Géza íróval és rendezővel, valamint Darvas Benedekkel és Darvas Kristófall találkozhattak az érdeklődők a Bárka Színház színpadán.

■ **LÁZÁR ERVIN** íróról egy utca mellett a helyi könyvtárat szeretnék elnevezni Pécelen, valamint emlékhely létesítését is tervezik. Lázár Ervin az 1970-es években tíz évet élt itt, akkoriban írt meséi gyakran játszódtak a településen. Az író 70 éves korában, 2006. december 22-én hunyt el.

■ **NAGY GÁSPÁR,** a nemrégiben elhunyt Kossuth-díjas költő kapta a Kölcsény Társaság emlékérmét. A plakettet a kitüntetett özvegye vette át Szatmárcsekén, a magyar kultúra napján szervezett Kölcsény-megemlékezésen.

■ **SZÉP MAGYAR KÖNYV.** A Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése (MKKE) meghirdeti a *Szép Magyar Könyv 2006* versenyt a könyvesbolti forgalomba került és magyarországi, valamint határainkon túli magyar nyomdákban előállított könyveket megjelentető kiadók 2006. évi kiadványai számára.

(Forrás: Új Könyvpiac, litera.hu, hírügynökségek)

Lapszámunk szerzői

Anavi Ádám – 1909-ben született Tordán, költő, színműíró, 1928 óta publikál hazai lapokban, jelenleg Temesváron él. Legutóbbi kötete: *Kepler* (2006).

Babosi László – 1973-ban született Újfehértón, kritikus, Nyíregyházán a Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár könyvtárosa.

Bedecs László – 1974-ben született Budapesten, az MTA könyvtárának munkatársa. Legutóbbi kötete: *Beszélni nehéz* – Tanulmányok Tandori Dezső költészetéről (2006).

Csató Ildikó – 1965-ben született Nagyváradon, jelenleg szabadúszó.

Dobai Bálint – 1983-ban született Zilahon, költő.

Dudás Henrietta – 1974-ben született Gödöllőn, tanár.

Eszteró István – 1941-ben született Végváron, tanár, költő, az Irodalmi Jelen munkatársa. Legutóbbi kötete: *Egy könnyű garni* (2005).

Fekete J. József – 1957-ben született Bácskossuthfalván, szerkesztő, újságíró. Legutóbbi kötete: *Teremtett világok* – Imádságos kolostor II. (2006).

Gabnai Katalin – 1948-ban született Orosházán, drámatanár, színikritikus.

Gergely Tamás – 1952-ben született Brassóban, újságíró, könyvtáros, jelenleg Svédországban él.

G. István László – 1972-ben született Budapesten, költő, esszéíró, tanár. Legutóbbi kötete: *Amíg alszom, vigyázz magadra* (2006).

Györe Bori – 1981-ben született Budapesten, költő.

Hermányi Gabriella – 1979-ben született Budapesten, magyar-pszichológia szakos gimnáziumi tanár.

Jászay Tamás – 1978-ban született Szegeden, színikritikus.

Kabdebó Tamás – 1934-ben született, Arany János-, József Attila-díjas író, jelenleg Írországon él. Legutóbbi kötete: *Róma szolgáló leánya*.

Kerekes Tamás – 1957-ben született Budapesten, író.

Kiss László – 1976-ban született Gyulán, tanár. Legutóbbi kötete: *Szindbád nem haza megy* (2003).

Komán János – 1944-ben született Marosugrán, költő, tanár.

Koncz Tamás – 1982-ben született Marosvásárhelyen, kritikus.

Kovács katáng Ferenc – 1949-ben született Nyíregyházán, az Oslói Egyetem médiamezőnöke, filmes, író, műfordító, képzőművész, irodalmi szervező. Legutóbbi kötete: *Soha ne kérj bocsánatot!* (2005).

Makkai Ádám – 1935-ben született Budapesten, költő, műfordító, világhírű nyelvész, a Harvardon végzett, amerikai egyetemeken tanít. Legutóbbi kötete: *Jézus és a démonok imája* (összegyűjtött versek, 1952–2005).

Márfai Molnár László – 1966-ban született Gyöngyösön, művészettörténész, a soproni Nyugat-Magyarországi Egyetem docense. Kötete: *Jelentés a dialógus nyomán* (2001).

Ménesi Gábor – 1977-ben született Hódmezővásárhelyen, kritikus, a Németh László Városi Könyvtár munkatársa.

Nagy Koppány Zsolt – 1978-ban született Marosvásárhelyen, író, műfordító, tanár. Legutóbbi kötete: *Jozefát úr, avagy a regénykedés* (2006).

Nádasdy Ádám – 1947-ben született Budapesten, nyelvész, egyetemi docens. Legutóbbi kötete: *Soválynak kéne lenni* (2005).

Onagy Zoltán – 1952-ben született Budapesten, író, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *Sötétkapu* (2006).

Puskás Attila – 1975-ben született Szentesen, jelenleg Esztergom-Kertvárosban él és szociálpedagógusként dolgozik.

Rácz Gergely – 1976-ban született Pécsen, jelenleg Torontóban él, a Kanadai Magyar Televízió bemondó, riporter és programkoordinátor.

Sáfrány Attila – 1969-ben született a vajdasági Kishegyesen, költő, író.

Sárközi Mátyás – 1937-ben született Budapesten, Londonban negyven éven át volt a BBC magyar adásának munkatársa, 1956 óta él Angliában, de novelláit, regényeit, esszéit, tanulmányait magyarul írja. Legutóbbi kötete: *A Király utcán végestelen végig* (2006).

Seibert Péter – 1983-ban született Tapolcán, jelenleg Budapesten él

Simon Edina – 1978-ban született Nagyatádon, kritikus.

Sopotnik Zoltán – 1974-ben született Salgótarjánban, költő. Legutóbbi kötete: *Az őszinteség közepe* (2006).

Szekernyés János – 1941-ben született Kajántón, újságíró, szerkesztő, műkritikus, dramaturg, jelenleg Temesváron él. Irodalomtörténeti, helytörténeti, művészeti tanulmányokat közöl.

Vámos Miklós – 1950-ben született Budapesten, író. Legutóbbi kötete: *Hogy volt* (2005).

Weiner Sennyei Tibor – 1981-ben született Egerben, költő, alkimista. Legutóbbi kötete: *Versek a kisházból* (2006).

Zöldi László – 1945-ben született Dunapatajon. Sajtótörténész, szerkesztő, kritikus. Legutóbbi kötete: *Általános médiáismeret* – társszerzők: Pikó András és Wisinger István (2006).

Februári számunkból

A Thomas Bernhard osztrák összkiadásról és az új magyar fordításokról Bobitz Attila

Interjú Jónás Tamás költővel

Kritikák Durs Grünbein, Ámosz Oz, Vaszilij Akszonov, Kazuo Ishiguro, Sütő András, Törszér Árpád, Kontra Ferenc, Békés Pál, Nagy Koppány Zsolt, Sárközi Mátyás, Utassy József könyvéről

A tavaly megjelent olvasmányaik közül melyik könyv volt a legnagyobb hatással?

15 + 1 kritikus válasza

Melyik könyvet tartják a tavalyi év legjobb, legsikeresebb könyvének népszerű kiadók?

Kapható a könyvkereskedésekben, a hírlapárusoknál, valamint a Kaiser's, az Interspar és az Auchan üzleteiben

Előfizethető a szerkesztőség címén
Bp., 1092 Erkel u. 18.

www.ujkonyvpiac.hu